

ผลของโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทีโดยปรับพฤติกรรมปัญญาด้วยวิธีคิดแบบโยนิโส
มนสิการและกระบวนการกระจ่างค่านิยมสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย: การวิจัยผสมวิธี

EFFECTIVENESS OF CBM PROGRAM ON PROMOTING HIGH SCHOOL STUDENTS
GRATITUDE USING YONISOMANASIKĀRA PRINCIPLE AND VALUE CLARIFICATION:
A MIXED METHODS RESEARCH

เจนจิรา แวงวรรณ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

2566

ผลของโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทีโดยปรับพฤติกรรมปัญญาด้วยวิธีคิดแบบโยนิโส
มนสิการและกระบวนการกระจายค่านิยมสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย: การวิจัยผสวน
วิธี

ปริญญาโทนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาประยุกต์
สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ปีการศึกษา 2566
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

EFFECTIVENESS OF CBM PROGRAM ON PROMOTING HIGH SCHOOL STUDENTS
GRATITUDE USING YONISOMANASIKĀRA PRINCIPLE AND VALUE CLARIFICATION:
A MIXED METHODS RESEARCH

JANJIRA WANGWAN

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of DOCTOR OF PHILOSOPHY
(Applied Psychology)

Behavioral Science Research Institute, Srinakharinwirot University

2023

Copyright of Srinakharinwirot University

ปริญญานิพนธ์

เรื่อง

ผลของโปรแกรมเสริมสร้างความคิดเชิงวิพากษ์ด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการและ
กระบวนการกระจำง่า่านิยมสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย: การวิจัยผลานวิธี

ของ

เจนจิรา แวงวรรณ

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาประยุกต์

ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

(รองศาสตราจารย์ นายแพทย์จัตตราชัย เอกปัญญาสกุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการสอบปากเปล่าปริญญานิพนธ์

..... ที่ปรึกษาหลัก ประธาน
(รองศาสตราจารย์ ดร.ดุขฎิ อินทรประเสริฐ)	(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรางคณา โสมนันท์)
..... ที่ปรึกษาร่วม กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ฐาศุกร์ จันประเสริฐ)	(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พลเทพ พูนพล)
 กรรมการ
	(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีระชน พลโยธา)

ชื่อเรื่อง	ผลของโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทีโดยปรับพฤติกรรมปัญญาด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการกระจำงค่านิยมสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย: การวิจัยผลานวิธี
ผู้วิจัย	เจนจิรา แวงวรรณ
ปริญญา	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
ปีการศึกษา	2566
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร. ดุษฐิ อินทรประเสริฐ
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	รองศาสตราจารย์ ดร. สุภาศุกร์ จันประเสริฐ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความหมาย ลักษณะ และเงื่อนไขของความกตัญญูทเวที 2) ศึกษาผลของโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทีโดยปรับพฤติกรรมปัญญาด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการกระจำงค่านิยมสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นการวิจัยผลานวิธีดำเนินการวิจัย 2 ระยะ การวิจัยระยะที่ 1 การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จำนวน 10 คน ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาตามแนวทางการวิจัยรูปแบบสร้างทฤษฎีจากข้อมูล ผลการศึกษาพบว่าความกตัญญูทเวที หมายถึง สภาวะอารมณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลตระหนักรู้คุณประโยชน์ของสิ่งที่ตนได้รับนั้นเป็นผลจากการกระทำอันมีน้ำใจของผู้อื่น และอารมณ์นั้นกระตุ้นบุคคลให้มีความตั้งใจจะตอบแทนและแสดงการกระทำตอบแทนคุณต่อผู้มีบุญคุณ ความกตัญญูทเวทีมี 2 ลักษณะ คือ อารมณ์และพฤติกรรมการแสดงความกตัญญูทเวที ส่วนเงื่อนไขของความกตัญญูทเวที มี 2 ส่วน คือ เงื่อนไขภายนอกและเงื่อนไขภายใน เงื่อนไขภายนอก ได้แก่ สิ่งแวดล้อมภายในครอบครัว โรงเรียนและสังคม เงื่อนไขภายใน ได้แก่ 1) การตระหนักรู้คุณค่าของสิ่งที่ได้รับ 2) การตระหนักรู้ในความห่วงใยเอาใจใส่ 3) การตระหนักรู้ในความตั้งใจช่วยเหลือของผู้มีบุญคุณ และ 4) การตระหนักรู้ในความเสียสละของผู้มีบุญคุณ ข้อค้นพบเกี่ยวกับความหมายของความกตัญญูทเวทีได้นำมาสร้างแบบวัดความกตัญญูทเวทีซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .89 และเงื่อนไขของความกตัญญูทเวทีที่ถูกนำมาสร้างโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวที ในการวิจัยระยะที่ 2 ซึ่งการวิจัยเชิงทดลอง มีกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 45 คน แบ่งเป็น กลุ่มทดลอง 20 คน และกลุ่มควบคุม 25 คน ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมหลายตัวแปร (MANCOVA) พบว่า กลุ่มทดลองมีความกตัญญูทเวทีทั้งด้านอารมณ์และพฤติกรรมในระยะหลังการทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกจากนี้จากผลการวิเคราะห์ Paired-Sample T-test พบว่ากลุ่มทดลองมีพฤติกรรมแสดงความกตัญญูทเวทีระยะหลังการทดลองสูงกว่าระยะก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ : กตัญญูทเวที, การปรับพฤติกรรมปัญญา, โยนิโสมนสิการ, กระบวนการกระจำงค่านิยม

Title	EFFECTIVENESS OF CBM PROGRAM ON PROMOTING HIGH SCHOOL STUDENTS GRATITUDE USING YONISOMANASIKARA PRINCIPLE AND VALUE CLARIFICATION: A MIXED METHODS RESEARCH
Author	JANJIRA WANGWAN
Degree	DOCTOR OF PHILOSOPHY
Academic Year	2023
Thesis Advisor	Associate Professor Dr. Dusadee Intraprasert
Co Advisor	Associate Professor Dr. Thasuk Junprasert

This mixed methods research aims to sequentially study the following: (1) the meaning, characteristics, and conditions of gratitude; and (2) the effects of CBM Program using the Yonisomanasikara principle and value clarification to promote gratitude among high school students. The study two phases. A qualitative research methodology was employed, utilizing semi-structured interviews to collect the data and 10 high school students from a Buddhist temple school were selected as the key informants for this study. The data is examined using a grounded theoretical framework. The research findings revealed that gratitude refers to the emotional state that occurs when a person recognizes that the benefits are the result of thoughtful behavior of others, and that motivates people to have the intention to reciprocate and reciprocation towards benefactors. Gratitude has two characteristics: the emotion and behavior of gratitude. The study identifies external and internal factors as influencing gratitude development among high school students. External factors encompass the family, school, and societal environment, while internal factors consisted of valuing received benefits, empathy and compassion, desire to reciprocate, and recognition of the cost to benefactors. The meaning of gratitude was used to create a gratitude measurement scale, with a total reliability of .89. The conditions of gratitude used to develop CBM program to promote gratitude were adopted in the second phase, which was an experimental study. The sample consisted of 45 high school students, divided into two groups: an experimental group of 20 people and a control group of 25 people. The results of multivariate analysis of covariance (MANCOVA) showed that the experimental group had gratitude in both emotional and behavioral gratitude in the post-test phase higher than the control group at a statistically significant level of .05. The results of the Paired-Sample T-test showed that behavior gratitude of the experimental group in post-test higher than in the pre-test, at a statistically significant level of .05.

Keyword : Gratitude, Cognitive Behavior Modification, Yonisomanasikara, Value Clarification

กิตติกรรมประกาศ

ปริญญาานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความสะดวกตา กรุณาช่วยเหลือของบุคคลหลายท่าน ผู้วิจัยขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.ดุสิต อินทรประเสริฐ รองศาสตราจารย์ ดร.ฐาตุกร จันประเสริฐ อาจารย์ที่ปรึกษาปริญญาานิพนธ์ ที่ได้เมตตาให้คำปรึกษา ชี้แนะ รวมทั้งตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ จนทำให้ปริญญาานิพนธ์นี้เสร็จสมบูรณ์ได้ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งและขอขอบพระคุณอย่างสูงยิ่งไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรางคณา ไสยะนันท์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พลเทพ พูนพล ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีระชน พลโยธา ประธานและกรรมการสอบปริญญาานิพนธ์ ที่ได้ให้ข้อคิดเห็นอันมีคุณค่าทำให้ปริญญาานิพนธ์มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ที่ให้ความอนุเคราะห์ตรวจสอบและแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย และขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประทีป จินนี่ คณาจารย์ เจ้าหน้าที่สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ รวมถึงพี่น้องนิสิตจิตวิทยาประยุกต์ รุ่น 3 ทุกท่านที่ได้ให้คำปรึกษา แนะนำ ให้ความช่วยเหลือด้วยดีเสมอมา

ขอขอบพระคุณท่านผู้อำนวยการ และคณาจารย์โรงเรียนวัดสระแก้ว (รุ่งโรจน์ธนกุลอุปถัมภ์) ที่ให้ความอนุเคราะห์ อำนวยความสะดวกในการเข้าเก็บข้อมูล และขอขอบใจนักเรียนผู้เข้าร่วมการวิจัยที่ให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลเป็นอย่างดี

กราบขอบพระคุณพระอาจารย์ พระครูปลัดสุวัฒนโพธิคุณ ผู้อำนวยการศูนย์พุทธศาสตร์ศึกษา DCI ที่สนับสนุนให้โอกาสในการศึกษา ขอขอบพระคุณดร.อรทัย มูลคำ ตลอดจนเจ้าหน้าที่กองบริหาร DCI ทุกท่านที่ให้คำปรึกษา ให้การช่วยเหลือด้วยดีมาตลอด

เบื้องหลังความสำเร็จของปริญญาานิพนธ์ฉบับนี้ส่วนหนึ่งมาจากแรงสนับสนุนของครอบครัว แม่ ใจ และหญิงหนึ่ง คอยเป็นกำลังใจ เป็นบ้านที่อบอุ่นให้พักพิงยามเหนื่อยล้า จนสามารถยืนหยัด สู้ฝ่าฟันอุปสรรคทำเป้าหมายที่ตั้งใจไว้ได้สำเร็จ

ปริญญาานิพนธ์นี้ได้รับทุนสนับสนุนจากสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประจำปีการศึกษา 2565 ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

คุณค่าและประโยชน์ใด ๆ ของปริญญาานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอน้อมเป็นเครื่องบูชาคุณแด่พระรัตนตรัย บิดามารดา ครูบาอาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ข
สารบัญ	ฅ
สารบัญตาราง.....	ฐ
สารบัญรูปภาพ	ฒ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง	1
คำถามการวิจัย.....	7
ความมุ่งหมายของการวิจัย	7
ความสำคัญของการวิจัย	7
ขอบเขตของการวิจัย	8
ประชากรที่ใช้ในการวิจัย.....	9
กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย.....	10
ตัวแปรที่ศึกษา	10
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	11
นิยามปฏิบัติการ	11
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	14
พัฒนาการของวัยรุ่นกับความกตัญญูทเวที.....	14
ความหมายของวัยรุ่นตอนกลาง	14
พัฒนาการของวัยรุ่นตอนกลาง.....	17

พัฒนาการของความกตัญญูทเวทีในวัยรุ่น.....	21
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความกตัญญูทเวที.....	22
ความหมายของความกตัญญูทเวที.....	22
ลักษณะของความกตัญญูทเวที.....	30
การวัดความกตัญญูทเวที.....	35
เงื่อนไขของการมีความกตัญญูทเวที.....	39
แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวที.....	42
แนวคิดการปรับพฤติกรรมปัญญา.....	42
กระบวนการพัฒนาปัญญาตามแนวคิดพระพุทธศาสนา.....	45
กระบวนการกระจำค่านิยม.....	55
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวที.....	59
แนวคิดเกี่ยวกับวิธีวิทยาการวิจัยที่ใช้.....	65
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	75
สมมติฐานการวิจัย.....	77
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	78
การศึกษาระยะที่ 1 การวิจัยเชิงคุณภาพ.....	79
ประชากรและผู้ให้ข้อมูลหลัก.....	80
การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	82
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	83
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	84
การศึกษาระยะที่ 2 การวิจัยเชิงทดลอง.....	86
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	86
การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	87

การเก็บรวบรวมข้อมูล	96
การวิเคราะห์ข้อมูล	98
จริยธรรมการวิจัย	98
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	100
ตอนที่ 1 ผลการศึกษาความหมาย ลักษณะ และเงื่อนไขของความกตัญญูทเวที	100
ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลหลัก	100
ความหมายของความกตัญญูทเวที	106
อารมณ์ของความกตัญญูทเวที: การรู้คุณ	108
พฤติกรรมการแสดงความกตัญญูทเวที: การตอบแทนคุณ	112
เงื่อนไขของความกตัญญูทเวที	115
ตอนที่ 2 ผลการศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทีโดยปรับ	
พฤติกรรมปัญญาด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการกระจ่างค่านิยม	125
ลักษณะของกลุ่มตัวอย่างและค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปร	126
ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย	128
ผลการสะท้อนคิดหลังการจัดการเรียนรู้	136
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	141
สรุปผลการวิจัย	142
อภิปรายผลการวิจัย	146
ข้อจำกัดของงานวิจัย	156
ข้อเสนอแนะจากการวิจัย	158
บรรณานุกรม	161
ภาคผนวก ก	169
ภาคผนวก ข	173

ภาคผนวก ค 184

ภาคผนวก ง..... 188

ประวัติผู้เขียน.....211

สารบัญตาราง

หน้า

ตาราง 1	เกณฑ์การคัดเข้าและเกณฑ์การคัดออกของผู้ให้ข้อมูลหลัก	81
ตาราง 2	แบบแผนการวิจัย Non-Randomized Control-Group, Pretest-Posttest Design.....	86
ตาราง 3	เกณฑ์การคัดเข้าและเกณฑ์การคัดออกของกลุ่มตัวอย่าง	87
ตาราง 4	ค่าความเชื่อมั่นของข้อคำถามด้านย่อยของความมกัตัญญุกตเวที	88
ตาราง 5	ตัวอย่างแบบวัดความมกัตัญญุกตเวที	89
ตาราง 6	ตัวอย่างโครงร่างกิจกรรมโปรแกรมเสริมสร้างความมกัตัญญุกตเวทีด้วยวิธีคิดแบบโยนิโต มนสิการและกระบวนการกระจ่างค่านิยม	91
ตาราง 7	ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลหลัก	104
ตาราง 8	ค่าสถิติพื้นฐาน จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง	127
ตาราง 9	ค่าคะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนเฉลี่ยด้านรวมและด้านย่อยของ ความมกัตัญญุกตเวที	128
ตาราง 10	ค่าสถิติทดสอบความปกติของการแจกแจงของตัวแปรตาม	129
ตาราง 11	ผลการเปรียบเทียบความมกัตัญญุกตเวที (อารมณ์แลพฤติกรรมความมกัตัญญุกตเวที) ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม เมื่อควบคุมตัวแปรร่วม อารมณ์และพฤติกรรมความมกัตัญญ กตเวทีระยะก่อนการทดลอง.....	130
ตาราง 12	ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมหลายตัวแปรที่ละตัวแปรในการทดสอบความ แตกต่างคะแนนเฉลี่ยอารมณ์ความมกัตัญญุกตเวทีและพฤติกรรมการแสดงความมกัตัญญุกตเวทีใน ระยะหลังการทดลอง ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม	131
ตาราง 13	ผลการเปรียบเทียบรายคู่คะแนนเฉลี่ยอารมณ์ของความมกัตัญญุกตเวทีและพฤติกรรม การแสดงความมกัตัญญุกตเวทีระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมในระยะหลังการทดลอง	132
ตาราง 14	ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมในการทดสอบความแตกต่างคะแนนเฉลี่ยของด้าน ย่อยของอารมณ์และพฤติกรรมความมกัตัญญุกตเวทีระยะหลังการทดลองระหว่างกลุ่มทดลองและ กลุ่มควบคุม.....	134

ตาราง 15 ค่าสถิติวิเคราะห์ความต่างค่าเฉลี่ยของตัวแปรตามระยะหลังการทดลองระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม	134
ตาราง 16 ค่าสถิติทดสอบผลต่างค่าเฉลี่ยความกตัญญูกตเวทีระหว่างระยะก่อนการทดลองและระยะหลังการทดลองของนักเรียนกลุ่มทดลอง	135

สารบัญรูปภาพ

	หน้า
ภาพประกอบ 1 การเปลี่ยนพฤติกรรมด้วยการใช้หลักการแห่งพฤติกรรมที่	43
ภาพประกอบ 2 การกำหนดซึ่งกันและกันของปัจจัยทางพฤติกรรม (B) สภาพแวดล้อม (E) และ ส่วนบุคคล (P)	43
ภาพประกอบ 3 ความสัมพันธ์ในลักษณะ Interaction	44
ภาพประกอบ 4 ปัจจัยของการเรียนรู้ ทั้งที่เป็นปัจจัยภายนอก : วิธีการแห่งศรัทธา และปัจจัย ภายใน : วิธีการแห่งปัญญา ในกระบวนการทางปัญญา.....	47
ภาพประกอบ 5 ขั้นตอนทางความรู้สึกรู้สึกของความกตัญญูทเวที	55
ภาพประกอบ 6 กรอบแนวคิดในการวิจัย	76
ภาพประกอบ 7 ลักษณะของความกตัญญูทเวที.....	115
ภาพประกอบ 8 เงื่อนไขของความกตัญญูทเวที	122
ภาพประกอบ 9 การเชื่อมโยงผลการวิจัยระยะที่ 1 ไปสู่การวิจัยระยะที่ 2.....	124
ภาพประกอบ 10 แนวคิดการเชื่อมโยงผลการวิจัยระยะที่ 1 กับวิธีการที่ใช้ปรับพฤติกรรมปัญญา ของโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวที	151

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

เมื่อสังคมโลกมีการเปลี่ยนแปลงผันผวนไม่แน่นอน ได้เปลี่ยนผ่านเข้าสู่ยุคโลกโกลาหล (BANI world) เป็นโลกที่เปราะบาง เข้าใจได้ยาก และไม่สามารถคาดการณ์ได้ ทำให้คนในสังคมมีจิตใจอ่อนแอแปรปรวน มีความวิตกกังวลเกิดขึ้นจากเรื่องราวที่พบเจอในชีวิตประจำวัน ซึ่งไม่ได้ส่งผลต่อเพียงผู้ใหญ่เท่านั้น แต่เด็กและเยาวชนที่อยู่ในสังคมก็ต้องรับมือกับความเครียดจากการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับผู้อื่น และการตัดสินใจด้านต่าง ๆ จากผลการสำรวจเยาวชนของคิด for คิดส์ ปี 2022 พบว่า เด็กและเยาวชนไทยเครียดมากขึ้นและมีความเสี่ยงทางสุขภาพจิตเพิ่มทุกด้าน โดยจากข้อมูลการประเมินสุขภาพจิตตนเองของกรมสุขภาพจิตในปี 2021 ผู้ตอบแบบประเมินร้อยละ 30.1 ระบุว่าเครียดสูง ร้อยละ 35.3 เสี่ยงตกอยู่ในภาวะซึมเศร้า ร้อยละ 24.4 เสี่ยงที่จะฆ่าตัวตาย และร้อยละ 35 มีความเสี่ยงทางสุขภาพจิตอย่างน้อยหนึ่งด้าน ส่วนผลการประเมินจนถึงเดือนกรกฎาคม ปี 2022 ก็มีแนวโน้มที่น่ากังวล โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ร้อยละ 17.5 ที่กำลังเสี่ยงอยู่ในภาวะซึมเศร้า มีเด็กที่อายุ 15-18 ปี รู้สึกเครียดมากถึงมากที่สุดร้อยละ 28 และรู้สึกเหงาและโดดเดี่ยวร้อยละ 21.6 (ฉัตร คำแสง, วรธร เลิศรัตน์, & เจณิตตา จันทวงษา, 2023, 20 ธันวาคม)

สภาพการณ์ปัญหาสุขภาพจิตของเด็กและเยาวชนดังกล่าว แสดงถึงความอ่อนแอไม่มั่นคงของจิตใจของวัยรุ่น ที่เกิดจากความไม่ไว้วางใจในความสัมพันธ์กับผู้อื่นหรือสังคม ซึ่งจะทำให้บุคคลแยกตัวจากส่วนรวม มีความสัมพันธ์กับคนรอบข้างอย่างผิวเผิน ความคิดจำกัดอยู่แต่เรื่องของตนเอง หากมีใครช่วยเหลือหรือทำดีกับเขา ก็มักมองไม่เห็นความดีของคนอื่น ทำให้ขาดการคิดเพื่อผู้อื่น แม้ภายนอกจะดูเปี่ยมล้นด้วยอิสรภาพแต่ภายในจิตใจกลับว่างเปล่า ไร้หลักยึดเหนี่ยว เมื่อต้องเจอปัญหา ความผิดหวังในชีวิตไม่ว่าจะเป็นเรื่องความรัก การเรียน หรือความสัมพันธ์ จึงแสดงออกทางอารมณ์ได้ง่าย อาจจะทำให้คิดทำร้ายตนเองหรือผู้อื่น สร้างความทุกข์ให้กับตนเองและสังคม (เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, 2553) และนำไปสู่การก่อให้เกิดปัญหาพฤติกรรมในวัยรุ่น เช่น ปัญหาการติดสารเสพติด การใช้ความรุนแรง ปัญหาทางบุคลิกภาพ เป็นต้น ดังที่ปรากฏในข่าวตามหน้าหนังสือพิมพ์ หรือสื่อสาธารณะต่าง ๆ เช่น เยาวชนวัย 14 กราดยิงพาราگون วางแผนสังหารหมู่ ไร้ความปรานี ป่วยจิตหรือแก๊ง(สก็๊ปไทยรัฐ, 2566, 6 ตุลาคม), วัยรุ่นอายุ 16 ปี ติดเกม แทงแม่จนได้รับบาดเจ็บสาหัส ต้องการให้แม่ตาย เพื่อตนเองจะได้มีชีวิตอิสระ

ไม่มีใครบังคับ (K@POOK, 2563, 14 มิถุนายน) สาวประชิดพ่อแม่ ถ่ายเปลือยคลิป TIKTOK โพสต์สุดภูมิใจ (GunGun (สมาชิกไอดีที่ 1280520), 2563, 10 ตุลาคม) เป็นต้น

ปัจจุบันปัญหาพฤติกรรมวัยรุ่นในสังคมไทยมีแนวโน้มทวีความรุนแรงมากขึ้นดังที่ปรากฏบนสื่อช่องทางต่าง ๆ ซึ่งปัญหาพฤติกรรมเหล่านี้มีรากฐานมาจากจิตใจที่อ่อนแอ แปรปรวนไม่มั่นคง จากความวิตกกังวลภายในใจของบุคคลในยุคโลกแห่งความโกลาหล ซึ่งแมททิว แบรินซิดเวอร์ นักเขียนและผู้เชี่ยวชาญด้านจิตบำบัด กล่าวว่า การที่คนเราสามารถเห็นและรู้จักจิตใจตัวเอง จะทำให้สามารถเห็นใจและเข้าใจผู้อื่นและนำไปสู่การสร้างเสริมให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม จึงทำให้วัยรุ่นตัดสินใจที่จะไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับตนเองและผู้อื่น ซึ่งความสัมพันธ์เชิงบวกทั้งกับตัวเองและผู้อื่นนี้เองที่มีส่วนช่วยสร้างความมั่นคงทางจิตใจทำให้คลายความวิตกกังวลหรือปล่อยวางจากความเครียดหรือปัญหาต่าง ๆ ได้ง่ายขึ้น (วิภาวี เขียวลีลา, 2022, 5 ธันวาคม) ดังนั้นการสร้างและจรรโลงความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคลกับผู้อื่นในสังคมจึงเป็นกุญแจสำคัญที่จะสร้างความมั่นคง แข็งแกร่งของจิตใจเด็กและเยาวชนให้สามารถที่จะเผชิญกับความเครียดในการจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ทำให้ดำรงอยู่ในโลกโกลาหลได้อย่างมีสุขภาวะ

กัตัญญุกตเวที หมายถึง การสำนึกในอุปการคุณหรือบุญคุณที่ผู้อื่นหรือสิ่งอื่นมีแก่ตนเองแล้วกระทำการตอบแทน เป็นคุณธรรมในคำสอนทางพระพุทธศาสนาและเป็นค่านิยมของสังคมที่เป็นรากฐานของสังคมไทยมาตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบัน (สุภาพรพร ณ บางช้าง, 2535) ที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมความสัมพันธ์ของคนในสังคม ทำให้เป็นสังคมที่อยู่อย่างสงบสุข (ประภาส แก้วเกตุพงษ์ & วิเชียร แสนมี, 2562) ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาในสาขาจิตวิทยาเชิงบวก โดยได้จัดความกัตัญญุกตเวทีเป็นอารมณ์เชิงจริยธรรม (moral affect) และเป็นคุณลักษณะที่เป็นจุดแข็ง (character strength) ที่ส่งเสริมความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม (Emmons & Shelton, 2002) โดยความกัตัญญุกตเวทีเป็นอารมณ์ของบุคคลที่เกิดขึ้นตอบสนองต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของบุคคลอื่น และกระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเพื่อเป็นการตอบแทนต่อผู้มีอุปการคุณ (McCullough, Emmons, Kilpatrick, & Larson, 2001)

สำหรับบทบาทความกัตัญญุกตเวทีต่อการรักษาสันติสุขของสังคม พบว่าความกัตัญญุกตเวทีช่วยส่งเสริมการสร้างและรักษาความสัมพันธ์ทางสังคม (Algoe, Haidt, & Gable, 2008) ผู้ที่มีความซาบซึ้งขอบคุณปรารถนาจะใช้เวลาร่วมกับผู้มีพระคุณเพื่อสร้างความสัมพันธ์ และพยายามรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้มีพระคุณแม้จะนำมาซึ่งการมีราคาที่ต้องจ่าย (Bartlett, Condon, Cruz, Baumann, & Desteno, 2012) และความกัตัญญุกตเวทียังเป็นอารมณ์ที่กระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมเอื้อสังคม (prosocial behavior) เนื่องจากผู้ที่รู้สึกถึงบุญคุณผู้อื่นจะมีความเชื่อใจและ

ความพร้อมที่จะให้ความไว้วางใจแก่ผู้อื่นซึ่งเป็นตัวขับเคลื่อนสำคัญสำหรับปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเชิงบวก (McCullough et al., 2001) นอกจากนี้ ผลงานวิจัยปัจจุบันได้สนับสนุนว่าความมกัตัญญูกตเวทีเป็นอารมณ์เชิงบวกที่มีบทบาทในการพัฒนาตนเองของบุคคลและทำให้บุคคลทำงานเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยความมกัตัญญูกตเวทีช่วยลดพฤติกรรมด้านสังคมและพยาธิสภาพทางจิตใจ ป้องกันความเครียด ส่งเสริมสุขภาพกายและสุขภาพจิต ปรับปรุงด้านสังคมและการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และสนับสนุนความสามารถในการฟื้นพลัง (resilience) ตลอดช่วงชีวิต (Bono & Sender, 2018) ดังนั้นผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความจำเป็นในการเสริมสร้างความมกัตัญญูกตเวทีในเด็กและเยาวชนโดยเฉพาะในวัยวัยรุ่นเพื่อเป็นภูมิคุ้มกันในการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน

นอกจากนี้ ความมกัตัญญูกตเวทีมีบทบาทส่งเสริมความเจริญงอกงามของบุคคล ในทฤษฎีขยายและสร้างของอารมณ์เชิงบวก (broaden-and-build theory of positive emotions) (Fredrickson, 2004) เชื่อว่า ความมกัตัญญูกตเวทีเป็นอารมณ์เชิงบวกที่สามารถขยายแนวโน้มความคิด-พฤติกรรมด้วยการกระตุ้นให้บุคคลที่รู้สึกมกัตัญญูกตเวียขยายความคิดอย่างสร้างสรรค์ในการหาวิธีการตอบสนองต่อน้ำใจหรือความเมตตาที่เขาได้รับ การกระทำที่มีแรงบันดาลใจจากความรู้สึกมกัตัญญูกตเวทีจะสร้างความผูกพันทางสังคมและมิตรภาพ และทำให้ความผูกพันทางสังคมและมิตรภาพนั้นแข็งแกร่งขึ้น จนกลายมาเป็นทรัพยากรที่สนับสนุนทางสังคมของบุคคล นอกจากนี้ยังมีหลักฐานจากงานวิจัยพบว่า ความมกัตัญญูกตเวทีมีความสัมพันธ์ทางบวกกับสุขภาวะ การมองโลกในแง่ดี ความพอใจในชีวิต และสัมพันธ์ทางลบกับ ภาวะซึมเศร้า วิตุนิยม และความอิจฉา (Emmons & McCullough, 2003) นอกจากนี้การศึกษาในกลุ่มวัยรุ่น โดยใช้การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างเชิงเส้น ยังพบว่าเมื่อควบคุมความเป็นวิตุนิยม ความมกัตัญญูกตเวทีพยากรณ์ค่าคะแนนสูงของความพอใจในชีวิต การบูรณาการทางสังคมและการดูดซึมทางสังคม (social integration and absorption) และค่าคะแนนต่ำของความอิจฉาและภาวะซึมเศร้า ซึ่งอาจจะอธิบายได้ว่าความมกัตัญญูกตเวทีเป็นปัจจัยเชิงสาเหตุของการลดปัจจัยที่เป็นต้นทุนของวิตุนิยมในวัยรุ่น (J. J. Froh, Emmons, Card, Bono, & Wilson, 2011)

จากทฤษฎีทางจิตวิทยาและหลักฐานจากผลการวิจัยเชิงประจักษ์ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญของความมกัตัญญูกตเวทีต่อการส่งเสริมชีวิตที่ดีของบุคคลและสังคม เนื่องจากความมกัตัญญูกตเวทีเป็นทั้งแหล่งทรัพยากรที่ส่งเสริมความสุขส่วนบุคคลและเชื่อมโยงบุคคลกับสังคมเข้าไว้ด้วยกัน โดยเฉพาะบทบาทในการสร้างและรักษาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคมของความมกัตัญญูกตเวทีนั้นอาจจะเป็นกุญแจที่สำคัญอันหนึ่งในการช่วยสร้างภูมิคุ้มกัน

ให้กับคนในสังคมที่กำลังดำเนินชีวิตท่ามกลางกระแสของบริโภคนิยม ปัจเจกชนนิยมในยุคโลก โกลาหล โดยเฉพาะเยาวชนในช่วงวัยรุ่น เนื่องจากวัยรุ่นเป็นช่วงวัยที่กำลังแสวงหาอัตลักษณ์ ต้องการความเป็นอิสระพึ่งตนเอง รวมทั้งการได้รับอิทธิพลจากกระแสทุนนิยม อาจจะทำให้วัยรุ่นมี แนวโน้มเป็นปัจเจกชนนิยม ไม่สนใจผู้อื่น พัฒนาความเห็นแก่ตัวและวัตถุนิยม ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วน เป็นปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประสบการณ์ความรู้สึกและการแสดงความกตัญญูทเวทิตี ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้ความกตัญญูทเวทิตีมีแนวโน้มลดลงในระยะวัยรุ่น (Naito & Washizu, 2019) ดังนั้นผู้วิจัยจึงตระหนักถึงความจำเป็นของการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทิตีซึ่งเป็นคุณลักษณะที่เป็นจุดแข็งนี้ให้เติบโตและแข็งแกร่งในเยาวชนระยะวัยรุ่น เพื่อให้วัยรุ่นมีแหล่ง ทรัพยากรที่ทำให้ตนเองมีความสุขและมีความสัมพันธ์กับคนในสังคมอย่างราบรื่น ซึ่งมีคำถาม พื้นฐานที่ตามมาคือ จะทำให้ความกตัญญูทเวทิตีเกิดมีขึ้นและเพิ่มขึ้นได้อย่างไร วิธีการใดที่จะ สามารถสร้างความกตัญญูทเวทิตีในวัยรุ่นให้เกิดและเพิ่มความเข้มข้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การศึกษางานวิจัยในต่างประเทศ จากผลการวิจัยทบทวนวรรณกรรมเชิงระบบและการ วิเคราะห์เชิงอภิमानงานวิจัยเชิงประจักษ์ที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิผลของโปรแกรมส่งเสริมความกตัญญู ทเวทิตีในเยาวชน พบว่านิยามหรือโครงสร้างความกตัญญูที่ถูกศึกษาในแต่ละงานวิจัยนั้นมีความ แตกต่างกัน (gap of knowledge) (Renshaw and Olinger Steeves (2016) มีการศึกษาที่ สนับสนุนว่านิยามของความกตัญญูของคนทั่วไป มีความแตกต่างจากแนวคิดความกตัญญูที่ นักวิจัยศึกษา โดยความกตัญญูในความเข้าใจตามประสบการณ์ของคนทั่วไปมีขอบเขตที่กว้าง กว่าแนวคิดความกตัญญูที่นักวิจัยให้นิยาม (Hlava & Elfers, 2014; Lambert, Graham, & Fincham, 2009) นอกจากนี้ประสบการณ์การมีความรู้สึกกตัญญูและการแสดงความกตัญญู ทเวทิตีของบุคคลอาจแตกต่างกันได้ตามวัฒนธรรม (Naito, Wangwan, & Tani, 2005 ; Naito & Washizu, 2015) ส่วนการศึกษางานวิจัยในประเทศไทย พบเพียงงานวิจัยที่ศึกษาการพัฒนา โปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทิตีในกลุ่มนักศึกษามหาวิทยาลัย แต่ยังไม่พบการศึกษาใน กลุ่มนักเรียนระยะวัยรุ่น (gap of population) (อุบล เลี้ยววาริณ, 2555) และงานวิจัยนั้นเป็น การศึกษาที่กำหนดนิยามความกตัญญูจากการประมวลเอกสารและความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ และสร้างแบบวัดจากความกตัญญูทเวทิตีจากการปรับแบบวัดที่มีอยู่เดิม ซึ่งนิยามความกตัญญู ทเวทิตีที่ได้จากการศึกษาเอกสารของผู้วิจัยอาจจะไม่สอดคล้องตรงกับนิยามตามความเข้าใจของ กลุ่มประชากรที่ศึกษา ซึ่งจะมีผลต่อความตรงภายในของแบบวัดความกตัญญูทเวทิตีที่สร้างขึ้น และส่งผลถึงความแม่นยำของการประเมินประสิทธิผลของโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญู ทเวทิตีต่อไป เนื่องจากงานวิจัยครั้งนี้ ต้องการศึกษเพื่อพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญู

กตเวทีในเยาวชนระยะวัยรุ่น จึงควรศึกษาความหมายของความกตัญญูกตเวที ลักษณะความรู้สึก ความรู้คิดและการแสดงความกตัญญูกตเวทีที่เกิดขึ้นในประสบการณ์จริงของกลุ่มตัวอย่างวัยรุ่น เพื่อจะได้รู้และเข้าใจลักษณะความกตัญญูกตเวทีของวัยรุ่นไทย และนำข้อมูลไปสร้างแบบวัด ความกตัญญูกตเวทีและออกแบบโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูกตเวทีที่เหมาะสมกับวัยรุ่น และบริบทวัฒนธรรมไทย

นอกจากนี้งานวิจัยที่ศึกษาโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูกตเวทีในเด็กและวัยรุ่นโดย ส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ ยังไม่พบบางงานวิจัยที่นำระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพมาใช้ร่วมด้วย (gap of method) (J. J. Froh et al., 2014; J. J. Froh, Fan, et al., 2011; J. J. Froh, Sefick, & Emmons, 2008; อุบล เลี้ยววาริณ, 2555) ควรใช้การศึกษาเชิงคุณภาพในการทำความเข้าใจ นิยาม รูปแบบของความรู้สึก ความรู้คิดและพฤติกรรมการแสดงความกตัญญูกตเวที ตลอดจน เงื่อนไขของการเกิดความกตัญญูกตเวทีที่มาจากประสบการณ์จริงของเยาวชนไทยช่วงวัยรุ่น เพราะจะทำให้ได้มาซึ่งองค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ความกตัญญูกตเวทีของวัยรุ่นใน แง่มุมที่ลุ่มลึกมากยิ่งขึ้น และได้รับข้อมูลที่สมบูรณ์นำไปใช้ในการสร้างแบบวัดความกตัญญูกตเวทีที่มีความเที่ยงตรงและโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูกตเวทีที่เหมาะสมสำหรับวัยรุ่น หลังจากนั้นจึงทำการทดลองและประเมินผลโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูกตเวทีที่พัฒนาขึ้น ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้ จึงใช้รูปแบบการวิจัยผสมผสานวิธี มีการศึกษาทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ เพื่อ มุ่งพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูกตเวทีที่มีประสิทธิผลสำหรับเยาวชนไทยระยะวัยรุ่น

งานวิจัยการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูกตเวทีในประเทศไทย ส่วนใหญ่ เป็นโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูกตเวทีเชิงบูรณาการที่มีการจัดกระทำทั้งด้านความรู้สึก ความรู้คิด และพฤติกรรมแสดงความกตัญญูกตเวที (อุบล เลี้ยววาริณ, 2555) ยังไม่พบการศึกษา พัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูกตเวทีที่มีการจัดกระทำเฉพาะองค์ประกอบด้านความรู้ คิดของความกตัญญูกตเวที (gap of method) ซึ่งมีงานศึกษาของต่างประเทศที่แสดงประสิทธิผล ของโปรแกรมประเมินประโยชน์ด้วยวิธีการจัดกระทำด้านความรู้คิดของความกตัญญูกตเวที ได้ผล ค่าขนาดอิทธิพลที่มีนัยสำคัญ (Renshaw & Olinger Steeves, 2016) ซึ่งควรต่อการพิจารณาใน การนำมาศึกษาเพื่อพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูกตเวทีในวัยรุ่นไทย อีกทั้งงานวิจัย ครั้งนี้มุ่งพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูกตเวทีสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายซึ่ง อยู่ในระยะวัยรุ่นตอนกลางที่มีขั้นพัฒนาการทางเชาวน์ปัญญาในระดับที่สามารถคิดพิจารณาใน สิ่งที่ซับซ้อนเป็นนามธรรมได้ สามารถคิดหาเหตุผลนอกเหนือไปจากข้อมูลที่มีได้ ดังนั้นโปรแกรม

เสริมสร้างความกตัญญูทเวทีโดยจัดกระทำด้านความรู้คิดจึงมีความเหมาะสมสำหรับ กลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

ในการจัดโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทีของงานวิจัยครั้งนี้ จึงใช้วิธีการจัดประสบการณ์เรียนรู้โดยการปรับพฤติกรรมปัญญา (Cognitive Behavior Modification) ด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ 3 แบบ คือ 1) วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย 2) วิธีคิดแบบคุณค่าแท้-คุณค่าเทียม 3) วิธีคิดแบบคุณ โทษ และทางออก และนำหลักการกระบวนการกระจำงค่านิยม 3 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นการเลือกค่านิยม 2) ขั้นการเห็นคุณค่าในค่านิยม 3) ขั้นการปฏิบัติตามค่านิยม มาใช้ในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมปัญญาคือ เงื่อนไขภายในด้านความรู้คิดที่ได้จากข้อค้นพบจากการวิจัยระยะที่ 1 ให้เกิดขึ้นเพื่อส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางบวกของความกตัญญูทเวที

ในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา เนื่องจากโรงเรียนมีนักเรียนส่วนใหญ่อายุคาดเคลื่อนทุนทรัพย์ได้รับการอุปถัมภ์จากโรงเรียนทั้งที่พัก อาหาร รถรับส่ง และค่าเล่าเรียน นักเรียนมีโอกาสเห็นความลำบากของพ่อแม่ในการทำงานหาเลี้ยงดูครอบครัว ซึ่งจะนำไปสู่การมีประสบการณ์ความกตัญญูและพฤติกรรมแสดงความกตัญญูต่อพ่อแม่ในการดำเนินชีวิตประจำวัน รวมถึงต่อครู โรงเรียน และผู้มีพระคุณที่สนับสนุนการศึกษา แต่ในขณะเดียวกันอาจจะมีนักเรียนส่วนหนึ่งเป็นเด็กกำพร้าและขาดแคลนทรัพย์และความสัมพันธ์ ซึ่งอาจจะมีประสบการณ์ด้านลบในการมีความสัมพันธ์กับผู้อื่น ทำให้มีแนวโน้มของการมีประสบการณ์ความกตัญญูทเวทีต่ำ ในงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงเลือกโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาแห่งหนึ่งในจังหวัดอ่างทอง เป็นสนามในการศึกษาประสบการณ์ความกตัญญูทเวทีและแสดงพฤติกรรมการตอบแทนผู้มีบุญคุณของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายและทำการทดลองและประเมินผลของโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทีที่พัฒนาขึ้น

งานวิจัยครั้งนี้ แบ่งการศึกษาวิจัยออกเป็น 2 ระยะ ระยะแรกเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพศึกษาความหมาย ลักษณะพฤติกรรมและเงื่อนไขของความกตัญญูทเวที และนำข้อค้นพบสำคัญจากงานวิจัยระยะที่ 1 มาสร้างแบบวัดความกตัญญูทเวทีและพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวที ในงานวิจัยระยะที่ 2 เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ ทำการทดลองและศึกษาผลของโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทีโดยการปรับพฤติกรรมปัญญาด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการกระจำงค่านิยมสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ผู้วิจัยคาดหวังว่าข้อค้นพบจากการศึกษาผลของโปรแกรมการเสริมสร้างความกตัญญูทเวทีโดยการปรับพฤติกรรม

ปัญญาด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการกระจ่างค่านิยมสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย จะเป็นประโยชน์ต่อครู ผู้บริหารสถานศึกษา หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน ในการนำหลักการและรูปแบบการจัดประสบการณ์ไปประยุกต์ใช้ในการปลูกฝังความกตัญญูทวดเวทีให้เจริญงอกงามในจิตใจของเยาวชน เพื่อให้เยาวชนมีแหล่งทรัพยากรส่งเสริมความสุขของตนเอง มีความสัมพันธ์อันดีกับคนรอบข้าง และตอบแทนคืนความสุขแก่คนอื่น ๆ และสังคมต่อไป

คำถามการวิจัย

1. ความหมายของความกตัญญูทวดเวที ลักษณะพฤติกรรม และเงื่อนไขของความกตัญญูทวดเวทีของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายเป็นอย่างไร
2. โปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทวดเวทีที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น สามารถเพิ่มความกตัญญูทวดเวทีของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายได้หรือไม่

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความหมาย ลักษณะพฤติกรรม และเงื่อนไขของความกตัญญูทวดเวทีของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย
2. เพื่อศึกษาผลของโปรแกรมการเสริมสร้างความกตัญญูทวดเวทีโดยการปรับพฤติกรรมปัญญาด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการกระจ่างค่านิยมสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

ความสำคัญของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาค้นคว้าผลการจัดโปรแกรมการเรียนรู้โดยการปรับพฤติกรรมปัญญาด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการกระจ่างค่านิยมเพื่อส่งเสริมความกตัญญูทวดเวทีของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย การศึกษานี้มีความสำคัญในเชิงวิชาการ และมีความสำคัญเชิงการนำไปประยุกต์ใช้ ดังต่อไปนี้

ความสำคัญในเชิงวิชาการ

การวิจัยครั้งนี้เสนอความใหม่ของวิธีการศึกษาคือ ใช้รูปแบบการวิจัยผสมผสานวิธีเพื่อพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทวดเวทีที่มีประสิทธิผลในนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งอยู่ช่วงพัฒนาการในระย่วัยรุ่นตอนกลาง โดยนำการศึกษาเชิงคุณภาพรูปแบบการสร้างทฤษฎีจากข้อมูล (grounded theory) มาศึกษาความหมาย ลักษณะพฤติกรรมและเงื่อนไขของความ

กัตัญญกตเวทีจากข้อมูลของประสบการณ์ชีวิตจริงของนักเรียนเพื่อพัฒนาทฤษฎีที่สามารถอธิบายกระบวนการการเรียนรู้ของความกัตัญญกตเวทีในด้าน สาเหตุ บริบท กระบวนการที่เกิดขึ้น ผลลัพธ์ และเงื่อนไข ซึ่งจะทำให้ได้รับข้อมูลที่มีความครอบคลุมและมีมิติที่ลุ่มลึกมากยิ่งขึ้น เป็นประโยชน์ในการเพิ่มองค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของความกัตัญญกตเวที ที่นักวิจัย นักการศึกษาผู้สนใจสามารถนำไปศึกษาต่อยอดความรู้ทางวิชาการได้

นอกจากนี้ โปรแกรมเสริมสร้างความรู้ความกัตัญญกตเวทีที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการกระจำง่าค่านิยมในกระบวนการปรับพฤติกรรมปัญญา ซึ่งเป็น การบูรณาการเชิงเทคนิควิธีการของแนวคิดตะวันออกและแนวคิดตะวันตกเพื่อให้พฤติกรรม ความกัตัญญกตเวทีเกิดขึ้นและคงอยู่อย่างยั่งยืนขึ้น ซึ่งอาจจะเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยเพื่อ พัฒนาคุณลักษณะทางจริยธรรมต่อไป

ความสำคัญเชิงการนำไปประยุกต์ใช้

การวิจัยครั้งนี้เป็นการนำหลักการทางด้านพฤติกรรมศาสตร์ ทฤษฎีจิตวิทยาเชิงบวก และแนวคิดทางด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่สำคัญมาบูรณาการเพื่อสร้างองค์ความรู้ในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ความกัตัญญกตเวทีอย่างเป็นระบบ ครู อาจารย์ นักการศึกษาหรือ ผู้ปกครองที่สนใจสามารถนำผลจากการศึกษาไปประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างความรู้ความกัตัญญกตเวที ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่เป็นจุดแข็งให้กับนักเรียน บุตรหลานที่เป็นเยาวชนในระยะวัยรุ่นได้ เพื่อพัฒนาคุณธรรมและส่งเสริมศักยภาพของของเยาวชนของสังคม ให้เป็นผู้ที่ตระหนักรู้เห็นคุณค่าตนเองและผู้อื่น สามารถสร้างความสุขให้กับตนเอง พร้อมทั้งสร้างและรักษาความสัมพันธ์กับผู้อื่น พัฒนาตนเองเพื่อตอบแทน ทำประโยชน์สุขให้กับผู้อื่นและสังคมต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยผสมวิธี (Mixed Methods Research) รูปแบบการสำรวจแบบมีลำดับขั้น (The Exploratory Sequential Design) โดยแบ่งเป็น 2 ระยะ ดังนี้

การศึกษาระยะที่ 1 งานวิจัยเชิงคุณภาพ

เพื่อศึกษาความหมาย ลักษณะพฤติกรรม และเงื่อนไขของความกัตัญญกตเวทีของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ด้วยการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) แบบกึ่งโครงสร้างกับผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants) คือนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่มีอายุ 16-19 ปี จำนวน 10 คน ของโรงเรียนสามัญศึกษาการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ที่ได้รับคัดเลือกแบบเจาะจง (purposive Sampling) จากครูแนะแนว โดยการสังเกตพฤติกรรมขณะอยู่ในโรงเรียนและหอพัก ว่าเป็นผู้มีความกัตัญญกตเวทีดีเด่น มี

ประสบการณ์ของความกตัญญูทเวทีและแสดงพฤติกรรมของความกตัญญูทเวทีและยืนยันด้วยการทำแบบคัดกรองความกตัญญูทเวทีที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ซึ่งการสัมภาษณ์จะค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับความหมายของความกตัญญูทเวทีในมุมมองหรือความเข้าใจของนักเรียน เมื่อเกิดเหตุการณ์ที่นักเรียนคิดว่าตนเองเกิดความกตัญญูทเวทีที่นักเรียนมีความรู้สึกอย่างไร และมีการแสดงออกอย่างไร อะไรคือสาเหตุที่ทำให้นักเรียนมีความกตัญญูทเวทีซึ่งถามรวมทั้งสาเหตุที่เป็นปัจจัยแวดล้อมภายนอกและปัจจัยทางความรู้คิดที่เกิดขึ้นภายในใจของนักเรียน ผลที่ได้จากการวิจัยทำให้ทราบถึงความหมายของความกตัญญูทเวที ลักษณะทางความรู้สึกและพฤติกรรมที่แสดงออกของการมีความกตัญญูทเวที และเงื่อนไขภายนอกและเงื่อนไขภายในของการเกิดความกตัญญูทเวทีของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย จากนั้นนำข้อค้นพบในการวิจัยระยะที่ 1 นี้มาสร้างแบบวัดความกตัญญูทเวทีและพัฒนาโปรแกรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความกตัญญูทเวที สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในการวิจัยระยะที่ 2 ต่อไป

การศึกษาระยะที่ 2 งานวิจัยกึ่งทดลอง

เพื่อศึกษาผลของการจัดโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทีโดยการปรับพฤติกรรมปัญญาด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการกระจำง่าค่านิยมในการทำให้ความกตัญญูทเวทีเพิ่มสูงขึ้น โดยศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนำผลที่ได้จากการศึกษาระยะที่ 1 มาสร้างโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวที ให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา ความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ตลอดจนประเมินความชัดเจนของโปรแกรมและกิจกรรมที่ใช้ จากนั้นปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษาและดำเนินการปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ ขั้นตอนต่อมาคือ การทดลองและประเมินผลโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทีในนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาแห่งหนึ่งในจังหวัดอ่างทอง โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ได้รับโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทีเป็นกลุ่มทดลอง และกลุ่มที่ไม่ได้รับโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทีเป็นกลุ่มควบคุม การประเมินผลมี 2 ระยะ คือ ระยะก่อนการทดลอง และระยะหลังการทดลองมีการทดสอบก่อนและหลังการทดลอง โดยตัวแปรที่ศึกษาประกอบด้วยตัวแปรอิสระ คือ โปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทีโดยการปรับพฤติกรรมปัญญาด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการกระจำง่าค่านิยม และตัวแปรตาม คือ ความกตัญญูทเวที

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

นักเรียนที่กำลังศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ระยะที่ 1 งานวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษาระยะนี้ คือ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ปีการศึกษา 2564 ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ประเภทสามัญศึกษาการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาแห่งหนึ่งในจังหวัดอ่างทอง โดยได้รับการคัดเลือกแบบเจาะจงจากครูแนะแนวด้วยการสังเกตพฤติกรรมขณะอยู่โรงเรียนว่าเป็นผู้มีความกตัญญูทวดที่ดีเด่น มีประสบการณ์ความรู้สำนึกบุญคุณและมีพฤติกรรมการแสดงความกตัญญูทวดที่ดี จำนวน 10 คน และประเมินด้วยเครื่องมือแบบคัดกรองความกตัญญูทวดที่ดีโดยมีค่าคะแนนสูงกว่าค่าเฉลี่ยกลาง เริ่มเก็บข้อมูลตั้งแต่วันที่ 10-30 มกราคม พ.ศ. 2565 โดยวิธีสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างที่ข้อคำถามผ่านการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน เพื่อศึกษาความหมาย ลักษณะพฤติกรรมและเงื่อนไขของความกตัญญูทวดที่ดีของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

ระยะที่ 2 งานวิจัยเชิงทดลอง มีกลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ใน ปีการศึกษา 2565 ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ประเภทสามัญศึกษาการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาแห่งหนึ่งในจังหวัดอ่างทอง ได้มาด้วยวิธีการสุ่มแบบเจาะจงและสมัครใจเข้าร่วมการวิจัยจำนวน 2 ห้องเรียน จากนั้นสุ่มห้องเรียนให้ห้องเรียนหนึ่งเป็นกลุ่มทดลองและอีกห้องหนึ่งเป็นกลุ่มควบคุม ห้องเรียนกลุ่มทดลอง มีนักเรียนจำนวน 25 คน และห้องเรียนกลุ่มควบคุม มีนักเรียนจำนวน 29 คน แต่คงเหลือกลุ่มตัวอย่างที่สมัครใจเข้าร่วมและมีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมเกิน 80% กลุ่มทดลองจำนวน 20 คน กลุ่มควบคุมจำนวน 25 คน เริ่มเก็บข้อมูลตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์-มีนาคม พ.ศ. 2566 โดยได้รับอนุญาตให้ดำเนินจัดกิจกรรมในช่วงไม่วิชาแนะแนวและวิชาสังคมศึกษาจำนวน 10 ครั้ง (ครั้งละ 50 นาที) แต่เนื่องจากโรงเรียนมีนัดหมายให้สถาบันการศึกษาเข้ามาแนะแนวนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย จึงคงเหลือช่วงจัดกิจกรรมจำนวน 8 ครั้ง (ครั้งละ 50 นาที)

ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรจัดกระทำ (independent variable) คือ โปรแกรมการเสริมสร้างความกตัญญูทวดที่ดีโดยการปรับพฤติกรรมปัญญาด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการกระจำค่านิยม มี 2 รูปแบบ ได้แก่

1. การได้รับโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทวดที่ดีโดยการปรับพฤติกรรมปัญญาด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการกระจำค่านิยม
2. การไม่ได้รับโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทวดที่ดีโดยการปรับพฤติกรรมปัญญาด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการกระจำค่านิยม

ตัวแปรตาม (dependent variable) คือ ความมกัตัญญุตเวทที่มีลักษณะย่อย 2 ด้าน คือ อารมณ์ของความมกัตัญญุตเวทและพฤติกรรมการแสดง ความมกัตัญญุตเวท

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย หมายถึง นักเรียนอายุ 15-19 ปีที่กำลังศึกษาอยู่ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนสามัญศึกษาการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา

2. การปรับพฤติกรรมปัญญา หมายถึง แนวคิดที่อาศัยพื้นฐานแนวคิดของหลักการแห่งพฤติกรรม (behavior principles) ในการเปลี่ยนพฤติกรรมความมกัตัญญุตเวทโดยการเปลี่ยนที่ความรู้คิดทางสังคมที่เป็นเงื่อนไขภายในของความมกัตัญญุตเวทด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ และกระบวนการกระจ่างค่านิยม เมื่อความรู้คิดที่เป็นเงื่อนไขของความมกัตัญญุตเวทเปลี่ยนจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของอารมณ์ของความมกัตัญญุตเวท และส่งผลให้พฤติกรรมการแสดง ความมกัตัญญุตเวทเปลี่ยนแปลง

3. เงื่อนไขของความมกัตัญญุตเวท หมายถึง หลักการหรือข้อตกลงที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดทิศทาง และความเข้มของกัตัญญุตเวท ประกอบด้วยเงื่อนไขภายนอกและเงื่อนไขภายใน โดยเงื่อนไขภายนอก หมายถึง สถานการณ์ที่อยู่แวดล้อมรอบตัวบุคคลที่ส่งผลทำให้อารมณ์และพฤติกรรมการแสดง ความมกัตัญญุตเวทของบุคคลเปลี่ยนแปลงไปในทางบวก และ เงื่อนไขภายใน หมายถึง การรู้คิดที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ของความมกัตัญญุตเวท ที่ส่งผลทำให้อารมณ์และพฤติกรรมการแสดง ความมกัตัญญุตเวทของบุคคลเปลี่ยนแปลงไปในทางบวก

4. โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา หมายถึง โรงเรียนเอกชนที่วัดเป็นผู้ถือใบอนุญาตตามพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน โดยมีคณะสงฆ์ พระภิกษุเป็นผู้บริหาร ดำเนินการ และเป็นเจ้าของ จัดการเรียนการสอน เพื่อให้บริการประชาชน “ด้านการศึกษาสงเคราะห์” ตั้งแต่ระดับชั้นปฐมวัย ประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย

นิยามปฏิบัติการ

1. ความมกัตัญญุตเวท หมายถึง สภาวะอารมณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อบุคคลตระหนักรู้คุณค่าของสิ่งที่ตนได้รับนั้น เป็นผลจากการกระทำอันมีน้ำใจที่ผู้อื่นหรือสิ่งอื่นทำให้แก่ตน และอารมณ์นั้นได้กระตุ้นบุคคลให้มีความตั้งใจและแสดงการกระทำตอบแทนคุณต่อผู้มีบุญคุณทั้งทางตรงและทางอ้อม ความมกัตัญญุตเวทประกอบด้วย 2 ลักษณะ คือ อารมณ์ของความมกัตัญญุตเวท และ พฤติกรรมการแสดง ความมกัตัญญุตเวท มีรายละเอียดดังนี้

1.1 อารมณ์ของความมกตัญญูทเวที่ หมายถึง สภาวะอารมณ์ที่เกิดขึ้นจากการตระหนักว่าตนเป็นผู้รับคุณประโยชน์จากการกระทำดีของผู้อื่นหรือสิ่งอื่น และอารมณ์นั้นกระตุ้นให้เกิดความต้องการตอบแทนคุณได้แก่ ซึ่งอารมณ์ความมกตัญญูทเวที่ประกอบด้วยความรู้สึกต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ได้แก่ 1) ความรู้สึกเชิงบวกต่อสิ่งที่ได้รับ 2) ความรู้สึกสำนึกในบุญคุณ 3) ความรู้สึกรักและผูกพันกับผู้มีบุญคุณ

1.2 พฤติกรรมการแสดงความมกตัญญูทเวที่ หมายถึง การแสดงพฤติกรรมการตอบแทน หรือความตั้งใจหรือมีแนวโน้มจะกระทำการตอบแทนต่อผู้มีบุญคุณโดยตรง หรือทำการตอบแทนทางอ้อมด้วยการแสดงพฤติกรรมเอื้อสังคมต่อบุคคลอื่นหรือสังคม ซึ่งสรุปพฤติกรรมการตอบแทนสามารถแสดงได้ 4 วิธี ได้แก่ 1) การแสดงความขอบคุณด้วยกิริยา วาจา 2) การให้ความช่วยเหลือที่เป็นรูปธรรมแก่ผู้มีบุญคุณ 3) การพัฒนาตนเองตามความคาดหวังของผู้มีบุญคุณ และ 4) การแสดงพฤติกรรมเอื้อสังคม

แบบวัดความมกตัญญูทเวที่ถูกพัฒนาขึ้นจากข้อค้นพบจากการวิจัยระยะที่ 1 ในประเด็นของความหมาย และลักษณะด้านอารมณ์และพฤติกรรมของความมกตัญญูทเวที่ ร่วมกับการทบทวนวรรณกรรม มาตรฐานความสำนึกขอบคุณ (ดลดาว ปุณยานนท์, 2559) และแบบวัดการสำนึกขอบคุณ (จุฑาทิพย์ เทพดนตรี, 2560) โดยวัดด้วยข้อคำถามแบบมาตราประเมินค่า 5 ระดับ ตั้งแต่ น้อยที่สุด (1) - มากที่สุด (5) ซึ่งผู้ที่ได้คะแนนสูงกว่า แสดงว่าเป็นผู้มีความมกตัญญูทเวที่มากกว่าผู้ที่ได้คะแนนต่ำกว่า

2. โปรแกรม หมายถึง โปรแกรมเสริมสร้างความมกตัญญูทเวที่ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากฐานความรู้ทางจิตวิทยา และพฤติกรรมศาสตร์ เพื่อพัฒนาความมกตัญญูทเวที่โดยใช้หลักการปรับพฤติกรรมปัญญาด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการระจ่างค่านิยม ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมครั้งละ 50 นาที จำนวน 8 ครั้ง โดยในกิจกรรมที่ 2-6 ใช้วิธีการคิดแบบโยนิโสมนสิการ 3 แบบ คือ 1) วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย 2) วิธีคิดแบบรู้คุณค่าแท้-คุณค่าเทียม 3) วิธีคิดแบบ เห็นคุณ-โทษ และทางออก และกระบวนการระจ่างค่านิยม 3 ขั้นตอน 1) ขั้นการเลือกค่านิยม 2) ขั้นเห็นคุณค่าในค่านิยม 3) ขั้นการปฏิบัติตามค่านิยม เพื่อกระตุ้นให้เกิดการรู้คิด ดังนี้

กิจกรรมที่ 2-3 การตระหนักในความรัก ห่วงใย เอาใจใส่ของพ่อแม่/ผู้ปกครองที่ให้การเลี้ยงดู อบรมสั่งสอน และคิดตอบแทน

กิจกรรมที่ 4-5 การตระหนักในความเสียสละของพ่อแม่หรือผู้ปกครองในการเลี้ยงดู ให้การศึกษาและคิดตอบแทน

กิจกรรมที่ 6-7 การตระหนักรู้ในคุณค่าของการได้รับการช่วยเหลือ สนับสนุน การศึกษาจากครู โรงเรียนและผู้มีจิตเมตตาและคิดตอบแทน

โปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทีถประเเมนผลจากการเปรียบเทียบคะแนน เฉลี่ยความกตัญญูทเวทีในระยะหลังการทดลองระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม และ เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความกตัญญูทเวทีของกลุ่มทดลองระหว่างระยะก่อนทดลองและระยะ หลังการทดลอง

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาทบทวนรวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักและกลุ่มตัวอย่าง โดยนำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. พัฒนาการของวัยรุ่นกับความกตัญญูทดแทน
 - 1.1 ความหมายของวัยรุ่นตอนกลาง
 - 1.2 พัฒนาการของวัยรุ่นตอนกลาง
 - 1.3 พัฒนาการของความกตัญญูทดแทนในวัยรุ่น
2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความกตัญญูทดแทน
 - 2.1 ความหมายของความกตัญญูทดแทน
 - 2.2 องค์ประกอบของความกตัญญูทดแทน
 - 2.3 การวัดความกตัญญูทดแทน
 - 2.4 เงื่อนไขของการมีความกตัญญูทดแทน
3. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทดแทน
 - 3.1 แนวคิดการปรับพฤติกรรมปัญญา
 - 3.2 การพัฒนาปัญญาตามแนวคิดพระพุทธศาสนา
 - 3.3 กระบวนการกระจ่างค่านิยม
 - 3.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทดแทน
 - 3.5 แนวคิดเกี่ยวกับวิธีวิทยาการวิจัย
4. กรอบแนวคิดการวิจัย
5. สมมติฐานการวิจัย

พัฒนาการของวัยรุ่นกับความกตัญญูทดแทน

ความหมายของวัยรุ่นตอนกลาง

คำว่า “วัยรุ่น” adolescence เป็นคำที่มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน adolescere ที่ เป็นคำกริยา ซึ่งหมายถึงเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ (to grow into adulthood) (Steinberg, 1996) จึงถือ ว่าวัยรุ่นเป็นระยะของช่วงชีวิตที่เปลี่ยนผ่านจากความเป็นเด็กไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่ เป็นช่วงวัยที่มี

การเปลี่ยนแปลงทั้งร่างกายและจิตใจจากเด็กเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ การกำหนดช่วงอายุของวัยรุ่นในปัจจุบันนั้นก็มีความแตกต่างไปจากเดิมและค่อนข้างมีหลายแนวคิด เนื่องด้วยปัจจัยและสภาพแวดล้อมในปัจจุบันทำให้เด็กมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านสรีรวิทยาและในลักษณะต่างไปจากเดิมหลายประการ อย่างไรก็ตามองค์การอนามัยโลกได้กำหนดช่วงอายุและให้ความหมายกว้าง ๆ ของวัยรุ่นไว้ว่า วัยรุ่นเป็นวัยที่มีอายุ 10-19 ปี เป็นช่วงอายุที่มีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายในลักษณะที่พร้อมจะมีเพศสัมพันธ์ได้ มีการพัฒนาทางจิตใจจากความเป็นเด็กไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่ และเป็นระยะที่มีการเปลี่ยนแปลงจากสภาพที่ต้องพึ่งพาทางเศรษฐกิจไปสู่ภาวะที่ต้องรับผิดชอบและพึ่งพาตนเอง (ณัฐกร อินทุยศ, 2556) ซึ่งเป็นช่วงเวลาของชีวิตที่มีความสำคัญสำหรับการวางรากฐานของสุขภาพที่ดี วัยรุ่นมีประสบการณ์ของการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วทั้งทางด้านร่างกาย ความคิดและจิตใจ ซึ่งจะส่งผลต่อการที่พวกเขาจะรู้สึก คิด ตัดสินใจและจะมีปฏิสัมพันธ์กับคนรอบข้างและสังคมอย่างไร นอกจากนี้มีนักจิตวิทยาได้อธิบายเกี่ยวกับวัยรุ่นไว้อย่างน่าสนใจดังต่อไปนี้

สแตนเบอร์กกล่าวว่า วัยรุ่นเป็นช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย จิตใจ สังคมและเศรษฐกิจ จากความไม่บรรลุมิติภาวะของวัยเด็กเข้าสู่ความมีวุฒิภาวะของวัยผู้ใหญ่ ซึ่งอาจจะมียุคระยะเวลาประมาณ 10 ปี และพัฒนาการทางสังคมก็เกิดขึ้นในช่วงนี้ ซึ่งพิจารณาว่าเป็นช่วงวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องมากกว่าเกิดขึ้นอย่างเป็นขั้น ๆ ทั้งนี้ได้แบ่งช่วงอายุวัยรุ่นตอนต้นที่อายุประมาณ 11-14 ปี วัยรุ่นตอนกลาง อายุประมาณ 15-18 ปี และวัยรุ่นตอนปลายอายุ 19-21 ปี (Steinberg, 1996, p.6)

สำหรับ ประยูรศรี มณีสร (2532) กล่าวว่า วัยรุ่นเป็นวัยที่เปลี่ยนจากวัยเด็กไปสู่วัยผู้ใหญ่ ช่วงอายุของวัยรุ่นไม่ได้กำหนดแบ่งอายุไว้อย่างชัดเจนชัดเจน แต่แบ่งไว้เพียงเพื่อให้สะดวกแก่การศึกษาเท่านั้น เพราะพัฒนาการของมนุษย์เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง ทั้งนี้มีนักจิตวิทยาแบ่งช่วงอายุของวัยรุ่นแตกต่างกันไปตามแนวคิดของตน โดยตามแนวคิดของ อาร์โนล กิเซล (Arnold Gesell) และลูเอลลา โคล (Luella Cole) ได้แบ่งช่วงอายุวัยรุ่นดังนี้ 1) วัยรุ่นตอนต้น เด็กหญิงอายุ 11-13 ปี เด็กชาย อายุ 13-15 ปี เป็นวัยแตกเนื้อหนุ่มเนื้อสาว พร้อมเกิดลักษณะเพศขั้นที่ 2 ขึ้น มีความเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาอย่างมากและรุนแรง ที่เรียกว่าเป็นวัยพายุแคม 2) วัยรุ่นตอนกลาง เด็กหญิงจะมีอายุ 15-18 ปี เด็กชายจะมีอายุ 17-19 ปี เป็นระยะที่มีการเปลี่ยนแปลงมากในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา 3) วัยรุ่นตอนปลาย เด็กหญิงจะมีอายุ 18-21 ปี เด็กชายจะมีอายุ 19-21 ปี วัยรุ่นตอนปลายจะเป็นวัยที่ศึกษาชั้นมหาวิทยาลัย เป็นระยะที่เปลี่ยนแปลงจากสังคมเดิม ไปสู่แบบแผนของพฤติกรรมที่เป็น

ผู้ใหญ่ มีความมั่นคงทางอารมณ์มากขึ้น มีวิธีการแก้ปัญหาดีขึ้น มีความสนใจต่อสัญลักษณ์ของ การบรรลุนิติภาวะ

ส่วน สุชา จันทน์เอม (2542) กล่าวถึงวัยรุ่นในทำนองเดียวกันว่า เป็นช่วงวัยที่อยู่ ระหว่างความเป็นเด็กกับความเป็นผู้ใหญ่ ซึ่งไม่สามารถแบ่งได้อย่างแน่นอนว่าควรกำหนดเมื่ออายุ เท่าใด อาจจะทำเอาความพร้อมทางร่างกายเป็นเครื่องตัดสิน โดยในเพศหญิงจะมีประจำเดือนมา เป็นครั้งแรก และในเพศชายจะมีการผลิตเซลล์สืบพันธุ์ได้ ซึ่งระยะของวัยรุ่นจะนานเพียงใดขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย เช่น การศึกษา สภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมของสังคม ทั้งนี้ตามแนวคิดของ นักจิตวิทยา Luella Cole แบ่งวัยรุ่นออกได้เป็น 3 ระยะ คือ 1) วัยรุ่นตอนต้น เด็กหญิงจะมีอายุ 13-15 ปี เด็กชายจะมีอายุ 15-17 ปี เป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายอย่างมากมาส่วนในด้านจิตใจขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมของเด็กแต่ละคน 2) วัยรุ่นตอนกลาง เด็กหญิงจะมีอายุ 15-18 ปี เด็กชายจะมีอายุ 17-19 ปี เป็นระยะที่มีการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมใหม่และมีผลต่อพัฒนาการ ทางสังคมของเด็ก 3) วัยรุ่นตอนปลาย เด็กหญิงจะมีอายุ 18-21 ปี เด็กชายจะมีอายุ 19-21 ปี เป็นวัยที่เริ่มเข้าสู่วุฒิภาวะพยายามหัดตัดสินใจแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเอง ก่อให้เกิดความมั่นคงในตัวเอง

ดังนั้น อาจสรุปได้ว่า วัยรุ่น หมายถึง ช่วงวัยที่บุคคลอยู่ระหว่างความเป็นเด็กและผู้ใหญ่ มีการเปลี่ยนแปลงเจริญเติบโตของวุฒิภาวะเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้เกิดขึ้น อย่างเป็นกระบวนการต่อเนื่องอาจจะไม่สามารถแบ่งชัดขึ้นให้ชัดเจนได้ แต่เพื่อความสะดวกในการศึกษานักจิตวิทยาแบ่งวัยรุ่นออกเป็น 3 ระยะ คือ วัยรุ่นตอนต้น อายุประมาณ 11-14 ปี วัยรุ่นตอนกลาง อายุประมาณ 15-18 ปี วัยรุ่นตอนปลาย อายุประมาณ 19-21 ปี ทั้งนี้อายุที่เข้าสู่แต่ละระยะของแต่ละคนอาจช้าเร็วไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมและปัจจัยหลายประการ เช่น เพศ ความสมบูรณ์ของร่างกาย ตลอดจนวัฒนธรรมของสังคม เป็นวัยที่ต้องประสบกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ เศรษฐกิจและสังคมซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความรู้สึกนึกคิด การตัดสินใจและการมีปฏิสัมพันธ์กับคนรอบข้างและสังคม จึงถือว่าเป็นช่วงวัยที่สำคัญ หากได้รับการส่งเสริมคุณลักษณะทางบวกเพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต ก็จะทำให้สามารถปรับตัวผ่านช่วงวัยนี้ไปได้ด้วยความราบรื่นและมีแนวโน้มที่ก้าวสู่วัยผู้ใหญ่อย่างมีวุฒิภาวะ มีทัศนคติที่ กว้างไกล มีวิจรรณญาณในการตัดสินใจต่าง ๆ สร้างปรัชญาชีวิตได้อย่างถูกต้องเป็นหลักในการครองชีวิตที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง และส่วนรวม

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการส่งเสริมความกตัญญูทวดเวทีในนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ตอนปลายซึ่งอยู่ในช่วงวัยรุ่นตอนกลางที่เป็นช่วงคาบเกี่ยวระหว่างความเป็นเด็กและความเป็น

ผู้ใหญ่ เริ่มมีแบบแผนพฤติกรรมไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่ เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ และสติปัญญา แต่ยังคงอยู่ในสภาพแวดล้อมทางสังคมเดิมคือโรงเรียน เนื่องจากกำลังเจริญเติบโตไปสู่วัยผู้ใหญ่ เด็กมีความต้องการที่จะพึ่งพาตนเอง ต้องการเป็นอิสระ ในขณะเดียวกันก็ต้องการความอบอุ่น ความสนใจการยอมรับจากพ่อแม่ คุณครูและเพื่อนวัยเดียวกัน เป็นวัยที่มีขั้นพัฒนาการทางสติปัญญาขั้นคิดการมีเหตุผลเชิงนามธรรม สามารถใช้เหตุผลเป็นหลักในการตัดสินใจ คิดเหตุผลได้ทั้งอนุमानและอุปมานเหมือนวัยผู้ใหญ่ สามารถเข้าใจที่เป็นนามธรรม เข้าใจความสวยงาม ความไพเราะ และความดี เด็กวัยนี้จึงสนใจปรัชญา ชีวิต ศาสนา เริ่มค้นหาตนเอง ปรับปรุงข้อบกพร่องและมีความภูมิใจในตนเอง แสวงหาเอกลักษณ์ ความต้องการของตนเองเพื่อจะได้เป็นผู้ใหญ่ให้มากขึ้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงกำหนดความหมายของวัยรุ่นตอนกลาง (middle adolescents) ว่าเป็นบุคคลที่อยู่ในระยะเวลาช่วงกลางของการเป็นวัยรุ่น มีอายุประมาณ 15-19 ปี มีความสามารถในการคิดเหตุผลเชิงนามธรรม ต้องการพึ่งตนเองและการยอมรับจากคนรอบข้าง มีความคิดปรับปรุง ตนเองให้ดีขึ้นและต้องการการส่งเสริมคุณลักษณะทางบวกเพื่อเป็นแหล่งทรัพยากรที่สำคัญใช้ในการดำเนินชีวิต พัฒนาตนเองให้เป็นผู้ใหญ่ที่มีวุฒิภาวะทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม

พัฒนาการของวัยรุ่นตอนกลาง

พัฒนาการของวัยรุ่นตอนกลาง มีพัฒนาการด้านต่าง ๆ ดังนี้

พัฒนาการด้านร่างกาย

อัตราความเจริญเติบโตทางร่างกายของเด็กวัยรุ่นตอนกลางเริ่มช้าลง รูปร่างจะเข้าสัดส่วนของผู้ใหญ่ เด็กหญิงจะมีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายอย่างรวดเร็วสุดยอดราว ๆ 12 ปี ส่วนเด็กชายจะมีระยะสุดยอดของการเจริญเติบโตราว ๆ 14 ปี หลังจากนั้น การเจริญเติบโตจะเริ่มช้าลง แต่ทั้งชายหญิงจะยังคงเจริญเติบโตต่อไป ทั้งทางด้านความสูงและน้ำหนัก เด็กชายส่วนมากจะหยุดการเจริญเติบโตราว ๆ อายุ 20 ปี แต่บางคนก็ยังคงเปลี่ยนแปลงโตได้ไม่หยุดจนถึงอายุ 25 ปี ส่วนเด็กหญิงความเจริญเติบโตทางส่วนสูงใกล้จะสิ้นสุดลงเมื่อเด็กมีอายุได้ประมาณ 14 ปี บางคนอาจสูงเล็กน้อยภายหลังอายุ 15 ปี และเมื่ออายุได้ประมาณ 17-18 ปี จะไม่มีส่วนสูงเพิ่มขึ้นหรือเพิ่มขึ้นน้อยมาก ลักษณะทางเพศขั้นที่สองเจริญอย่างสม่ำเสมอ ได้แก่ การมีหนวดเครา หรือเสียงห้าวในผู้ชาย และการมีสะเก็ดไขมันออก ตลอดจนการมีเสียงแหลมเล็กในผู้หญิง แต่รังไข่ยังคงเจริญอย่างรวดเร็ว ทรวงอกเริ่มได้ขนาดใกล้เคียงกับของผู้ใหญ่ ประจำเดือนจะเริ่มเป็นปกติเมื่อเด็กมีอายุประมาณ 14-15 ปี ความเครียดทั่ว ๆ ไป ก่อนมีประจำเดือนน้อยลง แต่มักจะมีอาการปวดศีรษะ และอาการผื่นคันทางผิวหนังก่อนมีประจำเดือน โดยเฉพาะบริเวณใบหน้า

การเข้าสู่ระยะของการแตกเนื้อหนุ่มสาวอย่างรวดเร็วนั้นอยู่ในระหว่าง 14-15 ปี เด็กบางคนอาจช้าเร็วกว่านี้ ลักษณะเพศชั้นที่สองเจริญขึ้นเรื่อย ๆ ได้แก่ การมีกล้ามเนื้อเพิ่มขึ้น การมีขนตามแขนและหน้าแข้ง เสียงจะห้าวขึ้น เด็กชายที่มีอายุ 14 ปีไปแล้วจะมีกระดูกข้อมือใหญ่กว่าเด็กหญิง อวัยวะต่าง ๆ เริ่มเคลื่อนไหวและใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เด็กชายอายุ 15 ปี ขนาดร่างกายใหญ่ขึ้นมากจนทำให้ใบหน้าดูเล็กลงเมื่อเทียบส่วนกับร่างกายทั้งหมด ขนตามแขนมีมากขึ้น หนองคราหายบขึ้น เด็กชายเริ่มสูงทันเด็กหญิงเมื่ออายุ 15 ปี และจากนี้ไปเด็กชายจะเริ่มรุดหน้าเด็กหญิง ทั้งทางส่วนสูงและน้ำหนัก การทำงานที่แข่งขันของอวัยวะภายในที่สำคัญอย่างหนึ่ง ได้แก่ ทบพาทของต่อมไร้ท่อ ซึ่งมีผลอย่างยิ่งต่อความเจริญเติบโตและพัฒนาการของมนุษย์ โดยเฉพาะต่อมเพศ ซึ่งช่วยกระตุ้นให้เด็กวัยรุ่นมีความรู้สึกต่อเพศตรงข้าม

พัฒนาการด้านสติปัญญา

ระบบประสาทของเด็กวัยนี้พัฒนาเกือบเต็มที่ ความสามารถทางสมองก็เพิ่มขึ้น ความจำดีขึ้น มีสมมติขึ้น การแก้ปัญหาดีขึ้น สามารถให้คำจำกัดความของคำที่เป็นนามธรรมได้ตามทฤษฎีพัฒนาการทางความคิดของ พียาเจต์ (Piaget) เด็กที่มีอายุ 11-12 ปี ขึ้นไป จะมีความสามารถคิดเชิงนามธรรมได้ คือ เด็กจะมีความเข้าใจในสิ่งที่ตนเองอาจจะไม่ได้ประสบด้วยตนเองโดยตรง เด็กสามารถคิดหาเหตุผลนอกเหนือไปจากข้อมูลที่มีอยู่ได้ เข้าใจความสัมพันธ์ลำดับขั้นที่ 2 (second-order relations) สามารถคิดพิจารณาในสิ่งที่ซับซ้อนเป็นนามธรรมได้มากขึ้น เช่น คิดตั้งสมมติฐาน คิดวิเคราะห์ และคิดสังเคราะห์ได้ (พาสนา จุลรัตน์, 2563)

นอกจากนี้ เด็กวัยนี้ยังมีสติปัญญาและความคิดกว้างขวางออกไป สนใจในการแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ เพื่อเพิ่มพูนความสามารถ เริ่มเข้าใจความงาม ความไพเราะ ความดี มีความสนใจผู้อื่นและสนใจเกี่ยวกับความแตกต่างทางบุคลิกภาพ รู้จักสังเกตความรู้สึกของคนอื่นมากขึ้น ต้องการทำให้เป็นที่ประทับใจแก่ผู้อื่น พยายามหาข้อบกพร่องเพื่อแก้ไข มีทัศนคติต่อบุคคลและสิ่งต่าง ๆ ในแง่ดี สามารถใช้ความคิดของตนเองได้อย่างมีเหตุผล สามารถออกความเห็นร่วมกับผู้อื่นได้ สำหรับการรู้จักตัวเองภายใน จะรู้จักวิจารณ์ตัวเอง เด็กเข้าใจตนเองจากตัวละครที่เขาอ่านหนังสือ และยังเข้าใจความรู้สึกของคนอื่น เด็กวัยนี้เริ่มรู้จักใช้ความคิดอย่างลึกซึ้ง ชอบทำสิ่งใหม่ ๆ แปลก ๆ ความเชื่อมั่นต่าง ๆ เป็นไปอย่างรุนแรง เช่น ความเชื่อในศาสนา เชื่อในคุณความดี และการกระทำต่าง ๆ ที่เห็นว่าถูกต้อง เป็นต้น แต่ในขณะเดียวกัน ก็มีความระแวงไม่ยอมเชื่ออะไรง่าย ๆ นอกจากมีหลักฐานมาประกอบอ้างอิง นอกจากนั้น นิสัยต่าง ๆ ก็มักเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในวัยนี้ ทั้งนี้ รวมทั้งนิสัยการกระทำทางร่างกาย เช่น การจับปากกา เดิน พุด รับประทานอาหาร ฯลฯ และนิสัยในการคิดและด้านความรู้สึกด้วย เช่น สร้างนิสัยอดทน ไม่

โกรธง่าย อึดเพื่อเผื่อแผ่ ขยันขันแข็ง มองโลกในแง่ดีหรือร้าย ความประพัตติดีหรือชั่ว เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวหรือส่วนรวม ที่สำคัญก็คือ มีนิสัยชอบคิดแต่เพียงผิวเผินซึ่งแก้ไขได้ยาก (ประยูรศรี มณีสร, 2532)

พัฒนาการด้านอารมณ์ความรู้สึก

วัยนี้เป็นวัยที่ได้ชื่อว่า วัย “พายุบุแคม” (stress and storm) หมายถึง มีความรู้สึกรุนแรง ความรู้สึกอย่างเปิดเผยและตรงเกินไป ช่วงระยะเริ่มต้นของวัยรุ่นเด็กบางคนจะมีการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ได้มาก วัยนี้มักจะมีการกระทบกระทั่งระหว่างเด็กและผู้ปกครองได้บ่อย วัยรุ่นตอนต้นช่วงอายุ 11-15 ปี มักจะมีความเปลี่ยนแปลงในอารมณ์และพฤติกรรม จนทำให้บางครั้งกลายเป็นปัญหา แต่โดยมากเมื่อถึงวัยรุ่นตอนกลาง เลยวัยประมาณ 15 ปีในเด็กหญิง และ 17 ปี ในเด็กชาย แล้วอารมณ์ต่าง ๆ จะสงบลง และมีเหตุผลมากขึ้นเด็กอาจรู้สึกว่าคุณมีความสุขและเต็มใจด้วยความเชื่อมั่นในตนเอง แต่บางครั้งก็รู้สึกเกิดอารมณ์เศร้าหดหู่ มีความสงสัยอยู่ตลอดเวลาได้ ความชอบและไม่ชอบของเด็กวัยนี้รุนแรงมากไม่ค่อยจะยอมใครง่าย ๆ

ในขณะเดียวกัน บางครั้งอาจจะเป็นคนโอบอ้อมอารีชอบช่วยเหลือ และบางครั้งจะเป็นคนเห็นแก่ตัวแบบเด็ก ๆ เมื่ออยู่บ้าน บางครั้งเด็กชอบเก็บตัวอยู่ตามลำพัง ไม่ต้องการให้ใครรบกวน ชอบให้เพื่อนยอมรับและยกย่อง ชอบช่วยเหลือและให้คำแนะนำเพื่อนฝูง เด็กวัยรุ่นไม่ชอบการบังคับ เนื่องจากเด็กกำลังเจริญเติบโตไปสู่ผู้ใหญ่ เด็กมีความต้องการที่จะพึ่งพาตนเอง ต้องการเป็นอิสระ ความต้องการที่สำคัญอย่างหนึ่งของเด็กวัยนี้คือ ต้องการให้ผู้อื่นยอมรับในความเป็นชายหญิงของตน ทั้งจากเพศเดียวกันและเพศตรงข้ามด้วยต้องการจะเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม และต้องการให้เพื่อน ๆ รุ่นเดียวกันรู้สึกประทับใจในพฤติกรรมของตน เด็กเหล่านี้รู้สึกนิยมความกล้าหาญของบุรุษหรือสตรีที่มีชื่อเสียงดีเด่นและต้องการมีบทบาทอย่างผู้ใหญ่ด้วย (ประยูรศรี มณีสร, 2532)

สุรางค์ ไคว้ตระกูล (สุรางค์ ไคว้ตระกูล, 2559, น. 404)กล่าวว่า เด็กวัยรุ่นอายุประมาณ 14-18 ปี จะมีพัฒนาการทางด้านการรู้คิดถึงขั้นสูงสุด มีการเรียนรู้อารมณ์ ความรู้สึกอย่างมีวุฒิภาวะ จะเริ่มคำถามเกี่ยวกับค่านิยมและจริยธรรมต่าง ๆ ดังนั้น วัยรุ่นจะเป็นวัยที่เปรียบเทียบสิ่งที่ตนเรียนรู้ในอดีตกับสิ่งที่เรียนรู้จากปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมวัย ทั้งเพศเดียวกันและเพศตรงข้าม การตัดสินใจเลือกค่านิยมและจริยธรรมมักจะเป็นการเลือกจากทางเลือกหลาย ๆ ทาง บางครั้งจะมีความขัดแย้งระหว่างค่านิยมและพฤติกรรมเพราะการได้เป็นสมาชิกของกลุ่มเพื่อนที่มีอายุรุ่นราวคราวเดียวกันเป็นสัญลักษณ์ของการยอมรับของเพื่อน และขณะเดียวกัน เด็กวัยรุ่นก็ต่อสู้เพื่อเอกลักษณ์ (identity) ของตน

พัฒนาการด้านสังคม

ทฤษฎีพัฒนาการจิตสังคม ของ Erikson อธิบายว่า ระยะเวลาวัยรุ่นอายุ 12-18 ปี จะเป็นช่วงที่ความขัดแย้งระหว่างการพบอัตลักษณ์กับการไม่เข้าใจตนเอง ถือว่าเป็นช่วงที่ความขัดแย้งมีภาวะวิกฤติมากกว่าช่วงวัยอื่น เพราะเป็นช่วงที่เปลี่ยนแปลงจากความเป็นเด็กสู่ความเป็นผู้ใหญ่ เนื่องจากพัฒนาการทางสติปัญญา เด็กวัยรุ่นก็เริ่มคิดแบบผู้ใหญ่ เด็กจะตั้งคำถาม ตนเองว่า “ฉันคือใคร” และคิดว่าถ้าโตเป็นผู้ใหญ่แล้วจะประกอบอาชีพอะไร เด็กวัยรุ่นส่วนมากยังมีความสับสนไม่แน่ใจว่าอยากเป็นผู้ใหญ่ หรือบางครั้งก็อยากเป็นเด็กในขณะย่างเข้าสู่วัยรุ่น

ช่วงวัยนี้ เด็กมีความต้องการเป็นอิสระและพึ่งตนเองมากขึ้น แต่ความรู้สึกเป็นอิสระนี้ในบางครั้งก็ทำให้เด็กกลัวและเกิดความวิตกกังวลในการที่จะต้องพึ่งตนเอง ในบางครั้งเด็กจึงมีพฤติกรรม 2 อย่างในเวลาเดียวกัน เช่น ไม่พอใจเมื่อผู้ใหญ่ไปเตือนให้ทำอะไร แต่ขณะเดียวกันก็ไม่อยากรับผิดชอบอย่างเต็มที่ที่กลับไปบอกให้ผู้ใหญ่คอยเตือนหรือทำให้ด้วย เด็กวัยนี้มักจะหวังว่าคนอื่นคิดอย่างไรต่อตนเอง กลัวว่าจะไม่เป็นที่ยอมรับของเพื่อนร่วมวัย จะแสวงหาอัตลักษณ์ของตนเองเพื่อรู้จักตนเองในแง่มุมต่าง ๆ เช่น ความชอบ ความสนใจ เป้าหมายในชีวิต อาชีพที่อยากเป็น ความถนัด เพื่อนต่างเพศที่ตนเองชอบ เป็นต้น ในขณะเดียวกันเด็กวัยรุ่นก็ต้องผสมผสานลักษณะเฉพาะตนให้เข้ากันได้กับสภาพความเป็นจริงของครอบครัว ค่านิยม ของกลุ่มเพื่อนร่วมวัย วัฒนธรรมของสังคม เนื่องจากเป็นสิ่งที่ไม่สามารถทำได้ในฉับพลันทันที จึงมักจะทำให้เด็กวัยรุ่นเกิดความขัดแย้งในจิตใจ (สุรางค์ ไคว์ตระกูล, 2559)

พัฒนาการทางจริยธรรม

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ โคลเบอร์ก (Kohlberg) เด็กวัยรุ่นตอนกลาง จะอยู่ในพัฒนาการจริยธรรมขั้นที่ 4 คือ เป็นขั้นที่ตระหนักถึงหน้าที่ของตนในกลุ่มหรือสังคม ซึ่งช่วงนี้มีสติปัญญาเจริญและประสบการณ์มากพอที่จะเข้าใจว่า การอยู่ร่วมกันในสังคมจะมีเป็นกลุ่มต่าง ๆ แต่ละกลุ่มแต่ละพวกจะมีบทบาทหน้าที่หรือกฎเกณฑ์แตกต่างกันไป วัยรุ่นที่มีจริยธรรมถึงขั้นนี้จะตระหนักถึงหน้าที่ความรับผิดชอบของตนในกลุ่มต่างๆ และมีศรัทธาต่อกฎเกณฑ์ของกลุ่มพอสมควร (สุรางค์ ไคว์ตระกูล, 2559)

สรุปได้ว่า พัฒนาการวัยรุ่นตอนกลางระยะนี้จะเปลี่ยนแปลงมากขึ้นทุก ๆ ด้าน การเจริญเติบโตทางกาย รูปร่างจะเข้าส่วนสัดส่วนของผู้ใหญ่ มีวุฒิภาวะทางเพศ มีลักษณะทางเพศ ทูติยภูมิ มีความสนใจเพศตรงข้าม มีการเปลี่ยนแปลงและผันผวนทางด้านอารมณ์และพฤติกรรม มีความรุนแรงทางด้านอารมณ์สืบเนื่องมาจากวัยรุ่นตอนต้น แต่โดยมากมักจะสงบลง อารมณ์มั่นคงขึ้นในระยะวัยรุ่นตอนกลาง ชอบความเป็นอิสระ แสวงหาเอกลักษณ์ของตนเอง พัฒนาการทางสติปัญญาของวัยรุ่นตอนกลางนี้ ระบบประสาทพัฒนาเกือบเต็มที่ มีความจำดี สมารถ

สามารถคิดในสิ่งที่ซับซ้อนเป็นนามธรรมได้มากขึ้น ใช้ความคิดของตนเองได้อย่างมีเหตุผล ใช้ความคิดอย่างลึกซึ้ง เริ่มเข้าใจความสวยงาม ความดี มีความสนใจผู้อื่น เรียนรู้อารมณ์ ความรู้สึก อย่างมีวุฒิภาวะ มักจะเปรียบเทียบสิ่งที่ตนเรียนรู้ในอดีตกับสิ่งที่เรียนรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมวัย ทำให้บางครั้งอาจจะมีความขัดแย้งระหว่างค่านิยมและพฤติกรรมเพราะเข้ากลุ่มกับเพื่อนวัยเดียวกัน ต้องการการยอมรับของเพื่อน และขณะเดียวกัน เด็กวัยรุ่นก็ต่อสู้เพื่อเอกลักษณ์ของตน รู้จักตัวเองภายใน คือ รู้จักกิจกรรมตัวเอง เด็กเข้าใจตนเองจากตัวละครที่เขาอ่านหนังสือ นอกจากนั้นนิสัยต่าง ๆ ทั้งที่เป็นการกระทำและด้านความคิดความรู้สึก ก็มักเกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงไปในวัยนี้

พัฒนาการของความกตัญญูทเวทีในวัยรุ่น

มีการศึกษาพบว่าประสบการณ์การมีความรู้สึกกตัญญูทเวทีและการแสดงความกตัญญูทเวทีอาจจะแตกต่างกันตามช่วงอายุหรือพัฒนาการ (Baumgarten-Tramer, 1938; Naito & Washizu, 2019)

Baumgarten-Tramer (1938) ได้ทำการสำรวจเกี่ยวกับการแสดงความกตัญญูทเวทีในเด็กอายุ 7-15 ปี พบว่า วัยรุ่นเป็นวัยที่เริ่มสามารถแสดงความกตัญญูทเวทีระดับสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นได้ เด็กอายุ 11-12 ปี เริ่มมีการแสดงความกตัญญูทเวทีด้วยการสร้างความสัมพันธ์ทางใจกับผู้มีบุญคุณ (connective gratitude) และการแสดงความรู้สึกสำนึกบุญคุณแบบสูงสุด คือ จะแสดงพฤติกรรมการตอบแทนไปยังสังคมนั้นการตอบแทนไปยัง ผู้มีบุญคุณ โดยตรงพบมากในวัยรุ่นอายุ 13-15 ปี อย่างไรก็ตามเมื่อเทียบกับผู้ใหญ่อายุมากกว่า วัยรุ่นเป็นช่วงวัยที่ความกตัญญูทเวทีมีแนวโน้มลดลง (Naito & Washizu, 2019) โดยจากการศึกษาของ Chopik, Newton และคณะได้ทำการทดสอบความกตัญญูทเวทีที่เป็นคุณลักษณะหรือนิสัย (trait gratitude) ของผู้เข้าร่วม ที่มีอายุ 15-90 ปี จำนวน 31,206 คน พบว่า ความกตัญญูทเวทีมีความสัมพันธ์ทางบวกกับอายุ กล่าวคือ ประสบการณ์ความกตัญญูทเวทีจะสูงที่สุดในผู้ใหญ่ที่อายุมาก และน้อยสุดในวัยกลางคนและผู้ใหญ่ที่อายุน้อย (Chopik et al., 2017, as cited in Naito & Washizu, 2019) ซึ่งไนโต้และวาชิซุ อธิบายการลดลงของความกตัญญูทเวทีในวัยรุ่นว่า อาจจะมีสาเหตุจากการที่ในวัยรุ่นมีการเพิ่มขึ้นของความเห็นแก่ตัว (narcissism) และวัตถุนิยมและความอิจฉา (materialism/ envy) ซึ่งเป็นปัจจัยที่ยับยั้งความกตัญญูทเวที

จากผลการศึกษาดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า ในช่วงวัยรุ่นเป็นตอนต้น เป็นช่วงวัยที่เริ่มสามารถแสดงความกตัญญูทเวทีได้ทุกระดับ โดยสามารถแสดงความกตัญญูทเวทีได้ทั้งระดับการสร้างความสัมพันธ์ทางใจกับผู้มีบุญคุณ และเมื่ออายุช่วง 13-15 ปี ก็สามารถแสดง

พฤติกรรม การตอบแทนขั้นสูงสุด คือตอบแทนไปที่สังคมหรือบุคคลที่สามแทนการตอบแทนไปยังผู้มีพระคุณโดยตรง อย่างไรก็ตามด้วยพัฒนาการทางสังคมที่เป็นช่วงวัยที่กำลังแสวงหาอัตลักษณ์ ต้องการความเป็นอิสระพึ่งตนเอง รวมทั้งการได้รับอิทธิพลจากความผันผวนมีการเปลี่ยนแปลงสูง มีความเปราะบาง ทำให้วัยรุ่นมีแนวโน้มที่จะเป็นปัจเจกนิยม ไม่สนใจผู้อื่น พัฒนาความเห็นแก่ตัว และวัตถุนิยม ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประสบการณ์ความรู้สึกและการแสดงออกความกตัญญูทเวทีในวัยรุ่น ซึ่งอาจจะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้วัยรุ่นมีแนวโน้มของความกตัญญูทเวทีที่ลดต่ำลง ผู้วิจัยเห็นความจำเป็นของการเสริมสร้าง พัฒนาค่านิยมความกตัญญูในวัยรุ่น โดยเฉพาะในระยะวัยรุ่นตอนกลางที่มีพัฒนาการของความกตัญญูทเวทีถึงขั้นสูงสุด สามารถแสดงหรือเรียนรู้ความกตัญญูทเวทีได้ในทุกระดับ นอกจากนี้เมื่อเข้าสู่ระยะวัยรุ่นตอนกลางอารมณ์ที่รุนแรงจะเริ่มสงบลงและมีความมั่นคงมากขึ้น มีพัฒนาการของความคิด สามารถมีความคิดลึกซึ้ง เรียนรู้ด้านอารมณ์ความรู้สึกของผู้อื่น และจากการเป็นสมาชิกของกลุ่มและมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมวัย การเกิดและเปลี่ยนแปลงค่านิยม นิสัยเกิดได้บ่อยในช่วงวัยนี้ กล่าวโดยสรุป วัยรุ่นตอนกลางเป็นช่วงวัยที่เหมาะสมในการเสริมสร้างความกตัญญูทเวทีที่เป็นคุณลักษณะที่เป็นจุดแข็งที่ลดต่ำลงให้เกิดมีและแข็งแกร่งขึ้น เนื่องจากมีพัฒนาการทางด้านการรู้คิด สามารถเรียนรู้อารมณ์ความรู้สึก พัฒนาค่านิยม จริยธรรมได้

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความกตัญญูทเวที

ความหมายของความกตัญญูทเวที

ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น. 6) ให้ความหมายไว้ว่า ความกตัญญูมาจากคำภาษาบาลี กตัญญูตา เป็นคำนาม หมายถึงความเป็นผู้รู้คุณที่ท่านทำให้ ความเป็นผู้รู้คุณท่าน เป็นคำคู่กันกับกตเวทิตา ซึ่งมาจากคำภาษาบาลี กตเวทิตา หมายถึง ความเป็นผู้ประกาศคุณท่าน ความเป็น ผู้สนองคุณท่าน คำว่าความกตัญญู เป็นคำที่เทียบได้กับคำในภาษาอังกฤษคือคำว่า Gratitude (นพพร สุวรรณพานิช, 2552, น. 25) ซึ่งมาจากภาษาลาติน Gratia แปลว่า Grace และ Gratefulness หมายถึงความมั่งคั่ง ความสุภาพ ความดี ความรู้สึกขอบคุณ ซึ่งล้วนมีความหมายว่า ต้องทำด้วยความเมตตา มีน้ำใจ ความสวยงามของการให้และการรับ (Pruyser, 1976, as cited in Emmons & Shelton, 2002) อย่างไรก็ตาม การศึกษาความกตัญญูในสาขาจิตวิทยา นักวิชาการไม่ได้ให้ความหมายของความกตัญญูทเวทีแบบตรงตามตัว แต่กล่าวถึงธรรมชาติโครงสร้าง ลักษณะของความกตัญญูทเวทีไว้ดังนี้

อิมมานูเอล คานต์ (Gregor, 2012) นักคิด นักปรัชญาได้แสดงแนวคิดของความกตัญญู ใน “The Doctrine of Virtue” โดยกล่าวว่า ความกตัญญูประกอบด้วย ความเคารพนับถือ

บุคคลผู้ที่นำประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่ตน ซึ่งเป็นความรู้สึกเคารพต่อผู้มีอุปการคุณ เนื่องจากผู้มีคุณ
 ถูกรับว่ากระทำด้วยความรักความเมตตาต่อผู้รับ ความกตัญญูทเวที เป็นภาระหน้าที่ (duty)
 อันศักดิ์สิทธิ์ ที่ทำให้บุคคลไม่สามารถปลดปล่อยตนเองออกจากหน้าที่ในการตอบแทนต่อผู้มีอุป
 การคุณ ยังคงมีหน้าที่ตอบแทนผู้มีคุณต่อเนื่องเรื่อยไป เนื่องจากผู้มีอุปการคุณมีคุณงามความดี
 เป็นอันดับหนึ่งในใจของผู้รับเสมอ แม้ว่าความเมตตาคุณธรรมนั้นจะเป็นเพียงความรู้สึกทางใจ ไม่มี
 ผลทางกายภาพ ก็สมควรที่จะได้รับการแสดงการตอบแทนบุญคุณ ซึ่งความกตัญญูทเวที
 ประเภทนี้เรียกความซาบซึ้งคุณ (appreciativeness)

สอดคล้องกับ “ทฤษฎีความรู้สึกเชิงจริยธรรม” ของนักปรัชญาศีลธรรม อדם สมิท
 กล่าวว่า “ความรู้สึกที่กระตุ้นเราโดยตรงและทันทีในการตอบแทนคือ ความกตัญญู” กล่าวคือเมื่อ
 ผู้ให้อุปการคุณได้ยังประโยชน์ให้แก่ผู้รับ ความรู้สึกกตัญญูจะกระตุ้นให้ผู้รับตระหนักถึงคุณค่าของ
 สิ่งที่ได้รับ และผู้รับจะยังคงมีความรู้สึกกตัญญูต่อผู้ให้อุปการคุณเรื่อยไป จนกว่าเขาจะได้กระทำ
 การตอบแทนต่อผู้ให้อุปการคุณ (Adam Smith, 1790/1976, as cited in McCullough et al.,
 2001)

ถึงแม้ว่าจะมีการให้นิยามความกตัญญูทเวทีในฐานะอารมณ์ที่เกิดตอบสนองต่อ
 การได้รับอุปการคุณของบุคคล เช่น เอมมอนส์และเชลตัน (Emmons & Shelton, 2002, p. 460)
 ได้ศึกษาลักษณะความกตัญญูทเวทีจากแนวคิดทางศาสนาและการศึกษาทางจิตวิทยาแล้วให้คำ
 จำกัดความของความกตัญญูว่า เป็นความรู้สึกพิศวง (wonder) ความรู้สึกขอบคุณ
 (thankfulness) และความซาบซึ้งต่อชีวิต ซึ่งเป็นความรู้สึกที่เป็นไปได้ทั้งต่อคนอื่น ต่อสิ่งที่ไม่ใช่
 บุคคล เช่นธรรมชาติ และต่อสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์ เช่น พระเจ้า สัตว์ เป็นต้น นอกจากนี้ วูด และคณะ
 (Wood, Froh, & Geraghty, 2010) ได้กล่าวว่า ในระดับคุณลักษณะ (trait) ความกตัญญูเป็นส่วน
 หนึ่งของแนวทางการดำเนินชีวิตในการสังเกต และการซาบซึ้ง (appreciating) ต่อสิ่งที่ดีงามใน
 โลก ซึ่งโมเดลใหม่ของความกตัญญูนี้ได้ขยายขอบเขตออกไป โดยความกตัญญูไม่ได้หมายถึง
 เฉพาะความรู้สึกที่เกิดขึ้นหลังจากรับความช่วยเหลือจากผู้อื่นเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการให้ความ
 สนใจและความซาบซึ้งต่อประสบการณ์เชิงบวกในชีวิตจนเป็นนิสัยเข้าไว้ด้วย อย่างไรก็ตามความ
 กตัญญูที่ผู้วิจัยสนใจศึกษาไม่ได้เป็นเพียงอารมณ์ที่เกิดขึ้นตอบสนองต่อสิ่งเร้าที่มากระทบเท่านั้น
 แต่เป็นความกตัญญูทเวทีที่หมายถึงอารมณ์ที่เกิดขึ้นตอบสนองต่อสถานการณ์ที่ตนเองเป็นผู้รับ
 คุณประโยชน์จากการกระทำดีของผู้อื่น และอารมณ์นั้นมีบทบาททำให้เกิดความคิดจะกระทำและ
 กระทำการตอบแทนคุณประโยชน์ที่ตนได้รับ

ในด้านลักษณะทางบทบาทของความกตัญญูทเวที แมคคัลลอคซ์ และคณะ (McCullough et al., 2001) ผู้บุกเบิกการศึกษาความกตัญญูทเวทีได้เสนอว่า ความกตัญญูเป็นอารมณ์เชิงจริยธรรม เนื่องจากเป็นทั้งต้นกำเนิดจริยธรรม (moral precursor) และส่งผลทำให้เกิดพฤติกรรมจริยธรรม (moral behavior) ตามมา กล่าวคือ ความกตัญญูเป็นอารมณ์ที่เกิดขึ้นตอบสนองเมื่อบุคคลรับรู้ว่ามีผู้อื่น (ผู้ให้อุปการคุณ) กระทำการในทางที่ส่งเสริมสุขภาวะของตน (ผู้รับอุปการคุณ) เมื่อผู้รับมีความกตัญญูทเวทีแล้วพวกเขาจะแสดงพฤติกรรมในทางที่ส่งเสริมสุขภาวะของผู้อื่นเช่นเดียวกัน และการแสดงความกตัญญูทเวทีของผู้รับต่อผู้ให้อุปการคุณนั้นจะกระตุ้นให้ผู้ให้อุปการคุณมีแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมเอื้อสังคมอีกในอนาคต จากการให้นิยามความกตัญญูทเวทีนี้ แมคคัลลอคซ์ และคณะ จัดให้ความกตัญญูเป็นอารมณ์เชิงจริยธรรมที่มีบทบาทสำคัญ 3 ประการคือ

(1) เครื่องวัดความดันบรรยากาศทางจริยธรรม (moral barometer) กล่าวคือ ความกตัญญูเป็นผลด้านอารมณ์ที่แสดงถึงความไวต่อการเปลี่ยนแปลงในการรับรู้ความสัมพันธ์ทางสังคมลักษณะพิเศษ คือ การจัดหาประโยชน์ให้โดยบุคคลหนึ่งได้ทำให้เกิดสุขภาวะของบุคคลอีกคนหนึ่ง ซึ่งอารมณ์นี้แสดงถึงความตระหนักว่าคุณประโยชน์ที่เขาได้รับนั้นเกิดจากการกระทำของบุคคลอื่นที่เพื่อส่งเสริมสุขภาวะของเขา เปรียบเสมือนเครื่องวัดความดันบรรยากาศ (barometer) ความกตัญญูจะแปรผันตามการป้อนข้อมูลทางปัญญาสังคม (social cognitive input) 4 ประเภทที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ที่บุคคลได้รับคุณประโยชน์ คือ (ก) ประโยชน์ที่ได้รับมีคุณค่าเป็นพิเศษ (ข) .ผู้มีบุญคุณใช้ความพยายามและต้นทุนที่ต้องจ่ายสูงในการให้ประโยชน์นั้น (ค) ความพยายามหรือต้นทุนที่ต้องจ่ายนั้นทำด้วยความตั้งใจที่จะให้เกิดคุณประโยชน์ต่อผู้รับ ไม่ใช่เกิดเพราะความบังเอิญ (ง) การกระทำที่ให้ประโยชน์นั้นไม่ใช่การทำเพราะเป็นหน้าที่ ซึ่งมีผลการวิจัยที่สนับสนุนสมมติฐานของการมีบทบาทเสมือนเครื่องวัดความดันบรรยากาศทางจริยธรรมของความกตัญญูอย่างแข็งแกร่ง เช่น เทสเซอร์ เกทวูดและดริเวอร์ (Tesser, Gatewood, & Driver, 1968) กล่าวว่า ปัจจัยทางจิตสังคม 3 ประการ เป็นตัวกำหนดความเข้มของความกตัญญูของบุคคลที่ได้รับคุณประโยชน์นั้น ได้แก่ 1) การรับรู้ว่ามีเจตนาตั้งใจ (intention) ในการให้อุปการคุณ 2) การรับรู้ต้นทุน (cost) ด้านต่าง ๆ ที่ต้องจ่ายในการให้อุปการคุณ 3) การรับรู้ถึงคุณค่า (value) ของอุปการคุณ โดย เทสเซอร์ และคณะ ได้ให้ผู้เข้าร่วมชายและหญิงจำนวน 126 คนอ่านสถานการณ์สมมติที่มีการจัดกระทำตัวแปร ความตั้งใจ ต้นทุน และคุณค่าของอุปการคุณ หลังจากนั้นให้ผู้เข้าร่วมตัดสินใจว่าผู้รับจะมีความกตัญญูทเวทีมากน้อยเท่าใดภายใต้สถานการณ์ที่นำตัวแปรทั้ง 3 คือ ระดับความตั้งใจ ต้นทุนและคุณค่า มาจัดกระทำร่วมกันในแต่ละสถานการณ์

ผลการวิจัยพบว่า ค่าอิทธิพลหลักของความตั้งใจ ต้นทุนและคุณค่า โดยผู้เข้าร่วมชี้ว่า พวกเขาจะรู้สึกกตัญญูต่อเวทีสําหรับคุณประโยชน์ที่ 1) เป็นความตั้งใจ 2) มีต้นทุนที่ต้องจ่ายสําหรับผู้ให้อุปการคุณ 3) มีคุณค่าต่อผู้รับ ด้วยการนําปัจจัย 3 ประการนี้มาไขว้กันสร้างสถานการณ์สมมติ 3 เรื่องที่แตกต่างกัน สามารถทำนายความแปรปรวนของค่าคะแนนความกตัญญูที่ผู้เข้าร่วมคาดว่า ตัวละครจะรู้สึกได้ 72-85%

งานวิจัยของ Okamoto and Robinson (1997) สนับสนุนว่าการรับรู้ต้นทุนที่ต้องจ่ายในการให้อุปการคุณและการรับรู้เกี่ยวกับหน้าที่ในการให้อุปการคุณมีอิทธิพลต่อระดับความกตัญญูเช่นเดียวกัน โดยงานวิจัยนี้ได้ทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างต้นทุนที่ต้องจ่ายของผู้ให้อุปการคุณกับการแสดงความกตัญญู ด้วยการให้ผู้ร่วมวิจัยจับประตูค่างไว้ให้นักศึกษาที่เดินผ่านเข้า-ออกประตู และจัดกระทำสถานการณ์ที่ทำความรบกวนต่อผู้ร่วมวิจัย 3 แบบ คือ การให้ความช่วยเหลือนั้นทำความรบกวนผู้ให้อุปการคุณในระดับต่ำ คือ ผู้ร่วมวิจัยเดินมาจากทิศเดียวกับนักศึกษาพร้อม ๆ กัน ผู้ร่วมวิจัยช่วยเปิดประตูและจับประตูค่างไว้ให้ ระดับกลาง คือ ผู้ร่วมวิจัยเดินมาจากทิศตรงข้ามกับนักศึกษาผ่านเข้าประตูคนแรกและจับประตูไว้ให้ ระดับสูง คือ ผู้ร่วมวิจัยเดินมาจากทิศตรงข้ามกับนักเรียนเปิดประตูและจับค่างไว้ให้นักศึกษาเดินผ่านประตูเป็นคนแรก ผลพบว่านักศึกษาระดับสูงจะแสดงความขอบคุณมากที่สุดในสถานการณ์ที่ทำความรบกวนระดับสูง และการแสดงความขอบคุณจะเป็นทางการและสุภาพอย่างมีนัยสําคัญในสถานการณ์ที่การรบกวนเพิ่มขึ้น ในการวิจัยที่ 2 ให้นักศึกษาอ่านสถานการณ์สมมติที่ผู้ให้อุปการคุณทำประโยชน์ให้แก่ผู้รับอุปการคุณจำนวน 6 สถานการณ์ ซึ่งผู้วิจัยได้ออกแบบให้มีการจัดกระทำต่อตัวแปร 2 ตัวคือ ตัวแปรการให้คุณประโยชน์นั้นเป็นความรับผิดชอบของใคร 3 ชนิดคือ เป็นความรับผิดชอบของ 1) ผู้ให้อุปการคุณ 2) ผู้รับอุปการคุณ 3) ไม่ใช่ความรับผิดชอบของทั้งผู้ให้และผู้รับอุปการคุณ และตัวแปรการทำความรบกวนต่อผู้ให้อุปการคุณ 2 ระดับ คือ มากและน้อย ผลยืนยันว่าการได้รับอุปการคุณที่ทำความรบกวนมากต่อผู้ให้อุปการคุณจะส่งผลทำให้ผู้เข้าร่วมมีการแสดงความกตัญญูมาก แต่จากผลทดสอบปฏิสัมพันธ์ระหว่างความรับผิดชอบกับการทำความรบกวนพบว่า การแสดงความกตัญญูจะลดต่ำลงเมื่อการได้รับประโยชน์นั้นเป็นความรับผิดชอบหรือเป็นหน้าที่ของผู้อุปการคุณ จากผลนี้สนับสนุนความมีอิทธิพลของการรับรู้ของต้นทุนที่ผู้ให้อุปการคุณต้องจ่ายและการรับรู้ว่าเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้ให้อุปการคุณที่มีต่อความกตัญญู

นอกจากนี้งานวิจัยของ บาร์-ทาล และคณะ (Bar-Tal, Bar-Zohar, Greenberg, & Hermon, 1977, as cited in McCullough et al., 2001) ได้สนับสนุนสมมติฐานอิทธิพลของการรับรู้ความมีหน้าที่ โดยการให้ผู้เข้าร่วม 100 คนจินตนาการถึงเหตุการณ์ที่เขาจำเป็นต้องให้ใครช่วย

ช่วยส่งไปงานสำคัญ ซึ่งผู้วิจัยได้จัดกระทำตัวแปรความสัมพันธ์ใกล้ชิดโดยกำหนดให้ผู้ให้อุปการคุณเป็นพ่อแม่ ญาติ เพื่อนและคนรู้จัก ผลพบว่า คนจะรู้สึกกตัญญูน้อยที่สุดถ้าผู้ให้อุปการคุณหรือให้ความช่วยเหลือเป็นพ่อแม่หรือญาติและจะกตัญญูมากที่สุดถ้าผู้ให้อุปการคุณเป็นเพื่อน คนรู้จัก หรือคนแปลกหน้า ซึ่งผู้วิจัยได้อธิบายว่าในความสัมพันธ์ที่คนมีหน้าที่ต้องช่วยเหลือกันโดยคุณธรรมของสังคม เช่น ครอบครัว ความกตัญญูที่เกิดขึ้นจากการได้รับอุปการคุณจะน้อยเพราะถูกคิดว่าเป็นหน้าที่หรือสิ่งปกติที่ต้องให้ความช่วยเหลือ

(2) แรงจูงใจทางจริยธรรม (moral motive) คือ ความกตัญญูที่แท้เป็นสิ่งกระตุ้นหรือแรงจูงใจให้ผู้รับอุปการคุณแสดงพฤติกรรมเชิงจริยธรรม เช่น พฤติกรรมเอื้อสังคม ซึ่งแมคคัลลอคและคณะ ได้อำนาจการศึกษาที่สนับสนุนสมมติฐานนี้ เช่น การศึกษาของ เกรแฮม (Graham, 1988, as cited in McCullough et al., 2001) โดยให้ผู้เข้าร่วมคิดเกี่ยวกับการตอบสนองของเด็กต่อการได้รับเลือกเข้าเป็นสมาชิกในทีมกีฬา ผลพบว่า ผู้เข้าร่วมคาดว่าเด็กจะรู้สึกขอบคุณกับต้นทีมและตอบแทนด้วยการให้ของขวัญแก่กับต้นทีมที่เลือกเขาเข้าทีม ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างความกตัญญูและการให้ของขวัญแก่กับต้นทีมมีความแข็งแกร่งเพิ่มขึ้นตามอายุ ($r_s = .34, .56,$ และ $.72$ สำหรับเด็กอายุ 5-6 ปี, 8-9 ปี, และ 10-11 ปี ตามลำดับ)

จากสมมติฐานนี้ชี้ว่า ความกตัญญูจะนำไปสู่การกระทำตอบแทนและพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ซึ่งในภายหลังมีหลักฐานเชิงประจักษ์ที่สนับสนุนว่า ความกตัญญูมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเสริมสร้างสังคม (Bartlett & DeSteno, 2006; Bono et al., 2017; Wangwan, 2014; Yost-Dubrow & Dunham, 2018) โดยผลของการวิจัยเชิงทดลองของ Bartlett and DeSteno (2006) พบว่า ผู้ที่ได้รับความช่วยเหลือ จะทำการช่วยเหลือตอบแทนไปยังผู้ให้อุปการคุณมากกว่าผู้ที่ไม่ได้รับการช่วยเหลือ ซึ่งตรงข้ามกับการตระหนักของการกระทำตอบแทนไปตามธรรมเนียมสังคมธรรมดา ความกตัญญูเป็นตัวขับเคลื่อนพฤติกรรมช่วยเหลือผู้มีอุปการคุณ นอกจากนี้ ผู้เข้าร่วมที่มีความกตัญญูยังให้การช่วยเหลือต่อคนแปลกหน้าที่ไม่ใช่ผู้ให้อุปการคุณด้วย ซึ่งผลนี้สนับสนุนแนวคิดที่ความกตัญญูมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเสริมสร้างสังคม ส่วน Tsang and Martin (2019) ทำการทดลองพบว่า การรับความช่วยเหลือทำให้เพิ่มพฤติกรรมเสริมสร้างสังคม ซึ่งมีความกตัญญูที่แท้เป็นตัวแปรส่งผ่าน นอกจากนั้น Bono et al. (2017) สนับสนุนความสัมพันธ์นี้ด้วยการศึกษาระยะยาวเป็นเวลา 4 ปี เพื่อทดสอบว่าความกตัญญูมีบทบาทในการช่วยปรับปรุงพฤติกรรมทางสังคมของวัยรุ่นให้ดีขึ้นได้หรือไม่ โดยทำการศึกษาวัยรุ่น 566 คน (อายุเฉลี่ย 11.95 ปี) เริ่มตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นไปจนถึงชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายเป็นระยะเวลา 4 ปี ผลพบว่า การเพิ่มขึ้นของความกตัญญูพยากรณ์การลดลงของพฤติกรรมต่อต้านสังคมตลอด

ระยะเวลา 4 ปี โดยมีความพอใจในชีวิตเป็นตัวแปรส่งผ่านหลักของความสัมพันธ์นี้ และการเพิ่มขึ้นของความมกตัญญูยังพยากรณ์การเพิ่มของพฤติกรรมเอื้อสังคมตลอดระยะเวลา 4 ปี สำหรับผลการศึกษาในประเทศ การศึกษาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างความมกตัญญูกับแรงจูงใจเอื้อสังคมในนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายและนักศึกษาไทย Wangwan (2014) พบว่าเมื่อได้รับความช่วยเหลือทั้งนักเรียนและนักศึกษาจะมีความรู้สึกเชิงบวก ความซาบซึ้งคุณ (appreciativeness) และความรู้สึกเป็นหนี้ ซึ่งพบว่าความซาบซึ้งคุณเท่านั้นที่สัมพันธ์กับการเพิ่มขึ้นของแรงจูงใจเอื้อสังคม นอกจากนี้ Yost-Dubrow and Dunham (2018) พบว่าคุณลักษณะความมกตัญญูที่วัดโดย GQ-6 พยากรณ์การบริจาคเงินให้การกุศลมากกว่า ซึ่งสนับสนุนว่าคุณลักษณะความมกตัญญูระดับสูงจะแสดงความมีน้ำใจและมีความเชื่อใจผู้อื่นมากกว่า

(3) ตัวเสริมแรงทางจริยธรรม (moral reinforcer) แมคคัลลอค และคณะ (McCullough et al., 2001) กล่าวว่า ความรู้สึกกตัญญูเป็นตัวเสริมแรงของพฤติกรรมเอื้อสังคมของผู้ให้อุปการคุณ เนื่องจากการแสดงความกตัญญู เช่น การพูดขอบคุณ จะเพิ่มแนวโน้มของการแสดงพฤติกรรมเอื้อสังคมของผู้ให้อุปการคุณอีกในอนาคต ซึ่งบทบาทในการเป็นแรงจูงใจทางจริยธรรมและตัวเสริมแรงทางจริยธรรมของความมกตัญญู ทำให้การมีหน้าที่ตอบแทนกันและกันระหว่างบุคคลยังคงดำเนินต่อไป ซึ่งเป็นการส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อสังคมระหว่างบุคคลและเสริมสร้างความมั่นคงทางสังคม

จากสมมติฐานเกี่ยวกับลักษณะทางบทบาทของความมกตัญญูที่สนับสนุนว่า ความมกตัญญูเป็นอารมณ์เชิงจริยธรรมนี้ แสดงให้เห็นว่าผู้รับที่มีความมกตัญญูจะต้องมีการรู้คิดเกี่ยวกับการได้รับอุปการคุณเป็นไปในทางจริยธรรม นั่นคือการมองเห็นหรือตระหนักถึงการกระทำของผู้อื่นในการให้อุปการคุณว่า ทำด้วยความปรารถนาดี และมีความเสียสละเพื่อที่จะทำประโยชน์ให้แก่ตัวเขา และตระหนักถึงคุณค่าของอุปการคุณที่ได้รับ และประการสำคัญคือผู้รับที่มีความมกตัญญูจะถูกกระตุ้นให้มีแนวโน้มที่จะกระทำการตอบแทนไปในทางเอื้อสังคม ทั้งต่อผู้ให้อุปการคุณและผู้อื่นหรือบุคคลที่สาม

ความมกตัญญูในแนวคิดของสังคมตะวันตก ความสำคัญของลักษณะทางบทบาทในการเป็นแรงจูงใจทางจริยธรรมของความมกตัญญู อาจจะแฝงอยู่ในแนวคิดของ “ความรู้สึกเป็นหนี้” หรือ “การตอบแทน” โดยมีหลายงานวิจัยที่ได้เสนอแนะสำคัญของความรู้สึกเป็นหนี้ เช่น ไนโต และคณะ (Naito et al., 2005) พบว่าเมื่อได้รับความช่วยเหลือ นักศึกษาไทยและนักศึกษาญี่ปุ่น จะเกิดความรู้สึกเชิงบวกของความมกตัญญูและความรู้สึกเป็นหนี้ซึ่งเป็นอารมณ์เชิงลบขึ้นพร้อมกัน

แต่นักศึกษาญี่ปุ่นจะรู้สึกกตัญญูน้อยกว่าและรู้สึกเป็นหนี้มากกว่านักศึกษาไทย เนื่องจากในสังคมญี่ปุ่น เมื่อได้รับความช่วยเหลือจากผู้อื่นคนมักจะมุ่งความสนใจการที่ตนเองเป็นสาเหตุทำให้ผู้อื่นเกิดความยุ่งยาก ความลำบากที่ต้องมาช่วยเหลือ มากกว่าการมองประโยชน์ที่ตนได้รับความรู้สึกเป็นหนี้บุญคุณ ความรู้สึกเป็นภาระที่ต้องตอบแทนจึงเกิดขึ้นพร้อมกับความรู้สึกขอบคุณ ซึ่งลักษณะความกตัญญูนี้อาจจะได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาที่ถูกถ่ายทอดมาจากจีน โดยคำสอนพุทธศาสนาในจีน มีการปรับตัวผสมผสานกับปรัชญาหลักคำสอนของลัทธิขงจื๊อ ที่เน้นย้ำบรรทัดทางศีลธรรมของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ในขณะที่ในพุทธศาสนายุคดั้งเดิมแนวคิดเรื่อง “การตอบแทน” มีความสำคัญทางทฤษฎีเพียงเล็กน้อย (Nagatomi, 1989, as cited in Naito & Washizu, 2015)

ส่วนในสังคมไทย ความกตัญญูถูกพิจารณาว่ามีความเกี่ยวข้องกับภาระหน้าที่ที่ต้องตอบแทนเช่นเดียวกัน โดยกตัญญู คือ ความรู้คุณ มักจะใช้คู่กับคำว่ากตเวทิตี คือ การตอบแทนคุณความเป็นผู้สอนของคุณท่าน ความกตัญญูกตเวทิตีเป็นหลักธรรมสำคัญประการหนึ่งในมงคลชีวิต 38 ประการ เพราะเมื่อบุคคลมีความกตัญญูกตเวทิตีรู้บุญคุณที่บุคคลอื่นกระทำกับตนแล้วยอมแสวงหาโอกาสตอบแทนบุคคลผู้มีคุณด้วยวิธีการใดวิธีการหนึ่ง (พระมหาสมชาย ฐานวุฑฺโฒ, 2551) สังคมไทยจึงส่งเสริมให้คนมีคุณธรรมความกตัญญูกตเวทิตี ให้คนตระหนักในการมีหน้าที่ตอบแทนต่อพ่อแม่ ครูอาจารย์ผู้มีพระคุณ องค์กร สถาบันและต่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เพื่อรักษาความสงบสุขและมั่นคงของสังคม

อีกด้านหนึ่งในการศึกษาการส่งเสริมความกตัญญูกตเวทิตีในเด็กและเยาวชนไทย มีการให้นิยามความกตัญญูกตเวทิตีไว้แตกต่างกัน ไปตามบริบทของการศึกษาซึ่งโดยส่วนใหญ่ได้ให้นิยามความกตัญญูกตเวทิตีโดยการประมวลเอกสารเช่น ในการศึกษาผลของการใช้ตัวแบบมีต่อคุณธรรมด้านความกตัญญูกตเวทิตีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ศศิธร บรรลือสินธุ์ (ศศิธร บรรลือสินธุ์, 2530) ให้นิยามความกตัญญูกตเวทิตีว่า หมายถึง ธรรมะที่แสดงถึงการแสดงความเคารพ นับถือ การปฏิบัติตามคำสั่งสอน การให้ความช่วยเหลือ และการแสดงออกโดยการตอบแทนบุญคุณของบิดามารดา ครูอาจารย์ และญาติพี่น้อง โดยวัดได้จากระดับความตั้งใจที่จะกระทำพฤติกรรม การแสดงความเคารพนับถือ การปฏิบัติตามคำสั่งสอน การให้ความช่วยเหลือ และการแสดงออกโดยการตอบแทน และการศึกษาผลของโปรแกรมพัฒนาการแสดงความกตัญญูกตเวทิตีของเด็กไทย ของนวลลลอบ วรชีนา (นวลลลอบ วรชีนา, 2550) ได้กล่าวว่า ความกตัญญูกตเวทิตี หมายถึง สภาพความดีงามที่มีอยู่ในจิตใจของแต่ละบุคคล เป็นความรู้สึกนึกคิดที่จะประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม เป็นความประพฤติที่ดีงามแสดงออกมาให้เห็นเป็นรูปธรรม และ

เป็นไปตามบรรทัดฐานของสังคม อีกทั้งยังเป็นตามความสำนึกที่ดีในจิตใจ กระทำเพราะเป็นสิ่งที่ดีงามถูกต้อง ไม่ใช่กระทำเพราะมีกฎระเบียบหรือสถานการณ์บีบบังคับ และเพื่อประโยชน์ของตนเองและส่วนรวม ซึ่งจากการให้นิยามในงานวิจัยทั้งดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าความกตัญญูกตเวทีกในงานวิจัยดังกล่าวได้ศึกษาความกตัญญูในฐานะที่เป็นคุณธรรม และใช้ควบคู่กับคำว่ากตเวทีก คือ การตอบแทนคุณท่าน ซึ่งจัดเป็นพฤติกรรมภายนอก โดยไม่ได้นิยามเฉพาะความกตัญญูที่เป็นอารมณ์ตามการให้นิยามของ แมคคัลลอค และคณะ (McCullough et al., 2001)

สำหรับนิยามความกตัญญูในงานวิจัยการพัฒนามาตรวัดความสำนึกขอบคุณฉบับภาษาไทย โดยปรับจากแบบวัด Gratitude Resentment and Appreciation Test (GRAT) (Watkins et al., 2003, อ้างถึงใน ดลดาว ปุรณานนท์, 2559) ได้ให้นิยามความกตัญญูว่า เป็นความสำนึกขอบคุณเป็นสำนึกทางศีลธรรมของบุคคลเมื่อเขาารู้ว่ามีผู้ให้ความช่วยเหลือ หรือทำสิ่งที่เป็นคุณความดีให้แก่ตน แสดงออกด้วยความรู้สึกซาบซึ้งใจ การเห็นคุณค่าของตนเอง คนรอบข้างและสรรพสิ่งรอบตัว บุคคลที่มีความสำนึกขอบคุณจะมีพฤติกรรมการช่วยเหลือสังคม มีพฤติกรรมมุ่งตอบแทนต่อสิ่งดี ๆ ที่ผู้อื่นทำให้แก่ตน ตอบแทนผู้คนหรือสรรพสิ่งที่มีบุญคุณแก่ตน มีการกระทำคุณความดีหรือประโยชน์ต่อผู้อื่นทั้งปัจจุบันและอนาคต ซึ่งในงานวิจัยมาตรวัดความกตัญญูนี้ได้ให้นิยามความกตัญญูกตเวทีกที่สอดคล้องกับการวางแผนคิดความกตัญญูเป็นอารมณ์เชิงจริยธรรม แต่แบบวัดที่สร้างขึ้น วัดความกตัญญูกตเวทีกโดยเฉพาะด้านอารมณ์ความรู้สึก คือ ความซาบซึ้งต่อบุคคล ความซาบซึ้งต่อสรรพสิ่งรอบตัว ความซาบซึ้งแห่งตน ซึ่งยังไม่ครอบคลุมนิยามเกี่ยวกับการมีพฤติกรรมมุ่งตอบแทน ที่เป็นนิยามความกตัญญูในฐานะ “อารมณ์เชิงจริยธรรม” ที่แมคคัลลอค และคณะ ได้นิยามไว้

ส่วนนิยามความกตัญญูกตเวทีกในงานวิจัยโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูกตเวทีกในนักศึกษาไทย (อุบล เลี้ยววาริณ, 2555) ให้นิยามความกตัญญูกตเวทีกว่า หมายถึง ภาวะทางจิตใจของบุคคลที่รับรู้ถึงประโยชน์หรือคุณค่าที่ตนได้รับการปฏิบัติอย่างดีจากบุคคลอื่น สิ่งอื่น ก่อให้เกิดความตระหนัก ความระลึกรู้ ความซาบซึ้ง ความสำนึกรู้คุณ และมีแนวโน้มที่จะกระทำการตอบแทนคุณต่อบุคคล หรือสิ่งนั้น ๆ ที่มีคุณต่อตนทั้งทางตรงหรือทางอ้อม จากนิยามนี้สามารถพิจารณาได้ว่า ความกตัญญูกตเวทีก ประกอบไปด้วย 3 ส่วน ลำดับแรก คือการรับรู้ถึงประโยชน์ที่ตนได้รับนั้นเกิดจากการกระทำดีของบุคคลอื่น แล้วจึงเกิดความซาบซึ้ง ความสำนึกรู้คุณ และคิดที่จะกระทำการตอบแทนคุณต่อบุคคลหรือสิ่งที่ให้อุปการคุณ ซึ่งเป็นนิยามที่สอดคล้องกับ “อารมณ์เชิงจริยธรรม” ของแมคคัลลอค และคณะ (McCullough et al., 2001)

จากการให้นิยามความกตัญญูทเวทีของนักคิด นักวิจัยดังกล่าวข้างต้น มีลักษณะร่วมกันคือ ความกตัญญูทเวทีเป็น อารมณ์ที่ประกอบด้วยความรู้สึกต่าง ๆ คือ ความรู้สึกขอบคุณ ความรู้สึกซาบซึ้ง ความเคารพ และอารมณ์เชิงบวก เช่น ดีใจ ร่าเริง และ อารมณ์ของความกตัญญูทเวทีที่เกิดขึ้นนั้นจะกระตุ้นให้บุคคลตระหนักในหน้าที่ที่จะต้องแสดง พฤติกรรมเอื้อสังคมอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อเป็นการตอบแทนคุณนั้น ดังนั้น จากการประมวล เอกสารดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสรุปความหมายเบื้องต้นของความกตัญญูทเวทีในแนวคิดที่ความ กตัญญูทเวทีเป็นอารมณ์เชิงจริยธรรมว่า ความกตัญญูทเวที หมายถึง สภาวะอารมณ์ของ บุคคลที่รับรู้ถึงประโยชน์หรือคุณค่าที่ตนได้รับนั้นเกิดจากการทำดีของบุคคลอื่นก่อให้เกิด ความรู้สึกเชิงบวก ความสำนึกกู้คุณ (thankfulness) ความซาบซึ้ง (Appreciativeness) และมี แนวโน้มแสดงพฤติกรรมตอบแทนต่อบุคคลผู้ให้อุปการคุณแก่ตนทั้งทางตรงและทางอ้อม

ลักษณะของความกตัญญูทเวที

การศึกษาความกตัญญูทเวทีโดยทั่วไปศึกษาเฉพาะลักษณะด้านอารมณ์ ความรู้สึก แต่ผู้วิจัยสนใจความกตัญญูทเวทีในฐานะอารมณ์เชิงจริยธรรม ตามผลการศึกษาของ แมคคัลลอคจ์และคณะ (McCullough et al., 2001) นั่นคือความกตัญญูทเวทีเป็นอารมณ์ที่ เกิดขึ้นเสมอในการมีความซาบซึ้งกับการช่วยเหลือของผู้อื่น ที่เกิดขึ้นตอบสนองเมื่อบุคคลรับรู้ ว่าผู้อื่น (ผู้ให้อุปการคุณ) กระทำการในทางที่ส่งเสริมสุขภาวะของตน (ผู้รับอุปการคุณ) เมื่อผู้รับมี ความกตัญญูทเวทีแล้วพวกเขาจะแสดงพฤติกรรมในทางที่ส่งเสริมสุขภาวะของผู้อื่นเช่นเดียวกัน และการแสดงความกตัญญูทเวทีของผู้รับต่อผู้ให้อุปการคุณนั้นจะกระตุ้นให้ผู้ให้อุปการคุณมี แนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมเอื้อสังคมอีกในอนาคต นั่นคือ ความกตัญญูทเวทีเป็นอารมณ์เชิง จริยธรรม เนื่องจากบทบาทสำคัญ 3 ด้านของความกตัญญูทเวทีคือ 1) เครื่องวัดความดัน บรรยากาศทางศีลธรรม 2) แรงจูงใจทางจริยธรรม และ 3) ตัวเสริมแรงทางจริยธรรม (McCullough et al., 2001) จากการวางแนวคิดความกตัญญูทเวทีดังกล่าวของ แมคคัลลอคจ์ และคณะ สามารถพิจารณาได้ว่าผู้ที่มีประสบการณ์ความกตัญญูทเวทีที่ลักษณะเป็นอารมณ์เชิง จริยธรรมนี้ต้องมีองค์ประกอบ 2 ด้าน คือ

- 1) ด้านอารมณ์ คือ อารมณ์ความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากการรับรู้ว่าคุณค่าที่ได้รับคุณประโยชน์ ที่เกิดจากการกระทำโดยตั้งใจของบุคคลอื่น เช่น ความซาบซึ้งคุณ ความรู้สึกสำนึกคุณ
- 2) ด้านพฤติกรรม เป็นพฤติกรรมภายในที่ถูกกระตุ้นให้เกิดขึ้นโดยความกตัญญู ทเวที คือ แนวโน้มหรือความคิดที่จะกระทำการตอบแทนเชิงเอื้อสังคมต่อผู้ให้อุปการคุณ

อารมณ์ความรู้สึกของความกตัญญูทเวที

อารมณ์สามารถแบ่งเป็นระดับ สภาวะหรือ คุณลักษณะ (Rosenberg, 1998, as cited in Wood, Maltby, Stewart, Linley, & Joseph, 2008) ในระดับสภาวะ อารมณ์จะเป็นความรู้สึกชั่วคราวหรือมีอารมณ์อยู่ยาวนานขึ้น อาจจะขึ้นอยู่กับความคิดและแนวโน้มของพฤติกรรม ส่วนในระดับคุณลักษณะ อารมณ์จะเป็นลักษณะนิสัยที่เป็นความแตกต่างระหว่างบุคคลที่มีแนวโน้มจะมีความรู้สึกหรืออารมณ์นั้นบ่อย ๆ ในชีวิตประจำวัน การศึกษาความกตัญญู กตเวทิต์มักจะมุ่งวัดอารมณ์ระดับใดระดับหนึ่ง วูด และคณะ (Wood et al., 2010) เสนอแนวคิด “แนวทางการดำเนินชีวิตของความกตัญญู” ว่า ความกตัญญูในระดับคุณลักษณะ (trait) เป็นส่วนหนึ่งของแนวทางการดำเนินชีวิตในการสังเกตและการซาบซึ้ง (appreciating) ต่อสิ่งที่ดีงามในโลก Wood et al. (2008) ทำการศึกษาความเกี่ยวข้องของอารมณ์ทั้ง 2 ระดับของอารมณ์ความกตัญญู พบว่า ผู้ที่มีคุณลักษณะความกตัญญูจะมีการประเมินประโยชน์ กล่าวคือมีการรับรู้ความตั้งใจ (intention) ต้นทุน (cost) และคุณค่า (value) ของความช่วยเหลือในทางบวกสูงกว่าผู้ที่มีคุณลักษณะความกตัญญูต่ำ นอกจากนี้การประเมินประโยชน์ยังเป็นตัวแปรส่งผ่านอย่างสมบูรณ์ของความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะความกตัญญูและสภาวะอารมณ์ความ และเมื่อบุคคลรู้สึกขอบคุณ เขาจะตระหนักหรือซาบซึ้งต่อสิ่งที่ดีที่เกิดขึ้นกับเขา และสภาวะอารมณ์นั้นมักจะนำไปให้เขาแสดงความขอบคุณต่อคนหรือสิ่งที่มีบุญคุณ

อย่างไรก็ตาม ในงานวิจัยเกี่ยวกับอารมณ์ความกตัญญูกตเวทิต์ทั้งหลายนั้นยังไม่มีลักษณะโครงสร้างความกตัญญูกตเวทิต์ที่เป็นที่ยอมรับตรงกัน โดยมีนักวิจัย นักวิชาการหลายท่านได้อธิบายองค์ประกอบของความกตัญญูกตเวทิต์ ผู้วิจัยนำเสนอรายละเอียดพอสังเขป ดังนี้

เอมมอนส์ (Emmons, 2004, p. 554) กล่าวว่า ความกตัญญูเป็น ความรู้สึกซาบซึ้งของบุคคลที่เกิดขึ้นเมื่อมีใครบางคนทำสิ่งที่ดีและช่วยเหลือเขา เป็นความรู้สึกขอบคุณ (thankful) และร่าเริง (joy) ที่ตอบสนองต่อการรับอุปการคุณ โดยอุปการคุณนั้นอาจจะเป็นการที่ผู้มีบุญคุณทำให้เขา หรืออาจจะเป็นช่วงเวลาที่สูงงสุขจากการสัมผัสกับความสวยงามของธรรมชาติ

ส่วนการศึกษาเชิงคุณภาพ ผลจากสอบถามประสบการณ์ความกตัญญูในชีวิตจริง ของนักศึกษา สรุปนิยามความกตัญญูว่า เป็นอารมณ์ความรู้สึกหนึ่งที่เกิดจากการรวมกันระหว่างอารมณ์ของการเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับคนอื่นและอารมณ์ที่มีสภาวะ ซึ่งผู้เข้าร่วมรายงานประสบการณ์ทางกายและอารมณ์ที่เกี่ยวข้องกับสภาวะ เช่น รู้สึกอบอุ่นที่หัวใจ รู้สึกปลดปล่อย เบิกบาน รัก ตื่นตัว โชคดี เป็นต้น รายงานความรู้สึกของการมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับคนอื่นเช่น ความใกล้ชิด ความรู้สึกไม่โดดเดี่ยว เป็นต้น (Hlava & Efers, 2014)

นอกจากนี้ ในการศึกษาโมเดลความสัมพันธ์ระหว่างความกตัญญูทเวทีกับแรงจูงใจเอื้อสังคมในนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายและนักศึกษาไทย พบว่าทั้งนักเรียนและนักศึกษาไทยรายงานความรู้สึกซาบซึ้งคุณในสถานการณ์สมมติที่ผู้ให้อุปการคุณเป็นพ่อ แม่ และอาจารย์มากกว่าเหตุการณ์ที่ผู้ให้อุปการคุณเป็นเพื่อน ผลนี้ถูกอธิบายว่า โครงสร้างความกตัญญูทเวทีกของคนไทยอาจจะเชื่อมโยงกับความเคารพ นักเรียนไทยจึงรู้สึกซาบซึ้งคุณของพ่อแม่และอาจารย์มากกว่าเพื่อนที่มีฐานะทางสังคมเท่ากัน ลักษณะความกตัญญูทเวทีนี้น่าสอดคล้องกับแนวคิดความกตัญญูทเวทีกของ อิมมานูเอล คานต์ (Gregor, 2012, p. 203) โดยคานต์กล่าวว่า ความกตัญญูทเวทีกเป็นความรู้สึกความเคารพต่อผู้ให้อุปการคุณ เป็นความรู้สึกว่าเป็นหน้าที่ที่ไม่สามารถปลดเปลื้องคนนั้นออกจากหน้าที่ในการตอบแทนบุญคุณที่ได้รับ” คุณลักษณะของความกตัญญูทเวทีกเช่นนี้ถูกเรียกว่า “ความซาบซึ้งคุณ” (appreciativeness) (Wangwan, 2014)

จากการศึกษางานวิจัยในอดีตข้างต้น สามารถสรุปองค์ประกอบด้านอารมณ์ความรู้สึกของความกตัญญูทเวทีกได้อย่างกว้าง ๆ ได้ว่า ความรู้สึกของความกตัญญูทเวทีกประกอบด้วยกลุ่มความรู้สึก 3 กลุ่ม คือ 1) ความรู้สึกขอบคุณ ความซาบซึ้งคุณ 2) ความรู้สึกเชิงบวกทั่วไปหรือความรู้สึกที่เกี่ยวข้องกับสุขภาวะ 3) ความรู้สึกของการมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับผู้อื่น

พฤติกรรมการแสดงความกตัญญูทเวทีก

ความกตัญญูทเวทีกที่เป็นอารมณ์เชิงจริยธรรม ตามการศึกษาทบทวนวรรณกรรมของแมคคัลลอคและคณะ (McCullough et al., 2001) จะต้องมีบทบาทเป็นแรงจูงใจที่กระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมเชิงจริยธรรม เช่น พฤติกรรมเอื้อสังคมต่อผู้ให้อุปการคุณ ซึ่งต่อมามีแนวคิดที่ได้อธิบายกระบวนการเป็นแรงจูงใจทำให้เกิดพฤติกรรมเอื้อสังคม ดังนี้

เฟรดริกสัน (2004) ได้กล่าวในทฤษฎีขยายและสร้างของอารมณ์เชิงบวก (broaden-and-build theory of positive emotions) (Fredrickson, 2004) ว่า ความกตัญญูทเวทีกเป็นอารมณ์เชิงบวกที่สามารถขยายแนวโน้มความคิด-พฤติกรรมด้วยการกระตุ้นให้บุคคลที่รู้สึกกตัญญูทเวทีกขยายความคิดอย่างสร้างสรรค์ในการหาวิธีการตอบแทนต่อน้ำใจหรือความเมตตาที่ได้รับ การกระทำที่มีแรงบันดาลใจจากความรู้สึกกตัญญูทเวทีกจะสร้างความผูกพันทางสังคม และมีตรภาพและทำให้ความผูกพันทางสังคมและมีตรภาพนั้นแข็งแกร่งขึ้น จนกลายมาเป็นทรัพยากรที่สนับสนุนทางสังคมของบุคคล กล่าวคือโดยพื้นฐานของทฤษฎีนี้เชื่อว่าผู้ที่รู้สึกซาบซึ้งขอบคุณเมื่อผู้ให้อุปการคุณใช้ความพยายามในการทำความดีให้แก่ตนด้วยความเอื้อเฟื้อนั้น จะต้องเป็นผู้ที่สามารถในการร่วมความรู้สึก (empathize) กับผู้อื่น (Lazarus & Lazarus, 1994,

as cited in Fredrickson, 2004) ความกตัญญูทศเวทที่จะกระตุ้นให้คนมีแนวโน้มของความคิด-พฤติกรรมที่จะแสดงพฤติกรรมเอื้อสังคมต่อตนเองต่อผู้ให้อุปการคุณ และต่อคนอื่น แนวโน้มความคิด-พฤติกรรมนี้มีการขยายวงกว้างออกไป ไม่ใช่เป็นการรับและให้ตอบแทนคืนไปแบบเดียวกันกลับไปให้ผู้ให้อุปการคุณ แต่คนที่มีความกตัญญูทศเวทที่มักจะพิจารณาอย่างสร้างสรรค์ที่จะแสดงพฤติกรรมเอื้อสังคมที่มีขอบเขตให้กว้างที่สุดเท่าที่จะทำได้เพื่อแสดงความกตัญญูทศเวทของพวกเขา และถึงแม้ว่าจะเป็นการแสดงพฤติกรรมเอื้อสังคมแบบง่าย ๆ ต่อผู้ให้อุปการคุณ แต่การกระทำที่มีแรงบันดาลใจจากความรู้สึกกตัญญูทศเวทที่จะสร้างความผูกพันทางสังคมและมิตรภาพ และทำให้ความผูกพันทางสังคมและมิตรภาพนั้นแข็งแกร่งขึ้น

นอกจากนี้ ในแนวคิดอารมณ์เหนือตน (self-transcendent emotion) โดย สเตลลาร์ และคณะ (Stellar et al., 2017) ทำการศึกษาทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับอารมณ์เหนือตน เพื่อสร้างคำอธิบายเชิงทฤษฎีของอารมณ์เหนือตน ได้เสนอว่า ความกตัญญูทศเวทที่เป็นอารมณ์เหนือตนที่มีลักษณะแตกต่างจากอารมณ์เชิงบวกอื่น 3 ประการได้แก่ 1) อารมณ์เหนือตนเกิดขึ้นจากการประเมิณมุ่งความสนใจที่ผู้อื่น โดยให้ความใส่ใจต่อความต้องการและความสนใจของผู้อื่นมากกว่าตนเอง ซึ่งความกตัญญูทศเวทที่เกิดขึ้นจากการใส่ใจในความเอื้อเฟื้อภักดีของผู้อื่นที่มีต่อตน 2) หลักการของอารมณ์เหนือตน คือ ความสนใจที่จะทำให้ผู้อื่นได้รับความสุข ความสะดวกสบาย ผลที่ตามมาคือ ส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมเอื้อสังคม ในกรณีของความกตัญญูทศเวท เมื่อมีความรู้สึกกตัญญูทศเวทที่เกิดขึ้น จะทำให้เกิดพฤติกรรมการตอบแทน เพื่อให้ผู้ให้ความช่วยเหลือ มีความสุข ความพอใจ 3) โดยการเกิดพฤติกรรมเอื้อสังคมตามมา อารมณ์เหนือตนจะเชื่อมโยงเข้ากับผู้อื่นภายในกลุ่มสังคม ไม่ว่าจะเป็ญญาติ หรือไม่ใช่ญาติก็ตาม ซึ่งลักษณะเช่นนี้ของความกตัญญูทศเวทที่เป็นกุญแจในการแก้ปัญหาสังคมหลัก 3 ประการ คือ การดูแลเอาใจใส่ ความร่วมมือ และการประสานกันในกลุ่ม

งานวิจัยที่แสดงถึงผู้ที่มีความกตัญญูทศเวทที่จะกระทำตอบแทนด้วยการแสดงพฤติกรรมเอื้อสังคมลักษณะต่าง ๆ ดังนี้ การศึกษาความกตัญญูทศเวทของ Baumgarten-Tramer (1938) ได้ทำแบบสอบถามในเด็กอายุ 7-15 ปี ในโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น ผลพบว่า ความกตัญญูทศเวทที่สามารถแบ่งออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่

- 1) ความกตัญญูทศเวทที่ระดับคำพูด (verbal gratefulness) เช่น กล่าวขอบคุณ เขียนการ์ดขอบคุณ พบได้ประมาณ 30-48% ของคำตอบ
- 2) ความกตัญญูทศเวทที่ระดับรูปธรรม (concrete gratefulness) เกิดเมื่อเด็กต้องการให้บางสิ่งแก่ผู้มีบุญคุณเพื่อตอบแทนสำหรับของขวัญที่ให้มาซึ่งมี 2 ประเภทของความ

กตัญญูทเวทีระดับรูปธรรม คือ การแลกเปลี่ยนและวัตถุสิ่งของ ตัวอย่างคำตอบของการแสดงความกตัญญูทเวทีนี้ เช่น ฉันจะให้หนังสือ มีดพก หรือฉันจะให้หมวกคืนสำหรับ DVD ความกตัญญูทเวทีประเภทนี้ พบบ่อยที่สุดในเด็กอายุ 8 ปี และพบน้อยที่สุดในเด็กอายุ 12-15 ปี

3) ความกตัญญูทเวทีระดับการสร้างความสัมพันธ์ (connective gratitude) เป็นกลุ่มคำตอบที่แสดงถึงการสร้างความสัมพันธ์ด้านจิตวิญญาณกับผู้มีบุญคุณ เช่น ฉันจะช่วยเหลือเขาถ้าเขาต้องการ ฉันจะให้ในสิ่งที่เขาต้องการ ความกตัญญูทเวทีประเภทนี้สามารถพบได้ในเด็กอายุตั้งแต่ 7 ปี แต่พบบ่อยหลังจากอายุ 11 ปี

4) ความกตัญญูทเวทีระดับสุดท้าย (finalistic gratefulness) ตัวอย่างคำตอบนี้ เช่น อยากจะเป็นทีมฟุตบอลและแสดงความกตัญญูทเวทีด้วยการมาฝึกซ้อมตรงเวลาและเชื่อกัง คำแนะนำของโค้ช เป็นการแสดงความกตัญญูทเวทีของเด็กและเยาวชนที่จะตอบแทนโดยการช่วยทำให้ความปรารถนาของผู้มีบุญคุณบรรลุเป้าหมายด้วยการทำอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือตอบแทนโดยการพัฒนาตนเอง ซึ่งมักจะตามมาด้วยความปรารถนาที่จะมีกิจกรรมร่วมกันในอนาคต

นวนลลลล วรชชีนา (นวนลลลล วรชชีนา, 2550) ศึกษาผลของโปรแกรมพัฒนาการแสดงความกตัญญูทเวทีทเวทีของเด็กไทย โดยศึกษาในกลุ่มตัวอย่างนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 โดยใช้วิธีการผสมผสานระหว่างบทบาทสมมติ กรณีตัวอย่าง และกลุ่มสัมพันธ์ และใช้แบบสอบถามพฤติกรรมการแสดงความกตัญญูทเวทีทเวทีต่อพ่อแม่และผู้ปกครอง วัดความกตัญญูทเวทีทเวที

1) พฤติกรรมการแสดงความกตัญญูทเวทีต่อพ่อแม่ที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่

- นำคำสั่งสอนของพ่อแม่หรือผู้ปกครองมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติ
- ช่วยเหลืองานบ้านและธุระส่วนตัวของพ่อแม่หรือผู้ปกครอง
- ดูแลพ่อแม่หรือผู้ปกครองเมื่อท่านเจ็บป่วยไข้
- การแสดงความรักความห่วงใย
- การไม่พูดเท็จกับพ่อแม่หรือผู้ปกครอง

2) พฤติกรรมการแสดงความกตัญญูทเวทีต่อครูอาจารย์ ได้แก่

- นำคำสั่งสอนของครูอาจารย์มาเป็นแนวทางในการปฏิบัติตาม
- ตั้งใจเรียน เอาใจใส่ขณะที่ครูอาจารย์สอนวิชาความรู้
- แสดงความเคารพต่อครูอาจารย์ด้วยความจริงใจ
- ช่วยเหลืองานของครูตามโอกาสอันควร

- แสดงกิริยาวาจาสุภาพ

จึงสรุปได้ว่า พฤติกรรมหรือการกระทำที่แสดงออกถึงการมีความรู้สึกความกตัญญู กตเวทิตะของบุคคลต่อผู้อื่นอาจจะแสดงออกทั้งโดยตรงไปยังผู้มีพระคุณ ตั้งแต่พฤติกรรม ง่าย ๆ เช่น พุดขอบคุณ กระทำพฤติกรรมแบบเดียวกันตอบแทนไปที่ผู้มีพระคุณ ช่วยเหลือดูแลผู้ให้อุปการคุณ ทำให้ผู้ให้อุปการคุณสุขใจหรือทำความปรารถนาของผู้มีพระคุณให้สำเร็จ หรือการแสดงออกโดย อ้อมเช่น เชื้อฟังกำแนะนำสั่งสอน การประพฤติตนเป็นคนดีตามบรรทัดฐานของสังคม การฝึกฝน พัฒนาตนเอง เป็นต้น ซึ่งอาจจะอธิบายการเกิดพฤติกรรมเอื้อสังคมต่อผู้มีอุปการคุณ และคนอื่น ได้จากการที่ผู้ให้มากที่สุดที่เขาจะได้เพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูกตเวทิตะ หรือจากการที่ผู้ที่มีความกตัญญูกตเวทิตะจะให้ความใส่ใจใจต่อความต้องการของผู้อื่น สนใจที่จะทำให้ผู้อื่นได้รับความ สะดวกสบาย และเมื่อแสดงพฤติกรรมเอื้อสังคมก็จะมี ความผูกพันกับผู้อื่นแม้จะไม่ใช่นญาติก็ตาม

การวัดความกตัญญูกตเวทิตะ

ในการวัดอารมณ์ความรู้สึกของความกตัญญูกตเวทิตะ โฟร และคณะ (J. J. Froh, Fan, et al., 2011) นำแบบวัดคุณลักษณะความกตัญญู 3 แบบวัดที่มีค่าความเที่ยงตรงและค่าความ น่าเชื่อถือ อยู่ในระดับ สูง ในผู้ใหญ่ คือ Gratitude Questionnaire (GQ-6; (McCullough, Emmons, & Tsang, 2002)), Gratitude Adjective Checklist (GAC; (McCullough et al., 2002)) และ Gratitude Resentment and Appreciation Test (GRAT-short form; (Watkin, 2003)) มาทำการทดสอบในเยาวชน โดยทดสอบในกลุ่มตัวอย่างเยาวชน (อายุ 10-19ปี) จำนวน 1,405 คน ผลวิเคราะห์องค์ประกอบยืนยันพบว่ามี 3 แบบวัดความกตัญญูกตเวทิตะ Gratitude Questionnaire (GQ-6), Gratitude Adjective Checklist (GAC), Gratitude Resentment and Appreciation Test (GRAT-short-form) และมีค่า Internal consistency estimates ที่ยอมรับได้ในเยาวชนทุกช่วงอายุ ($\alpha > .70$) โดยรายละเอียดของแบบวัด 3 แบบ มีดังนี้

Gratitude Questionnaire (GQ-6) ได้ถูกพัฒนาขึ้นเพื่อวัดคุณลักษณะความกตัญญู (grateful disposition) ในผู้ใหญ่และเยาวชน โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานความคิดว่า มีความแตกต่าง ระหว่างบุคคลเกี่ยวกับแนวโน้มหรือลักษณะนิสัยที่จะรู้สึกขอบคุณ โดยคนที่มีนิสัยกตัญญูมากจะ ต่างจากคนที่มีความกตัญญูน้อยใน 4 ด้านคือ ความเข้ม (intensity) ความถี่ (frequency) ความ หนาแน่น (density) (เช่น ขอบคุณต่อผู้คนจำนวนมากกว่า) และ ความกว้าง (span) (เช่น ต่ อครอบครัว เพื่อน ครู รวมถึงเหตุการณ์พิเศษ Gratitude Questionnaire (GQ-6) ประกอบด้วยข้อ คำถาม 6 ข้อ และใช้มาตราวัดของลิเคิร์ท 7 ระดับ ตั้งแต่ 1 = ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ถึง 7 = เห็นด้วย อย่างยิ่ง ตัวอย่างคำถามเช่น มีหลายสิ่งหลายอย่างในชีวิตที่ฉันต้องขอบคุณ ถ้าฉันต้องพูดถึงทุก

สิ่งทุกอย่างที่ฉันรู้สึกสำนึกบุญคุณแล้วล่ะก็ มันจะมีเยอะมาก เมื่อมองไปรอบ ๆ ฉันไม่เห็นว่าจะมีอะไรสักเท่าไรที่ต้องสำนึกบุญคุณ (ให้กลับคะแนน) เป็นต้น มาตรฐานนี้มีค่าความน่าเชื่อถือ (internal consistency reliability) ของมาตรฐานทั้งฉบับเท่ากับ .82 และในการศึกษาของ Froh และคณะ (J. J. Froh, Fan, et al., 2011) ได้แสดงความสอดคล้องภายในของแบบวัด GQ-6 ที่ 0.59 สำหรับเด็กอายุ 10-12 ปี 0.45 สำหรับเด็กอายุ 12-13 ปี และ 0.70 สำหรับเด็กอายุ 14-19 ปี

Gratitude Adjective Checklist (GAC) เป็นแบบวัดที่มีข้อคำถามจำนวน 3 ข้อ โดยให้ประเมินความรู้สึกที่เป็นคำคุณศัพท์แสดงความกตัญญูทเวที 3 คำ คือ grateful, thankful และ appreciative และใช้มาตรฐานของลิเคิร์ท 9 ระดับตั้งแต่ 1 = ไม่ตรงกับฉันเลย ถึง 9 = ตรงกับฉันมากที่สุด เพื่อใช้วัดความกตัญญูทเวทีในระดับลักษณะนิสัย มีค่าความน่าเชื่อถือ (internal consistency reliability) เท่ากับ .87 แต่ต่อมามีการปรับใช้ GAC วัดระดับความกตัญญูทเวทีในเด็กและเยาวชน ทั้งในระดับลักษณะนิสัย (J. J. Froh, Fan, et al., 2011; J. J. Froh, Kashdan, Ozimkowski, & Miller, 2009) และความกตัญญูทเวทีที่เป็นอารมณ์ (mood) (Jeffrey J. Froh, Yurkewicz, & Kashdan, 2009) โดยในข้อคำถามถ้าใช้ “โดยปกติ” จะเป็นการวัดความกตัญญูทเวทีระดับคุณลักษณะ แต่ถ้าใช้ “ตั้งแต่เมื่อวาน” หรือ “ในช่วง 2-3 สัปดาห์ที่ผ่านมา” จะเป็นการวัดความกตัญญูทเวทีระดับสภาวะอารมณ์ นักเรียนจะถูกถามเพื่อให้ประเมินระดับความรู้สึกกตัญญูทเวทีเป็นคำคุณศัพท์ 3 คำเหมือนกับในกลุ่มผู้ใหญ่ แต่ใช้มาตรฐานของลิเคิร์ท 5 ระดับ ซึ่งในการวิจัยเหล่านั้นพบว่า GAC มีความเที่ยงเชิงโครงสร้างและความน่าเชื่อถือในการวัดนิสัยกตัญญูทเวทีและสภาวะอารมณ์กตัญญูทเวทีในเยาวชนช่วงวัยรุ่นตอนต้นและตอนปลายอยู่ในระดับที่ยอมรับได้

Gratitude Resentment and Appreciation Test (GRAT-short-form) เป็นการวัดความรู้สึกของความสมบรูณ์ของชีวิตและความซาบซึ้งต่อบุคคลอื่น ประกอบด้วยข้อคำถามจำนวน 16 ข้อ และใช้มาตรฐานของลิเคิร์ท 9 ระดับตั้งแต่ 1 = ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ถึง 9 = เห็นด้วยอย่างยิ่ง โดยข้อคำถามแบ่งออกเป็น 3 องค์ประกอบย่อย กล่าวคือ (1) ความรู้สึกถึงความสมบรูณ์ไม่มีความรู้สึกของการขาดแคลน (2) ความซาบซึ้งทั่วไป (3) ความซาบซึ้งต่อบุคคลอื่น ตัวอย่างคำถามเช่น ฉันไม่สามารถเป็นฉันอย่างที่ฉันเป็นทุกวันนี้ได้ถ้าปราศจากความช่วยเหลือของหลาย ๆ คน และฉันคิดว่ามันสำคัญที่จะต้องซาบซึ้งในแต่ละวันที่คุณยังมีชีวิตอยู่ มีหลักฐานการวิจัยที่พบว่าแบบวัดนี้มีความเหมาะสมในการวัดคุณลักษณะความกตัญญูทเวทีในเด็กและวัยรุ่น (J. J. Froh, Fan, et al., 2011) ซึ่งมีความพยายามพัฒนาแบบวัด GRAT ฉบับภาษาไทย โดย (ดลดา

บูรณานนท์, 2559) ได้นำมาตรวจวัด GRAT ฉบับภาษาไทย ของณัฐนิช เจริญวรชัย จำนวน 38 ข้อ มาปรับปรุงเหลือข้อคำถามจำนวน 28 ข้อ แบ่งเป็น 3 องค์ประกอบ คือ (1) ความซาบซึ้งต่อบุคคล (2) ความซาบซึ้งต่อสรรพสิ่งรอบตัว (3) ความซาบซึ้งแห่งตน แล้วตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือกับตัวอย่างที่เป็นนักศึกษาจำนวน 450 คน (อายุเฉลี่ย $19.91 + 1.40$ ปี) ผลพบว่า มีค่าความตรงเชิงเนื้อหา อยู่ระหว่าง 0.6-1 ค่าความน่าเชื่อถือขององค์ประกอบย่อยและทั้งฉบับอยู่ในช่วง .72-.89

อย่างไรก็ตาม ในการศึกษาทบทวนวรรณกรรมเชิงระบบและการวิเคราะห์หือมิงาน งานวิจัยที่ศึกษาผลของโปรแกรมเสริมสร้างความคิดัญญตเวทีของ Renshaw and Olinger Steeves (2016) โดยนำบทความวิจัยเชิงประจักษ์ที่เป็นงานต้นฉบับในการศึกษาผลของโปรแกรมเสริมสร้างความคิดัญญตเวทีในเยาวชนที่ตีพิมพ์จนถึงเดือนกันยายน ค.ศ.2014 รวมทั้งหมด 20 ฉบับ มาทำการศึกษาทบทวนวรรณกรรมเชิงระบบและวิเคราะห์หือมิงาน (meta-analysis) โดยใช้วิธีกำหนด ข้อมูลพื้นฐาน (bare bone) เข้าสู่การวิเคราะห์ข้อมูล ทั้งในส่วนของตัวเองแปรที่มีความสัมพันธ์กับความกตัญญตเวที เช่น สุขภาวะ ความซึมเศร้า และผลของโปรแกรมเสริมสร้างความคิดัญญตเวที จากนั้นคำนวณเฉพาะผลน้ำหนักโดยรวมค่าเฉลี่ยของขนาดอิทธิพลของแต่ละตัวแปรหรือผลของโปรแกรม ตามด้วยการคำนวณของผลรวมค่าขนาดอิทธิพลของกลุ่มย่อยของผลที่สนใจ (เช่น ตัวแปร positive vs. negative, post-test vs. follow-up) การเลื่องงานวิจัยที่มาวิเคราะห์ทำโดยกระบวนการสุ่มผล (random-effect perspective) หลังจากลงรหัสข้อมูลแล้วก็ทำการแบ่งออกเป็น 2 ไฟล์ คือ ไฟล์ตัวแปรที่สัมพันธ์กับความกตัญญตเวทีและไฟล์ผลของโปรแกรม เข้าในโปรแกรม Comprehensive Meta-Analysis ซอฟต์แวร์เวอร์ชัน 2 (CMA: (Borenstein, Hedges, Higgins, & Rothstein, 2006-2014, as cited in Renshaw & Olinger Steeves, 2016)) ข้อมูลค่าขนาดอิทธิพลของตัวแปรที่เกี่ยวข้อง จำนวน 89 ข้อมูล ได้ถูกนำเข้าไฟล์ CMA หนึ่ง ข้อมูลค่าขนาดอิทธิพลประสิทธิผลของโปรแกรมจำนวน 93 ข้อมูล (เปรียบเทียบผล post-test จำนวน 48 ข้อมูล, เปรียบเทียบผล follow-up จำนวน 45 ข้อมูล) ได้ถูกนำเข้าไฟล์ CMA ไฟล์ที่สอง

หลังจากนั้น ใช้โปรแกรม CMA ทำการวิเคราะห์หือมิงาน ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักขนาดอิทธิพล (weighted mean effect size โดยใช้ “random effects” และ “cumulative analysis” สำหรับทุกรหัสของตัวแปรที่สัมพันธ์กับความกตัญญตเวที (ซึ่งให้ผลออกมาเป็นค่าสหสัมพันธ์ของเพียร์สัน r) และใช้ค่ารวมของค่าขนาดอิทธิพลรวมสำหรับตัวแปรเชิงบวก และตัวแปรเชิงลบ และใช้วิธีการเดียวกันสำหรับวิเคราะห์รหัสผลของโปรแกรม ผลเชิงพรรณนาพบว่า ในการศึกษาตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับความกตัญญตเวทีและผลของโปรแกรมเหล่านั้นมีการใช้แบบวัดความ

กตัญญูทเวท (gratitude measure) วัดความกตัญญูทเวทที่จำนวน 1 การศึกษา ใช้แบบวัด GQ-6 จำนวน 8 การศึกษา แบบวัด GAC จำนวน 7 การศึกษา ใช้แบบวัด The Values in Action Inventory of Strengths for Youth (VIA-Y) (Park & Peterson, 2006, as cited in Renshaw & Olinger Steeves, 2016) จำนวน 4 การศึกษา และแบบวัด GRAT-SF จำนวน 2 การศึกษา เป็นเครื่องมือในการวัดความกตัญญูทเวท ผลการวิเคราะห์ห้ปริมาณของ ค่าความน่าเชื่อถือ test-re-test และ/หรือ ความเที่ยงตรงเชิงการพยากรณ์ ของแบบวัดคุณลักษณะความกตัญญูทเวทโดยรวม (GQ-6, GAC, VIA-Y, GRAT) ค่อนข้างต่ำ ($r = .50$) โดยค่าความน่าเชื่อถือของแบบวัดเหล่านี้มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ คือ GQ-6 แสดงค่าสหสัมพันธ์ที่สูงกว่า ($r = .60$) VIA-Y ($r = .32$) ส่วนค่าความน่าเชื่อถือ test-re-test และ/หรือ ความเที่ยงตรงเชิงการพยากรณ์ของ GAC และ GRAT ยังไม่ได้ประเมินในตัวอย่างที่เป็นเยาวชน แต่เมื่อทำการคำนวณสหสัมพันธ์ระหว่างแบบวัดในการวัดครั้งเดียวกัน (เช่น GQ6-GAC, GAC-GRAT) ค่า effect size โดยรวม คือ ค่าความน่าเชื่อถือ test-re-test และ/หรือ ความเที่ยงตรงเชิงการพยากรณ์ยังคงต่ำ ($r = .47$) ซึ่งว่าแบบวัดเหล่านี้วัดสิ่งเดียวกันเพียง 22% ของความแปรปรวนทั้งหมด ซึ่งผลนี้แสดงถึงแบบวัดความกตัญญูทเวทที่ต่างกันอาจจะกำลังวัดโครงสร้างความกตัญญูทเวทที่ต่างกัน ทำให้เกิดคำถามว่าโครงสร้างของอารมณ์ความกตัญญูทเวทที่มีลักษณะเป็นอารมณ์เชิงจริยธรรมของวัยรุ่นนั้นจะต้องมีองค์ประกอบอะไรบ้าง และจะสร้างแบบวัดความกตัญญูทเวทที่เหมาะสมมีความน่าเชื่อถือ ความเที่ยงตรงได้อย่างไร

สำหรับการวัดพฤติกรรมเอื้อสังคมที่สัมพันธ์กับความกตัญญูทเวทพบว่า การวัดพฤติกรรมเอื้อสังคมจะใช้วิธีการแตกต่างกันไปในบริบทของแต่ละการศึกษา (Ma, Tunney, & Ferguson, 2017) โดยอาจจะใช้มาตรวัดเอื้อสังคมที่มีอยู่แล้ว หรือสร้างขึ้นเองที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับสถานการณ์สมมติ เช่น Watkins, Scheer, Ovnicek, and Kolts (2006) การศึกษาที่ใช้สถานการณ์สมมติที่ตัวละครได้รับอุปการคุณที่มีประโยชน์มากและเหนือความคาดหมายจากเพื่อน ใช้มาตรวัด Prosocial Action Thoughts and Tendencies (PATT, Frijda, 1986, 1988) Naito et al. (2005) สร้างข้อคำถามวัดการเพิ่มสูงขึ้นของแรงจูงใจเอื้อสังคมที่มีเนื้อหาสัมพันธ์กับสถานการณ์สมมติ

จึงสรุปได้ว่า แบบวัดคุณลักษณะความกตัญญูทเวทที่ได้รับการรับรองและนำมาใช้ในการศึกษาและพัฒนาความกตัญญูทเวทในเยาวชนและในโรงเรียนในปัจจุบัน อาจจะกำลังวัดโครงสร้างเนื้อหาอารมณ์ความกตัญญูทเวทที่แตกต่างกัน ซึ่งอาจจะเนื่องจากการศึกษาความกตัญญูทเวทเหล่านี้เป็นการศึกษาความกตัญญูทเวทที่ตามการประมวลเอกสารในแนวทางตาม

แนวคิด ความสนใจและบริบทที่ต้องการศึกษาของผู้วิจัย อย่างไรก็ตามความกตัญญูตเวทีในฐานะสภาวะอารมณ์ที่มีการผสมผสานของหลายความรู้สึกนั้นอาจจะแตกต่างกันตามอายุหรือพัฒนาการ และสิ่งแวดล้อมของวัฒนธรรมแต่ละสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงไม่แน่นอน มีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมที่ส่งเสริมในการพัฒนากระบวนการปัจเจกบุคคล นำไปสู่การเพิ่มของปัจจัยที่ยับยั้งความกตัญญูตเวที เช่น วัตถุนิยม ความเห็นแก่ตัว ความอิจฉา ในงานวิจัยนี้มีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูตเวทีที่มีประสิทธิผลสำหรับกลุ่มประชากรวัยรุ่นไทย ซึ่งอาจจะมีประสบการณ์ความรู้สึกที่แตกต่างจากการวางแนวคิดความกตัญญูตเวทีที่ผู้วิจัยให้ไว้ ดังนั้น การศึกษาประสบการณ์ความกตัญญูตเวทีการให้นิยามอารมณ์ความรู้สึกที่เป็นโครงสร้างของความกตัญญูตเวทีของกลุ่มตัวอย่างเยาวชนไทยช่วงวัยรุ่นตอนกลาง น่าจะทำให้สามารถสร้างแบบวัดความกตัญญูตเวทีที่เหมาะสม สำหรับวัยรุ่นไทย

เงื่อนไขของการมีความกตัญญูตเวที

เงื่อนไข หมายถึง ข้อแม้ ข้อกำหนด ข้อตกลง ในแนวคิดพฤติกรรมนิยม เงื่อนไขนำ (antecedent) หมายถึง เหตุการณ์หรือสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนการเกิดพฤติกรรม (ประทีป จินฉี, 2540, น. 144) ดังนั้น เงื่อนไขของการมีความกตัญญูตเวทีในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึง หลักการหรือข้อตกลงที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดทิศทาง ความเข้มของความกตัญญูตเวที กล่าวอีกนัยหนึ่งในการวิจัยเชิงปริมาณ เงื่อนไขของความกตัญญูตเวทีคือ ปัจจัยเชิงสาเหตุของความกตัญญูตเวทีนั่นเอง ซึ่งมีผลการศึกษาในอดีตได้กล่าวถึงเงื่อนไขของการมีความกตัญญูตเวทีไว้ ดังนี้

ปัจจัยเชิงสาเหตุของความกตัญญูตเวที

การศึกษาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อความกตัญญูตเวทีต่อบุพการีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า มีปัจจัยที่ส่งผลต่อความกตัญญูตเวทีต่อบุพการี 4 ปัจจัย ได้แก่ สิ่งแวดล้อมทางสังคม (ตัวแบบของสื่อมวลชน และขนบธรรมเนียมประเพณี) สิ่งแวดล้อมภายในครอบครัว (ความสัมพันธ์แบบใกล้ชิดภายในครอบครัว การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย และการเป็นแบบอย่างของพ่อแม่) สิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน (การจัดกิจกรรมส่งเสริมค่านิยมความกตัญญูตเวที และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน) และลักษณะทางจิตของนักเรียน (ค่านิยมในเรื่องความกตัญญูตเวที และความมีคุณธรรมประจำใจ) โดยปัจจัยที่มีอิทธิพลรวมต่อความกตัญญูตเวทีมากที่สุด สิ่งแวดล้อมทางสังคม รองลงมา คือ สิ่งแวดล้อมภายในครอบครัว ลักษณะทางจิตของนักเรียน และสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนตามลำดับ มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.80 0.58 0.49 และ 0.06 ตามลำดับ และพบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงมากที่สุดคือลักษณะทางจิตของนักเรียน ขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.49 รองลงมาคือ สิ่งแวดล้อมภายใน

ครอบครัว มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.33 ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลทางอ้อมมากที่สุด คือ สิ่งแวดล้อมทางสังคม ขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.68 รองลงมาคือ สิ่งแวดล้อมภายในครอบครัว มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.25 (สุพรรณ พรมตัน, 2555) จากผลการศึกษาครั้งนี้ชี้ว่า ปัจจัยภายนอกคือ สิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ส่งเสริมความกตัญญูตเวทีอันได้แก่การมีตัวแบบจากสื่อมวลชนและชนบทรธรรมนิยม ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการแสดงความกตัญญูตเวทีในสังคมและปัจจัยสิ่งแวดล้อมภายในครอบครัว ซึ่งได้แก่การมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดภายในครอบครัว การเป็นแบบอย่างของพ่อแม่ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย ส่วนปัจจัยภายในตัวนักเรียน ซึ่งได้แก่ การมีค่านิยมความกตัญญูตเวที การมีความคุณธรรมประจำใจของนักเรียน เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความกตัญญูตเวทีอันได้แก่ การแสดงความเคารพนับถือ การปฏิบัติตามคำสั่งสอน การให้ความช่วยเหลือ และการแสดงออกโดยการตอบแทนต่อบุพการีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งสอดคล้องกับผลของการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับการมีความกตัญญูตเวทีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 (ปัทมา ปรัชญาเศรษฐ, 2548) ที่พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลทางบวกต่อการมีความกตัญญูตเวทีมากที่สุด คือ ปัจจัยด้านความมีคุณธรรมประจำใจ รองลงมาคือ ปัจจัยด้านสัมพันธ์ภายในครอบครัว การปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างของผู้ปกครอง และความสนใจคุณธรรมจากสื่อในสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อความกตัญญูตเวทีของนักเรียน

ปัจจัยความรู้คิดทางสังคมของความกตัญญูตเวที

อย่างไรก็ตามในการศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุความกตัญญูตเวทีของนักเรียน ระยะเวลาวัยรุ่นของไทยดังกล่าว ลักษณะทางจิตของนักเรียนซึ่งเป็นปัจจัยภายในบุคคลอันได้แก่ความมีคุณธรรมประจำใจ หรือค่านิยมความกตัญญูตเวทีจัดเป็นลักษณะด้านอารมณ์ของความกตัญญูตเวที และความกตัญญูตเวทีต่อบุพการีนั้นจัดเป็นลักษณะพฤติกรรมความกตัญญูตเวที ซึ่งตามนิยามอารมณ์เชิงจริยธรรมความกตัญญูของแมคคัลลอคจ์และคณะ ทั้งคู่เป็นลักษณะของความกตัญญูตเวที มิใช่ปัจจัยหรือตัวแปรที่ส่งผลต่อความกตัญญูตเวที ส่วนปัจจัยภายในที่ส่งผลทำให้ความกตัญญูมีการเปลี่ยนแปลงนั้น แมคคัลลอคจ์ และคณะ ได้อธิบายไว้ในบทบาทการเป็นเสมือนเครื่องวัดความดันบรรยากาศทางจริยธรรมของความกตัญญูว่า ความกตัญญูเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงของการรับรู้ต่อข้อมูลเชิงความรู้คิดทางสังคม (social cognitive input) 4 ประการ ที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ที่ได้รับคุณประโยชน์ คือ 1) ความตั้งใจของผู้ให้อุปการคุณ 2) ต้นทุนที่ผู้ให้อุปการคุณต้องจ่ายในการให้ความช่วยเหลือ 3) คุณค่าหรือประโยชน์ที่เกิดขึ้นต่อผู้รับ 4) การกระทำที่ให้ประโยชน์นั้นไม่ใช่การทำเพราะเป็นหน้าที่ ซึ่งทั้ง 4 ประการเป็นการรับรู้ต่อข้อมูลเชิงความรู้คิดทางสังคม ในสถานการณ์ที่บุคคลได้รับอุปการคุณจาก

การกระทำที่ตั้งใจของบุคคลอื่น หรือสิ่งอื่น โดยในความคิดของผู้รับอุปการคุณ ข้อมูลเชิงความคิดทางสังคมเหล่านั้นเป็นสิ่งที่ดีหรือเป็นการกระทำเชิงจริยธรรม

เอมมอนส์และเชลตัน (Emmons & Shelton, 2002) สนับสนุนแนวคิดของแมคคัลลอคจ์กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงปัจจัยความรู้คิดทางสังคม หรือการรับรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ของความช่วยเหลือส่งผลต่อความรู้สึกของกตัญญูและพฤติกรรมการแสดงความกตัญญูทเวที โดย Fritz Heider นักจิตวิทยาสังคมกล่าวว่า คนมีความรู้สึกกตัญญูเมื่อได้รับประโยชน์ที่เป็นผลจากผู้อื่นตั้งใจทำให้ ซึ่งการให้ความหมายเช่นนี้ ผู้นิยมแนวคิดของ Heider ได้ตีความว่า การตระหนักรู้ความตั้งใจของผู้ให้อุปการคุณ เป็นปัจจัยสำคัญในการก่อให้เกิดความรู้สึกกตัญญูของผู้รับ กล่าวคือ บุคคลผู้ที่มีประสบการณ์ความกตัญญูหรือรู้สึกซาบซึ้งขอบคุณเมื่อได้รับอุปการคุณจากบุคคลอื่นหรือสิ่งอื่น จะต้องสามารถรับรู้ความตั้งใจในการให้ของผู้ให้ เขาจะคิดถึงความปลอดภัยของผู้ให้ที่มีต่อเขา สามารถคิดเชื่อมโยงไปถึงความเสียสละของผู้อื่นเพื่อตัวเขา และตระหนักในคุณค่าของสิ่งที่ตนได้รับ ซึ่งคำอธิบายนี้สอดคล้องกับการอธิบายความหมายของความกตัญญูทเวทีของ ไคลน์ (Klein, 1957, p. 187, as cited in Emmons & Shelton, 2002) ที่กล่าวว่า “ความกตัญญูทเวที ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการมองเห็นคุณค่าในความคิดของผู้อื่นและตนเอง”

จากสมมติฐานของแมคคัลลอคจ์และคณะ (McCullough et al., 2001) ดังกล่าว ต่อมาภายหลัง วูด มอลท์บี สตีวอร์ท ลินเลย์ และโจเซฟ (Wood et al., 2008) ได้ทำการศึกษาโมเดลการรู้คิดทางสังคมของความกตัญญูทเวทีระดับคุณลักษณะ (trait) ผลพบว่า การประเมินคุณประโยชน์ (benefit appraisals) กล่าวคือ การรับรู้ถึง ความตั้งใจ ต้นทุน และคุณค่าของอุปการคุณมีผลเพิ่มความกตัญญูระดับสภาวะ (state) และการประเมินปัจจัยการรู้คิดทางสังคม 3 ประการนี้ มีบทบาทเป็นตัวแปรส่งผ่านอย่างสมบูรณ์ของความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะความกตัญญูและสภาวะความกตัญญู ผลการวิจัยนี้ช่วยสนับสนุนว่า ตัวแปรทางการรู้คิดทางสังคมหรือการรู้คิดเกี่ยวกับสิ่งที่ดีหรือจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ที่ได้รับอุปการคุณของผู้รับมีผลเพิ่มความกตัญญูในระดับสภาวะ

จากการศึกษาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ความกตัญญูทเวทีเป็นผลทั้งจากปัจจัยภายนอก คือ ปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางสังคม สิ่งแวดล้อมภายในครอบครัว สิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน และปัจจัยภายในคือปัจจัยการรู้คิดทางสังคม ที่เป็นเงื่อนไขของความรู้สึกกตัญญูที่มีความเห็นสอดคล้องตรงกันมีปัจจัย 3 ประการ ได้แก่ การรับรู้ความตั้งใจในการให้อุปการคุณว่าทำด้วยปรารถนาที่จะช่วยเหลือ การรับรู้ต้นทุนที่ต้องจ่ายในการให้อุปการคุณของผู้มีบุญคุณ และคุณค่าหรือประโยชน์ที่เกิดขึ้นต่อผู้รับอุปการคุณ อย่างไรก็ตามรูปแบบความคิดเกี่ยวกับความกตัญญู

กตเวทีอาจจะมี ความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมได้ (Naito & Washizu, 2015) โดยสังคมไทยซึ่งเป็นสังคมตะวันออกที่มีคำสอนของพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นรากฐานทางวัฒนธรรม จึงมีความเป็นไปได้ที่เยาวชนไทยอาจจะมีปัจจัยด้านการรู้คิดทางสังคมเกี่ยวกับความกตัญญูกตเวทีที่แตกต่างหรือเพิ่มเติมจากนี้ได้ เช่น ในนักศึกษาไทยมีความซาบซึ้งคุณต่อ พ่อแม่ ครูอาจารย์ มากกว่าเพื่อนที่เป็นผู้ให้อุปการคุณในสถานการณสมมติ อาจจะเป็นเนื่องจากในสังคมไทยการรับรู้ต่อสถานะทางสังคมของผู้ให้อุปการคุณมีผลต่อการเกิดความซาบซึ้งคุณ

นอกจากนี้ ความกตัญญูกตเวทีนั้นมีความแตกต่างตามพัฒนาการ พบว่า ความกตัญญูกตเวทีในวัยรุ่นลดต่ำลงเมื่อเทียบกับกลุ่มอายุที่มากกว่า ซึ่งอาจจะมีสาเหตุจากพัฒนาการทางจิตสังคมของช่วงวัยนี้ที่รักความอิสระ การแสวงหาอัตลักษณ์ ทำให้กระบวนการของความเป็นปัจเจกบุคคล (individuation) พัฒนานำไปสู่ความเห็นแก่ตัวเกิดขึ้น และสาเหตุจากสิ่งแวดล้อมที่เป็นโลกวัตถุนิยม พัฒนาความอิจฉาขึ้นในวัยรุ่น ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ล้วนมีผลต่อการรู้คิดของความกตัญญูกตเวทีในวัยรุ่น ที่อาจจะทำปัจจัยความรู้คิดของวัยรุ่นไทยในปัจจุบันมีความแตกต่างหรือมีประเด็นอื่น ๆ เกี่ยวกับปัจจัยความรู้คิดของความกตัญญูกตเวทีที่เพิ่มเติมจากที่ได้นำเสนอโดยงานวิจัยในอดีต

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูกตเวที

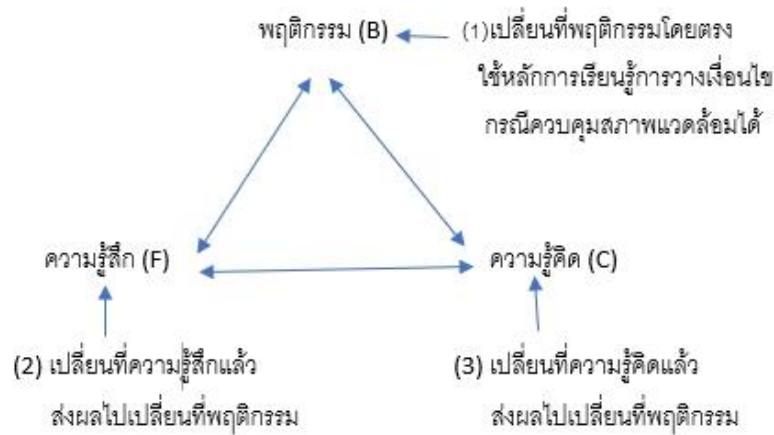
แนวคิดการปรับพฤติกรรมปัญญา

คาลิช (Kalish, 1981, อ้างถึงใน ประทีป จินฉิ่ง, 2540) กล่าวว่า การปรับพฤติกรรมเป็นการนำเอาหลักการแห่งพฤติกรรม (behavior principles) มาประยุกต์ใช้เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างเป็นระบบ โดยหลักการแห่งพฤติกรรมนั้นเป็นหลักการที่ครอบคลุมทั้งแนวคิดของทฤษฎีการเรียนรู้ การวางเงื่อนไข และแนวคิดทางจิตวิทยา ที่ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งจากแนวคิดดังกล่าวสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ดังนี้

1) กรณีควบคุมสภาพแวดล้อมได้ สามารถจัดกระทำโดยการเปลี่ยนที่พฤติกรรมโดยตรง โดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้การวางเงื่อนไขจัดการกับพฤติกรรมโดยตรง

2) กรณีควบคุมสภาพแวดล้อมไม่ได้ สามารถจัดกระทำโดยการเปลี่ยนที่ความรู้สึก (feeling) หรือเปลี่ยนที่ความรู้คิด (cognitive) แล้วจะส่งผลทำให้พฤติกรรมเปลี่ยน

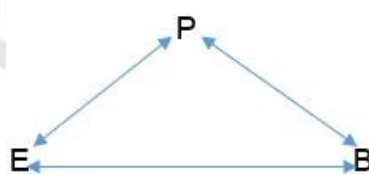
ตามหลักการแห่งพฤติกรรมเชื่อว่า ความรู้สึก ความรู้คิด และพฤติกรรมนั้นมีผลต่อกันและกัน การเปลี่ยนพฤติกรรมสามารถเปลี่ยนได้โดยที่ความรู้สึกหรือความรู้คิด ซึ่งจะส่งผลให้พฤติกรรมเปลี่ยนแปลงได้ สามารถแสดงได้ดังภาพประกอบ 1 ดังนี้

ภาพประกอบ 1 การเปลี่ยนพฤติกรรมด้วยการใช้หลักการแห่งพฤติกรรมที่

ที่มา: ประทีป จินฉ่ำ (2540), การวิเคราะห์พฤติกรรมและการปรับพฤติกรรม

สอดคล้องกับแนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีปัญญาสังคมของแบนดูรา (Bandura, 1989, อ้างถึงใน สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, 2562) ที่เชื่อว่าพฤติกรรมของคนเรานั้น ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไป ด้วยสาเหตุจากปัจจัยทางสภาพแวดล้อมเพียงอย่างเดียว หากแต่มีสาเหตุจากปัจจัยด้านบุคคล ร่วมด้วย และมีการร่วมกันในลักษณะที่กำหนดซึ่งกันและกัน (reciprocal determinants) กับ ปัจจัยด้านพฤติกรรมและสภาพแวดล้อม ซึ่งเขียนแสดงดังภาพต่อไปนี้

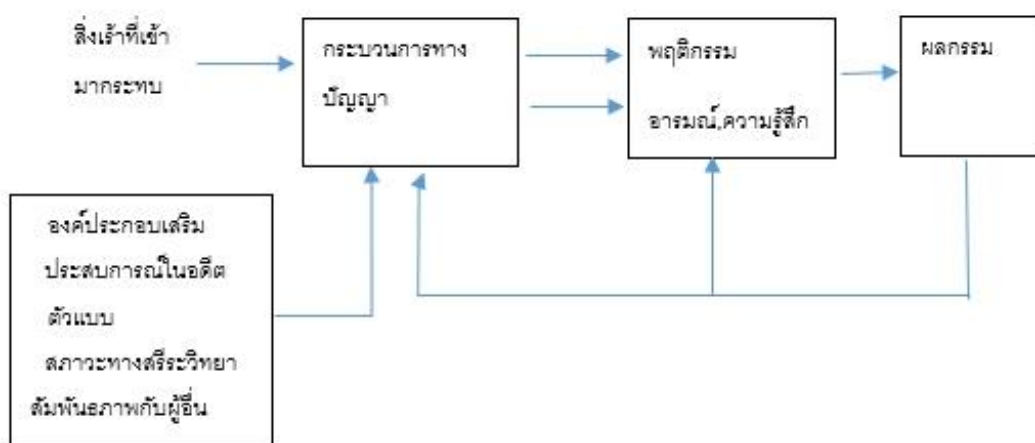
ภาพประกอบ 2 การกำหนดซึ่งกันและกันของปัจจัยทางพฤติกรรม (B) สภาพแวดล้อม (E) และ ส่วนบุคคล (P)

ที่มา: สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต (2562), ทฤษฎีและเทคนิคการปรับพฤติกรรม

การกำหนดซึ่งกันและกันระหว่าง P ↔ B แสดงให้เห็นถึงการปฏิสัมพันธ์ระหว่าง ความคิด ความรู้สึกลและการกระทำ ซึ่งปัจจัยทางความคิด ความรู้สึกลภายในของบุคคลสามารถ กำหนดลักษณะและทิศทางของพฤติกรรม สิ่งที่บุคคลคิดและรู้สึกล จะกำหนดพฤติกรรมของบุคคล

ในขณะเดียวกันการกระทำของบุคคลก็เป็นส่วนหนึ่งที่กำหนดลักษณะการคิดและการสนองตอบทางอารมณ์ของบุคคลเช่นกัน (Greenough et al., 1987, อ้างถึงใน สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, 2562)

จากหลักการแห่งพฤติกรรม ดาราวรรณ ต๊ะปิ่นตา (ดาราวรรณ ต๊ะปิ่นตา, 2534, อ้างถึงใน ประทีป จินฉ่ำ, 2540) ได้นำเสนอแนวคิดของความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้า กระบวนการทางปัญญา พฤติกรรม อารมณ์ความรู้สึก และผลกรรม ว่ามีความสัมพันธ์กันในลักษณะ interaction กล่าวคือ บุคคลจะแสดงพฤติกรรมภายนอกด้วยการชี้แนะ (prompting) จากกระบวนการทางปัญญาซึ่งเป็นพฤติกรรมภายใน และในขณะเดียวกันพฤติกรรมภายนอกก็มีอิทธิพลต่อกระบวนการทางปัญญาเช่นเดียวกัน จากแนวคิดนี้ หากต้องการจะเปลี่ยนพฤติกรรมนอก ก็สามารถจะใช้วิธีการหรือนำแนวคิดใด ๆ มาใช้เพื่อเปลี่ยนกระบวนการทางปัญญาก็ได้ เพราะถ้าทำให้กระบวนการทางปัญญาเปลี่ยน ก็จะส่งผลต่อทำให้พฤติกรรมภายนอกเปลี่ยนได้ในที่สุด ความสัมพันธ์ลักษณะ interaction ที่พัฒนาจาก Kalish (1981) แสดงดังภาพประกอบ 3

ภาพประกอบ 3 ความสัมพันธ์ในลักษณะ Interaction

ที่มา: ประทีป จินฉ่ำ (2540), การวิเคราะห์พฤติกรรมและการปรับพฤติกรรม

ตามแนวคิดการปรับพฤติกรรมปัญญานิยม (cognitive behavior approach) ที่เชื่อว่า ตัวแปรภายในบุคคลหรือตัวแปรทางปัญญามีผลต่อพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออก ในที่นี้ ความหมายของตัวแปรทางปัญญาเป็น “กระบวนการทางกรู้คิด” (cognitive process) เป็นกระบวนการที่จัดการกับข้อมูลที่เป็นสิ่งเร้าเข้ามาสู่การรับรู้ บุคคลจึงเลือกวิธีที่จะประเมินข้อมูลทำความเข้าใจกับข้อมูลที่สนใจ โดยมีการทำงานในหลายลักษณะ ได้แก่ การคิด การให้ความหมาย

จินตนาการ การตีความ การอนุมานสาเหตุ เป็นต้น (Dryden & Golden, 1987, อ้างถึงใน ประทีป จินฉ่ำ, 2540) ซึ่งด็อบสัน (Dobson, 1988, อ้างถึงใน ประทีป จินฉ่ำ, 2540) กล่าวสรุปหลักการพื้นฐานของแนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญา ดังนี้ 1) กระบวนการทางปัญญามีผลต่อพฤติกรรม 2) กระบวนการทางปัญญาสามารถปรับเปลี่ยนได้ 3) การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสามารถกระทำได้โดยการเปลี่ยนกระบวนการทางปัญญา คัชดิน (Kazdin, 1978, อ้างถึงใน สมโภชน์ เขียมสุภาษิต, 2562) ดังนั้นอาจสรุปได้ว่าการปรับพฤติกรรมปัญญา หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนพฤติกรรมภายนอกโดยการเปลี่ยนความคิด การตีความ การตั้งข้อสันนิษฐาน หรือกลวิธีในการตอบสนอง หรืออีกนัยหนึ่งคือ การเปลี่ยนตัวแปรทางปัญญาเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมภายนอก

จากแนวคิดการปรับพฤติกรรมปัญญา โดยอยู่บนพื้นฐานกรอบแนวคิดของหลักการแห่งพฤติกรรม ในการเปลี่ยนพฤติกรรมของความกตัญญูกตเวทีของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย สามารถที่จะใช้วิธีการหรือแนวคิดใด ๆ มาใช้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมภายในหรือกระบวนการทางปัญญา ในการศึกษาเพื่อพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูกตเวทีครั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงความกตัญญูกตเวที สามารถเปลี่ยนแปลงกระบวนการทางปัญญาหรือกระบวนการทางด้านความรู้คิดเพื่อให้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของอารมณ์ความรู้สึกและพฤติกรรมความกตัญญูกตเวที โดยผู้วิจัยสนใจนำแนวคิดทางพุทธศาสนามาใช้ในการเปลี่ยนกระบวนการทางด้านความรู้คิด ความรู้สึก ซึ่งแนวคิดพุทธศาสนาเน้นความสำคัญของกระบวนการพัฒนาปัญญาในการเปลี่ยนพฤติกรรม วิธีการของแนวคิดทางพระพุทธศาสนามีความคุ้นเคยในสังคมไทย นอกจากนี้นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่อยู่ในช่วงวัยที่มีความสามารถในการคิดสิ่งที่ซับซ้อนเป็นนามธรรม มีการเรียนรู้อารมณ์ความรู้สึกอย่างมีวุฒิภาวะ เริ่มสนใจปรัชญา และมีคำถามเกี่ยวกับค่านิยมและจริยธรรมต่าง ๆ ผู้วิจัยจึงสนใจนำกระบวนการพัฒนาปัญญาในแนวคิดทางพระพุทธศาสนา มาเป็นวิธีการหนึ่งในการเปลี่ยนกระบวนการทางปัญญาเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนพฤติกรรมความกตัญญูกตเวที

กระบวนการพัฒนาปัญญาตามแนวคิดพระพุทธศาสนา

ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ปัญญา แปลว่า ความรอบรู้ ความรู้ทั่ว ความฉลาดเกิดแต่เรียนและคิด ส่วนปัญญาในพระพุทธศาสนา คำว่า “ปัญญา” หมายถึง “ความรู้ทั่ว ปรีชาหยั่งรู้เหตุผล ความรู้เข้าใจชัดเจน ความรู้เข้าใจหยั่งแยกได้ในเหตุผล ดีชั่ว คุณโทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ เป็นต้น และรู้ในการจัดการ ดำเนินการ ทำให้ผล ล่วงพ้นปัญหา รอบรู้ในกอง

สังขารมองเห็นตามความเป็นจริง” ปัญญาแบ่งเป็น 3 ประเภทคือ 1) สุตมยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการฟัง การเล่าเรียน 2) จินตามยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากคิดพิจารณาหาเหตุผล 3) ภวานามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการภาวนา (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์, 2557)

ในทัศนะทางพระพุทธศาสนา สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (2557) ได้อธิบายว่า มนุษย์ดำเนินชีวิตได้ด้วยการเรียนรู้ และการดำเนินชีวิตของมนุษย์ประกอบด้วย พฤติกรรม จิตใจ และปัญญา เมื่อจะพัฒนาคนก็ต้องพัฒนาทั้ง 3 ด้าน คือ พัฒนาพฤติกรรม พัฒนาจิตใจและพัฒนาปัญญา การพัฒนาปัญญาในพระพุทธศาสนานั้น เริ่มที่การฝึกฝนใจให้มีความเห็นและความคิดที่ถูกต้อง ที่เรียกว่า สัมมาทิฏฐิ ซึ่งถือว่าเป็นแกนนำของกระบวนการศึกษาหรือการพัฒนาปัญญา เมื่อมีสัมมาทิฏฐิเป็นแกนกลาง เป็นเส้นทางแล้ว กระบวนการแห่งการพัฒนาปัญญาภายในตัวบุคคลก็ดำเนินไป จนถึงจุดประสงค์ของการเรียนรู้ คือการพัฒนาชีวิตและจิตใจของตนให้บรรลุอิสรภาพ คือหลุดพ้นจากรากเหง้าของอกุศลมูล มีสภาวะของใจที่สะอาด สว่าง สงบ ซึ่งถือเป็นประโยชน์สูงสุด และฝึกหัดอบรมตนให้รู้จักควบคุม กาย วาจา ใจ มิให้ตกเป็นทาสของความโลภ ความโกรธ และความหลงผิด ซึ่งจะทำให้ดำเนินชีวิตอย่างเป็นสุขเกิดผลดีในชีวิต เป็นประโยชน์ที่จักเกิดในภายหน้า (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์, 2557, น.646)

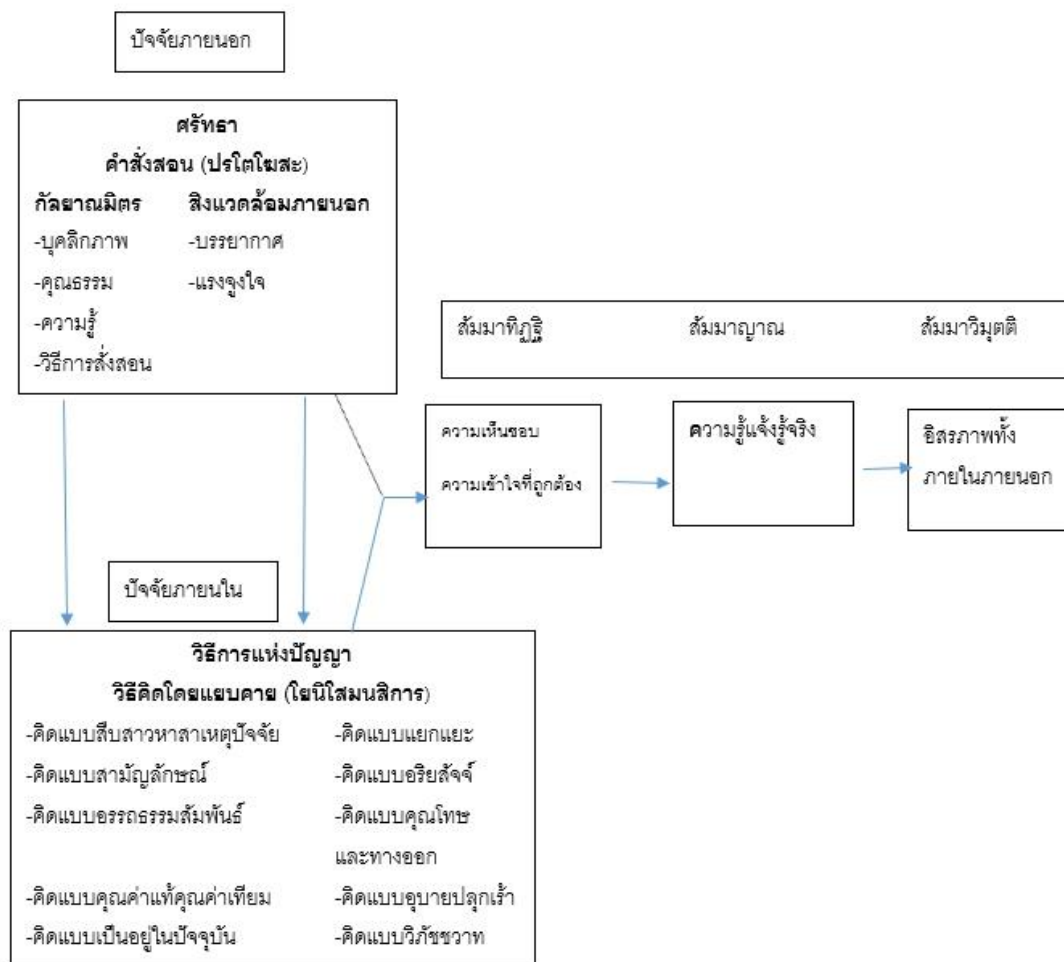
ปัจจัยที่เสริมสร้างสัมมาทิฏฐิ ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยของการเรียนรู้มี 2 ปัจจัยหลัก คือ ปรโตโฆสะ และโยนิโสมนสิการ

1) ปรโตโฆสะ คือ เสียงจากผู้อื่น การกระตุ้นหรือชักจูงภายนอก เช่น การรับฟัง คำแนะนำสั่งสอน การเรียนรู้จากผู้อื่น การถ่ายทอด การโฆษณา ฟังคำบอกเล่าชักจูงของผู้อื่น ข่าวสาร ข้อเขียน คำชี้แจง อธิบาย หมายเอาเฉพาะส่วนที่ดั่งามถูกต้อง โดยเฉพาะการรับฟังธรรมชาติความรู้หรือคำแนะนำจากบุคคลที่เป็นกัลยาณมิตร ปรโตโฆสะ จัดเป็นองค์ประกอบภายนอก ได้แก่ ปัจจัยทางสังคม และเรียกการเรียนรู้ในขั้นนี้ว่า วิธีการแห่งศรัทธา

2) โยนิโสมนสิการ แปลว่า การทำในใจโดยแยบคาย หมายถึง การใช้ความคิดถูกวิธี ความรู้จักคิด คิดเป็น คิดอย่างมีระเบียบ รู้จักพิจารณาสิ่งทั้งหลาย โดยมองตามที่ตั้งนั้น ๆ เป็น และโดยวิธีคิดหาเหตุผล สืบค้นให้ถึงต้นเค้า แยกแยะ เรื่องนั้น ๆ ออกให้เห็นตามสภาวะ และตามความสัมพันธ์สืบทอดแห่งเหตุปัจจัย โยนิโสมนสิการจัดเป็นองค์ประกอบภายใน คือ ปัจจัยภายในตัวของบุคคล และเรียกการเรียนรู้ขั้นนี้ว่าวิธีการแห่งปัญญา

จากคำอธิบายหลักศรัทธาและโยนิโสมนสิการในกระบวนการพัฒนาปัญญาดังกล่าว สุมน อมรวิวัฒน์ (2530) ได้นำมาสร้างรูปแบบการเรียนการสอน โดยเขียนแสดงภาพปัจจัยของ

การเรียนรู้ ทั้งที่เป็นปัจจัยภายนอก : วิธีการแห่งศรัทธา และปัจจัยภายใน : วิธีการแห่งปัญญา ในกระบวนการทางปัญญา ดังนี้

ภาพประกอบ 4 ปัจจัยของการเรียนรู้ ทั้งที่เป็นปัจจัยภายนอก : วิธีการแห่งศรัทธา และปัจจัยภายใน : วิธีการแห่งปัญญา ในกระบวนการทางปัญญา

ที่มา: สุมน อมรวิวัฒน์ (2530), กระบวนการพัฒนาปัญญาโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ

ปัจจัยภายนอก : วิธีการแห่งศรัทธา

ศรัทธา หมายถึง ความเชื่อ ซึ่งเกิดจากความมั่นใจในเหตุผลเท่าที่ตนรู้เห็น เป็นความมั่นใจว่าเป็นไปได้ มั่นใจว่ามีคุณค่า และมั่นใจว่าสามารถพิสูจน์ให้เห็นจริงได้ ในกระบวนการเรียนรู้ ศรัทธาทำให้เกิดความสนใจใฝ่รู้ แรงจูงใจและความตั้งใจแน่วแน่ในการเรียนรู้ ศรัทธาเป็นปัจจัยภายนอกที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ซึ่งในพุทธศาสนา เรียกว่า ปร

โตโฆสะ คือเสียงคำชี้แจงอธิบายจากผู้อื่นหรือคำสั่งสอน หมายถึงการเรียนรู้จากครูและสิ่งแวดล้อมนั่นเอง ซึ่งหมายเอาเฉพาะส่วนที่ดั่งามถูกต้อง มีเหตุผล เป็นประโยชน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกิดจากความรักความปรารถนาดี แหล่งสำคัญของการเรียนรู้ประเภทนี้ เช่น พ่อแม่ ครู อาจารย์ บุคคลที่มีชื่อเสียง สื่อมวลชน สถาบันทางศาสนาและวัฒนธรรม เป็นต้น บุคคลผู้ที่สามารถทำหน้าที่ปรโตโฆสะที่ดีได้ เรียกว่า กัลยาณมิตร และกัลยาณมิตรจะต้องทำหน้าที่สร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน หรือผู้เข้าร่วมกิจกรรมอบรม จึงเรียกวินิโยนในขั้นนี้ว่า วิธีการแห่งศรัทธา

จึงอาจสรุปได้ว่า ศรัทธาจึงถือเป็นจุดเริ่มต้นที่จะนำไปสู่การเรียนรู้ในกระบวนการพัฒนาปัญญา ศรัทธาเป็นเรื่องของความรู้สึกนึกคิดในจิตใจของคนเรา แต่การที่บุคคลใดจะเกิดศรัทธาในเรื่องใด จำเป็นต้องมีเหตุปัจจัยหรือเรื่องราวที่มากกระตุ้นให้เป็นแรงจูงใจเกิดความสนใจ อันนำไปสู่ความเลื่อมใสและศรัทธาในที่สุด ดังนั้น ในขั้นตอนของการสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นในการเรียนรู้เรื่องความกตัญญูทเวทีกให้กับผู้เรียน อาจจะต้องมีเรื่องราว สื่อหรือสิ่งที่ดีดึงดูดความสนใจของผู้เรียน ทำให้เกิดแรงจูงใจที่อยากจะรู้ในเรื่องนั้น ๆ โดยเรื่องราวเหล่านั้น อาจจะเป็นเรื่องราวของคนที่มีความกตัญญูทเวทีกอย่างยิ่งที่มีความน่าสนใจและมีแง่มุมที่สามารถกระตุ้นให้เกิดความรู้สึกกตัญญูทเวทีกในผู้เรียน ซึ่งอาจจะอยู่ในรูปแบบวรรณกรรม หรือสื่อวีดิทัศน์ หรือสื่อโสต หลังจากนั้น กัลยาณมิตรทำหน้าที่เป็นชี้แนะให้คิดพิจารณา อธิบายขยายความได้อย่างมีเหตุผลถูกต้อง ดั่งาม ด้วยความรักปรารถนาดี ซึ่งจะเป็นปัจจัยสามารถทำให้ผู้เรียนเกิดการคิดแบบโยนิโสมนสิการต่อไป

ส่วนกัลยาณมิตร หมายถึง บุคคลผู้ที่มีคุณสมบัติที่จะสั่งสอน แนะนำ ชี้แจง ชักจูง หรือเป็นตัวอย่างให้ผู้อื่นทำตาม ในระบบการศึกษาอบรม ความมีกัลยาณมิตร มีความหมายครอบคลุมทั้งตัวบุคคลผู้อบรมสั่งสอน เช่น พ่อ แม่ ครู อาจารย์ เป็นต้น ทั้งคุณสมบัติของผู้สอน ทั้งหลักการ วิธีการ อุปกรณ์ อุปบายต่าง ๆ ในการสอน และการจัดดำเนินการต่าง ๆ เพื่อให้การศึกษาอบรมได้ผลดี ตลอดจนหนังสือ สื่อมวลชน บุคคลตัวอย่าง เช่น มหาบุรุษ หรือผู้ประสบความสำเร็จ โดยธรรม และสิ่งแวดล้อมทางสังคมทั้งหลายที่ดั่งาม เป็นประโยชน์ทั้งหลายที่เป็นองค์ประกอบภายนอกในกระบวนการพัฒนาปัญญา กัลยาณมิตรจึงเป็นผู้สร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน และเมื่อศรัทธาเกิดแล้ว ต้องสร้างแรงจูงใจและสิ่งแวดล้อม ให้ผู้เรียนเกิดความสนใจใคร่ศึกษา เกิดความตั้งใจแน่วแน่ในการเรียนรู้

ดังนั้น ในกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความกตัญญูทเวทีก ครูผู้เป็นกัลยาณมิตร จึงเป็นปัจจัยภายนอกที่มีความสำคัญ ความเลื่อมใสศรัทธาของผู้เรียนที่มีต่อครู จะทำให้ผู้เรียนเปิดใจรับและมีแรงจูงใจใฝ่เรียนรู้ความกตัญญูทเวทีก การที่ครูจะสร้างศรัทธาได้ ต้อง

เป็นผู้ที่มีคุณธรรม บำเพ็ญตนเป็นกัลยาณมิตร มีความรู้ที่ลึกซึ้งในเรื่องความกตัญญูทศเวท มีวิธี
สั่งสอนที่ดี และมีบุคลิกภาพที่น่าเชื่อถือ นอกจากกัลยาณมิตรที่เป็นบุคคลแล้ว สื่อการเรียนรู้อัน
แสดงเรื่องราวของบุคคลตัวอย่างของผู้ที่มีความกตัญญูทศเวทที่น่ายกย่อง ก็สามารถเป็น
กัลยาณมิตรสร้างศรัทธาให้กับผู้เรียนได้

สิ่งแวดล้อมภายนอก บรรยากาศ และแรงจูงใจ

ในสมัยพุทธกาล สภาพแวดล้อมที่พระพุทธเจ้าทรงใช้เป็นทีแสดงธรรม มักจะเป็น
เสนาสนะที่สงบเงียบอยู่ท่ามกลางธรรมชาติที่สะอาดร่มเย็นมากกว่าในเมือง ในแง่ของบรรยากาศ
การที่ได้อยู่ใกล้ชิดกับผู้รู้ ได้ฟัง ได้เห็นสิ่งเปรียบเทียบและฟังธรรมจนประจักษ์จริงในสิ่งดีงาม ย่อม
ทำให้เกิดศรัทธาตั้งมั่นที่จะได้เรียนรู้มากยิ่งขึ้นไป การจัดสิ่งแวดล้อมที่จูงใจให้ศึกษาหาความรู้
นอกจากทำให้เกิดศรัทธาแล้ว ยังทำให้เกิดความพึงพอใจ และแรงจูงใจที่ใคร่จะเรียนรู้ สิ่งแวดล้อม
ที่ดีอีกลักษณะหนึ่งคือ สิ่งแวดล้อมที่ปราศจากสิ่งยั่วยุให้กระทำผิด กระทำชั่ว และขาดสมาธิ ไม่อยู่
ท่ามกลางแหล่งอบายมุขและคนพาล ทำให้การเลือกสถานที่ปฏิบัติธรรม จึงต้องสงัดจากคนและ
จากเสียงรบกวน ซึ่งลักษณะการจัดสิ่งแวดล้อมตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเห็นได้จาก
ตัวอย่างของวัดในพระพุทธศาสนาที่มีลักษณะกว้างขวาง ปลอดภัย ร่มรื่น สงบ เย็นสบาย ภูมิ
และเสนาสนะมีลักษณะที่เรียบง่าย สะอาดและเป็นระเบียบเรียบร้อย นอกจากนี้ การเปลี่ยน
บรรยากาศและสถานที่ศึกษาธรรม เป็นการเปลี่ยนสภาพแวดล้อมให้มีบรรยากาศแปลกใหม่ ก็เป็น
สิ่งหนึ่งที่ทำให้เกิดความตื่นตัวในการศึกษาเรียนรู้อยู่เสมอ ซึ่งจะเห็นได้จากในการเผยแผ่พระธรรม
พระพุทธเจ้าได้ทรงเน้นให้พระสงฆ์สาวกได้จาริกท่องเที่ยวไปสั่งสอนประชาชนในเขตคามชนบท
ทั้งนี้เพื่อจะได้สั่งสอนประชาชนในท้องถิ่นและสภาพแวดล้อมที่เป็นจริงนั่นเอง

โดยสรุป สภาพของสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศในการศึกษาเล่าเรียนที่ดี มี
ลักษณะ 4 ประการ คือ 1) ความสงบ 2) ความใกล้ชิดกับธรรมชาติ 3) ความสะอาด มีระเบียบ 4)
ความแปลกใหม่และเปลี่ยนแปลงไม่จำเจ โดยความสงบในที่นี้ เน้นความสงบที่มาจาก การสำรวม
กาย วาจา ใจ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความกตัญญูทศเวทในการวิจัยครั้งนี้ การ
จัดสิ่งแวดล้อมที่สร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ ก็เป็นปัจจัยภายนอกที่มีความสำคัญ ที่จำเป็นต้อง
ใส่ใจในรายละเอียดตามแนวทางของพระพุทธศาสนา ซึ่งผู้วิจัยจะบรรจุไว้ในขั้นตอนของกิจกรรม
ในโปรแกรมการเรียนรู้ ซึ่งรวมด้าน ความสะอาด เป็นระเบียบของสถานที่จัดกิจกรรม ความสงบ
ที่สามารถทำได้โดยการสำรวมกาย วาจา ใจ การฝึกหัดแผ่เมตตา การฝึกสมาธิอย่างง่าย ๆ และ
การเปลี่ยนสถานที่จัดกิจกรรมเป็นวัดหรือสถานที่ใกล้ชิดธรรมชาติในบางครั้งเพื่อสร้างบรรยากาศ
แปลกใหม่ในการเรียนรู้ (สุมน อมรวิวัฒน์, 2530)

แรงจูงใจ ในแนวคิดของพระพุทธศาสนานั้น เน้นแรงจูงใจในการศึกษาเป็นอย่างมาก เนื่องจากการฝึกหัดอบรมตนนั้นมีความยากลำบาก มีลักษณะที่ต้องอดทน บากบั่นที่จะต้องต่อสู้กับนิวรณ์และกิเลสที่ยั่วยุอยู่รอบตัว การสอนของพระพุทธเจ้าจึงได้สร้างแรงจูงใจด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้พุทธบริษัทเกิดความเชื่อมั่น ศรัทธา การสร้างแรงจูงใจนั้น ทรงเน้นอาการวิธีสอนไว้ 4 ประการคือ 1) สันทัสนา แสดงธรรมให้ผู้ฟังเห็นด้วยดี 2) สมาทปนา แสดงธรรมให้ผู้ฟังถือเอาด้วยดี 3) สมุตเตชนา แสดงธรรมให้ผู้ฟังกล้าหาญขึ้นด้วยดี 4) สัมปหังสนา แสดงธรรมให้ผู้ฟังรื่นเริงบันเทิงใจ ในกระบวนการศึกษาอบรมหรือกระบวนการพัฒนาปัญญา การสร้างแรงจูงใจให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธานั้น เกิดจากองค์ประกอบทุกอย่าง นับแต่การสร้างบรรยากาศ การสร้างและเร้าความสนใจ การเสริมแรง วิธีการสอนที่ดี สื่อการเรียนการสอน เป็นต้น

จากข้างต้นสามารถสรุปได้ว่าการสร้างศรัทธานั้นมีพื้นฐานจากองค์ประกอบ 2 ประการของปัจจัยภายนอก ได้แก่ กัลยาณมิตรและสิ่งแวดล้อมที่มีบรรยากาศก่อให้เกิดแรงจูงใจ เมื่อศรัทธาได้เกิดขึ้นแล้วย่อมสนับสนุนให้ปัจจัยภายในคือวิธีการแห่งปัญญา คือโยนิโสมนสิการ มีกำลังแรงและพัฒนาขึ้น

ปัจจัยภายในของกระบวนการพัฒนาปัญญา : โยนิโสมนสิการ

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (2556) อธิบายความหมายของโยนิโสมนสิการว่า โยนิโสมนสิการ ประกอบด้วย “โยนิโส” กับ “มนสิการ” โยนิโส มาจาก โยนิ ซึ่งแปลว่า เหตุ ต้นเค้า แหล่งเกิด ปัญญา อูบาย วิธี ทาง ส่วนมนสิการ แปลว่า การทำในใจ การคิด คำนึง นึกถึง ใส่ใจ พิจารณา เมื่อรวมเข้าเป็นโยนิโสมนสิการ จึงแปลสืบ ๆ กันมาว่า การทำในใจโดยแยบคาย ซึ่งเป็น การคิดใน 4 ลักษณะคือ 1) อูบายมนสิการ การคิดพิจารณาโดยอูบาย หมายถึง การคิดถูกวิธีที่จะให้เข้าถึงความจริง ทำให้ใจความจริงของสรรพสิ่ง 2) ปถมนสิการ การคิดพิจารณาอย่างถูกทาง คือ คิดต่อเนื่องเป็นลำดับขั้นตอน คิดเป็นระบบตามเหตุผล แนวทางที่ถูกต้อง 3) การณมนสิการ การคิดอย่างมีเหตุผล การคิดสืบค้นตามแนวความสัมพันธ์สืบทอดกันแห่งเหตุ ปัจจัย ซึ่งส่งผล ต่อเนื่องมาโดยลำดับ 4) อูปาทกมนสิการ การใช้ความคิดให้เกิดผลที่พึงประสงค์คิดอย่างมีเป้าหมาย คิดพิจารณาในทางดีงาม เพื่อปลูกเร้าให้จิตเข้มแข็ง พากเพียร มีสติ มั่นคง โดยการใช้แบบโยนิโสมนสิการในแต่ละครั้ง อาจจะมีครบที่เดียวหรือเกือบครบทั้ง 4 ลักษณะ โดยเขียนย่อการคิด 4 ลักษณะให้สั้น เข้าใจง่ายได้ว่าเป็น คิดถูกวิธี คิดมีระเบียบ คิดมีเหตุผล คิดเร้ากุศล

วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ คือการนำเอาโยนิโสมนสิการมาใช้ในทางปฏิบัติ โดย สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้ประมวลและวิเคราะห์จากพระไตรปิฎกอรุทธกถาและฎีกา จึงแบ่งวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการออกเป็น 10 วิธี ดังนี้ 1) คิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย 2) คิด

แบบแยกแยะส่วนประกอบ 3) คิดแบบสามัญลักษณ์ 4) คิดแบบแก้ปัญหา 5) คิดแบบอรรถสัมพันธ์ 6) คิดแบบเห็นคุณโทษ และหาทางออก 7) คิดแบบรู้คุณค่าแท้-คุณค่าเทียม 8) คิดแบบปลุกเร้าคุณธรรม 9) คิดแบบอยู่กับปัจจุบัน 10) คิดแบบวิวิธนาการ ซึ่งขั้นตอนการทำงานของการคิดทั้ง 10 วิธีนี้ แบ่งเป็น 2 ช่วง คือ คิดทั้งตอนรับรู้อารมณ์หรือประสบการณ์จากภายนอก และคิดพิจารณาอารมณ์หรือเรื่องราวที่เก็บเข้ามาภายในแล้ว

วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการแบ่งตามหน้าที่ได้ 2 ประการ คือ 1) โยนิโสมนสิการที่มุ่งจำกัดวิชาโดยตรง เป็นแบบที่ต้องใช้การปฏิบัติธรรมจนถึงที่สุด มุ่งให้เกิดความรู้แจ้งตาม 2) โยนิโสมนสิการแบบบรรเทาตัณหา มุ่งสร้างเสริมคุณภาพจิต พัฒนาตนเองด้านคุณธรรม เพื่อเตรียมพื้นฐานให้พร้อมสำหรับการปฏิบัติขั้นสูงขึ้นไป ซึ่งวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการหลายวิธีก็ใช้ประโยชน์ได้ทั้งสองอย่าง การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เลือกวิธีคิดโยนิโสมนสิการ แบบคิดสืบสาวเหตุปัจจัย วิธีคิดแบบเห็นคุณโทษและทางออก และวิธีคิดแบบรู้คุณค่าแท้คุณค่าเทียม มาใช้ในการคิดเกี่ยวกับเรื่องราวของความกตัญญูทเวที เพื่อส่งผลให้เกิดเปลี่ยนแปลงสภาวะความกตัญญูทเวทีของผู้เข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งวิธีการคิด 3 แบบมีลักษณะดังนี้

1. คิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย เป็นการพิจารณาปรากฏการณ์ที่เป็นผล ให้รู้จักสภาวะที่เป็นจริง ด้วยการค้นหาสาเหตุและปัจจัยต่าง ๆ ที่สัมพันธ์ส่งผลสืบทอดกันมา ในการคิดแบบนี้ไม่เฉพาะเริ่มคิดจากผลสืบค้นโดยสาวไปหาสาเหตุและปัจจัยเท่านั้น แต่สามารถคิดตั้งต้นที่เหตุแล้วสาวไปหาผล หรือจับที่จุดใด ๆ ใน กระบวนการแล้วค้นไล่ตามไปทางปลาย หรือสืบย้อนมาทางต้นก็ได้ จัดเป็นวิธีคิดแบบพื้นฐาน มีแนวปฏิบัติ 2 แนวคือ 1) คิดแบบปัจจัยสัมพันธ์ สิ่งทั้งหลายอาศัยกันและกันจึงเกิดขึ้น เช่น “..เพราะไม่สองอันครูดสีกัน จึงเกิดไอนุ่น เกิดความร้อน แต่ถ้าแยกไม่ทั้งสองอันนั้นแหละ ออกเสียจากกัน ไอนุ่นซึ่งเกิดจากการครูดสีกันนั้น ก็ดับไป สงบไป แม้ฉันใด ภิกษุทั้งหลาย อาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนา จึงเกิดสุขเวทนาขึ้น..” 2) คิดแบบสอบสวน ตั้งคำถาม เช่น “เมื่ออะไรมีอยู่หนอ ตัณหาจึงมี ตัณหาจึงมี เพราะอะไรเป็นปัจจัย”

2. คิดแบบเห็นคุณโทษ และหาทางออก คือ การคิดพิจารณาให้เห็นครบ ขอมรับความจริงตามที่สิ่งนั้น ๆ เป็นอยู่ทุกแง่ ทุกด้าน ทั้งด้านดีด้านเสีย และวิธีคิดที่ต่อเนื่องกับการปฏิบัติ เข้าใจปัญหาให้ชัด และรู้ที่ไปให้ดีกว่าก่อนที่จะละสิ่งหนึ่งไปหาอีกสิ่งหนึ่งนั้น ต้องรู้จักทั้งสองฝ่ายดีพอ เป็นการกระทำที่รอบคอบสมควร และดีจริง การคิดแบบนี้ มีลักษณะ 2 ประการ คือ 1) มองเห็นตามเป็นจริง ทั้งด้านดี ด้านเสีย หรือทั้งคุณ และโทษของสิ่งนั้น ๆ เช่น มองเห็นกามตามเป็นจริง คือ รู้ทั้งคุณและโทษของกาม 2) เมื่อจะแก้ปัญหา ปฏิบัติออกไปจากภาวะที่ไม่พึงประสงค์ จะต้องมองเห็นทางออก มองเห็นจุดหมาย และรู้ว่าจุดหมายหรือที่จะไปนั้นคืออะไร ดีกว่าและพ้นจาก

ข้อบกพร่อง จุดอ่อน โทษหรือภาวะที่เป็นปัญหาอยู่อย่างไร ทั้งนี้ไม่พึงผลิผลลามาละทิ้งสิ่งที่คิดว่าเป็นปัญหา หรือผลิผลลามาปฏิบัติ เช่น พระพุทธเจ้า ทั้งที่ทรงทราบแจ่มแจ้งว่ากามมีข้อเสีย มีโทษมากมาย แต่ถ้ายังไม่ทรงเห็นนิสสรณะแห่งกาม (ปีติสุขที่ไม่ต้องอาศัยกาม) ก็ไม่ทรงยืนยันว่าจะไม่เวียนกลับมาหากามอีก เป็นต้น

3. คิดแบบรู้คุณค่าแท้-คุณค่าเทียม คือ การพิจารณาเกี่ยวกับการใช้สอย การบริโภคปัจจัย 4 เป็นการคิดสกัด บรรเทาต้นเหตุหรือความอยาก ตัดทวงไม่ให้กิเลสเข้ามาครอบงำจิตใจแล้วชักจูงให้แสดงพฤติกรรมต่อไป เป็นวิธีคิดที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เพราะคนเราต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ จึงมีหลักการว่า สิ่งใดสามารถสนองความต้องการของเราได้ สิ่งนั้นก็มีความค่าแก่เรา คุณค่าแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ 1) คุณค่าแท้ หมายถึง คุณค่า หรือประโยชน์ของสิ่งทั้งหลายที่สนองความต้องการของชีวิตโดยตรง นำมาแก้ปัญหาของชีวิต เพื่อความดำรงอยู่ด้วยดีของชีวิต หรือเพื่อประโยชน์สุขทั้งของตนเองและผู้อื่น เช่น รถยนต์ช่วยให้เดินทางได้รวดเร็ว เกื้อกูลแก่การปฏิบัติหน้าที่การงาน ความเป็นอยู่ ครอบมุงเอาความสะอาด ปลอดภัย แข็งแรง ทนทาน เป็นต้น 2) คุณค่าเทียม หรือคุณค่าพอกเสริม หมายถึง ความหมาย คุณค่า หรือประโยชน์นั้นเป็นไปเพื่อปรนเปรอ สนองต้นเหตุ เพื่อเสริมราคา ขยายความยิ่งใหญ่ของตัวตนที่ยึดถือ เช่น รถยนต์เป็นเครื่องวัดฐานะ แสดงความโก้ ความมั่งมี มุงเอาความสวยงาม และความเด่น เป็นต้น วิธีคิดแบบนี้ นอกจากจะเป็นประโยชน์แก่ชีวิตแล้ว ยังเกื้อกูลความเจริญงอกงามของกุศลธรรม มีสติพ้นจากความเป็นทาสของวัตถุ

จากคำอธิบายข้างต้นดังกล่าว สุมณ อมรวิวัฒน์ นำหลักของศรัทธาและโยนิโสมนสิการมาสร้างหลักการและขั้นตอนการสอน โดยมีหลักการของรูปแบบการสอนนี้คือ “ครูเป็นบุคคลสำคัญที่สามารถจัดสภาพแวดล้อม แรงจูงใจ และวิธีการสอนให้ศิษย์เกิดศรัทธาที่จะเรียนรู้ และได้ฝึกฝนวิธีการคิดโดยแยกกาย นำไปสู่การปฏิบัติจนประจักษ์จริง” กล่าวคือครูเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ และมีรูปแบบการสอน ดังนี้ (สุมณ อมรวิวัฒน์, 2530 อ้างถึงใน รุ่งลาวัลย์ ละอ้าคา, 2558)

ขั้นนำ การสร้างเจตคติที่ดีต่อครู วิธีการเรียนและบทเรียน

1) จัดบรรยากาศภายในชั้นเรียนให้เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน ภูมิหลังของผู้เรียน เนื้อหาบทเรียน เป็นต้น

2) สร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับศิษย์ โดยครูเป็นกัลยาณมิตร หมายถึง ครูทำตนให้เป็นที่เคารพรักของศิษย์ ด้วยการมีบุคลิกทางกายที่ดี มีความสะอาด แจ่มใส ส่ารวม มีสุขภาพจิตดี และมีความมั่นใจในตนเองที่เกิดจากการมีความรู้และปฏิบัติได้จริงในเรื่องที่สอนผู้อื่น

3) เสนอสิ่งเร้าและแรงจูงใจ ได้แก่

- ใช้สื่อการเรียนการสอน และมีวิธีการสอนต่าง ๆ ที่ทำให้นักเรียนมีความสนใจ มีแรงจูงใจอยากเรียนรู้

- จัดกิจกรรมชั้นนำให้สนุก น่าสนใจ

- จัดกิจกรรม ทำให้นักเรียนได้รู้ความสามารถของตนและได้ทราบข้อมูล

ป้อนกลับทันทีเพื่อเป็นการเสริมแรง

ชั้นสอน

1) ครูเสนอปัญหา หรือเสนอหัวข้อเรื่องประเด็นสำคัญของบทเรียน

2) ครูแนะนำแหล่งของข้อมูล

3) นักเรียนฝึกการรวบรวมข้อมูล ความรู้และหลักการจากแหล่งข้อมูล โดยใช้ทักษะต่าง ๆ เช่น ทักษะทางวิทยาศาสตร์ และทักษะทางสังคม

4) ครูจัดกิจกรรมเพื่อกระตุ้นให้นักเรียนเกิดการคิดวิธีต่าง ๆ

5) ครูจัดกิจกรรมฝึกการสรุปประเด็นของข้อมูลความรู้และเปรียบเทียบประเมินค่าโดยวิธีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น จัดเป็นทางเลือกและทางออกของการแก้ไขปัญหา

6) นักเรียนเลือกและตัดสินใจ

7) นักเรียนฝึกปฏิบัติ เพื่อพิสูจน์ผลของทางที่ตัดสินใจเลือก

ชั้นสรุป

1) ครูและนักเรียนสังเกตวิธีการปฏิบัติ ตรวจสอบ และปรับปรุงแก้ไขให้ปฏิบัติถูกต้อง

2) อภิปราย

3) สรุปผลการปฏิบัติ

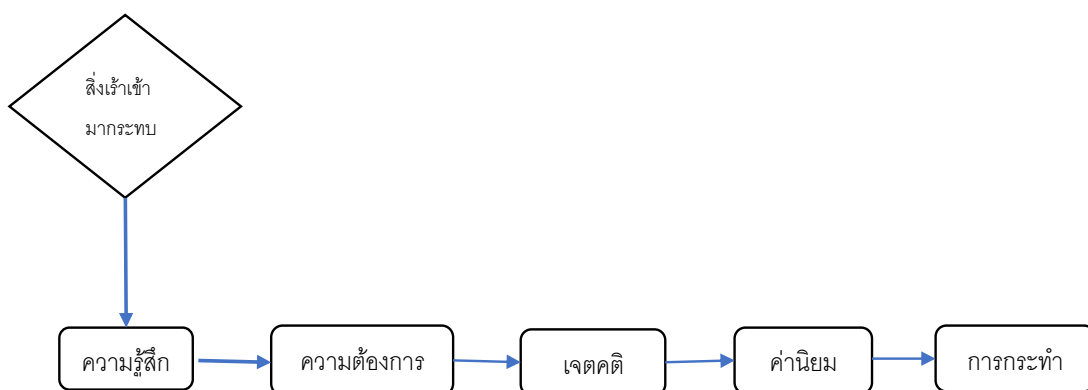
4) สรุปบทเรียน

5) วัดและประเมินผล

กระบวนการพัฒนาปัญญาตามแนวคิดของพุทธศาสนา อาศัยปัจจัยทำให้เกิดสัมมาทิฐิ 2 ประการ คือ 1) ปัจจัยภายนอก คือ ปรโตโฆสะ ได้แก่ ความมีกัลยาณมิตร และสิ่งแวดล้อมที่เอื้อในการเรียนรู้ 2) ปัจจัยภายใน คือ โยนิโสมนสิการ โดยอาศัย 2 กระบวนการนี้มาใช้ในการพัฒนากระบวนการทางปัญญา นำไปสู่สัมมาทิฐิ คือความเห็นชอบ ความเข้าใจที่ถูกต้อง ซึ่งเป็นปัจจัยภายในในทางจิตวิทยาคือพฤติกรรมภายในนั่นเอง ซึ่งในงานวิจัยนี้

พฤติกรรมภายในของความมกัตัญญุตเวที หมายถึง พฤติกรรมภายในที่เป็นความรู้สึกอารมณ์ และ
แนวโน้มของพฤติกรรมแสดงความมกัตัญญุตเวที

จากลักษณะของความมกัตัญญุตเวทีดังกล่าว มีทั้งลักษณะด้านอารมณ์และ
ศักยภาพ ภายในเป็นแนวโน้มพร้อมที่จะแสดงพฤติกรรม สามารถพิจารณาได้ว่าการเกิดความ
มกัตัญญุตเวทีเป็นกระบวนการที่มีความเป็นพลวัต (dynamic) ของความรู้สึก โดยขั้นตอนการ
เกิดความรู้สึกตามแนวพุทธปรัชญาที่กล่าวไว้ใน “ปฏิจจสมุปบาท” ซึ่งมีความหมายว่าเกิดขึ้นโดย
อาศัยซึ่งกันและกันหรือการเป็นสาเหตุซึ่งกัน สาโรช บัณฑิต (2524) ได้นำอธิบายเกี่ยวกับการเกิด
ค่านิยมและเจตคติไว้ 5 ขั้น คือ ขั้นที่ 1 ผัสสะ ปัจจยา เวทนา คือ การได้ประสบ หรือสัมผัสกระตุ้น
ให้เกิดความรู้สึก ขั้นที่ 2 เวทนา ปัจจยา ตัณหา คือ ความรู้สึก กระตุ้นให้เกิดความอยาก (desire)
ขั้นที่ 3 ตัณหา ปัจจยา อุปาทาน คือ ความอยากกระตุ้นให้เกิดความยึดมั่นเป็นค่านิยม ขั้นที่ 4
อุปาทาน ปัจจยา ภพ คือ ค่านิยมกระตุ้นให้เกิดสภาวะระงุ่มร้อนหรือพร้อมอยู่ในใจแต่ยังไม่
แสดงออก เป็นเพียง ความโน้มเอียง นั่นก็คือเป็นเจตคติ และขั้นที่ 5 ภพ ปัจจยา ชาติ คือ เจตคติ
กระตุ้นให้เกิดการกระทำที่ปรากฏออกมาภายนอก โดยลักษณะอารมณ์ความมกัตัญญุตเวที
เทียบเคียงได้กับขั้นความรู้สึก ส่วนลักษณะแนวโน้มพร้อมจะแสดงพฤติกรรมและการแสดง
ออกเป็นพฤติกรรมให้ปรากฏการแสดงความมกัตัญญุตเวที ครอบคลุมขั้นระดับเจตคติคือความ
ตั้งใจหรือมีแนวโน้มจะกระทำ และขั้นระดับการกระทำ (action) ที่แสดงออกมาให้เห็น อย่างไรก็ตาม
ตามลำดับขั้นของเจตคติและค่านิยมที่กล่าวในพระพุทธศาสนามีความแตกต่างกับแนวความคิดจัด
จำแนกความรู้สึกในทางจิตวิทยา ที่ได้แบ่งระดับความรู้สึกไว้ว่า ระดับพื้นผิวที่สุด คือ ความเชื่อ
(beliefs) ระดับถัดไปจะเป็นเจตคติ (attitudes) ระดับถัดมาคือ คุณค่าหรือค่านิยม (values) ซึ่ง
เกิดจากเจตคติหลายเจตคติรวมกันและค่อนข้างเปลี่ยนแปลงยากกว่าเจตคติ และระดับสูงสุดคือ
บุคลิกภาพ (personality) (Oppenheim, 1966 อ้างถึงใน ล้วน สายยศ & อังคณา สายยศ, 2543,
น.18-19) ดังนั้น ขั้นตอนความรู้สึกในการเกิดความมกัตัญญุตเวทีแสดงดังภาพประกอบ 5 ดังนี้

ภาพประกอบ 5 ขั้นตอนทางความรู้สึกของความกตัญญูทเวที

จากแนวคิดลำดับขั้นของความรู้สึกดังกล่าว ในขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงลำดับขั้น จากความรู้สึกไปถึงการกระทำ จะเกิดการเปลี่ยนแปลงทำให้เกิด ค่านิยม ขึ้น วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการคือ การคิดเป็น คิดถูกนั้นสามารถนำมาใช้ในการคิดเกี่ยวกับสถานการณ์ซึ่งเป็นสิ่งเร้าที่เข้ามากกระทบ เมื่อคิดด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการแล้วจะทำให้เกิดความรู้สึกหรืออารมณ์ของความกตัญญู เมื่อเกิดความรู้สึกแล้วเร้าให้เกิดความต้องการตอบแทนคุณ เข้มข้นมากขึ้น กลายเป็นมีแนวโน้มที่จะกระทำการตอบแทนคุณ เป็นเจตคติ แต่ระหว่างเจตคติและการแสดงออกเป็นพฤติกรรมให้ปรากฏนั้น เจตคติต้องเข้มข้นเป็นค่านิยม ซึ่งค่านิยมก็คือเจตคติที่มีความเข้มข้นและถาวรที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม (Thornberg, 1984, อ้างถึงใน สุรางค์ โค้วตระกูล, 2559, น.397) เป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ สามารถเปลี่ยนแปลงได้จากการมีประสบการณ์ การฝึกฝน ปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นหรือสิ่งแวดล้อม ค่านิยมเป็นสิ่งที่บุคคลอาจจะยึดถือเพราะกลุ่มคนในสังคมยึดถือว่าสำคัญ ดังนั้นค่านิยมจึงสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามกลุ่มของสังคมที่บุคคลนั้นให้ความสำคัญ ในการวิจัยครั้งนี้ทำการศึกษาให้นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายซึ่งอยู่ในช่วงวัยรุ่นตอนกลางซึ่งมีพัฒนาการด้านารรู้คิดขั้นสูง สามารถเรียนรู้อารมณ์และความรู้สึกของผู้อื่นที่มีต่อตนเอง และพัฒนาระดับความรู้สึกจนเกิดเป็นค่านิยมที่มีความเข้มข้นจนเป็นแรงจูงใจที่จะผลักดันให้แสดงพฤติกรรมความกตัญญูทเวทีได้ การจัดการเรียนรู้ให้เกิดค่านิยมความกตัญญูทเวทีนั้นสามารถทำได้หลายวิธีการ “กระบวนการกระจำค่านิยม” เป็นวิธีการหนึ่งที่นิยมในการสร้างค่านิยมหรือจัดการเรียนรู้ให้เกิดค่านิยม

กระบวนการกระจำค่านิยม

ค่านิยม หมายถึงหลักการหรือแนวทางของพฤติกรรม ซึ่งสมาชิกของกลุ่มถือว่าสำคัญด้วยความรู้สึกที่รุนแรงและมีการให้คำมั่นผูกมัดตนเอง โดยยึดถือเป็นมาตรฐานสำหรับใช้

ในการตัดสินใจการกระทำ (Theodorson & Theodorson, 1969, อ้างถึงใน สุรางค์ ไคว์ตระกูล, 2559) การที่คนเรามีความคิด ความเชื่อ และค่านิยมโดยได้รับอิทธิพลมาจากผู้อื่น ทำให้ไม่มีอิสระที่จะเลือกค่านิยมด้วยตนเอง จึงเป็นเหตุให้ยึดถือค่านิยมเพื่อให้เป็นที่ยอมรับของผู้อื่นและสังคม ดังนั้นค่านิยมสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามอิทธิพลของบุคคลและสังคมที่มีอิทธิพลต่อการหล่อหลอมค่านิยมของบุคคล

กระบวนการกระจ่างค่านิยม (value clarification) เป็นกระบวนการพัฒนาค่านิยมที่ช่วยให้บุคคลได้เรียนรู้ที่จะตัดสินใจ เกิดความกระจ่างในค่านิยมที่ตนยึดถือ หรือมีความเชื่อที่ดีถูกต้อง เป็นวิธีการที่จะทำให้บุคคลยอมรับความรู้สึก และความคิดด้วยตนเองภายใต้สถานการณ์ที่กำหนด กล่าวคือเป็นกระบวนการพิจารณาเสริมสร้างค่านิยมด้วยตนเอง โดยแนวคิดนี้เชื่อว่า ถ้าบุคคลมีความสามารถคิดหรือได้แสดงความรู้สึกของตนออกมา และตอบคำถามหรือสามารถวิเคราะห์ผลของพฤติกรรมที่แสดงออกของตนเองได้ดี จะช่วยให้บุคคลเกิดตระหนักถึงความรู้สึก ความคิด และความเชื่อของตน เกิดความกระจ่างในความเชื่อ เจตคติ และค่านิยมของตนเองได้ ผลที่จะได้จากกระบวนการนี้จะเอื้อให้ความคิดกับการกระทำสัมพันธ์กัน เพราะการตัดสินใจจะกระทำสิ่งใดของคนเรานั้นกระทำอยู่บนรากฐานแห่งค่านิยมของบุคคลผู้นั้น มิได้มาจากแรงผลักดันจากภายนอกหรือสังคม ดังนั้นกระบวนการกระจ่างค่านิยมจึงมีความเหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการพัฒนาค่านิยมความกตัญญูคุณงามความดีในนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งเป็นระยะวัยรุ่นตอนกลาง เนื่องจากกระบวนการของพัฒนาการทางสังคมของวัยนี้ ด้วยการเป็นสมาชิกของกลุ่มที่มีอายุรุ่นราวคราวเดียวกัน บ่อยครั้งที่นักเรียนเกิดความสับสนระหว่างค่านิยมเดิมที่รับมาจากครอบครัวกับค่านิยมของกลุ่มเพื่อน ด้วยกระบวนการกระจ่างค่านิยม จะทำให้นักเรียนคิดพิจารณาอย่างมีเหตุผล มีทางเลือกที่หลากหลาย ได้ตัดสินใจยอมรับ เห็นคุณค่าของทางเลือกนั้น โดย พิจารณาถึงผลที่ได้รับจากการตัดสินใจเพื่อตัดสินใจเลือกที่จะกระทำหรือเลือกที่จะกระทำ และยึดถือค่านิยมนั้นเป็นบรรทัดฐานของการแสดงพฤติกรรมของตนเอง

แรธส์ ฮาร์มิน และไซมอน (Raths, Harmin & Simon, 1996 as cited in Murad, 2014) ได้ทำการศึกษาเพื่อหาทางให้นักเรียนได้พัฒนาค่านิยมด้วยตนเอง โดยครูเป็นเพียงผู้อำนวยการความสะดวกในการเรียนรู้ และนำเสนอแนวคิดทฤษฎีในการพัฒนาค่านิยม เรียกว่า “กระบวนการกระจ่างค่านิยม” (value clarification) เพื่อเอื้ออำนวยในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างความคิดกับการกระทำของคนเราเข้าด้วยกันได้ จากการที่บุคคลรวบรวมข้อมูลเพื่อหาเหตุผลในการตัดสินใจ เลือกสรรค่านิยมด้วยตนเอง โดยการที่นักเรียนจะตัดสินใจเลือกค่านิยมใด จำเป็นต้องมีกระบวนการ ขั้นตอนเพื่อให้เกิดการกระจ่างค่านิยมที่ทำให้บุคคลมีค่านิยมที่สมบูรณ์

ซึ่ง แรธส์ และคณะ ได้ศึกษาการพัฒนาค่านิยมแล้วสรุปเป็นเกณฑ์เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาค่านิยม โดยแบ่งกระบวนการกระจ่างค่านิยมออกเป็น 3 กระบวนการ 7 ขั้นตอน ดังนี้

การเลือกค่านิยม (choosing)

1. เลือกอย่างอิสระ ไม่มีการบังคับจากอำนาจ เป็นการเลือกด้วยตัวเอง ปราศจากการชักจูง หว่านล้อมหรือถูกกดขี่บังคับจากผู้อื่น จากสังคม หรือจากสภาพแวดล้อม
2. เลือกจากแนวทางเลือกหลาย ๆ ทางเลือก เพื่อประกอบการตัดสินใจ
3. เลือกหลังจากที่ได้พิจารณาถึงผลที่จะเกิดจากทางเลือกแต่ละอย่าง ทางเลือกแต่ละอย่างจะมีผลอย่างไรต้องตระหนักถึงผลที่จะเกิดขึ้น แล้วจึงเลือกทางที่ต้องการ หรืออาจสร้างทางเลือกขึ้นใหม่ แม้อาจไม่ทราบผลที่จะเกิดขึ้นล่วงหน้าก็ตาม

การเห็นคุณค่าในค่านิยม (prizing)

4. การให้คุณค่าและมีความสุขกับสิ่งที่ตนได้เลือก เมื่อเลือกแนวทางของค่านิยมใด จะเกิดความรู้สึกภูมิใจ และพอใจในสิ่งที่ได้เลือก
5. เต็มใจที่จะยืนยันในสิ่งที่ตนยึดมั่นโดยเปิดเผย ค่านิยมใดที่เลือกแล้ว ต้องยอมรับ และยืนยันการเลือกอย่างเปิดเผย

การปฏิบัติตามค่านิยม (acting)

6. การกระทำตามสิ่งที่ได้เลือก เมื่อเลือกค่านิยมใดแล้ว ต้องประพฤติปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจเลือก สิ่งที่คุณคนทำจะสะท้อนให้เห็นค่านิยมของเขาด้วย การตระหนักถึงค่านิยมเรื่องใดเรื่องหนึ่ง อาจเป็นเครื่องชี้ได้ว่าบุคคลนั้นกำลังเริ่มสร้างค่านิยมในเรื่องนั้น และพร้อมที่จะแสดงออกมา

7. การทำสิ่งนั้นซ้ำ ๆ ยึดถืออย่างเหนียวแน่นจนกลายเป็นแบบแผนการดำเนินชีวิต ค่านิยมใดที่เลือกแล้ว ต้องประพฤติปฏิบัติตามค่านิยมนั้นอย่างสม่ำเสมอจนกลายเป็นนิสัย

โดยอาศัยเกณฑ์ของกระบวนการกระจ่างค่านิยมของ แรธส์ และคณะ ปรีดา วิทยากุล (ปรีดา วิทยากุล, 2536 อ้างถึงใน สมพร โตนวล, 2551) ได้พัฒนารูปแบบการสอนด้วยกระบวนการกระจ่างค่านิยม ดังนี้

1. ชี้นำเข้าสู่บทเรียน
2. ชี้นำจัดกิจกรรมการเรียนรู้

2.1 เสนอปัญหา ครุณาเสนอเนื้อหา ด้วยวิธีการที่หลากหลาย โดยสร้างปมปัญหาให้นักเรียนคิด

2.2 ตัดสินการกระทำ จากปมปัญหา ให้นักเรียนตัดสินการกระทำ โดยสมมติให้นักเรียนเป็นตัวละครที่ประสบปัญหาชีวิต นักเรียนจะแก้ปัญหาได้อย่างไร โดยมีลำดับขั้นตอนในการแก้ปัญหาดังต่อไปนี้

2.3 อภิปรายกลุ่มย่อย ครูแบ่งกลุ่มนักเรียน ให้แต่ละกลุ่มรับใบงาน เลือกรประธาน เลขานุการ และผู้รายงาน ดำเนินการอภิปรายกลุ่มย่อยจากเนื้อหาในกิจกรรมการเรียนรู้ สมาชิกแต่ละคนเสนอแนวทางการแก้ปัญหาตามแนวคิดของตน

2.4 การยึดมั่นเหตุผล ประธานแต่ละกลุ่มสรุปมติกลุ่ม แจ้งให้สมาชิกในกลุ่มทราบ สมาชิกทุกคนบันทึกมติกลุ่มในใบบันทึก

2.5 การแสดงเหตุผล ตัวแทนกลุ่มนำมติกลุ่มเสนอต่อเพื่อร่วมชั้น เมื่อครบทุกกลุ่มแล้ว ครูให้นักเรียนแต่ละคนเลือกทางเลือกในการแก้ไขปัญหาด้วยตนเองใหม่อีกครั้งพร้อมบอกเหตุผล บันทึกในใบบันทึก

2.6 การกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรม ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายแสดงความคิดเห็นเพื่อหาแนวทางในการปฏิบัติตน เพื่อแก้ไขปัญหาตามเนื้อหาในกิจกรรมการเรียนรู้ และให้นักเรียนแต่ละคนสรุปแนวทางปฏิบัติตนเพื่อแก้ไขปัญหา บันทึกลงในใบบันทึก

3. ขั้นสรุป

ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปอีกครั้งถึงสิ่งที่ได้รับจากการทำกิจกรรม พร้อมสรุปแนวทางปฏิบัติ

มีการศึกษาจำนวนหนึ่งที่แสดงประสิทธิผลของนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้กระบวนการกระจำค่านิยมไปใช้ในการพัฒนาพฤติกรรมเป้าหมายของนักเรียน นักศึกษา เช่น การเสริมสร้างคุณลักษณะความพอเพียงที่เรียนด้วยกระบวนการกระจำค่านิยมของนักศึกษาครูศาสตร์ ผลพบว่า นักศึกษาที่เรียนด้วยกระบวนการกระจำค่านิยมมีคุณลักษณะความพอเพียงในระดับมาก และมีคุณลักษณะความพอเพียงในระยะหลังการทดลองสูงกว่าระยะก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (ปราโมทย์ จันทรเรือง, 2562) การพัฒนาค่านิยมความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ในนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โดยจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการกระจำค่านิยม ผลพบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่จัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการกระจำค่านิยม มีค่านิยมความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ อยู่ในระดับดีเยี่ยม และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ในระยะหลัง

การทดลองสูงกว่าระยะก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (สกล สุขสวัสดิ์ & มนัสนันท์ น้ำสมบุญ, 2560)

จากผลการศึกษาดังกล่าว แสดงถึงประสิทธิผลของการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการกระจำงค่านิยมในการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในนักเรียน นักศึกษา อย่างไรก็ตามยังไม่พบการศึกษาที่นำเอารูปแบบการจัดการเรียนรู้กระบวนการกระจำงค่านิยมมาใช้พัฒนาความกตัญญูทเวทีในนักเรียนระยะวัยรุ่น ซึ่งจากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมพบว่า งานวิจัยเกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ความกตัญญูทเวที หรือโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทีนั้น ได้มีการนำแนวคิด ทฤษฎี วิธีการต่าง ๆ มาใช้เพื่อพัฒนาความกตัญญูทเวทีในเด็กและเยาวชน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวที

ปัจจุบันนักการศึกษา นักวิจัย มีความสนใจศึกษาโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทีในเยาวชน และในโรงเรียน เพิ่มจำนวนมากขึ้น อันเป็นผลจากมีงานวิจัยเชิงประจักษ์สนับสนุนประโยชน์เชิงบวกที่เกิดขึ้นจากการปลูกฝังความกตัญญูทเวทีในเด็กและเยาวชน ซึ่งโปรแกรมหรือวิธีการเทคนิคที่ใช้ในการเพิ่มความกตัญญูทเวที ที่ได้รับการศึกษาวิจัย โดยพิจารณาจากวิธีการ คำพูดหรือข้อความที่ใช้ชี้แนะ ผู้วิจัยจึงจัดกลุ่มโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทีเหล่านี้ตามการจัดกระทำต่อองค์ประกอบแต่ละด้านของความกตัญญูทเวที ดังนี้

- 1) โปรแกรมที่จัดกระทำด้านอารมณ์ความรู้สึกของความกตัญญูทเวที ได้แก่ การบันทึกความกตัญญูทเวที
- 2) โปรแกรมที่จัดกระทำด้านพฤติกรรมกรรมการแสดงออกของความกตัญญูทเวที เช่น การเขียนจดหมายขอบคุณ
- 3) โปรแกรมที่จัดกระทำด้านความรู้คิดของความกตัญญูทเวที ได้แก่ การประเมินประโยชน์จิตตปัญญาศึกษาความกตัญญูทเวที

1. การบันทึกความกตัญญูทเวที (gratitude journal)

เป็นเทคนิคที่ได้รับการศึกษาอย่างแพร่หลาย วิธีการของเทคนิคนี้คือ ผู้เข้าร่วมจะถูกถามเพื่อให้ตั้งใจหยุดคิดว่าแต่ละวันมีสิ่งใดบ้างที่พวกเขาารู้สึกขอบคุณ และให้เขียนบันทึกรายการของสิ่งที่พวกเขาารู้สึกขอบคุณ ในแต่ละคืนก่อนนอน ตัวอย่างงานวิจัยของที่ใช้โปรแกรมการบันทึกความกตัญญูทเวทีในเยาวชน ได้แก่

J. J. Froh et al. (2008) ทำการสุ่มนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 11 ห้อง (อายุ 11-14 ปี) ให้อยู่ใน 3 กลุ่มเงื่อนไขคือ ความกตัญญูทเวที ความยุ่งยากใจ และกลุ่มควบคุม นักเรียนในกลุ่มความกตัญญูทเวทีจะให้เขียนสิ่งที่พวกเขาารู้สึกขอบคุณ 5 รายการ กลุ่มความยุ่งยากใจ นักเรียนจะถูกให้เขียนสิ่งที่รบกวนพวกเขา 5

รายการ โดยดำเนินการทดลองไปเป็นเวลา 2 สัปดาห์ แล้วเก็บข้อมูล post-test ทันทีเมื่อสิ้นสุดการทดลอง และเก็บข้อมูลอีก 3 สัปดาห์ต่อมา ผลพบว่า การเขียนรายการสิ่งดี ๆ ทำให้การมองโลกในแง่ดีมากกว่า มีความพอใจในชีวิตสูงกว่า และอารมณ์ด้านลบน้อยกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มที่เขียนความยุ่งยากใจ นอกจากนี้ นักเรียนที่รู้สึกขอบคุณกับการได้รับความช่วยเหลือในโรงเรียนจะมีอารมณ์เชิงบวกมากกว่า ที่ระยะ post-test และยังคงพบผลนี้อย่างแข็งแกร่งที่ระยะ 3 สัปดาห์หลังสิ้นสุดการทดลอง

การศึกษาผลของโปรแกรมการบันทึกความกตัญญูทเวทีในประเทศไทย ลีตาทา ซิน กิจการ และคณะ (2555) ศึกษาผลการพัฒนาความรู้สึกซาบซึ้งขอบคุณ โดยใช้การให้คิดถึงสิ่งที่รู้สึกซาบซึ้งขอบคุณเพียงอย่างเดียวเปรียบเทียบกับการให้คิดถึงสิ่งที่รู้สึกซาบซึ้งขอบคุณร่วมกับการเขียนบรรยายความรู้สึก ในกลุ่มตัวอย่างนิสิตปริญญาตรี จำนวน 90 คน ผลพบว่า มีเพียงกลุ่มที่ให้คิดและเขียนบรรยายถึงความรู้สึกซาบซึ้งขอบคุณเท่านั้นที่มีระดับความรู้สึกซาบซึ้งขอบคุณเพิ่มขึ้นแตกต่างจากกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในขณะที่กลุ่มนึกถึงเหตุการณ์ที่รู้สึกขอบคุณมีระดับความรู้สึกซาบซึ้งขอบคุณไม่แตกต่างจากกลุ่มควบคุม

นอกจากนี้ Diebel, Woodcock, Cooper, and Brignell (2016) ศึกษาผลของโปรแกรมเสริมสร้าง ความกตัญญูทเวทีด้วยการเขียนบันทึกความกตัญญูทเวที โดยให้เด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาที่มีอายุ 7-11 เขียนบันทึกสิ่งที่พวกเขา รู้สึกขอบคุณโรงเรียนในวันนั้น ๆ เป็นเวลา 4 สัปดาห์ (20 วัน) ส่วนกลุ่มควบคุมให้นักเรียนเขียนบันทึกเหตุการณ์ทั่วไปในโรงเรียน ผลพบว่านักเรียนกลุ่มบันทึกความกตัญญูทเวทีเมื่อเทียบกับกลุ่มควบคุม มีระดับของความรู้สึกกตัญญูทเวทีและความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียนมากกว่า

2. การเขียนจดหมายขอบคุณและอ่านให้ผู้มีพระคุณฟัง (gratitude visit)

วิธีการนี้ ผู้เข้าร่วมจะถูกขอให้เขียนจดหมายเพื่อแสดงความขอบคุณต่อผู้มีพระคุณที่เขารู้สึกขอบคุณ ในบางงานวิจัย ผู้เข้าร่วมการวิจัยจะถูกขอให้ส่งจดหมายหรืออ่านจดหมายนั้นให้ผู้มีพระคุณฟัง (Wood et al., 2010) พบว่า วิทยุรุ่นที่มีความรู้สึกเชิงบวกต่ำ เมื่อถูกให้เขียนและอ่านจดหมายขอบคุณ จะรายงานความกตัญญูทเวทีและความรู้สึกเชิงบวกมากกว่า ที่ระยะสิ้นสุดการทดลอง และที่ระยะติดตามผล 2 เดือนหลังจากสิ้นสุดการทดลอง

J. J. Froh et al. (2009) ได้ทำการศึกษาในเด็กนักเรียนจากโรงเรียนสอนศาสนา (อายุ 8-19 ปี) โดยทำการสุ่มเด็กให้อยู่ในกลุ่มทดลองที่เข้ารับโปรแกรม gratitude visit หรือกลุ่มควบคุม โดยกลุ่มทดลอง จะให้นักเรียนเขียนจดหมายขอบคุณคนที่จำเป็นต้องขอบคุณ แล้วอ่านจดหมายให้คนผู้นั้นฟัง ส่วนกลุ่มควบคุมจะให้นักเรียนเขียนประสบการณ์ทางโลกทั่วไปใน ผล

พบว่า เยาวชนกลุ่มเงื่อนไขความกตัญญูทบทวนที่มีความรู้สึกด้านบวกต่ำ จะรายงานความกตัญญูทบทวนและอารมณ์เชิงบวกมากขึ้นที่ระยะสิ้นสุดการทดลอง และมีอารมณ์เชิงบวกมากที่ระยะติดตาม 2 เดือนหลังสิ้นสุดการทดลองเมื่อเทียบกับเยาวชนกลุ่มควบคุม

3. โปรแกรมการประเมินประโยชน์ (benefit appraisal intervention)

วิธีการของโปรแกรมการประเมินประโยชน์ คือ สร้างเรื่องราวสมมติเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือขึ้นแล้วมีข้อคำถามเพื่อวัดการรู้คิดทางสังคมที่เป็นเงื่อนไขนำของความกตัญญูทบทวน ได้แก่ (1) การรับรู้ความตั้งใจของการช่วยเหลือ (intentionality) การกระทำนั้นทำด้วยตั้งใจเพื่อช่วยเหลือเราจริง ๆ (2) ต้นทุนที่ผู้ให้ความช่วยเหลือต้องจ่ายในการให้ความช่วยเหลือ (costs) ซึ่งอาจจะเป็นเวลา เงินทอง หรือความพยายามที่คนอื่นเสียสละไปเพื่อช่วยเหลือเรา และ (3) คุณค่าหรือผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นต่อตนเอง การกระทำของคนอื่นนั้นช่วยตนได้มากขนาดไหน (benefits) ตัวอย่างงานวิจัยที่ใช้เทคนิคเพิ่มความกตัญญูทบทวนนี้คือ งานวิจัยของ โพร และคนอื่น ๆ (2014) ศึกษาในนักเรียนอายุ 8-11 ปี โดยทำการสุ่มนักเรียนให้อยู่ในกลุ่มการคิดความกตัญญูทบทวน (grateful thinking) และกลุ่มควบคุม โดยเสนอเรื่องราวสมมติเกี่ยวกับการช่วยเหลือขึ้น กลุ่มความกตัญญูทบทวนจะได้รับการชี้แนะให้มีการรู้คิดด้านสังคม 3 ครั้ง ครั้งที่ 1 ให้เข้าใจถึงความตั้งใจที่อยู่เบื้องหลังการช่วยเหลือของผู้ให้ความช่วยเหลือ ครั้งที่ 2 ให้เข้าใจถึงต้นทุนที่ผู้ให้ความช่วยเหลือจ่ายไปในการให้ความช่วยเหลือ และครั้งที่ 3 ให้เข้าใจประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับตนเองจากการรับความช่วยเหลือ ผลพบว่า ในการศึกษาที่ 1 ได้ให้โปรแกรมส่งเสริมความกตัญญูทบทวนด้วยวิธีการนี้ทุกวันเป็นเวลา 1 สัปดาห์ สามารถเพิ่มความตระหนักรู้คิดด้านสังคมเหล่านี้ได้ และเพิ่มความรู้สึกขอบคุณและสุขภาวะได้แบบทันที (ใน 2 วันต่อมา) และทำให้เด็กแสดงพฤติกรรมการขอบคุณมากกว่าเมื่อเทียบกับกลุ่มควบคุม และในการศึกษาที่ 2 โดยให้โปรแกรมส่งเสริมความกตัญญูทบทวนนี้สัปดาห์ละ 1 ครั้งเป็นเวลา 5 สัปดาห์ จะทำให้ความกตัญญูทบทวนที่ยังเพิ่มขึ้นได้ถึง 5 เดือนหลังจากสิ้นสุดการทดลอง

อย่างไรก็ตาม (Renshaw & Olinger Steeves, 2016) ทำการวิจัยโดยการทบทวนวรรณกรรมเชิงระบบและการวิเคราะห์หือภิมานงานวิจัยที่ศึกษาผลของโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทบทวน (gratitude-based intervention outcomes) ในเยาวชนที่ได้รับการตีพิมพ์จนถึงเดือนกันยายน 2014 (N= 20) ซึ่งรวมงานวิจัยโปรแกรมการบันทึกความกตัญญูทบทวนของ Froh และคณะ (2008) โปรแกรมการเขียนจดหมายขอบคุณ ของ Froh และคณะ (2009) โปรแกรมการประเมินประโยชน์ของ Froh และคณะ (2014) เข้าไว้ด้วย การวิเคราะห์หือภิมานค่าขนาดอิทธิพลโดยใช้โปรแกรม Comprehensive Meta-Analysis, version 2 (CMA: (Borestein,

Hedges, Higgins, & Rothstein, 2006-2014, as cited in Renshaw & Olinger Steeves, 2016) ผลชี้ว่าการฝึกความกตัญญูทเวทีสำหรับการส่งเสริมสุขภาวะของเยาวชน การลดภาวะซึมเศร้า นั้นโดยทั่วไปไม่มีประสิทธิผล (generally ineffective) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ค่าผลรวมขนาดอิทธิพล สำหรับผลลัพธ์ทั้งหมดของทุกกลุ่มตัวอย่างมีค่าผลของโปรแกรมเพียงเล็กน้อย (g [95%CI] = .18 [-.02, .39]) โดยผลลัพธ์ระยะ post-test มีค่าผลรวมเพียงเล็กน้อยที่ไม่สำคัญ (g [95%CI] = .19 [-.01, .39]) ผลลัพธ์ระยะ follow-up ก็มีค่าผลรวมเล็กน้อยที่ไม่สำคัญเช่นเดียวกัน (g [95%CI] = .11 [-.11, .33]) สำหรับโปรแกรมการประเมินประโยชน์ (J. J. Froh et al., 2014) ยังคงมีค่าขนาดอิทธิพลทางบวกระดับน้อย ในทั้ง 2 การศึกษา (g [95%CI] = .43 [.15, .70]) และมีผลขนาดน้อยในหนึ่งการศึกษาที่เป็นผลลัพธ์ทางพฤติกรรมความกตัญญูทเวที (เช่น การเขียนการ์ดขอบคุณ) (g [95%CI] = .40 [.03, .76]) ซึ่งเสนอว่าน่าจะมีการวิจัยทดสอบประสิทธิภาพของระเบียบการขั้นตอนของโปรแกรมเหล่านี้

จึงสรุปได้ว่า การวิเคราะห์ meta analysis ที่แสดงหลักฐานคัดค้านความไม่มีประสิทธิผลของโปรแกรมการบันทึกความกตัญญูทเวที ส่วนโปรแกรมการเขียนจดหมายขอบคุณ และการประเมินประโยชน์มีค่าประสิทธิผลของโปรแกรมขนาดเล็ก ซึ่งต่อมามีงานวิจัยที่มีความพยายามในการพัฒนาโปรแกรมที่มีประสิทธิผลในการส่งเสริมความกตัญญูทเวที โดยบูรณาการทั้ง 3 วิธีการที่จัดกระทำทั้งด้านการรู้คิด ความรู้สึก และพฤติกรรมของความกตัญญูทเวที Baumsteiger, Mangan, Bronk, and Bono (2019) ศึกษาผลของโปรแกรมปลูกฝังความกตัญญูทเวทีในวัยรุ่นและผู้ใหญ่ตอนต้น โดยใช้วิธีการบูรณาการระหว่าง เทคนิคการนึกถึงสิ่งที่ดี 3 สิ่ง เทคนิคการประเมินผลประโยชน์ และเทคนิคการเขียนจดหมายขอบคุณ ในการศึกษากลุ่มตัวอย่างของนักเรียนวัยรุ่น อายุ 16-18 ปี จำนวน 105 คน แบบแผนการวิจัยกึ่งทดลอง (pre-test-post-test quasi-experimental design) โดยกลุ่มที่ได้รับการทำกิจกรรมเพิ่มความกตัญญูทเวที จำนวน 52 คน และกลุ่มควบคุมจำนวน 53 คน เครื่องมือที่ใช้วัดความกตัญญูทเวทีคือ The gratitude, resentment, and appreciation test (GRAT-SF; Thomas & Watkins, 2003) พบว่า กลุ่มทดลอง มีระดับความกตัญญูทเวทีเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญเมื่อเทียบกับก่อนทำกิจกรรม ในขณะที่กลุ่มควบคุม มีระดับความกตัญญูทเวทีที่ลดลงหลังทำกิจกรรม เป็นที่สังเกตว่างานวิจัยนี้ไม่ได้แสดงผลเปรียบเทียบความแตกต่างของระดับความกตัญญูทเวทีระหว่างกลุ่มที่เข้าร่วมกิจกรรม ความกตัญญูทเวทีกับกลุ่มควบคุม ซึ่งการแสดงความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญของระดับความกตัญญูระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ในระยะหลังทดลอง และค่าขนาดอิทธิพลของผลโปรแกรมเป็นสิ่งที่แสดงถึงความมีประสิทธิผลของโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวที แต่

งานวิจัยนี้ไม่ได้แสดงผลเหล่านี้ความมีประสิทธิภาพของโปรแกรมบูรณาการในงานวิจัยนี้จึงยังไม่ชัดเจน

4. จิตตปัญญาศึกษาความกตัญญูทเวที (gratitude contemplation)

เบอร์ซินสกา (Burzynska, 2018) กล่าวว่า จิตตปัญญาศึกษาความกตัญญูทเวที เป็นการฝึกความกตัญญูทเวทีวิธีหนึ่งที่สามารถทำให้คนมีประสบการณ์ความกตัญญูทเวทีในรูปแบบสมาธิ ซึ่งวัตถุประสงค์หลักอย่างหนึ่งของการทำสมาธิคือ เพื่อเปิดเผยสิ่งที่เป็นด้านบวกและกระตุ้นศักยภาพภายใน อันนำไปสู่การเยียวยาและพัฒนาตนเอง โปรแกรมสมาธิขอบคุณ (gratitude-meditation intervention) เป็นการฝึกเชิงบวกที่กำเนิดมาจากพุทธศาสนา ที่รู้จักกันในชื่อ การสะท้อนคิดความกตัญญูทเวที (gratitude reflection) และการทำสมาธิขอบคุณ (gratitude meditation) (Chan, 2010; O 'Leary & Dockray, 2015; อ้างถึงใน Burzynska, 2018) การทำสมาธิ เดิมเป็นเรื่องในศาสนา แต่ปัจจุบัน มีการศึกษาประโยชน์ของการทำสมาธิอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในสาขาการดูแลสุขภาพ สาขาจิตวิทยาเชิงบวก ให้ความสนใจศึกษาประโยชน์ของการทำสมาธิ มีผลงานวิจัยจำนวนหนึ่งสนับสนุนว่า การทำสมาธิได้ช่วยเพิ่มการมีสมาธิ (concentration) และความใส่ใจจดจ่อ (attention) นอกจากนี้ยังมีรายงานว่าการทำสมาธิสามารถเสริมสร้างความกตัญญูทเวทีได้ (Shapiro, Schwartz, & Santerre, 2002) การผ่อนคลายกล้ามเนื้อที่ละส่วน ๆ สามารถช่วยเพิ่มความรักและการขอบคุณ (Khasky & Smith, 1999, as cited in Emmons & Stern, 2013) การศึกษาเหล่านี้ชี้ว่าการรวมความสนใจไปที่ความสัมพันธ์ระหว่างใจกับร่างกายสามารถทำให้เกิดกรอบคิดการรู้สำนึกบุญคุณ (grateful mindset) ในบุคคลได้ด้วย ตัวอย่างเทคนิคที่น่าสนใจของการตรึงตรองความรู้สึกซาบซึ้งขอบคุณ ได้แก่

4.1 การทำสมาธิแบบไนกั้น (Naikan meditation) เป็นการทำสมาธิแบบมองเข้าไปภายในตนเอง มีต้นกำเนิดมาจากศาสนาพุทธนิกายสุขาวดีใหม่ (Reynolds, 1983) ซึ่งได้ถูกพัฒนามาเป็นการบำบัดไนกั้น (Naikan therapy) วิธีการนี้จะชี้แนะให้ผู้ป่วยมีการตระหนักตนและการสะท้อนตนเองในระดับลึก ให้ผู้ป่วยทำสมาธิโดยวิธีคลุมหายใจและสะท้อนตนเองใน 3 คำถาม ได้แก่ อะไรคือสิ่งที่ได้รับจาก... อะไรบ้างที่ฉันได้ทำตอบแทนให้แก่...มีอะไรที่ฉันเป็นต้นเหตุทำให้... มีปัญหาและได้รับความลำบาก ให้ผู้ป่วยนึกถึงบุคคลที่พิเศษสำหรับตน ซึ่งนักบำบัดจะทดสอบอารมณ์ผู้ป่วยทุก ๆ 90 นาที โดยใช้เวลาประมาณ 5 นาที ผู้ป่วยจะถูกให้อยู่ในห้องแคบ ๆ เพื่อทำสมาธิสะท้อนตนเองใน 3 คำถามตั้งแต่เข้าจนค่า จุดมุ่งหมายหลักของโปรแกรมนี้คือ เพื่อให้ความสัมพันธ์ของบุคคลดีขึ้นและเพิ่มความรู้สึกกตัญญูทเวทีต่อคนอื่น และมีความมั่นใจในความสำเร็จ การบำบัดแบบไนกั้นดูเป็นวิธีการที่ซับซ้อนต้องใช้ความชำนาญของผู้บำบัด แต่

นำไปใช้ได้ผลดีกับการบำบัดเยาวชนที่ก่ออาชญากรรม การบริการให้คำปรึกษาในโรงเรียนและที่ทำงาน ตลอดจนผู้ป่วยที่มีปัญหาด้านสุขภาพจิต เช่น โรคประสาท ติดสุราเรื้อรัง personality disorder เป็นต้น

4.2 โปรแกรมการทำสมาธิขอบคุณ (gratitude – meditation intervention) งานวิจัยโปรแกรมสมาธิขอบคุณในวัยรุ่นของ Duthely, Nunn, and Avella (2017) ได้ทำการศึกษาโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทีโดยใช้โปรแกรม Heart-centered gratitude visualization หรือ gratitude – meditation intervention เป็นโปรแกรมใหม่ที่นำเทคนิคการทำสมาธิและการมองความกตัญญูทเวที (gratitude visualization) มาใช้เพื่อเพิ่มความกตัญญูทเวทีของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในอเมริกาที่มาจากหลากหลายวัฒนธรรมจำนวน 68 คน โดยเทคนิคการทำสมาธิแบบศูนย์กลางใจ Heart-centered meditation ที่เลือกมาใช้นั้นเป็นที่รู้จักในชื่อ “The path of the heart” ซึ่งผู้ฝึกเตรียมทำสมาธิโดย นั่งสบาย ๆ ผ่อนคลายร่างกาย ทำใจให้สงบด้วยฝึกการหายใจและการปล่อยวางจากความคิดต่าง ๆ หลังจากนั้น ทำสมาธิให้ต่อเนื่องด้วยเทคนิคการฝึกรวมใจ (concentration technique) หรือเทคนิคการมอง (visualization technique) ซึ่งการมองนี้ถูกออกแบบเพื่อเพิ่มคุณภาพของความกตัญญูทเวที ในระหว่างนั้นจะให้ฟังโคลงกลอนที่มีคติสอนใจ ที่มีเนื้อหาใจความเกี่ยวกับสันติภาพ หรือความสงบ การหยุดความคิด และการขอบคุณ โดยจัดให้กลุ่มทดลองมีชั่วโมงทำสมาธิขอบคุณ 10 ครั้ง ๆ ละ 15-20 นาที ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มทดลองมีความกตัญญูทเวทีสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญ

จากผลการศึกษาเกี่ยวกับโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทีดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่าโปรแกรมการบำบัดที่ความกตัญญูทเวทีนั้นไม่มีประสิทธิผล โปรแกรมบูรณาการที่จัดกระทำทั้งด้านความรู้สึก ความรู้คิด และพฤติกรรมความกตัญญูทเวที ผลยังไม่ชัดเจน และการทำงานหลายอย่างจะทำให้เป็นภาระหนักทั้งผู้วิจัยและกลุ่มตัวอย่าง สำหรับจิตตปัญญาศึกษาความกตัญญูทเวที เป็นโปรแกรมที่จัดกระทำต่อองค์ประกอบด้านความรู้คิดของความกตัญญูทเวทีที่ได้ผลในการบำบัดผู้ป่วยในสถานบำบัด และเยาวชนในโรงเรียนเพื่อช่วยเยาวชนในการจัดการปัญหาทางพฤติกรรม อารมณ์และทักษะการคิด อย่างไรก็ตามโปรแกรมที่จัดกระทำพฤติกรรมความกตัญญูทเวทีและโปรแกรมการประเมินประโยชน์มีผลระดับน้อยแต่ก็มีความสำคัญ ซึ่งอาจจะต้องพิจารณารายละเอียดของระเบียบการของโปรแกรมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ

จากผลการศึกษาเกี่ยวกับโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทีด้วยจิตตปัญญาศึกษาความกตัญญู โปรแกรมประเมินประโยชน์ดังกล่าวข้างต้น สามารถกล่าวได้ว่า

โปรแกรมที่มีการจัดกระทำที่ความรู้คิดมีประสิทธิผลอย่างมีนัยสำคัญในการเปลี่ยนแปลงความกตัญญูทเวที ดังนั้นงานวิจัยครั้งนี้ จึงมุ่งพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทีโดยจัดกระทำต่อความรู้คิดของความกตัญญูทเวที โดยนำแนวคิดการปรับพฤติกรรมปัญญามาใช้เป็นหลักการ ในการเปลี่ยนแปลงความกตัญญูทเวทีของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งอยู่ในระยะวัยรุ่นตอนกลางที่มีความสามารถคิดพิจารณาในสิ่งที่ซับซ้อนเป็นนามธรรมได้ สามารถคิดหาเหตุผลนอกเหนือไปจากข้อมูลที่มีได้ สามารถเรียนรู้อารมณ์และความรู้สึกได้ ดังนั้นการนำแนวคิดการปรับพฤติกรรมปัญญาใช้ในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมความกตัญญูทเวทีจึงมีความเหมาะสมกับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย สำหรับวิธีการที่จะนำมาใช้ในการปรับพฤติกรรมปัญญานั้น จากผลการศึกษาโปรแกรมประเมินประโยชน์และกระบวนการพัฒนาปัญญาตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยเลือกวิธีการคิดแบบโยนิโสมนสิการมาใช้ในกระบวนการรับรู้ตีความสถานการณ์ของความกตัญญูทเวที เพื่อให้เกิดความรู้สึกหรืออารมณ์ของความกตัญญูทเวที ตามแนวคิดลำดับขั้นของความรู้สึก เมื่ออารมณ์ความรู้สึกของความกตัญญูทเวทีเกิดขึ้น จะรื้อให้เกิดความต้องการตอบสนองและเปลี่ยนแปลงระดับไปสู่เจตคติหรือแนวโน้มพร้อมกระทำ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนลำดับขั้นจากเจตคติไปสู่การแสดงพฤติกรรมที่ปรากฏเห็นได้ จำเป็นจะต้องพัฒนาให้เกิดค่านิยมความกตัญญูทเวที ซึ่งผู้วิจัยพิจารณานำกระบวนการกระจำนียมมาใช้ ในการพัฒนาให้เกิดค่านิยมที่มีความคงตัว ถาวร เพื่อเป็นแรงจูงใจในการแสดงพฤติกรรมความกตัญญูทเวทีต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับวิธีวิทยาการวิจัยที่ใช้

การวิจัยผสมผสานวิธีแบบการสำรวจเป็นลำดับ

การวิจัยผสมผสานวิธี เป็นการวิจัยที่ได้รับอิทธิพลมาจากปรัชญาปฏิบัตินิยมที่ใช้วิธีวิทยาทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพพร้อมกันในระยะต่าง ๆ ของการวิจัยทั้งระยะการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์และแปลความหมายข้อมูล เพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบของปัญหาการวิจัยที่มีความครอบคลุม ลุ่มลึกและชัดเจน อันจะนำไปสู่การรู้ความจริงของปรากฏการณ์ที่ศึกษา เนื่องจากมีความเชื่อว่าข้อมูลที่ได้จากวิธีเชิงปริมาณ หรือเชิงคุณภาพเพียงวิธีเดียว ไม่สมบูรณ์เพียงพอในการอธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาได้อย่างถูกต้องและมีความลุ่มลึก

เครสเวลและคลาร์ค (Cresswell & Clark, 2007, อ้างถึงในสาธิต เชื้ออยู่นาน, 2560) ได้เสนอลักษณะการผสมผสานออกเป็น 3 กระบวนการ ได้แก่ 1) กระบวนการที่เกิดเป็นลำดับ (sequential procedures) 2) กระบวนการที่เกิดขึ้นพร้อมกัน (concurrent procedures) 3) กระบวนการเปลี่ยนรูป (transformative procedures) ด้วยกระบวนการผสมผสานดังกล่าว ได้

แบ่งการออกแบบการวิจัยผลงานวิธีออกเป็น 6 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบคู่ขนานเข้าหากัน (The convergent parallel design) รูปแบบการอธิบายลำดับขั้น (The explanatory sequential design) รูปแบบการสำรวจลำดับขั้น (The exploratory sequential design) รูปแบบการรองรับภายใน (The embedded design) รูปแบบเปลี่ยนรูป (The transformative design) รูปแบบหลายระยะ (The multiphase design) ซึ่งการวิจัยผลงานวิธีแบบสำรวจเป็นลำดับ เป็นการวิจัยที่มุ่งเน้นการสร้างความรู้ใหม่ เพื่อหาคำอธิบายทางทฤษฎีให้กับเรื่องที่ยังไม่มีคำตอบที่ชัดเจนและเหมาะสมสอดคล้องกับบริบทของสังคม

การวิจัยรูปแบบนี้สามารถแบ่งออกได้ 2 รูปแบบ (อิสระ ทองสามสี & อาคม ใจแก้ว, 2555) ได้แก่ 1) การวิจัยเพื่อพัฒนาทฤษฎี โดยระยะแรกทำการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อพัฒนาทฤษฎี จากนั้นนำผลไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างที่มีขนาดใหญ่ในระยะที่สอง 2) การวิจัยเพื่อพัฒนาเครื่องมือ โดยระยะแรกทำการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อรวบรวมข้อมูลไปสร้างเครื่องมือเชิงปริมาณ จากนั้นนำเครื่องมือไปใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณระยะที่สอง ขั้นตอนของการวิจัยรูปแบบการสำรวจเป็นลำดับ ประกอบด้วยการวิจัยสองระยะที่มีความเกี่ยวเนื่องกัน โดยแบ่งออก 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การออกแบบและปฏิบัติการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ 2) การนำผลการศึกษาเชิงคุณภาพไปใช้ในการออกแบบการวิจัยเชิงปริมาณ 3) การออกแบบและปฏิบัติการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ 4) การตีความเพื่อเชื่อมผลการศึกษา โดยตีความผลการวิจัยเชิงปริมาณที่มีฐานมาจากผลการวิจัยเชิงคุณภาพ (สาธิต เชื้ออยู่นาน, 2560) ดังนั้น การวิจัยผลงานวิธีแบบสำรวจเป็นลำดับขั้น จึงเป็นการนำใช้วิธีวิทยาทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณร่วมกันในการหาคำตอบของคำถามวิจัย โดยนำข้อค้นพบจากการศึกษาเชิงคุณภาพในระยะหนึ่งไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในการวิจัยเชิงปริมาณในระยะที่สอง และแปลผลโดยหาความเชื่อมโยง ภายใต้อผลการศึกษาเชิงคุณภาพและปริมาณ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาทฤษฎีหรือการพัฒนาเครื่องมือที่มีความสอดคล้องและเหมาะสมกับหน่วยที่ศึกษา

ผู้วิจัยได้นำการวิจัยแบบสำรวจเป็นลำดับมาประยุกต์ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ โดยเริ่มจากการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่อค้นหาความหมาย กระบวนการและปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความกตัญญูตเวทีของวัยรุ่นตอนกลาง โดยผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้แบ่งเป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้ให้ข้อมูลหลักแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่มีอายุ 15-18 ปี ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2564 2) นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายชั้น 1 ที่ได้รับการเสนอว่าเป็นผู้มีความกตัญญูตเวทีกตเวทีดีเด่นของห้องเรียน หลังจากนั้นทำการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบคำถามการวิจัย เทียบเคียงกับผลการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง แล้วกำหนด

ข้อมูลที่เป็นสำหรับใช้ในการออกแบบแบบวัดความกตัญญูทเวทื และโปรแกรมเสริมสร้าง ความกตัญญูทเวทื เพื่อนำไปสู่การสร้างโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทืและทดสอบ ประสิทธิภาพของโปรแกรมฯ ต่อไป

การวิจัยเชิงคุณภาพรูปแบบสร้างทฤษฎีจากข้อมูล (grounded theory methodology)

ลักษณะสำคัญ

เครสเวล (Cresswell, 1998 อ้างถึงใน ชาย โพิธิสิตา, 2556, น.176) กล่าวว่า การวิจัยแบบ Grounded Theory เป็นการวิจัยเพื่อสร้างทฤษฎีหรือค้นหาทฤษฎีใหม่ซึ่งเป็นรูปธรรม ที่ใช้ในการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งโดยเฉพาะ สถานการณ์ดังกล่าวนั้น คือสถานการณ์ที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์ต่อการดำเนินการหรือเข้าร่วมใน กระบวนการเพื่อตอบสนองต่อปรากฏการณ์เพื่อที่จะศึกษาว่าบุคคลมีปฏิกิริยาและแสดงปฏิกิริยา ตอบสนองต่อปรากฏการณ์อย่างไร ผู้วิจัยจะต้องเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์หรือออกไปเยี่ยมเพื่อ เก็บข้อมูลภาคสนามหลายครั้งแล้วทำการพัฒนาและเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของประเภทข้อมูล จากนั้นจึงนำมาเขียนเป็นข้อเสนอเชิงทฤษฎี (theoretical propositions) หรือสมมติฐาน (hypotheses) หรือนำเสนอภาพของทฤษฎี (A Visual Picture of Theory) คำว่า “ทฤษฎี” ใน ความหมายของวิธีการวิจัยนี้ มีความหมายกว้าง คือ ประกอบด้วยความน่าจะเป็นระหว่างมโน ทัศน์ที่สร้างขึ้นมา เช่นนี้จัดเป็นทฤษฎีระดับกลาง (middle range theory) ใช้อธิบายปรากฏการณ์ ที่ค่อนข้างเฉพาะเจาะจง กล่าวคือ เป็นทฤษฎีที่อธิบายปรากฏการณ์ในขอบเขตที่จำกัด คุณสมบัติ ด้านสามัญการ (generalizability) ของทฤษฎีนี้ขึ้นอยู่กับว่าสถานการณ์หรือบุคคลที่เรา นำเอา ผลการวิจัยไปใช้นั้นมีความเหมือนหรือใกล้เคียงกับสถานการณ์หรือบุคคลที่ถูกศึกษามากน้อย เพียงใด

วิธีการของรูปแบบสร้างทฤษฎีจากข้อมูล ในเบื้องต้น ต้องมีคำถามสำหรับ การวิจัยที่ชัดเจนเพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบข้อมูลและกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการได้เหมาะสม แต่ก็สามารถยืดหยุ่นได้ตามสมควร อาจใช้ทั้งข้อมูลเชิงคุณภาพและข้อมูลเชิงปริมาณและอาจใช้ เทคนิคทุกอย่างที่เหมาะสมและเข้าช่ายเพื่อการรวบรวมข้อมูล อย่างไรก็ตาม วิธีการแบบสร้าง ทฤษฎีจากข้อมูลนี้จะไม่ได้ให้ความสำคัญกับขั้นตอนการออกแบบกรอบแนวคิดและสมมติฐาน การวิจัย หลังจากได้รวบรวมข้อมูลมาจำนวนหนึ่งแล้วจึงจะตั้งสมมติฐาน และกรอบแนวคิดนั้น จะ สร้างขึ้นมาจากการวิเคราะห์เมื่อเห็นว่าสมมติฐานที่สร้างขึ้นมา นั้น “อยู่ตัว” แล้ว

ลักษณะสำคัญของการวิจัยรูปแบบนี้คือ การตั้งสมมติฐานและทำการ วิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อม ๆ กับการรวบรวมข้อมูล ในทางปฏิบัติ นักวิจัยจะรวบรวมข้อมูลไประยะ

หนึ่งแล้วหยุดทำการวิเคราะห์ ในการวิเคราะห์นักวิจัยจะมองหาโมโนทัศน์จากข้อมูลที่จะมีประโยชน์ในการสร้างสมมุติฐานจากโมโนทัศน์เหล่านั้น สมมุติฐานที่ตั้งขึ้นมาจากการวิเคราะห์ข้อมูลนั้นจะถูกนำไปทดสอบกับข้อมูลใหม่ที่จะรวบรวมมาเพื่อทดสอบสมมุติฐานนั้น โดยเฉพาะ ข้อมูลที่รวบรวมมาใหม่อาจทำให้ต้องปรับสมมุติฐานเดิมบ้างและเมื่อปรับแล้วก็จะถูกนำไปทดสอบกับข้อมูลชุดที่เก็บมาใหม่อีก โดยนัยนี้กระบวนการเก็บข้อมูลและปรับสมมุติฐานจะดำเนินสลับกันไปเช่นนี้ จนกระทั่งนักวิจัยจะมั่นใจว่าได้บรรลุถึงจุดอิ่มตัว (saturation) ทั้งในแง่ของข้อมูลและในแง่ของมโนทัศน์และทฤษฎี เมื่อถึงจุดอิ่มตัวเช่นนี้แล้ว นักวิจัยจึงควรหยุดการเก็บข้อมูลและพร้อมที่จะเริ่มขั้นตอนต่อไปของการวิจัยคือการหาข้อสรุปหรือคำอธิบายเชิงทฤษฎีของสิ่งที่ศึกษา โดยสรุปกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อม ๆ กับการรวบรวมข้อมูลนั้นเป็นงานที่สำคัญในการวิจัยแบบสร้างทฤษฎีจากข้อมูล ที่จะต้องทำงานย้อนกลับไปกลับมาหลาย ๆ รอบในระหว่างการเก็บข้อมูลกับการวิเคราะห์ข้อมูลจนกระทั่งข้อมูลที่ได้ถึงจุดอิ่มตัว

คลาร์ก และแมคแคน (Clark & McCann, 2003) เสนอคุณลักษณะสำคัญ 7 ประการของการวิจัยแบบสร้างทฤษฎีจากข้อมูล ดังนี้

1. ความไวทางทฤษฎี (theoretical sensitivity)

ความไวทางทฤษฎี หมายถึง ความสามารถของนักวิจัยในการแปลความหมายทางทฤษฎีจากข้อมูลที่นักวิจัยค้นพบ การจัดกลุ่มฐานข้อมูลเพื่อให้นักวิจัยสามารถเชื่อมโยงระหว่างทฤษฎีข้อมูลจากการค้นพบและทฤษฎีที่มีอยู่จริง ความไวทางทฤษฎีเป็นความต้องการของนักวิจัยที่จะดัดแปลงข้อมูลไปในหลาย ๆ แนวทางที่เหมาะสม เช่น นักวิจัยต้องสำรวจข้อมูลที่ได้ตั้งแต่แรกของการเก็บข้อมูล โดยจะต้องนำประสบการณ์และความสามารถของตัวนักวิจัยมากำหนดกรอบแนวคิดของข้อมูลและเชื่อมโยงระหว่างแนวคิดต่าง ๆ ไว้ด้วยกัน ดังนั้นผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องมีความรู้และกรอบแนวคิดอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องให้ได้มากที่สุด เพื่อให้ให้นักวิจัยที่มีศักยภาพมากพอที่จะทำการทดสอบข้อมูลที่ได้จากการวิจัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ นักวิจัยจำเป็นต้องมีจินตนาการที่ชัดเจนเพื่อให้การแปลความหมายข้อมูลที่ได้มีความสอดคล้องกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในงานวิจัย ตลอดจนสามารถอธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาได้อย่างถูกต้องตามหลักการวิจัยแบบนิรนัย (inductive perspective) และจำเป็นต้องสร้างทฤษฎีและความรู้ใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นได้เป็นความรู้ที่มีความละเอียดลึกซึ้ง สามารถเข้าใจได้ และมีความเป็นรูปธรรม เพื่อเป็นการยกระดับความรู้ไปในอีกก้าวหนึ่ง ซึ่งจำเป็นที่นักวิจัยจะต้องมีกระบวนการทดสอบสลับกันไปมาระหว่างการเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลโดยกระบวนการนี้เรียกว่า “การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเปรียบเทียบ” (constant

comparative analysis) เพื่อนำไปสู่การสร้างทฤษฎีในงานวิจัยตามจุดประสงค์ของการศึกษาต่อไป

2. การกำหนดกลุ่มตัวอย่างในทางทฤษฎี (theoretical sampling)

การกำหนดกลุ่มตัวอย่างในทางทฤษฎีอยู่บนพื้นฐานของการตัดสินใจของนักวิจัยตั้งแต่จะมีกระบวนการจัดเก็บข้อมูล นักวิจัยจะเป็นผู้ที่กำหนดหลักเกณฑ์วิธีการการจัดเก็บข้อมูลจากผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัย ตลอดจนการกำหนดพื้นที่การศึกษาซึ่งกระบวนการดังกล่าวนี้ก็คือ “การกำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง” (purposive sampling) นั่นเอง

ในการจัดเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลครั้งแรก จำเป็นที่นักวิจัยจะต้องตัดสินใจในหลาย ๆ แนวทางประกอบกัน เพื่อให้ได้ข้อมูลจากผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัยหลาย ๆ ชุด ข้อมูลที่เกี่ยวข้องรวมถึงการได้มาซึ่งผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัยคนใหม่ ๆ ที่จะช่วยให้ข้อมูลที่ได้สามารถสนับสนุนการวิจัยในแง่มุมและประสบการณ์ใหม่ ๆ นอกจากนี้ นักวิจัยยังสามารถเปลี่ยนแปลงกลุ่มผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัย วิธีการวิจัย ตลอดจนพื้นที่การวิจัยในระหว่างการดำเนินการวิจัยก็ได้ ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมานี้เป็นกระบวนการวิจัยที่เรียกว่า “การกำหนดกลุ่มตัวอย่างในทางทฤษฎี” นั่นเอง ดังนั้น กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการนี้ ได้แก่ การที่นักวิจัยต้องพยายามหาคำตอบในโจทย์การวิจัย การสัมภาษณ์-การสังเกต ผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัย การไป-กลับ พื้นที่การศึกษา การร้องขอความช่วยเหลือในขั้นตอนการวิจัยการทดสอบสมมติฐานและการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

จากข้อมูลดังกล่าว การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยแบบสร้างทฤษฎี จึงมีความหลากหลายและแตกต่างกันออกไปตามคุณลักษณะหลักของงานวิจัยว่าต้องการจะได้อะไรจากการวิจัยนั้น ๆ เช่น การสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจำนวนน้อยเป็นผลจากการกำหนดความต้องการวิจัยได้เฉพาะ ซึ่ง Morse (1994) เสนอว่าการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างควรจะอยู่ในสัดส่วนจำนวนระหว่าง 30-50 คน แม้ว่ากำหนดตามข้อเสนอแนะดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ในแง่ของการเป็นแนวทางช่วยให้นักวิจัยสามารถออกแบบขั้นตอนการวิจัยได้ แต่ความสำคัญของการวิจัยแบบสร้างทฤษฎีจากข้อมูลนี้นั้น ก็คือการหาจุดอิมตัวของข้อมูลซึ่งรวมถึงความสามารถในการเชื่อมโยงข้อมูลที่ค้นพบจากการวิจัยการอธิบายตัวแปรที่ได้ออกมาหรือกลุ่มย่อยต่าง ๆ ได้

3. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเปรียบเทียบ (constant comparative analysis)

การพัฒนางานวิจัยแบบสร้างทฤษฎีจากข้อมูล จะเน้นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างทฤษฎีที่มีอยู่และข้อมูลที่ค้นพบจากการวิจัยโดยรูปแบบจะเกิดขึ้น จากการที่มีการ

เก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างต่อเนื่องโดยมีกระบวนการเปรียบเทียบที่สำคัญ 4 ประการ ได้แก่

1) การเปรียบเทียบเรื่องราวเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างสอดคล้อง
ในแต่ละกลุ่ม

2) การบูรณาการร่วมกันของกลุ่มข้อมูลและคุณสมบัติเฉพาะของแต่ละ
กลุ่ม

3) การ จำกัด จำนวนทฤษฎีที่จะใช้

4) การเขียนทฤษฎีที่ค้นพบ

ซึ่งทฤษฎีที่ค้นพบนี้ จะเป็นผลผลิตของกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิง
เปรียบเทียบดังนั้น ในระหว่างการรวบรวมข้อมูลข้อมูลสำคัญต่าง ๆ จะหลีกเลี่ยงมาจากการ
สัมภาษณ์จากผู้ถูกสัมภาษณ์ (ทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ แบบมีโครงสร้างและไม่มี
โครงสร้าง แบบสัมภาษณ์ปลายเปิดและแบบปลายปิด) หรือจากการสนทนากลุ่มหรือการสังเกต
จากบุคคล / เหตุการณ์สภาพแวดล้อม

สำหรับวิธีการเก็บข้อมูลแบบสัมภาษณ์ การสร้างแนวทางการสัมภาษณ์
ไว้เบื้องต้นก่อน (โดยทำการแปลงจากประเด็นคำถามการวิจัยและการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ)
จะช่วยให้การวิจัยมีแนวทางในการนำสัมภาษณ์ได้เป็นอย่างดี โดยแนวทางการสัมภาษณ์ดังกล่าว
นี้จะประกอบด้วยข้อคำถามจำนวนหนึ่งที่เป็นคำถามทั่วไปและคำถามเฉพาะ โดยไม่ต้องกังวล
เกี่ยวกับหลักเกณฑ์และจำนวนของข้อคำถาม อย่างไรก็ตามข้อคำถามที่สมควรจะใช้มักจะอยู่ที่
ประมาณ 10-12 ข้อก็น่าจะเพียงพอ แต่ไม่จำเป็นต้องกำหนดระยะเวลาในการสัมภาษณ์

กรณีการสัมภาษณ์ลักษณะคำถามแบบปลายเปิด จะช่วยให้ผู้มีส่วน
ร่วมในการวิจัยสามารถแลกเปลี่ยนประสบการณ์เรื่องราวหรือแง่มุมต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ประกอบ
กับการกำหนดคำถามลักษณะที่บ่งบอกถึงปัญหาต่าง ๆ จะช่วยให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยสามารถ
เปิดเผยความลับและรายละเอียดของข้อมูลในเชิงลึกและเป็นข้อมูลที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ใน
การวิจัยได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ ประเด็นการสัมภาษณ์ข้างต้นสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความ
เหมาะสมและนักวิจัยสามารถเพิ่มหรือลดคำถามได้ตามความเหมาะสม

ในระหว่างการสัมภาษณ์นักวิจัยจำเป็นต้องมีการบันทึกการสัมภาษณ์
ด้วยเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ หรือแม้กระทั่งการจัดทำแบบบันทึกโดยทั้ง 2 วิธีที่กล่าวถึงนี้
ล้วนต่างมีทั้งข้อดี-เสียแตกต่างกันขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและการเลือกใช้ในแต่ละบริบท เช่น
การจดบันทึกการทำให้เกิดการละเลยข้อมูลสำคัญอื่น ๆ ในช่วงที่ผู้วิจัยจดประเด็นการสัมภาษณ์

แต่อย่างไรก็ตาม การบันทึกจะช่วยให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างข้อมูลซึ่งมีคุณค่าและความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง สำหรับการบันทึกเสียงจะเสียเวลาในแง่ของการถอดเทป แต่ก็ช่วยให้ได้ข้อมูลที่มีจำนวนมากพอจะสะท้อนให้เห็นกระบวนการต่าง ๆ ผ่านประสบการณ์ชีวิตของผู้มีส่วนร่วมได้เป็นอย่างดี

4. การกำหนดรหัสและกลุ่มของข้อมูล (coding and categorizing the data)

กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล ถือเป็นหัวใจสำคัญหลักของการวิจัยแบบสร้างทฤษฎีจากข้อมูลโดยมีเป้าหมายเพื่ออธิบายกรอบแนวคิดทฤษฎีที่เกิดขึ้นจากการจัดรูปแบบพฤติกรรมที่มาจากปรากฏการณ์ที่ศึกษาวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วยขั้นตอน 3 ขั้นตอน ได้แก่

1. การเปิดรหัส (open coding) ผู้วิจัยจะทำการเปิดรหัสให้ได้มากที่สุด การเปิดรหัสเป็นไปแบบประโยคต่อประโยค หรือย่อหน้าต่อย่อหน้า โดยแบ่งออกเป็น 2 ระดับคือ

1.1 การเปิดรหัสตามข้อมูลที่ได้จากบทสัมภาษณ์ (substantive code) เป็นการเปิดรหัสโดยนักวิจัยพยายามใช้ภาษาของผู้ให้ข้อมูลให้มากที่สุด เป็นการหาสาระของบทสัมภาษณ์ว่าเป็นอย่างไรในแต่ละบรรทัดหรือแต่ละย่อหน้า

1.2 การเปิดรหัสตามข้อบ่งชี้ทางทฤษฎี (theoretical code) เป็นการเปิดรหัสขั้นที่ 2 หลังจากเปิดรหัสระดับต้น (substantive code) หมดแล้ว การเปิดรหัสขั้นตอนนี้จะขึ้นอยู่กับความไวหรือความรู้ทางทฤษฎีหรือแนวคิดของผู้วิเคราะห์ ดังนั้น ผู้วิจัยต้องศึกษาค้นคว้าวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อเพิ่มความไวต่อมโนทัศน์ (concept) จากข้อมูลนอกจากนี้นักวิจัยได้ทำการเปรียบเทียบความคงที่ในการเปิดรหัส (constant comparative method) ในแต่ละหน่วยข้อมูลไม่ว่าจะเป็นภายในบทสัมภาษณ์เดียวกันและระหว่างบทสัมภาษณ์

2. การสร้างหัวข้อ (category) เมื่อเปิดรหัสทั้ง 2 ระดับข้างต้นเสร็จแล้ว นักวิจัยพิจารณาจัดหมวดหมู่ของรหัสที่มีความคล้ายกันหรือมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันทางใดทางหนึ่ง (shared attribute) ไม่ว่าจะเป็นบริบท (context) เงื่อนไข (condition) หรือผลลัพธ์ (consequences) ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะทำให้ผู้วิจัยได้มองเห็นกระบวนการ (process) ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินชีวิตตั้งแต่เริ่มแรกที่เป็นจนถึงปัจจุบัน

3. การเปิดรหัสสัมพันธ์ (axial coding) ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างหัวข้อต่าง ๆ ตามคุณสมบัติบริบทเงื่อนไขและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นทำให้เกิด

มิติ (dimension) ระหว่างหัวข้อและทำให้เกิดหัวข้อใหญ่ (category) และหัวข้อย่อย (subcategory) ตลอดจนหัวใจของสาระของปรากฏการณ์นั้น ๆ (central concept)

5. การสร้างแผนภาพและร่างทฤษฎี (theoretical memo and diagrams)

ภายหลังการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบแล้ว ในขั้นตอนต่อไปนักวิจัยจะต้องพยายามสร้างแผนภาพและร่างทฤษฎีจากข้อมูลที่ได้โดยการเขียนร่างทฤษฎีเบื้องต้นนั้นจะช่วยสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดและความคิดที่เกิดขึ้นโดยที่นักวิจัยอาจจะใช้กรอบแนวคิดการวิเคราะห์ทั้งที่เป็นอุปนัย (สำหรับการหาเหตุผลมาช่วยอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น) และนิรนัย (สำหรับการเชื่อมโยงชุดของข้อมูลทุกชุดทั้งในแนวตั้งและแนวระนาบ) ก่อนนำไปสู่การวางกรอบแนวคิดของข้อมูลที่ได้ซึ่งต้องมีการกำหนดรหัสข้อมูลเป็นอย่างดี

สตราอุส และโคลบิน (Strauss & Corbin, 1998 อ้างถึงใน ชาย โพธิ์สิตา, 2556)เสนอแนวทางการกำหนดรหัสข้อมูลไว้ 3 ประการ ได้แก่

1) การกำหนดรหัส (code notes) นำไปสู่การค้นพบข้อมูลในขั้นตอนการวิเคราะห์ทั้ง 3 ขั้นตอน ได้แก่ การกำหนดรหัสเพื่อจำแนกข้อมูลการเชื่อมโยงข้อมูลที่ให้รหัสแล้วและการบูรณาการข้อมูลที่จัดกลุ่มแล้วให้เป็นเรื่องราวที่มีความหมาย

2) การกำหนดรหัสในทางทฤษฎี (theoretical notes) หมายถึง ความคิดและแนวคิดที่เกี่ยวข้องที่นักวิจัยนำมาใช้โดยรหัสในทางทฤษฎีนี้สามารถเชื่อมโยงกับข้อมูลได้

3) การกำหนดรหัสปฏิบัติการ (operational notes) หมายถึงการกำหนดแนวทางและทิศทางในการเลือกรูปแบบการวิเคราะห์ข้อมูลรวมถึงการกำหนดกลุ่มตัวอย่างในทางทฤษฎีและช่วยให้นักวิจัยไม่อาจมองข้ามข้อมูลที่มีลักษณะสำคัญต่องานวิจัยและยังช่วยกำหนดขอบเขตการศึกษาได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

สำหรับแผนภาพข้อมูลเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้นักวิจัยเข้าใจและคาดการณ์ถึงความสัมพันธ์ของแนวคิดชุดข้อมูลหลักและข้อมูลย่อยต่าง ๆ (Schreiber, 2001; Strauss, Corbin. 1990, 1998) โดยแผนภาพข้อมูลสามารถพัฒนาไปได้หลากหลายรูปแบบตามลักษณะการใช้งานของผู้วิจัย เช่น แผนภาพความคิดที่ช่วยในการอธิบายความสัมพันธ์และความเชื่อมโยงระหว่างชุดข้อมูลหลักและชุดข้อมูลย่อยต่าง ๆ

เริ่มต้นนักวิจัยควรที่จะสร้างแผนภาพอย่างง่ายก่อน จากนั้นค่อยพัฒนาให้ซับซ้อนมากขึ้นตามจำนวนข้อมูลและซับซ้อนของข้อมูลตามลำดับ อันเนื่องจากจำนวนกลุ่มข้อมูลที่มีมากขึ้นและนักวิจัยจะต้องเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ได้ในท้ายที่สุด

6. การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง (literature as a source of data)

grounded theory มีแขนงที่สำคัญ 2 แนวคิดซึ่งมีผลต่อการทบทวนวรรณกรรมในหมวดนี้ เพราะในสายหนึ่งเห็นว่าควรจะมีการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพราะจะได้ประโยชน์จากการอ่านและการสำรวจสิ่งที่มีอยู่ในโลกปัจจุบันรวมถึงการสนับสนุนให้เกิดความไวทางทฤษฎีมากขึ้น การชี้ให้เห็นจุดแข็งและจุดอ่อนของการศึกษาและการพัฒนาทฤษฎีให้มีคุณค่ามากขึ้นในขณะที่อีกสายหนึ่งที่มากกว่ากลับเห็นว่าไม่สมควรมีการทบทวนวรรณกรรมอะไรเลยเพราะจะเป็นการสร้างกรอบความคิดให้กับนักวิจัยและทำให้นักวิจัยไม่สามารถหลุดจากกรอบความคิดที่มีอยู่นั้นได้และจะทำให้นักวิจัยไม่ได้รับสิ่งใหม่ ๆ จากข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ได้จากการวิจัย

อย่างไรก็ตาม นักวิจัยที่มีประสบการณ์และมีความรู้เฉพาะหรือผ่านจากระบบการศึกษาก็จะมีชุดความคิดอยู่แล้วเป็นทุนเดิม ดังนั้น หากมีการศึกษาวิจัยในแนวทางนี้นักวิจัยก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงการผสมผสานความรู้หรือประสบการณ์ที่มีอยู่เดิมกับความรู้ที่ได้มาใหม่ได้หรือในทางเดียวกัน ก็คือเป็นไปไม่ได้ที่นักวิจัยจะปราศจากความรู้หรือประสบการณ์ที่มีอยู่เดิมอะไรเลยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่องนั้น ๆ

แม้ว่าการวิจัย grounded theory จะไม่นิยมให้มีการทบทวนวรรณกรรมก็ตาม หากแต่นักวิจัยก็ควรจะนำวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเหล่านั้นมาเป็นวิธีการ (mean) ในการศึกษาเพื่อนำไปสู่การสร้างฐานข้อมูลสำหรับการเสนอข้อเสนอโครงการวิจัยต่อคณะกรรมการหรือผู้สนับสนุนทุน

7. การบูรณาการทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง (integration of theory)

สตรีทราอุส และโคลบิน (Strauss; & Corbin, 1998) เสนอเทคนิคในการจัดการข้อมูลแบบบูรณาการไว้ค่อนข้างน่าสนใจว่า “เทคนิคที่ใช้ควรเป็นเทคนิคแบบเล่าเรื่อง (storyline) มีการใช้แผนภาพความคิดการทบทวนวรรณกรรมประกอบการทำกำหนดร่างของทฤษฎี ทั้งนี้เทคนิคการเล่าเรื่องราวจะช่วยให้ นักวิจัยเชื่อมต่อกับความคิดแนวคิดและการบูรณาการทางทฤษฎีได้ การร่างเส้นทางเรื่องส่วนมากจะใช้การจำแนกแนวคิดและความสัมพันธ์ผ่านกระบวนการเฉพาะซึ่งเมื่อใช้เทคนิคนี้นักวิจัยควรจะต้องตั้งคำถามบ่อย ๆ และพยายามหาคำตอบบ่อย ๆ เช่นกัน ยกตัวอย่างคำถามเช่น “อะไรที่สมควรจะดำเนินต่อไปในเรื่องนี้” หรือ “อะไรที่จะเบี่ยงเบนความสนใจหรือความตั้งใจของฉันได้ครั้งแล้วครั้งเล่า”

การใช้แผนภาพความคิดเป็นกระบวนการที่จะเกิดขึ้นในลำดับถัดมา เพราะแผนภาพความคิดเป็นเครื่องมือที่มีคุณค่าอย่างยิ่งสำหรับการบูรณาการทางทฤษฎีที่เกี่ยวข้องผ่านกระบวนการวิจัยของ grounded theory ทั้ง 5 คุณลักษณะรวมถึงการสร้างแผนภาพ

และร่างทฤษฎี นอกจากนี้ แผนภาพความคิดยังช่วยให้นักวิจัยทำงานได้ง่ายยิ่งขึ้นเพราะเป็นการทำงานกับแนวคิดมากกว่าการทำงานกับข้อมูลเพียงอย่างเดียวและจะทำให้ให้นักวิจัยสามารถหลีกเลี่ยงความยุ่งยากในการสร้างแผนภาพความคิดที่เกิดขึ้นจากชุดข้อมูลเพียงไม่กี่คำรวมไปถึงการเน้นข้อมูลและการเชื่อมโยงข้อมูลด้วย

เทคนิคที่ 3 ที่จะกล่าวถึงคือ การทบทวนวรรณกรรมประกอบการทำกำหนดร่างของทฤษฎี ซึ่งร่างโดยส่วนใหญ่แล้วจะประกอบไปด้วยแนวคิดหลักที่เกิดขึ้นจากการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลที่ถูกจัดประเภทข้อมูลเป็นกลุ่มหรือประเด็น แล้วการบูรณาการทางทฤษฎีจึงเกิดขึ้นเมื่อนักวิจัยสามารถทบทวนกลับไป-กลับมาและให้ความสำคัญต่อการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลได้

การนำเสนอข้อสรุปในเชิงแนวคิดหรือทฤษฎีอาจจะแสดงเป็นภาพจำลองทางความคิด (conceptual model) สำหรับการอธิบายในรูปใดรูปหนึ่งตามความเหมาะสม ทฤษฎีที่ได้มาด้วยกระบวนการเช่นนี้ ถือเป็นทฤษฎีที่นักวิจัยสร้างขึ้นมาจากข้อมูลโดยตรง ซึ่งการนำไปใช้นอกบริบทของสิ่งที่ศึกษา จึงมีเงื่อนไขว่าปรากฏการณ์นั้น ๆ จะต้องมึลักษณะคล้ายกับปรากฏการณ์ที่ถูกศึกษาเท่านั้น ดังนั้น การตอบของคำถามที่ว่าเมื่อไรควรใช้วิธีการวิจัยแบบสร้างทฤษฎีจากข้อมูลนั้นคือ ควรใช้วิธีนี้เมื่อต้องการหาค่าอธิบายเชิงทฤษฎีให้แก่เรื่องใดเรื่องหนึ่งจากข้อมูลในเรื่องนั้น ๆ โดยตรง

ผู้วิจัยสรุปวิธีดำเนินการสำหรับการวิจัยแบบสร้างทฤษฎีจากข้อมูล ดังนี้

- 1) เก็บรวบรวมข้อมูลและทำการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อม ๆ กัน
- 2) สร้างมโนทัศน์จากข้อมูลด้วยเทคนิคการกำหนดรหัสหลายแบบ
- 3) ใช้การเปรียบเทียบเพื่อจำแนกประเภทและหาความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์
- 4) เขียนบันทึกเพื่อเก็บความคิดทุกอย่างที่เกิดขึ้นจากกระบวนการกำหนดรหัสและทำการเปรียบเทียบความคิดเหล่านั้น เพื่อจะช่วยให้เชื่อมโยงกรอบแนวคิดและทฤษฎี
- 5) ตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมของทฤษฎีที่สร้างขึ้นด้วยข้อมูลที่รวบรวมมาใหม่โดยเลือกผู้ให้ข้อมูลที่เหมาะสมด้วยวิธีการที่เรียกว่า theoretical sampling
- 6) สร้างกรอบแนวคิดทฤษฎีและบูรณาการเข้ากับข้อมูลจริงเพื่อการนำเสนอผลการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูตเวที สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยผู้วิจัยได้นำแนวคิดการปรับพฤติกรรมปัญญา (Cognitive Behavior Modification: CBM) มาใช้เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมความกตัญญูตเวที โดยจากหลักการแห่งพฤติกรรมที่กระบวนการทางปัญญาหรือความรู้คิด (cognitive) อารมณ์ความรู้สึก (emotion) และพฤติกรรม (behavior) มีความสัมพันธ์แบบมีปฏิสัมพันธ์ จะส่งผลซึ่งกันและกัน ดังนั้น ผู้วิจัยจะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมแสดงความกตัญญูตเวที โดยจัดกระทำเปลี่ยนที่กระบวนการทางปัญญา โดยใช้วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการกระจำค่านิยม มาใช้เป็นวิธีการปรับเปลี่ยนกระบวนการทางปัญญาหรือความรู้คิดของความกตัญญูตเวทีเพื่อส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของความรู้สึกของความกตัญญูตเวทีและพฤติกรรมการแสดงออกของความกตัญญูตเวที

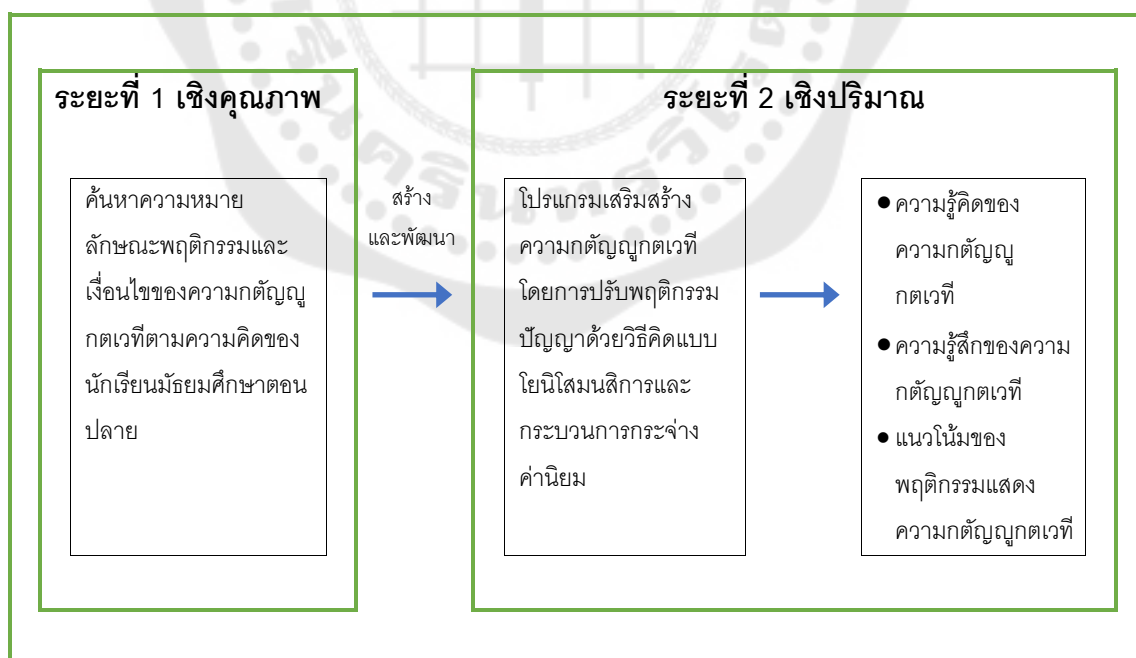
ผู้วิจัยจึงได้พัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูตเวทีสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยการปรับพฤติกรรมปัญญา ด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการเพื่อปรับเปลี่ยนความรู้คิด (cognitive) ความกตัญญูตเวที เช่น การรับรู้เกี่ยวกับต้นทุนที่ต้องจ่ายของผู้ให้อุปการคุณ คุณค่าของอุปการคุณ (value) ความตั้งใจของผู้ให้อุปการคุณ (intention) เป็นต้น และเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงของกระบวนการทางปัญญาหรือความรู้คิดของความกตัญญูตเวทีแล้ว จะส่งผลต่อความรู้สึกของความกตัญญูตเวทีและแนวโน้มของพฤติกรรมแสดงความกตัญญูตเวที ซึ่งในกระบวนการเปลี่ยนความคิด ความรู้สึก ไปสู่การเปลี่ยนพฤติกรรมนี้ ผู้วิจัยนำกระบวนการกระจำค่านิยมเพื่อทำให้ความคิด ความรู้สึกที่เกิดขึ้นมีความชัดทำให้ความคิดและพฤติกรรมมีความสัมพันธ์กันอย่างแข็งแกร่งขึ้น โดยผู้วิจัยออกแบบการวิจัยเป็น 2 ระยะ ดังนี้

การวิจัยระยะที่ 1 เพื่อศึกษาความหมาย ลักษณะของพฤติกรรมและเงื่อนไขของความกตัญญูตเวทีของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยผู้วิจัยจะทำการศึกษาทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนำผลที่ได้จากวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการสัมภาษณ์นักเรียนผู้ให้ข้อมูล มาสร้างแบบวัดความกตัญญูตเวทีและออกแบบกิจกรรมของโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูตเวทีโดยการปรับพฤติกรรมปัญญาด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการกระจำค่านิยมสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในระยะที่ 2

การวิจัยระยะที่ 2 เพื่อศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมการปรับพฤติกรรมปัญญาด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการกระจำค่านิยม โดยนำผลที่ได้จากการสัมภาษณ์นักเรียน มาสร้างโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูตเวที โดยผู้วิจัยใช้หลักแห่งพฤติกรรมบนแนวคิดการ

ปรับพฤติกรรมปัญญา ที่ความรู้คิด ความรู้สึกของความกตัญญูทเวทีและพฤติกรรมแสดงความกตัญญูทเวทีที่มีความสัมพันธ์ในลักษณะปฏิสัมพันธ์กัน จึงจัดกระทำปรับเปลี่ยนกระบวนการทางปัญญาหรือความรู้คิด (cognitive) ของความกตัญญูทเวที โดยใช้กระบวนการพัฒนาปัญญาตามแนวคิดทางพุทธศาสนา คือวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ มาใช้เป็นวิธีการเปลี่ยนแปลงของกระบวนการทางปัญญาหรือความรู้คิดของความกตัญญูทเวที ซึ่งเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงของความกตัญญูทเวทีแล้วจะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของความรู้สึกความกตัญญูทเวทีและแนวโน้มพฤติกรรมแสดงความกตัญญูทเวที ตามหลักการแห่งพฤติกรรม ตัวแปรที่ศึกษาประกอบด้วยตัวแปรอิสระ คือ โปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทีโดยการปรับพฤติกรรมปัญญาด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการกระจำงค่านิยม และตัวแปรตาม คือ ความกตัญญูทเวที

เมื่อวิเคราะห์ผลการวิจัยระยะที่ 1-2 แล้ว ผู้วิจัยนำข้อค้นพบที่ได้ทั้งหมดมาวิเคราะห์และอภิปรายผลเป็นข้อสรุปในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งผลการวิจัยในทุกระยะร่วมกันส่งผลให้การวิจัยครั้งนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นในการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทีโดยการปรับพฤติกรรมปัญญาด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการกระจำงค่านิยมสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ดังภาพประกอบ 6

ภาพประกอบ 6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

สมมติฐานการวิจัย

การวิจัยระยะที่ 2 การทดสอบผลของโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวที่โดยปรับพฤติกรรมปัญญาด้วยวิธีคิดแบบโย มีสมมติฐานการวิจัย 2 ข้อ ดังนี้

1. นักเรียนกลุ่มทดลองที่เข้าร่วมโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวที่มีคะแนนเฉลี่ยความกตัญญูทเวที่ระยะหลังการทดลองสูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุม
2. นักเรียนกลุ่มทดลองที่เข้าร่วมโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวที่มีคะแนนเฉลี่ยความกตัญญูทเวที่ระยะหลังการทดลองสูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุม

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “ผลของโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทีโดยการปรับพฤติกรรม ปัญญาด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย: การวิจัยผสมผสานวิธี” มีวัตถุประสงค์การวิจัยคือ 1) เพื่อศึกษาความหมาย เจื้อนไขความกตัญญูทเวทีของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย 2) เพื่อศึกษาผลของโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทีโดยการปรับพฤติกรรมปัญญาด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการกระจำงค่านิยมสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่พัฒนาขึ้น ในระยะก่อนการทดลองและระยะหลังการทดลอง โดยเป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) รูปแบบการสำรวจแบบมีลำดับขั้น (The Exploratory Sequential Design) แบ่งเป็น 2 ระยะ ดังนี้

การศึกษาระยะที่ 1 การวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาความหมาย ลักษณะและเจื้อนไขความกตัญญูทเวทีของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

1) ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของการให้ความหมายและเจื้อนไขของความกตัญญูทเวทีและดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับการให้ความหมายความกตัญญูทเวที ลักษณะทางอารมณ์ พฤติกรรม และเจื้อนไขของความกตัญญูทเวทีจากผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่มีประสบการณ์ความกตัญญูทเวที จำนวน 10 คน

2) ทำการสรุปวิเคราะห์เชิงเนื้อหาเกี่ยวกับความหมาย รูปแบบของอารมณ์และพฤติกรรมการแสดงความกตัญญูทเวทีและเจื้อนไขความกตัญญูทเวทีของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

การศึกษาระยะที่ 2 การวิจัยเชิงทดลอง เพื่อศึกษาผลของโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทีโดยการปรับพฤติกรรมปัญญาด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการกระจำงค่านิยมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในระยะก่อนการทดลอง และระยะหลังการทดลอง

3) นำผลที่ได้จากการศึกษาระยะที่ 1 มาสร้างกรอบแนวคิดของกระบวนการเรียนรู้ที่ใช้ในโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทีโดยการปรับพฤติกรรมปัญญาด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการกระจำงค่านิยมสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

4) ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ความกตัญญูทเวทีของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ด้วยกระบวนการปรับพฤติกรรมปัญญาและกระบวนการกระจำงค่านิยม

โดยให้สอดคล้องกับตัวแปรตามนิยามศัพท์เฉพาะและเงื่อนไขของความกตัญญูทเวที นิยามศัพท์ปฏิบัติการและจุดมุ่งหมายของกิจกรรมในแต่ละครั้ง

5) พัฒนาโปรแกรมเสริมสร้าง ความกตัญญูทเวทีโดยนำหลักการเรียนรู้ทางปัญญา มาปรับเปลี่ยนพฤติกรรม จำนวน 10 กิจกรรม ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ

6) สร้างแบบวัดความกตัญญูทเวที ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและนำแบบวัดความกตัญญูทเวทีมาทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะคล้ายกับผู้เข้าร่วมการวิจัยระยะที่ 2 และวิเคราะห์ค่าอำนาจจำแนก ค่าความเชื่อมั่นของแบบวัด

7) ทดลองใช้โปรแกรมเสริมสร้าง ความกตัญญูทเวทีกับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4

8) สรุปผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยแบบวัดความกตัญญูทเวที ระยะก่อนการทดลอง และระยะหลังการทดลอง เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความกตัญญูทเวทีภายในกลุ่มทดลองระยะก่อนการทดลองและหลังการทดลอง และเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ในระยะหลังการทดลอง

การวิจัยเรื่อง “ผลของโปรแกรมเสริมสร้าง ความกตัญญูทเวทีโดยการปรับพฤติกรรม ปัญญาด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการกระจ่างค่านิยมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย: การวิจัยผลฐานวิธี” ซึ่งในการวิจัยแต่ละระยะผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินการตามขั้นตอน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การศึกษาระยะที่ 1 การวิจัยเชิงคุณภาพ

การศึกษาในระยะที่ 1 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้แนวทางของรูปแบบการสร้างทฤษฎีจากข้อมูล (Grounded Theory) เป็นแนวทางในการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งเป็นวิธีการศึกษาที่สร้างแนวคิดหรือคำอธิบายเชิงทฤษฎีโดยตรงจากข้อมูล ไม่ได้ตั้งต้นจากกรอบแนวคิดและสมมติฐาน เป้าหมายของวิธีวิจัยแบบสร้างทฤษฎีจากข้อมูลนี้ เพื่อที่จะพัฒนาทฤษฎีที่จะอธิบายกระบวนการทางสังคมในบริบทของสิ่งแวดล้อมนั้นโดยจะทำการอธิบาย ประกอบไปด้วย 6 ส่วน คือ สาเหตุ (cause) บริบท (context) กระบวนการที่เกิดขึ้น (contingency) ผลลัพธ์ (consequences) ความเกี่ยวข้อง (covariance) และเงื่อนไข (condition) (ดุชฎี อินทรประเสริฐ, 2563) โดยมีวิธีดำเนินงานวิจัยคือ เริ่มต้นด้วยการมีคำถามวิจัยที่ชัดเจนเพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบข้อมูลและกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการได้อย่างเหมาะสม หลังจากนั้นเลือกตัวอย่างหรือผู้ร่วมวิจัย โดยวิธีการเลือกตัวอย่างเชิงทฤษฎี (theoretical sampling) คือ การหาตัวอย่างโดยเจาะจงหรือค้นหาบุคคล เหตุการณ์ที่น่าจะให้ความกระจ่างต่อคำถามที่เกิดขึ้นระหว่างการเก็บข้อมูลและ

วิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายในการศึกษาทำความเข้าใจความหมาย
เงื่อนไขความกตัญญูกตเวทีของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย จึงเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักเป็น
นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่มีประสบการณ์ความกตัญญูกตเวทีสูงจำนวน 10 คน ใช้วิธีการ
เลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยผู้วิจัยคัดเลือกจากนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่
ได้รับการคัดกรองจากครูประจำชั้นด้วยการสังเกตพฤติกรรมขณะอยู่โรงเรียน

สำหรับวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิง
ลึก (in-depth interview) เป็นการถามเจาะลึกถึงคำตอบอย่างละเอียด สำหรับบางประเด็นที่อาจ
ต้องการความชัดเจนมากขึ้นว่า มีขอบเขตเพียงใด มีเงื่อนไขและกระบวนการเกิดขึ้นอย่างไร
จากนั้นกำหนดประเด็นการสัมภาษณ์จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำไปสู่การ
สร้างคำถามการสัมภาษณ์เบื้องต้น และขอให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและให้คำแนะนำ คำถามที่ใช้
เป็นคำถามที่สะท้อนถึงนิยามความหมายของความกตัญญูกตเวที และเงื่อนไขของความกตัญญู
กตเวที ที่มาจากประสบการณ์ในชีวิตจริงของนักเรียน และนำผลที่ได้ไปสร้างแบบวัดความกตัญญู
กตเวทีและพัฒนาโปรแกรมในระยะที่ 2 ต่อไป

ประชากรและผู้ให้ข้อมูลหลัก

ประชากร

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา
โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาเป็นโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการ
ส่งเสริมการศึกษาเอกชน ประเภทสามัญศึกษา ประเภทการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา เปิด
สอนระดับชั้นอนุบาล จนถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย มีพระภิกษุหรือวัดเป็น เป็นโรงเรียนเอกชนการ
กุศลที่สนับสนุนทุนการศึกษาแก่นักเรียนให้เรียนฟรีทุกคนจนจบการศึกษา มีหอพักสำหรับนักเรียน
ที่บ้านอยู่ห่างไกล อาหาร 3 มื้อ รถรับส่ง-ฟรีสำหรับนักเรียนที่อาศัยในชุมชนใกล้เคียง และจัดหา
ทุนสนับสนุนการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักเรียนผู้ที่มีผลการเรียนดี นักเรียน
ประกอบด้วย 2 ส่วนคือ นักเรียนหอพักที่มาจากพื้นที่ห่างไกลและนักเรียนที่อาศัยอยู่ในชุมชน
ละแวกใกล้เคียง โรงเรียนแห่งนี้มีความเหมาะสมในการศึกษาครั้งนี้ เนื่องจากเป็นโรงเรียนที่มี
ประชากรนักเรียนส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่มีรายได้ได้น้อย ดังนั้นจึงคาดหวังว่า นักเรียนมีโอกาส
เห็นความลำบากของพ่อแม่ในการทำงานหาเลี้ยงดูครอบครัว ซึ่งจะนำไปสู่การมีประสบการณ์
ความกตัญญูและพฤติกรรมแสดงความกตัญญูต่อพ่อแม่ในการดำเนินชีวิตประจำวัน รวมถึงต่อผู้
มีพระคุณที่สนับสนุนการศึกษาภายในโรงเรียน แต่ในขณะเดียวกัน อาจจะมีนักเรียนส่วนหนึ่งที่
เป็นเด็กกำพร้าและเป็นผู้ด้อยโอกาส ซึ่งอาจจะมีประสบการณ์ด้านลบในการมีความสัมพันธ์กับ
ผู้อื่น และมีแนวโน้มที่จะมีประสบการณ์ความกตัญญูกตเวทีต่ำ ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยเลือก

โรงเรียนแห่งนี้เป็นที่ในการศึกษาประสบการณ์ความกตัญญูทเวทีและแสดงพฤติกรรม การตอบแทนผู้ให้อุปการคุณของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยทีมผู้บริหารโรงเรียนให้ความสำคัญร่วมมือและสนับสนุนในการวิจัย และผู้วิจัยได้ดำเนินการหาข้อมูลโรงเรียนกับผู้บริหารโรงเรียนก่อนลงศึกษาพื้นที่จริง

ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยครั้งนี้คือ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนเอกชนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาแห่งหนึ่ง ในจังหวัดอ่างทอง ที่มีประสบการณ์ความกตัญญูทเวทีสูงหรือมีความดีเด่นด้านการมีความกตัญญูทเวที จำนวน 10 คน ผู้ให้ข้อมูลหลักของการวิจัยได้มาแบบวิธีการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกเข้า (inclusion criteria) และเกณฑ์การคัดออก (exclusion criteria) ของผู้ให้ข้อมูลหลักดังตารางต่อไป

ตาราง 1 เกณฑ์การคัดเลือกและเกณฑ์การคัดออกของผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลัก	เกณฑ์การคัดเลือกเข้า	เกณฑ์การคัดออก
นักเรียน มัธยมศึกษา ตอนปลาย	<ol style="list-style-type: none"> กำลังศึกษาอยู่ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย นักเรียนมีบิดามารดาหรือผู้ปกครอง นักเรียนมีประสบการณ์ของความกตัญญูทเวทีและการแสดงพฤติกรรมความกตัญญูทเวทีต่อบิดามารดา ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ เพื่อน หรือผู้ให้อุปการคุณ โดยมีวิธีการประเมิน 2 วิธี คือ ประเมินโดยครูและเครื่องมือ <ol style="list-style-type: none"> การประเมินจากครู เป็นการให้ครูประจำชั้นเป็นผู้คัดเลือกจากการสังเกตพฤติกรรมและจากบันทึกการปฏิบัติงานของครู การประเมินด้วยเครื่องมือใช้แบบคัดกรองความกตัญญูทเวทีโดยมีคะแนนสูงกว่าค่าเฉลี่ยกลาง นักเรียนที่ได้รับความยินยอมจาก ผู้ปกครองนักเรียนมีความยินดีให้ข้อมูลด้วยความสมัครใจ 	<ol style="list-style-type: none"> ไม่ยินยอมในการให้ข้อมูล มีภาวะบกพร่องด้านความสามารถในการสื่อสารด้วยภาษาไทย

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในระยะที่ 1 คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (semi-structured interview) คำถามแบบกึ่งโครงสร้างเกี่ยวกับความหมาย องค์ประกอบ เงื่อนไขภายใน และภายนอกของความกตัญญูทเวที ประกอบด้วย 3 ตอน มีรายละเอียดดังนี้

ตอนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปที่เกี่ยวกับประเด็นการวิจัย สภาพครอบครัว ความสัมพันธ์กับสมาชิกครอบครัวและคนในโรงเรียนเป็นอย่างไร มีบทบาทหน้าที่อะไรในครอบครัวและโรงเรียน

ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับการให้ความหมาย องค์ประกอบด้านอารมณ์และพฤติกรรม การแสดงความกตัญญูทเวที ความกตัญญูทเวทีหมายถึงอะไร ในชีวิตที่ผ่านมามีความกตัญญูทเวทีต่อใครบ้าง เพราะอะไร รู้สึกอย่างไรและทำการตอบแทนต่อคนเหล่านั้นอย่างไร

ตอนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับเงื่อนไขภายในด้านความรู้คิดของบุคคล เพราะอะไรจึงรู้สึกขอบคุณและอยากตอบแทนคุณ และเงื่อนไขภายนอกที่ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ความกตัญญูทเวที ในบ้าน โรงเรียน สังคมได้เรียนรู้ความกตัญญูทเวทีจากใครบ้าง

ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ

1) กำหนดประเด็นการสัมภาษณ์โดยการประมวลเอกสาร ทบทวนแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรที่ศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำไปสู่การนิยามเบื้องต้นและสร้างกรอบการสัมภาษณ์ข้อมูลความคิดเห็น โดยนำองค์ประกอบที่ได้จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยในเบื้องต้นมาวิเคราะห์ให้เป็นแนวทางในการสร้างข้อคำถาม

2) ผู้วิจัยตรวจสอบความตรงของเครื่องมือ พิจารณาความสอดคล้องของประเด็นต่าง ๆ ของข้อคำถามที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลกับความมุ่งหมายการวิจัย ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาตามนิยามที่กำหนดไว้

วิธีการหาคุณภาพเครื่องมือ

1) การตรวจสอบความตรงของเครื่องมือโดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน คือ ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาความกตัญญูทเวที และผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยาศีลธรรมทางพระพุทธศาสนา

2) อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความตรงของเครื่องมือจากความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ จากนั้นผู้วิจัยทำการปรับแก้ไขตามคำแนะนำและข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อให้แบบสัมภาษณ์มีความสมบูรณ์

3) ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทำการทดสอบสัมภาษณ์กับนักเรียนโรงเรียนเดียวกันกับผู้ให้ข้อมูลหลักและนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนใกล้เคียงจำนวน 2 คน ที่นัดหมายไว้ และปรับแบบสอบถามอีกครั้งเพื่อนำไปใช้จริงกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

ตัวอย่างแบบสัมภาษณ์

1. แนวคำถาม การให้ความหมายของความกตัญญูทเวที

- น้องคิดว่ากตัญญูคืออะไร กตเวทีคืออะไร เหมือนหรือต่างกันอย่างไร

จากนั้นอาจให้ดูความหมายของคำกตัญญูทเวทีจากที่สังเคราะห์มา แล้วชวนคิดว่าทำอะไรจึงเรียกว่ากตัญญู และกตเวที ชวนคิดว่าในชีวิตมีเหตุการณ์อะไรที่เราทำเช่นนั้น

2. แนวคำถามของความรู้สึก พฤติกรรมการแสดงความกตัญญูทเวที

- ถ้านึกถึง “ความกตัญญูทเวที” น้องนึกถึงอะไร ช่วยเล่าเรื่องที่เกิดขึ้น (สิ่งที่นึกถึง) ให้ฟังได้ไหม

ใช้คำถามเจาะลึก เพื่อทราบเหตุการณ์ที่มีความสมบูรณ์ด้วย หลัก 5W 1H ว่า เหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นกับใคร เมื่อไหร่ ที่ไหน อย่างไร

- ช่วยเล่าความรู้สึกที่เกิดขึ้นว่าจากเหตุการณ์นั้นน้องรู้สึกอะไร ความรู้สึกแบบนั้นเกิดขึ้นบ่อยครั้งแค่ไหน

- จากเหตุการณ์ที่น้องเล่าเรื่องกตัญญู ทเวที น้องได้ทำอะไรที่เป็นการตอบแทนคุณความดีของบุคคลและสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้น

- ถ้าน้องตอบว่ายังไม่ได้ตอบแทน ก็ถามต่อไปว่าหากทำได้ น้องอยากจะทำอะไรเป็นการตอบแทนคุณความดีของบุคคลหรือสิ่งนั้น

- ในอนาคต น้องอยากจะทำอะไรเป็นการตอบแทนคุณความดีของบุคคลหรือสิ่งนั้นอีก

3. แนวคำถามเงื่อนไขของการมีความกตัญญูทเวที

- ความรู้สึกเช่นนั้นเกิดขึ้นเพราะอะไร

- น้องคิดว่า เพราะอะไรทำให้น้องแสดงความกตัญญูทเวทีต่อบุคคลหรือสิ่งนั้น เพราะเหตุใดน้องจึงคิดที่จะแสดงการตอบแทนคุณความดีต่อคนหรือสิ่งนั้น

- น้องคิดว่า มีใครหรืออะไรที่ทำให้เราเป็นคนที่รู้คุณและตอบแทนคุณผู้มีบุญคุณ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) คัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ตามเกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยประสานกับครูแนะแนวให้ทำการคัดเลือกนักเรียนที่มีประสบการณ์ความกตัญญูทเวที หรือมีความกตัญญูดีเด่น

และให้นักเรียนที่ถูกคัดเลือกทำแบบคัดกรองความกตัญญู กตเวทิตา จากนั้นผู้วิจัยอธิบายวัตถุประสงค์ของการวิจัย บทบาทของผู้ให้ข้อมูลหลักของการวิจัยและขอให้นักเรียนเข้าร่วมเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักและลงนามในเอกสารยินยอมเข้าร่วมการวิจัย และทำการนัดหมายวันเวลาสัมภาษณ์นักเรียน

2) ในวันนัดหมาย ผู้วิจัยไปทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลักตามสถานที่ที่นัดหมาย โดยใช้เครื่องมือได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง ปากกาพร้อมกระดาษจดบันทึก และแนวคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึกที่ผ่านการปรับแก้ตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาแล้ว

3) ดำเนินการสัมภาษณ์โดยผู้วิจัย ใช้เครื่องมือแบบสอบถามปลายเปิดแบบกึ่งโครงสร้าง โดยแบ่งออกเป็น 3 ช่วง ดังนี้

ช่วงที่ 1 การเริ่มสัมภาษณ์ สร้างสัมพันธภาพโดยผู้วิจัยแนะนำตนเอง บอกวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ ขออนุญาตบันทึกเสียงการสัมภาษณ์ และแจ้งให้ผู้ให้ข้อมูลทราบว่า จะเก็บผลการสัมภาษณ์เป็นความลับไม่นำไปเปิดเผยแก่ผู้อื่น จากนั้นเริ่มพูดคุยในเรื่องทั่วไป ใช้ภาษาที่เป็นกันเองเพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลหลักมีความรู้สึกผ่อนคลายและปลอดภัยกับการสัมภาษณ์ ขั้นนี้ใช้เวลาประมาณ 5 นาที

ช่วงที่ 2 ดำเนินการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยถามผู้ให้ข้อมูลหลักตามแนวคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยเน้นที่คำถามที่เป็นวัตถุประสงค์ของการวิจัย ให้ผู้ให้ข้อมูลได้เล่าเรื่องราวอย่างเป็นอิสระ ผู้วิจัยวิเคราะห์ความหมาย องค์ประกอบ และเงื่อนไขของความกตัญญู กตเวทิตาที่อยู่ในเนื้อหาความกตัญญู กตเวทิตาที่ผู้ให้ข้อมูลบอกเล่า โดยฟังอย่างตั้งใจ ใส่ใจ และวิเคราะห์ประเด็นซักถาม ขณะสัมภาษณ์ ว่ามีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยหรือไม่ เป้าหมายในขั้นนี้เพื่อทำความเข้าใจความกตัญญู กตเวทิตาของนักเรียน ศึกษาลักษณะของความกตัญญู กตเวทิตา องค์ประกอบและเงื่อนไขของความกตัญญู กตเวทิตา การสัมภาษณ์แต่ละครั้งใช้ระยะเวลาไม่เกิน 1 ชั่วโมง 30 นาที

ช่วงที่ 3 การยุติการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยทวนคำตอบ ความสมบูรณ์ของคำตอบ ภายหลังจากสัมภาษณ์ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลทันทีโดยการถอดเทปสัมภาษณ์คำต่อคำ และหากพบว่าประเด็นใดมีความเข้าใจยากและทำให้ได้ข้อมูลที่บิดเบือน ผู้วิจัยจะดำเนินการปรับแก้ไขประเด็นซักถาม และปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาในการนำมาสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักอีกครั้ง

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยมีแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ แบบสร้างทฤษฎีจากข้อมูล 3 ขั้นตอน (ชาย โพธิ์สิตา, 2556; ดุษฎี อินทรประเสริฐ, 2563) คือ

1) ขั้นจัดระเบียบข้อมูล ทางด้านกายภาพ ผู้วิจัยถอดข้อมูลจากเครื่องบันทึกเสียงแบบสมบรูณ์ ด้วยการพิมพ์คำต่อคำ ขัดเกลารายภาษาเพื่อให้ข้อความสละสลวยขึ้นแต่คงเนื้อความเดิมและอารมณ์ผู้ให้ข้อมูลไว้ จัดเก็บข้อมูลที่บันทึกเป็นไฟล์แยกตามผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อค้นหาง่ายและเก็บข้อมูลเป็นความลับจากผู้อื่น

2) ขั้นจัดระเบียบเนื้อหาข้อมูล ผู้วิจัยอ่านข้อความในข้อมูลที่ได้จัดระเบียบทางกายภาพดีแล้วอย่างละเอียด ค้นหาความหมายที่อยู่ในข้อมูลและแยกตามประเด็นของคำถามการสัมภาษณ์ คัดสรรเอาข้อความต่าง ๆ ที่กระจายอยู่ในข้อมูลและที่มีความหมายตรงประเด็นกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ย่อหรือทอนข้อความส่วนที่คัดสรรออกมาโดยกำหนดรหัสสั้น ๆ ขึ้นมาแทนความหมายสำคัญที่ข้อความนั้นสื่อถึง ซึ่งการให้รหัสมี 3 ขั้นตอน คือ

2.1) ผู้วิจัยให้รหัสข้อมูลขั้นต้น ด้วยการคัดเลือกเอาเฉพาะข้อความในข้อมูลที่น่าสนใจ เป็นประโยชน์เพื่อการพัฒนาทฤษฎี และแทนด้วยคำหรือวลีสั้น ๆ แทนความหมายในข้อความที่เลือก ที่บอกถึง ความหมาย องค์ประกอบด้านความรู้สึกและพฤติกรรมของความกตัญญูตเวทีและเงื่อนไขของความกตัญญูตเวที ในขณะที่ผู้วิจัยทำการลงรหัสข้อมูล ผู้วิจัยทำการเปรียบเทียบการลงรหัสที่เรียกว่า constant comparison วิธีนี้เป็นวิธีที่ผู้วิจัยทำการตรวจสอบว่า code หรือรหัสที่เหมือนกัน ควรจะมีเนื้อหาคล้ายคลึงกัน

2.2) ผู้วิจัยคัดแยกรหัสที่ได้จากขั้นตอนแรกออกเป็นกลุ่ม ๆ ตามความหมายที่คล้ายคลึงกันหรือสัมพันธ์กันของรหัสเหล่านั้นเข้าไว้ด้วยกัน และลงรหัสให้กับกลุ่มของรหัสขั้นต้นนั้น ซึ่งเรียกว่า axial coding

2.3) ผู้วิจัยนำเอารหัส ที่เรียกว่า axial coding ที่สำคัญทั้งหมดมาเชื่อมโยงกันให้เห็นลักษณะความสัมพันธ์ของประเด็นที่สำคัญเพื่อเสนอแนวคิดที่อธิบายลักษณะปรากฏการณ์ของความกตัญญูตเวที โดยการเชื่อมโยงนั้นมีผลลัพธ์ที่เรียกว่า หมวดของแก่นสาระในทฤษฎีหรือ core categorizes และแสดงข้อมูลออกมาเป็นแผนภาพพร้อมคำบรรยาย และอธิบายรายละเอียดในแต่ละประเด็น โดยเริ่มต้นด้วยประเด็นหลัก จากวัตถุประสงค์การวิจัย และประเด็นย่อยที่ได้จากข้อมูลสัมภาษณ์

3) ขั้นแสดงผลข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ลงรหัสไว้กลับมารวมกันจัดเป็นกลุ่มเป็นประเด็นหรือหัวข้อในการวิเคราะห์ ภายใต้แต่ละประเด็นหรือหัวข้อนั้น มีรหัสหรือข้อมูลอะไรบ้างที่รวมอยู่ในนั้น จากนั้นคัดเอาข้อความที่ตรงกับรหัสแต่ละตัวมารวมไว้ที่เดียวกัน เพื่อให้สะดวกในการอ่าน ตีความหมายและวิเคราะห์หาข้อสรุปต่อไป

การศึกษาในระยะที่ 2 การวิจัยเชิงทดลอง

การศึกษาในระยะที่ 2 เป็นการศึกษาผลของโปรแกรมเสริมสร้างความคิดถึงคุณทวดที่โดยการปรับพฤติกรรมปัญญาด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการกระจ่างค่านิยมสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ผู้วิจัยนำเอาผลจากการศึกษาข้อค้นพบที่ได้จากงานวิจัยในระยะที่ 1 ร่วมกับการนำหลักการเรียนรู้โดยการปรับพฤติกรรมปัญญาด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการกระจ่างค่านิยมที่ได้จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาใช้เป็นแนวทางในการสร้างโปรแกรมการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความคิดถึงคุณทวดที่สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย และใช้แบบแผนการทดลองเป็นแบบกึ่งทดลอง (quasi-experimental design) รูปแบบที่มีกลุ่มควบคุมโดยมีการทดสอบก่อนและหลังการทดลอง (non-randomized control-Group, pretest-posttest design) ในการศึกษาผลของโปรแกรมฯ ดังตาราง 2

ตาราง 2 แบบแผนการวิจัย Non-Randomized Control-Group, Pretest-Posttest Design

กลุ่ม	สอบก่อน	ตัวแปรอิสระ	สอบหลัง
E	Y_1	X	Y_2
C	Y_1	-	Y_2

ความหมายของสัญลักษณ์ มีดังนี้

E แทน	กลุ่มทดลอง (Experimental group)
C แทน	กลุ่มควบคุม (Control group)
Y_1 แทน	การวัดความคิดถึงคุณทวดที่ ก่อนการเข้าร่วมโปรแกรมฯ (Pre-Test)
Y_2 แทน	การวัดความคิดถึงคุณทวดที่ หลังการเข้าร่วมโปรแกรมฯ (Post-Test)
X แทน	การเข้าร่วมโปรแกรมฯ
- แทน	การไม่ได้เข้าร่วมโปรแกรมฯ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาผลของโปรแกรมเสริมสร้างความคิดถึงคุณทวดที่สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาแห่งหนึ่งในจ.อ่างทอง จำนวน 45 คน มี 2 กลุ่ม ทำการสุ่มกลุ่มเข้ากลุ่มทดลอง

และกลุ่มควบคุม โดยกลุ่มทดลองมีจำนวน 20 คน และกลุ่มควบคุมจำนวน 25 คน มีเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

ตาราง 3 เกณฑ์การคัดเลือกและเกณฑ์การคัดออกของกลุ่มตัวอย่าง

เกณฑ์การคัดเลือก	เกณฑ์การคัดออก
1. นักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ปีการศึกษา 2565 โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาแห่งหนึ่งใน จ.อ่างทอง	1. มีเวลาในการเข้าร่วมโปรแกรม ไม่ถึง 80%
2. นักเรียนกลุ่มตัวอย่างในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมไม่อยู่ระหว่างเข้าร่วมกิจกรรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวที่อื่น	2. มีภาวะบกพร่องด้านการสื่อสาร
3. นักเรียนได้รับอนุญาตจากคุณครูและผู้ปกครองให้เข้าร่วมการวิจัย	3. อ่านไม่ออก เขียนไม่ได้
4. นักเรียนสมัครใจเข้าร่วมโปรแกรมตลอดระยะเวลาการดำเนินโปรแกรม	

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยระยะที่ 2 คือ แบบวัดความกตัญญูทเวที่ และโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวที่ด้วยวิถีคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการระจ่างค่านิยมสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ดังนี้

ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ

แบบวัดความกตัญญูทเวที่

ผู้วิจัยได้ศึกษาโครงสร้างของแบบวัดความกตัญญู เช่น มาตรฐานความสำคัญของคุณของ ดลดาว ปุณยานนท์ (2559) และแบบวัดการสำนึกคุณของ จุฑาทิพย์ เทพดนตรี (2561) เป็นต้น และนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์นักเรียนมาสร้างเป็นข้อคำถามของแบบวัดความกตัญญูทเวที่ สำหรับกลุ่มนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย มีข้อคำถามจำนวน 35 ข้อ ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่านได้ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือด้วยการตรวจสอบความสอดคล้องเหมาะสมกับนิยามและความสามารถวัดเนื้อหาที่ต้องการได้อย่างถูกต้องของเครื่องมือ พบว่า ผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) ของแบบสอบถาม มีค่า IOC ต่ำกว่า 0.67 อยู่ 9 ข้อ และเมื่อนำข้อมูลมา tryout ดูค่าความเชื่อมั่นของข้อคำถามด้านย่อย ทำการตัดข้อคำถามที่ทำให้ค่าความเชื่อมั่นของด้านย่อยต่ำกว่า 0.6 ออก จึงคงเหลือข้อคำถามจำนวน 29 ข้อ และมีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ .266-.651 ข้อคำถามจำนวน 29 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .893 แสดงค่าความเที่ยงสูงของแบบสอบถาม และมีค่าความเชื่อมั่นรายด้านของความกตัญญูทเวที่ ดังนี้

ตาราง 4 ค่าความเชื่อมั่นของข้อคำถามด้านย่อยของความมกตัญญูทเวที

ตัวแปร	ข้อคำถามที่	Cronbach's alpha (α)
อารมณ์ของความมกตัญญูทเวที (17 ข้อ)		.799
ความรู้สึกเชิงบวก	1,2,3,4,5,9	.696
ความรู้สึกสำนึกบุญคุณ	6,7,8,14	.608
ความรู้สึกรักและผูกพัน	10,11,12,13,15,16,17	.761
พฤติกรรมการแสดงความมกตัญญูทเวที (12 ข้อ)		.885
การแสดงความขอบคุณด้วยกริยา วาจา	18,19,20	.639
การช่วยเหลือผู้มีบุญคุณ	5	.780
การพัฒนาตนเองตามความคาดหวังผู้มีบุญคุณ	4	.712

ข้อคำถามมีมาตรวัด 5 ระดับ โดยมีการให้คะแนน ดังนี้

คำตอบ	เกณฑ์การให้คะแนน
ตรงกับตัวฉันมากที่สุด	5
ตรงกับตัวฉันมาก	4
ตรงกับตัวฉันปานกลาง	3
ตรงกับตัวฉันน้อย	2
ตรงกับตัวฉันน้อยที่สุด	1

โปรแกรมเสริมสร้างความมกตัญญูทเวที

1) ผู้วิจัยนำข้อค้นพบเกี่ยวกับความหมาย และเงื่อนไขของความมกตัญญูทเวทีที่ได้จากการศึกษาในระยะที่ 1 และศึกษาเอกสาร วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเป็นกรอบแนวคิดในการสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วย แนวคิดที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ วัตถุประสงค์ ขั้นตอนการดำเนินการ และการประเมินผลโปรแกรมฯ

2) นำแนวคิดและเทคนิคที่จะใช้พัฒนาโปรแกรม คือ แนวคิดการปรับพฤติกรรมปัญญาด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ และกระบวนการกระจายค่านิยมมาประยุกต์ใช้ในการเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขและพฤติกรรมความมกตัญญูทเวทีเป็นข้อค้นพบจากผลการวิจัยระยะที่ 1 โดยจัดกิจกรรมทั้งหมด 8 ครั้งแต่ละครั้งใช้เวลา 50 นาที การทำกิจกรรมในแต่ละครั้งมีระดับเป้าหมายของกิจกรรมที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโปรแกรม

วิธีการหาคุณภาพเครื่องมือ

แบบวัดความมกตัญญูทเวที

นำแบบวัดที่สร้างขึ้นส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่านตรวจความตรงของเนื้อหา สอดคล้องกับนิยามปฏิบัติการ ผลการตรวจ ผลค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ค่าความเชื่อมั่น สัมประสิทธิ์แอลฟาและค่าอำนาจจำแนก ของข้อคำถามของแบบวัดความมกตัญญูทเวที แสดงใน ภาคผนวก ง ตัวอย่างแบบวัดความมกตัญญูทเวที แสดงดังตารางที่ 5 ดังนี้

ตาราง 5 ตัวอย่างแบบวัดความมกตัญญูทเวที

ข้อที่	รายการ	ตรงกับตัวฉัน				
		น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
		1	2	3	4	5
1	ฉันรู้สึกโชคดี เมื่อนึกถึงคนที่เคยช่วยเหลือใน ยามยาก					
2	ฉันรู้สึกดีใจ ที่มีคนเป็นห่วงฉัน					
3	ฉันรู้สึกดีใจ ที่มีครูเอาใจใส่ คอยอบรมสั่งสอน					
4	ฉันรู้สึกอบอุ่นที่เพื่อนคอยห่วงใย ไม่ทอดทิ้งกัน					
5	ฉันรู้สึกโชคดี ที่ได้มีโอกาสเข้ามาเรียน โรงเรียนแห่งนี้					
6	ฉันคิดว่าไม่จำเป็นต้องรู้สึกขอบคุณคนที่เคย ช่วยเหลือเรา					
...	...					
...	...					
29	ฉันจะตอบแทนคุณโรงเรียน ด้วยการกลับมา บริจาคเงินหรือสิ่งของ เพื่อให้โรงเรียนนี้คง อยู่ตลอดไป					

โปรแกรมเสริมสร้างความมกตัญญูทเวที

1) นำโปรแกรมที่สร้างขึ้นส่งให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่านตรวจ คือ ผู้เชี่ยวชาญ ทางด้านการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญทางจิตวิทยา และผู้เชี่ยวชาญทางด้านเนื้อหาและ เทคนิคการใช้วิธีคิดโยนิโสมนสิการในการจัดการเรียนรู้ (ภาคผนวก ค) ตรวจสอบความตรงเชิง เนื้อหา และประเมินความสอดคล้องเหมาะสมของการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้กับ วัตถุประสงค์ เมื่อได้รับคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญแล้วปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษา ปรับปรุง โปรแกรมจัดการเรียนรู้ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น (ภาคผนวก ข)

2) นำโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทศวิถีที่ผ่านการตรวจสอบไปดำเนินการทดลองใช้จริงกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ปีการศึกษาที่ 2565 จำนวน 21 คน ของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาแห่งหนึ่ง ในจ.อ่างทอง โดยเตรียมจัดกิจกรรมทั้งหมด 10 กิจกรรม แต่ละกิจกรรมใช้เวลาครั้งละ 50 นาที ส่วนกลุ่มควบคุมให้ทำกิจกรรมบันทึกเหตุการณ์ทั่วไป แต่เนื่องจากเกิดเหตุสุดวิสัย นักเรียนกลุ่มทดลองต้องเข้าร่วมกิจกรรมแนะแนวการศึกษาต่อในชั่วโมงที่กำหนดจะจัดโปรแกรมกิจกรรมที่ 6-7 จึงได้ปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษาและปรับโปรแกรมดำเนินการจัดกิจกรรมจริงจำนวน 8 กิจกรรม กิจกรรมละ 50 นาที

3) หลังการทำกิจกรรมทุกครั้ง จะให้นักเรียนทำแบบบันทึกการสะท้อนคิด หลังการจัดการเรียนรู้ (After Action Review: AAR) และทำการบ้านเป็นบันทึกความกตัญญู สำหรับกลุ่มทดลองและทำบันทึกเหตุการณ์ประจำวันทั่วไปสำหรับกลุ่มควบคุม

4) การประเมินผลของโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทศวิถี โดยการปรับพฤติกรรมปัญญาด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการกระจ่างค่านิยมสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาด้วยการวิจัยผลานวิธิต โดยให้กลุ่มตัวอย่างทำแบบวัดความกตัญญูทศวิถีโดยให้นักเรียนวัดแบบวัดความกตัญญูทศวิถีที่ก่อนทำกิจกรรมครั้งที่ 1 และหลังการทำกิจกรรมครั้งที่ 8

ผู้วิจัยได้พัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทศวิถี ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยนำแนวคิดการปรับพฤติกรรมปัญญา ด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ และกระบวนการกระจ่างค่านิยมมาเป็นแนวคิดทฤษฎีหลักในการสร้างรูปแบบกิจกรรมในโปรแกรมฯ โดยมีมุ่งหมายที่จะเปลี่ยนเงื่อนไขภายในซึ่งเป็นปัจจัยด้านความรู้คิดจะส่งผลต่อความรู้สึกรู้สึกของความกตัญญูทศวิถี และแนวโน้มของพฤติกรรมแสดงความกตัญญูทศวิถีให้เปลี่ยนแปลงในทางบวกเป็นศักยภาพภายในที่พร้อมแสดงออกเป็นพฤติกรรมความกตัญญูทศวิถี โดยเงื่อนไขภายในของความกตัญญูทศวิถีซึ่งเป็นปัจจัยทางด้านความรู้คิด หรือพฤติกรรมทางปัญญา ได้แก่ ได้แก่ การตระหนักรู้ในคุณค่าของสิ่งที่ได้รับ การตระหนักรู้ในความห่วงใย เอาใจใส่ ความตั้งใจช่วยเหลือ ความเสียสละของผู้มีบุญคุณ

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสำหรับการปรับพฤติกรรมปัญญา ด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ จึงเลือกใช้รูปแบบวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ 3 แบบ คือแบบสืบสาวเหตุปัจจัย แบบเห็นคุณ-โทษ และทางออก และแบบรู้คุณค่าแท้-คุณค่าเทียม ส่วนกระบวนการกระจ่างค่านิยม มี 3 ขั้นตอน ด้วยความจำกัดของเวลาและเป็นการปรับพฤติกรรมปัญญาซึ่งจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมภายนอกต่อไป ในกิจกรรมของโปรแกรมจึง

ดำเนินการ 2 ขั้นตอน คือ 1) ชั้นเลือกค่านิยม 2) ชั้นการเห็นค่านิยม และสุดท้ายได้นำข้อมูลของข้อค้นพบจากการวิจัยระยะที่ 1 เกี่ยวกับเงื่อนไขภายนอกของแหล่งเรียนรู้ความกตัญญูทเวท คือ การถูกสอนผ่านกิจกรรมการเรียนการสอน การเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความกตัญญูทเวท และการใช้สื่อทางสังคม มาปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบทการจัดการเรียนรู้ความกตัญญูทเวทและสร้างกิจกรรมโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทโดยการปรับพฤติกรรมปัญญาด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการกระจ่างค่านิยม ดังตาราง

ผู้วิจัยเป็นผู้ให้การช่วยเหลือสนับสนุน ด้วยการกระตุ้นการเรียนรู้ด้วยตนเอง และการสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ โดยยึดหลักแนวความคิดการปรับพฤติกรรมปัญญาด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการกระจ่างค่านิยม กิจกรรมของโปรแกรมแต่ละครั้งมีองค์ประกอบคล้ายกันซึ่งประกอบด้วย ชื่อกิจกรรม วัตถุประสงค์ของกิจกรรม ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม เวลา สื่อ/อุปกรณ์/ใบงานต่าง ๆ วิธีการประเมินผล ตัวอย่างโครงร่างกิจกรรม และผลการศึกษาระยะที่ 1 ที่นำมาใช้ในแต่ละกิจกรรม แสดงในตาราง 6

ตาราง 6 ตัวอย่างโครงร่างกิจกรรมโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการกระจ่างค่านิยม

ครั้งที่ (เวลา)	ชื่อ กิจกรรม	วัตถุประสงค์ ของกิจกรรม	แนวคิด/ทฤษฎี ที่ใช้จัดการเรียนรู้	การประเมินผล นักเรียน	ผลการศึกษาระยะที่ 1 ใช้ในการวิจัยระยะที่ 2
1 (50 นาที)	ปฐมนิเทศ “ทำความ รู้จัก”	1. เพื่อให้ นักเรียนได้รับ ทราบ รายละเอียด ของกิจกรรม เช่น วัตถุประสงค์ ลักษณะ ข้อตกลง ตลอดจน ประโยชน์ที่จะ ได้รับ เป็นต้น 2. เพื่อให้ นักเรียนเกิด	1. การสร้างสัมพันธภาพ โดยการสอนด้วยวิธีการ สร้างศรัทธา ได้แก่ปร โตโมสะ ประกอบด้วย กัลยาณมิตตตา และ สิ่งแวดล้อมภายนอกที่ สร้างบรรยากาศ และ แรงจูงใจในการเรียนรู้ 2. การเสริมแรงทางบวก (B. F. Skinner)	1. สามารถตอบ คำถามและยอมรับ ข้อตกลงร่วมกัน 2. สามารถจับกลุ่ม ทำความ คุ่นเคย และร่วมมือกันทำ กิจกรรมได้ 3. บอกเรื่องที่ตนเอง เป็นผู้รับสิ่งที่ดีจาก คนอื่นได้ 4. ผลแบบวัดความ กตัญญูทเวท (Pre- test)	การวิจัยระยะที่ 1 ความกตัญญูทเวท หมายถึง สภาวะอารมณ์ที่ เกิดขึ้น เมื่อบุคคล ตระหนักคุณค่าของสิ่งที่ ตนได้รับนั้น เป็นผลจาก การกระทำอันมีน้ำใจที่ ผู้อื่นหรือสิ่งอื่นทำให้แก่ตน และอารมณ์นั้นได้กระตุ้น บุคคลให้มีความตั้งใจและ แสดงการกระทำตอบแทน คุณต่อผู้มีบุญคุณทั้ง ทางตรงและทางอ้อม การวิจัยระยะที่ 2 แบบวัดความกตัญญู

ครั้งที่ (เวลา)	ชื่อ กิจกรรม	วัตถุประสงค์ ของกิจกรรม	แนวคิด/ทฤษฎี ที่ใช้จัดการเรียนรู้	การประเมินผล นักเรียน	ผลการศึกษาระยะที่ 1 ใช้ในการวิจัยระยะที่ 2
		ความ คุ่นเคย และไว้วางใจ ผู้วิจัย 3. เพื่อให้ นักเรียนเกิด ความสนใจ กิจกรรม เสริมสร้าง ความกตัญญู เวที			กตเวทีจำนวน 29 ข้อ
2 (50 นาที)	ลำดับ- พ่อแม่ ผู้ปกครอง ผู้รักและ ห่วงใย ลูกทุก โมงยาม	1. เพื่อให้ นักเรียน อธิบายความ รัก ความ ห่วงใย ความ ปรารถนาดี ของ พ่อ แม่ ผู้ปกครองใน การให้การ เลี้ยงดู อบรม สั่งสอน 2.อธิบายถึง คุณค่าของการ เป็นคนมีความ กตัญญูกตเวที ได้ 3. เพื่อให้ นักเรียนเกิด ความรู้สึก ซาบซึ้ง ขอบคุณพ่อแม่ ผู้ปกครองที่ให้	1. แนวคิดโยนิโส มนสิการ 1.1 วิธีคิดแบบสืบสาว เหตุปัจจัย 1.2 วิธีคิดแบบคุณค่า แท้-คุณค่าเทียม 2 กระบวนการกระจำ คำนิยม 2.1 การเลือกคำนิยม 2.2 การเห็นคุณค่าใน คำนิยม	1.มีส่วนร่วมในการ ตอบคำถาม 2.อธิบายความรัก ความห่วงใย ความ ปรารถนาดีของ พ่อ แม่ ผู้ปกครอง ในการให้การเลี้ยง ดู อบรมสั่งสอน 3. บอกคุณค่าของ การเป็นคนมีความ กตัญญูกตเวทีได้ 3. บอกเรื่องที่ ตนเองเป็นผู้รับ ความรัก ความเอา ใจใส่จากผู้อื่นได้	การวิจัยระยะที่ 1 เงื่อนไขภายใน 1.ตระหนักรู้ในคุณค่าของ สิ่งที่ได้รับ 2.ตระหนักรู้ในความ ห่วงใย เอาใจใส่ของผู้มี บุญคุณ การวิจัยระยะที่ 2 ตระหนักรู้ในความรัก ห่วงใย เอาใจใส่ของพ่อ แม่/ผู้ปกครองที่ให้การ เลี้ยงดู อบรมสั่งสอน

ครั้งที่ (เวลา)	ชื่อ กิจกรรม	วัตถุประสงค์ ของกิจกรรม	แนวคิด/ทฤษฎี ที่ใช้จัดการเรียนรู้	การประเมินผล นักเรียน	ผลการศึกษาระยะที่ 1 ใช้ในการวิจัยระยะที่ 2
		การเลี้ยงดู อบรมสั่งสอน			
3 (50 นาที)	เห็นคุณค่า และคิด ตอบแทน ความรัก ความ ห่วงใยของ พ่อแม่ ผู้ปกครอง	1. เพื่อให้ นักเรียนบอก คุณค่าของ ความกตัญญู กตเวทิต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง 2. เพื่อให้ นักเรียนบอก วิธีการตอบ แทนคุณพ่อแม่ ผู้ปกครอง ที่ให้การเลี้ยง ดู อบรมสั่ง สอนได้	1. แนวคิดโยนิโส มนสิการ 1.1 วิธีคิดแบบคุณค่า แท้-คุณค่าเทียม 2. กระบวนการกระจ่าง ค่านิยม 2.1 การเห็นคุณค่าใน ค่านิยม 2.2 การปฏิบัติตาม ค่านิยม	1. ตัดสินให้คุณค่า ของความกตัญญู กตเวทิต่อพ่อแม่ ผู้ปกครองอย่าง เปิดเผย 2. บอกวิธีการตอบ แทนคุณพ่อแม่ ผู้ปกครองได้	<u>การวิจัยระยะที่ 1</u> 1.เงื่อนไขภายใน 1) ตระหนักรู้ในคุณค่าของ สิ่งที่ได้รับ 2) ตระหนักรู้ในความ ห่วงใย เอาใจใส่ของผู้มี บุญคุณ 2. พฤติกรรมการแสดง ความกตัญญูกตเวทิต่อ <u>การวิจัยระยะที่ 2</u> 1.ตระหนักรู้ในความ ห่วงใย เอาใจใส่ของพ่อแม่/ผู้ปกครองที่ให้การ เลี้ยงดู อบรมสั่งสอน 2. วิธีการตอบแทนคุณ พ่อ แม่ ผู้ปกครองทั้งใน ปัจจุบันและนับจากนี้ไป
4 (50 นาที)	ลำต้น- พ่อ แม่ ผู้ปกครอง ผู้เสียสละ เพื่อ อนาคต ของลูก	1. เพื่อให้ นักเรียน อธิบายถึง ความเสียสละ ของพ่อ แม่ ผู้ปกครองใน การให้การ เลี้ยงดู สนับสนุนให้ การศึกษา 2. เพื่อให้ นักเรียน อธิบายคุณค่า	1. แนวคิดโยนิโส มนสิการ 1.1 วิธีคิดแบบสืบสาว เหตุปัจจัย 1.2 วิธีคิดแบบเห็นคุณ- โทษ และทางออก 1.3 วิธีคิดแบบคุณค่า แท้-คุณค่าเทียม 2.. กระบวนการกระจ่าง ค่านิยม	1. มีส่วนร่วมใน การตอบคำถาม 2.อธิบายความ เสียสละของ พ่อ แม่ ผู้ปกครองเพื่อ เลี้ยงดู สนับสนุน ให้การศึกษ 3.บอกคุณค่าของ การเป็นคนมีความ กตัญญูกตเวทิต่อ พ่อแม่ ผู้ปกครอง ได้ 4.บอกเรื่อง	<u>การวิจัยระยะที่ 1</u> 1.เงื่อนไขภายใน 1) ตระหนักรู้ในคุณค่าของ สิ่งที่ได้รับ 2)ตระหนักรู้ในความตั้งใจ ให้ความช่วยเหลือของผู้มี บุญคุณ 3) ตระหนักรู้ในความ เสียสละของผู้มีบุญคุณ <u>การวิจัยระยะที่ 2</u> ตระหนักรู้ในความเสียสละ ของพ่อแม่หรือผู้ปกครอง

ครั้งที่ (เวลา)	ชื่อ กิจกรรม	วัตถุประสงค์ ของกิจกรรม	แนวคิด/ทฤษฎี ที่ใช้จัดการเรียนรู้	การประเมินผล นักเรียน	ผลการศึกษาระยะที่ 1 ใช้ในการวิจัยระยะที่ 2
		ความกตัญญู กตเวทิต่อพ่อ แม่ผู้ปกครอง ได้ 3. เพื่อให้ นักเรียนรู้สึก ซาบซึ้งขอบคุณ พ่อแม่ ผู้ปกครองที่ให้การ เลี้ยงดู สนับสนุนให้ การศึกษา	1.1 การเลือกค่านิยม 1.2 การเห็นคุณค่าใน ค่านิยม	ที่ตนเป็นผู้รับสิ่งที่ดี จากความเสียสละ ของผู้อื่นได้	ในการเลี้ยงดู ให้การศึกษา
5 (50 นาที)	รู้คุณค่า และคิด ตอบ แทน ความ เสียสละ ของพ่อ แม่ ผู้ ปกครอง	1. เพื่อให้ นักเรียน ยืนยันคุณค่า ของความ กตัญญู กตเวทิต่อพ่อ แม่ ผู้ปกครอง อย่างเปิดเผย 2. เพื่อให้ นักเรียนบอก วิธีการตอบ แทนคุณพ่อ แม่ ผู้ปกครอง ที่ให้การเลี้ยง ดู สนับสนุน ให้การศึกษา ได้	1. แนวคิดโยนิโส มนสิการ 1.1 วิธีคิดแบบสืบสาว เหตุปัจจัย 1.2 วิธีคิดแบบคุณค่า แท้-คุณค่าเทียม 2. กระบวนการกระจ่าง ค่านิยม 2.1 ขั้นการเห็นคุณค่า ในค่านิยม 2.2 ขั้นการปฏิบัติตาม ค่านิยม	1. ตัดสินให้คุณค่า ความกตัญญู กตเวทิต่อพ่อ แม่ ผู้ปกครองอย่าง เปิดเผย 2. บอกวิธีการตอบ แทนความเสียสละ ของพ่อแม่ ผู้ปกครองในการ เลี้ยงดู สนับสนุน ให้การศึกษาได้	<u>การวิจัยระยะที่ 1</u> 1. เงื่อนไขภายใน 1) ตระหนักรู้ในคุณค่าของ สิ่งที่ได้รับ 2) ตระหนักรู้ในความตั้งใจ ให้ความช่วยเหลือของผู้มี บุญคุณ 3) ตระหนักรู้ในความ เสียสละของผู้มีบุญคุณ 2. พฤติกรรมการแสดง ความกตัญญูกตเวทิต่อ <u>การวิจัยระยะที่ 2</u> 1. ตระหนักรู้ในความ เสียสละของพ่อแม่หรือ ผู้ปกครองในการเลี้ยงดู ให้ การศึกษา 2. วิธีการตอบแทนคุณ พ่อ แม่ ผู้ปกครองทั้งใน ปัจจุบันและนับจากนี้ไป
6	ดินอุตม-	1. เพื่อให้	1. แนวคิดโยนิโส	1. ร่วมตอบคำถาม	<u>การวิจัยระยะที่ 1</u>

ครั้งที่ (เวลา)	ชื่อ กิจกรรม	วัตถุประสงค์ ของกิจกรรม	แนวคิด/ทฤษฎี ที่ใช้จัดการเรียนรู้	การประเมินผล นักเรียน	ผลการศึกษาระยะที่ 1 ใช้ในการวิจัยระยะที่ 2
(50 นาที)	โรงเรียน ครู ผู้ให้ โอกาสใน การ ศึกษา	นักเรียน อธิบายความ รัก ความ ห่วงใย เอาใจ ใส่ดูแลและ อบรมสั่งสอน ของครูได้	มนสิการ 1.1 วิธีคิดแบบสืบสาว เหตุปัจจัย 1.2 วิธีคิดแบบเห็น คุณ-โทษ และทางออก 1.3 วิธีคิดแบบคุณค่า แท้-คุณค่าเทียม	2.บอกคุณ ประโยชน์ที่ตนได้รับ จากโรงเรียนและครู 3.บอกวิธีการตอบ แทนคุณโรงเรียน และครูได้	1.เงื่อนไขภายใน 1) ตระหนักรู้ในคุณค่าของ สิ่งที่ได้รับ 2) ตระหนักรู้ในความตั้งใจ ให้ความช่วยเหลือของผู้มี บุญคุณ 3) ตระหนักรู้ในความ ห่วงใย เอาใจใส่ของผู้มี บุญคุณ 2. พฤติกรรมแสดงความ กตัญญูท่วงที การวิจัยระยะที่ 2 1. ตระหนักรู้ในความรัก ห่วงใยเอาใจใส่ของครูผู้ อบรมสั่งสอน 2. ตระหนักรู้ในความตั้งใจ ช่วยเหลือสนับสนุน การศึกษาของโรงเรียน 3.วิธีการตอบแทนคุณ ครู และโรงเรียนผู้ให้ การศึกษา
7 (50 นาที)	ติดต่อ แทนครู โรงเรียน ผู้ให้ โอกาส ในการ ศึกษา	1. เพื่อให้ นักเรียน ยืนยัน ความรู้สึก ซาบซึ้ง ขอบคุณต่อครู โรงเรียน และ ผู้มีจิตเมตตา	1. แนวคิดโยนิโส มนสิการ 1.1 วิธีคิดแบบสืบสาว เหตุปัจจัย 1.2 วิธีคิดแบบคุณค่า แท้-คุณค่าเทียม 2.กระบวนการกระจำง	1.มีส่วนร่วมใน กิจกรรมกลุ่มและ แสดงความคิดเห็น 2.บอกรายการ ของผู้สนับสนุน การศึกษาของตน ได้	<u>การวิจัยระยะที่ 1</u> 1.เงื่อนไขภายใน 1) ตระหนักรู้ในคุณค่าของ สิ่งที่ได้รับ 2) ตระหนักรู้ในความตั้งใจ ให้ความช่วยเหลือของผู้มี บุญคุณ 2.พฤติกรรมแสดง

ครั้งที่ (เวลา)	ชื่อ กิจกรรม	วัตถุประสงค์ ของกิจกรรม	แนวคิด/ทฤษฎี ที่ใช้จัดการเรียนรู้	การประเมินผล นักเรียน	ผลการศึกษาระยะที่ 1 ใช้ในการวิจัยระยะที่ 2
		สนับสนุน การศึกษา 2. เพื่อให้ นักเรียนบอก แนวทางการ ตอบแทนผู้มี จิตเมตตา สนับสนุน การศึกษา	ค่านิยม 2.1 ชั้นการเห็นคุณค่า ในค่านิยม 2.2 ชั้นการปฏิบัติตาม ค่านิยม	3.ตัดสินใจเลือก วิธีการตอบแทน คุณของผู้สนับสนุน การศึกษาได้	ความกตัญญูทุกเวที การวิจัยระยะที่ 2 1. ตระหนักถึงความตั้งใจ ช่วยเหลือสนับสนุน การศึกษาของ ครู โรงเรียน ผู้มีจิตศรัทธา หน่วยงาน องค์กร สถาบัน 2.วิธีการตอบแทนคุณ ผู้สนับสนุนการศึกษา
8 (50 นาที)	สะท้อน การ เรียนรู้ ค่านิยม ความ กตัญญู กตเวที	1. เพื่อให้ นักเรียนแสดง ความรู้สึก ความคิดเห็น ต่อการเข้า ร่วมกิจกรรม และสิ่งที่คิด ว่าเป็น ประโยชน์ที่ นำไป ประยุกต์ใช้ 2. เพื่อให้ นักเรียนทำ แบบวัดความ กตัญญู กตเวที (Post- test)	การเสริมแรงทางบวก (B.F. Skinner)	1. ประเมินผล กิจกรรมได้ ครบถ้วน 2. ทำแบบวัดความ กตัญญูกตเวที (Post-test) ได้ ครบถ้วน	การวิจัยระยะที่ 1 ความกตัญญูทุกเวที หมายถึง สภาวะอารมณ์ที่ เกิดขึ้น เมื่อบุคคล ตระหนักคุณค่าของสิ่งที่ ตนได้รับนั้น เป็นผลจาก การกระทำอันมีน้ำใจที่ ผู้อื่นหรือสิ่งอื่นทำให้แก่ตน และอารมณ์นั้นได้กระตุ้น บุคคลให้มีความตั้งใจและ แสดงการกระทำตอบแทน คุณต่อผู้มีบุญคุณทั้ง ทางตรงและทางอ้อม การวิจัยระยะที่ 2 แบบวัดความกตัญญู กตเวทีจำนวน 29 ข้อ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบ่งการทดลอง เป็น 3 ระยะ

ดังนี้

ระยะเตรียมการทดลอง

- ดำเนินการขอหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการทำวิจัย จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ถึงโรงเรียน (ภาคผนวก ก)

- ติดต่อขอพบผู้อำนวยการโรงเรียนยื่นหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการทำวิจัย หลังจากได้รับอนุญาตจากที่ประชุมผู้บริหารโรงเรียน เข้าติดต่อครูประจำชั้นเพื่อขอข้อมูลรายชื่อนักเรียน และช่วงเวลาของการเข้ามาจัดกิจกรรม

- เตรียมความพร้อมของสถานที่ วัสดุ อุปกรณ์ สื่อโสต วิดีโอ และเอกสารที่เกี่ยวข้องในการทำกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น ใบบันทึกกิจกรรม ตารางสะสมหัวใจ ใบบันทึกความกตัญญู

- นัดนักเรียน อธิบายวัตถุประสงค์ของการวิจัย ให้เห็นยินยอมเข้าร่วมกิจกรรมวิจัย และชี้แจงกำหนดการของกิจกรรม

ระยะทดลอง

แบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม กลุ่มทดลองจำนวน 26 คน กลุ่มควบคุมจำนวน 29 คน จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับกลุ่มทดลองจำนวน 8 กิจกรรม ใช้เวลาทำกิจกรรมครั้งละ 50 นาที คน ส่วนกลุ่มควบคุมไม่ได้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ความกตัญญูเรียนชั่วโมงเรียนปกติ และให้บันทึกเหตุการณ์ประจำวัน ทำแบบวัดความกตัญญูทเวทีระยะก่อนการทดลอง ในระหว่างการดำเนินกิจกรรม มีนักเรียนกลุ่มทดลอง 6 คนที่เข้าร่วมกิจกรรมไม่ครบ 80% และกลุ่มควบคุม 4 คนไม่ได้ทำแบบวัดความกตัญญูหลังทดลอง จึงคงเหลือข้อมูลของนักเรียนกลุ่มทดลองจำนวน 20 คน และกลุ่มควบคุมจำนวน 25 คนที่นำไปวิเคราะห์ผล ซึ่งลักษณะข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มนั้นมีความแตกต่างของคะแนนความกตัญญูทเวทีก่อนเริ่มดำเนินการทดลอง ซึ่งความแตกต่างของคะแนนก่อนการทดลองนี้ จะมีผลต่อคะแนนหลังการทดลอง เพื่อลดขนาดความคลาดเคลื่อนนี้ ผู้วิจัยจึงทำการวิเคราะห์สถิติด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมโดยให้คะแนนความกตัญญูทเวทีเป็นตัวแปรร่วม (covariate)

ระยะหลังการทดลอง

- ให้นักเรียนทำแบบวัดความกตัญญูทเวที
- ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูล พร้อมทั้งตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนของแบบสอบถามและแบบบันทึกการเรียนรู้
- นำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง บันทึกข้อมูล โดยการลงรหัสเพื่อทำการวิเคราะห์ทางสถิติ ด้วยโปรแกรมสถิติสำเร็จรูป

การวิเคราะห์ข้อมูล

แบบแผนการวิจัยแบบกึ่งทดลอง มีกลุ่มควบคุม กลุ่มทดลอง วัดผล 2 ระยะ คือ ระยะก่อนการทดลอง และระยะหลังการทดลอง และวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ ดังนี้

1. สถิติพรรณนา วิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย (mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ของคะแนนแบบวัดความกตัญญูทเวที

2. วิเคราะห์ผลของโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวที เปรียบเทียบระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ในระยะก่อนการทดลองและระยะหลังการทดลอง โดยเลือกใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมพหุคูณ (MANCOVA) เพื่อทดสอบสมมติฐาน โดยให้ค่าคะแนนระยะก่อนการทดลอง เป็นตัวแปรร่วม เมื่อพบค่าคะแนนที่ทดสอบมีค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และทำการทดสอบด้านย่อยของตัวแปรนั้นต่อด้วยสถิติวิเคราะห์ การวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม (ANCOVA) เพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระหว่างกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง โดยใช้ค่าคะแนนระยะก่อนการทดลองเป็นตัวแปรร่วม

3. นำผลที่ได้จากการดำเนินการและข้อมูลจากแบบบันทึกการสะท้อนคิดหลังการเรียนรู้ (AAR) ทั้ง 10 กิจกรรมมาวิเคราะห์ ตีความเพื่ออธิบายผลที่ได้และทำการสรุปผล

จริยธรรมการวิจัย

ผู้วิจัยได้ปฏิบัติตามหลักจริยธรรมในการวิจัย โดยคำนึงถึงหลักความเคารพในบุคคล (respect for person) หลักคุณประโยชน์ ไม่ก่ออันตราย (beneficence) และหลักความยุติธรรม (justice) ของกลุ่มตัวอย่างโดยผู้วิจัยส่งเค้าโครงวิจัยเข้ารับการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และได้รับใบอนุญาตในการทำวิจัยในมนุษย์ เอกสารหมายเลขรับรอง SWUEC-G-500-2564 (ภาคผนวก ก) จากนั้นผู้วิจัยทำการขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลในโรงเรียน ชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัยกับผู้ให้ข้อมูล ผู้ปกครอง สอบถามความสมัครใจ ให้ผู้เข้าร่วมมีอิสระในการให้ข้อมูลมีสิทธิ์ตอบหรือไม่ตอบคำถาม โดยผู้วิจัยแจ้งผู้ให้ข้อมูลทราบว่า ข้อมูลที่ได้จะถูกจัดเก็บไว้ในที่ปลอดภัย และไม่เปิดเผยหากไม่ได้รับความยินยอมจากผู้ให้ข้อมูล รวมทั้งจะนำเสนอข้อมูลที่ได้โดยตรงไปตรงมาตามข้อมูลที่ได้จากการศึกษาและใช้นามสมมติไม่เปิดเผยชื่อจริง และปฏิบัติตามข้อกำหนดที่ได้ให้ไว้อย่างเคร่งครัด ดังต่อไปนี้

1. ขอความยินยอมจากผู้เข้าร่วมวิจัย เห็นชื่อในช่องลายเซ็นของผู้เข้าร่วมวิจัย
2. ในกรณีที่กลุ่มตัวอย่างเป็นเยาวชนที่อายุต่ำกว่า 18 ปี ผู้วิจัยต้องให้ทั้งผู้เข้าร่วมวิจัยและผู้ปกครองหรือตัวแทนโดยชอบธรรมของเยาวชนตามกฎหมายให้ความยินยอม

3. หากผู้เข้าร่วมวิจัยหรือตัวแทนโดยชอบธรรมตามกฎหมายของผู้เข้าร่วมวิจัยไม่สามารถอ่านหนังสือ เขียนหนังสือได้ ให้มีพยานที่ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียเข้าร่วมในกระบวนการให้ความยินยอมโดยสมัครใจด้วยและมีช่องลายเซ็นพร้อมวันเดือนปีบนเอกสารเพื่อยืนยันว่ามีกรให้ข้อมูลเกี่ยวกับการวิจัยแก่ผู้เข้าร่วมวิจัยเพียงพอ และผู้เข้าร่วมวิจัยให้ความยินยอมเข้าร่วมในการวิจัยนั้นโดยสมัครใจ

4. ผู้เข้าร่วมวิจัยจะไม่ได้รับผลกระทบหรืออันตรายใด ๆ จากการเข้าร่วมโครงการวิจัย ถ้ากลุ่มตัวอย่างได้รับอันตรายในระหว่างกรให้ข้อมูลวิจัย ผู้วิจัยจะเป็นผู้รับผิดชอบต่อความเสียหายทั้งหมดที่เกิดขึ้น

5. ผู้เข้าร่วมวิจัยมีอิสระในการเลือกที่จะยินยอมหรือไม่ยินยอมเข้าร่วมงานวิจัย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยเรื่อง “ผลของโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทีโดยการปรับพฤติกรรมปัญญาด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการกระจำง่า่านิยมนสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย: การวิจัยผลสานวิธี มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ 1) เพื่อศึกษาความหมาย ลักษณะ และเงื่อนไขของความกตัญญูทเวทีของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย 2) เพื่อศึกษาผลของโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทีโดยการปรับพฤติกรรมปัญญาด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการกระจำง่า่านิยมนสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามขบวนการและขั้นตอนต่าง ๆ จนกระทั่งประเมินประสิทธิผลของโปรแกรมที่สร้างขึ้น จึงนำเสนอผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ ดังนี้

1. ผลการศึกษาความหมาย ลักษณะและเงื่อนไขของความกตัญญูทเวที
 - 1.1 ความหมายของความกตัญญูทเวที
 - 1.2 อารมณ์ของความกตัญญูทเวที
 - 1.3 พฤติกรรมการแสดงความกตัญญูทเวที
 - 1.4 เงื่อนไขของความกตัญญูทเวที
2. ผลการประเมินประสิทธิผลของโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทีโดยปรับพฤติกรรมปัญญาด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการกระจำง่า่านิยมน

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาความหมาย ลักษณะ และเงื่อนไขของความกตัญญูทเวที

เพื่อศึกษาความหมาย ลักษณะ และเงื่อนไขของความกตัญญูทเวที ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยระยะที่ 1 การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลหลัก มีดังนี้

ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลหลัก

นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่มีประสบการณ์ความกตัญญูทเวทีจำนวน 10 คนของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาแห่งหนึ่งในจังหวัดอ่างทอง มีรายละเอียด ดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1 (A1) เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เอกวิทย์-คณิต เพศหญิง อายุ 18 ปี ภูมิลำเนา จังหวัดตาก พักอาศัยที่หอพักของวัดสระแก้ว เข้าเรียนที่วัดสระแก้วตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ครอบครัวอยู่ที่จังหวัดตาก มีพี่ชาย พี่สะใภ้ น้องชาย 1 คนและลูกของพี่ชาย 3 คน ครอบครัวประกอบอาชีพเกษตรกร ทำไร่ ปลูกพืชผักส่งขาย ผู้ให้ข้อมูลแยกจากพ่อแม่ตั้งแต่

เด็ก ๆ พ่อมีภรรยา 2 คน แม่เป็นภรรยาคนที่สอง เมื่ออายุประมาณ 3 ขวบ พ่อต้องโทษจำคุก ส่วนแม่ย้ายไปทำงานที่จังหวัดอื่น และแต่งงานมีครอบครัวใหม่ เติบโตมาโดยพี่ชายและพี่สะใภ้ เป็นคนเลี้ยงดู ส่งเสียให้การศึกษา ผู้ให้ข้อมูลมีความกตัญญูตเวทีต่อ พี่สะใภ้ แม่หลง แม่ และ ครู ประสบการณ์การมีความกตัญญูตเวทีที่สำคัญ คือ ความซาบซึ้งใจต่อพี่สะใภ้ที่แม่ไม่ใช่พ่อแม่ แต่เลี้ยงดู ดูแลทำทุกอย่างให้เหมือนลูก ผู้ให้ข้อมูลจึงอยากช่วยแบ่งเบาภาระไม่ยอมให้พี่สะใภ้ ต้องเหนื่อยหรือทุกข์ใจ เวลาอยู่บ้าน จะช่วยทำงานบ้านทุกอย่าง ช่วยดูแลน้อง ทำอาหารเตรียมไว้ให้ ที่โรงเรียน ตั้งใจเรียน ปฏิบัติตามกฎระเบียบ เชื่อฟังคุณครู ทำกิจกรรมสภานักเรียนและสภานักเรียนมาโดยตลอด ปีนี้เป็นทั้งประธานนักเรียน และประธานสภานักเรียน

ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2 (A2) เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เอก วิทย์-คณิต เพศชาย อายุ 17 ปี ภูมิลำเนา จังหวัดอ่างทอง พักอาศัยที่บ้านกับตาและยาย เข้าเรียนที่โรงเรียนวัดสระแก้ว ตั้งแต่ชั้นอนุบาล พ่อแม่แยกทางกันตั้งแต่เกิด ไม่เคยเห็นหน้าพ่อ แม่ทิ้งผู้ให้ข้อมูลไว้ให้ตายาย เลี้ยงดูตั้งแต่หลังคลอด ย้ายไปทำงานจังหวัดอื่นและมีครอบครัวใหม่ มีน้องชายต่างมารดา 1 คน ผู้ให้ข้อมูลมีความกตัญญูตเวทีต่อ ตายาย คนที่บริจาคเลือดให้ ครู แม่ พ่อ เพื่อน และสุนัข ประสบการณ์การมีความกตัญญูตเวทีที่สำคัญคือ การมีความสำนึกบุญคุณของตายายที่ให้การเลี้ยงดู ตอนเด็กเคยประสบอุบัติเหตุหนัก เข้านอนในโรงพยาบาล ตาและยายคอยเฝ้าดูแลไม่ทอดทิ้งจนรอดชีวิตมาได้ ผู้ให้ข้อมูลอยากช่วยแบ่งเบาภาระของตายายช่วยทำงานบ้าน ซ่อมแซมงานที่ต้องยกของหนัก วันหยุดก็ไปรับจ้างทำงานพิเศษ เพื่อช่วยหาเงินเป็นค่าใช้จ่ายภายในบ้าน ในโรงเรียน ผู้ให้ข้อมูล ประพฤติตนเป็นเด็กดี เชื่อฟังคุณครู นำคำสั่งสอนของครูไปปฏิบัติ คอยช่วยงานครู ช่วยกิจกรรมของโรงเรียนทุกอย่างที่ทำได้ มาตั้งแต่เด็ก ๆ อย่างสม่ำเสมอ

ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3 (A3) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เอกภาษาญี่ปุ่น เพศหญิง อายุ 19 ปี ภูมิลำเนา จังหวัดตาก พักอาศัยที่หอพักวัดสระแก้ว เข้าเรียนโรงเรียนวัดสระแก้วตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ครอบครัวอยู่ที่จังหวัดตาก มีพ่อ แม่ และน้อง 3 คน ผู้ให้ข้อมูลเป็นลูกคนโต ครอบครัวมีอาชีพเกษตรกร ทำไร่ปลูกพืชผักและเลี้ยงหมู ผู้ให้ข้อมูลมีความกตัญญูตเวทีต่อ พ่อแม่ ตายาย และโรงเรียน ประสบการณ์การมีความกตัญญูตเวทีที่สำคัญ คือ การเห็นความเหนื่อยยากลำบากของพ่อแม่ในการทำมาหากิน ต้องทำงานหนักหาเงินมาเลี้ยงดูและคอยดูแลลูก ๆ ผู้ให้ข้อมูลจึงพยายามที่จะแบ่งเบาภาระพ่อแม่ คอยช่วยทำงานบ้าน ดูแลน้อง ทำอาหาร ช่วยงานเลี้ยงหมู และช่วยงานในไร่ บางครั้งก็ไปรับจ้างทำไร่กับพ่อแม่ ในโรงเรียน ประพฤติตัวเป็นเด็กดี ตั้งใจเรียน เพื่อไม่ให้พ่อแม่เดือดร้อน ไม่สบายใจ ทำงานตามที่ได้รับมอบหมายทั้งที่หอพักและโรงเรียน เช่น เป็นเวรทำความสะอาด เตรียมอาหาร เป็นต้น

ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4 (A4) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เอกภาษาอังกฤษ เพศหญิง อายุ 18 ปี ภูมิลำเนา จังหวัดตาก พักอาศัยที่หอพักวัดสระแก้ว เข้าเรียนโรงเรียนวัดสระแก้วตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ครอบครัวอยู่ที่จังหวัดตาก มีปู่ ย่า พ่อ แม่ และพี่น้องจำนวน 8 คน ผู้ให้ข้อมูลเป็นลูกคนที่ 4 พ่อแม่ทำอาชีพเกษตรกร ทำไร่ปลูกพืชผัก ปลูกข้าวขาย ผู้ให้ข้อมูลมีความกตัญญู กตเวทิต่อ พ่อแม่ ครู เพื่อน วิทยากรสอนดนตรี ญาติ และแมว ประสบการณ์การมีความกตัญญู กตเวทิตที่สำคัญ คือ การมีความสำนึกคุณของพ่อแม่ว่าเป็นผู้ให้กำเนิดชีวิต ให้ความรัก เลี้ยงดู คอยอบรมสั่งสอนช่วยเหลือทุกอย่าง ผู้ให้ข้อมูลจึงคอยช่วยแบ่งเบาภาระของพ่อแม่ ด้วยการช่วยทำงานบ้านทุกอย่าง ช่วยงานไร่ รับจ้างทำไร่กับพ่อแม่ ไปช่วยแม่จัดงานเวลาว่างในหมู่บ้าน ในโรงเรียน ช่วยทำงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย เช่น ถางหญ้า ทำความสะอาด ต้อนรับผู้มีจิตศรัทธาที่วัดในวันเสาร์-อาทิตย์ และทำงานจิตอาสา เช่น ช่วยสวดมนต์ ทำความสะอาด และทำกิจกรรมเล่นดนตรีกับวงดนตรีของโรงเรียน

ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5 (A5) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 เพศหญิง อายุ 17 ปี เรียนเอกภาษาจีน ภูมิลำเนา จังหวัดตาก พักอาศัยที่หอพักวัดสระแก้ว เข้าเรียนโรงเรียนวัดสระแก้วตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ครอบครัวอยู่ที่จังหวัดตาก มี พ่อ แม่ มีพี่น้องจำนวน 6 คน ผู้ให้ข้อมูลเป็นลูกคนโต ครอบครัวมีอาชีพเกษตรกร เข้าที่ไร่ปลูกพืชผักขาย ผู้ให้ข้อมูลมีความกตัญญู กตเวทิต่อ พ่อแม่ ครูดนตรี เพื่อน รุ่นพี่ และโรงเรียน ประสบการณ์การมีความกตัญญู กตเวทิตที่สำคัญ คือ การเห็นความลำบากของพ่อแม่ เห็นอียากในการหาเงินมาเลี้ยงดู ส่งเสียลูกให้ได้เล่าเรียน ผู้ให้ข้อมูลจึงพยายามช่วยแบ่งเบาภาระภายในบ้าน ทำงานบ้านทุกอย่าง และช่วยงานในไร่ เมื่ออยู่ที่โรงเรียน ทำตัวเป็นเด็กดี ช่วยทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย เช่น เตรียมอาหาร ทำความสะอาดโรงเรียนและวัด ช่วยจัดสถานที่งานวัด เป็นต้น แต่ก่อนไม่ได้ตั้งใจเรียน แต่เมื่อนึกถึงว่าพ่อแม่ลำบากก็มีความตั้งใจจะเรียนหนังสือให้เก่ง เพื่อมีงานทำในอนาคตจะได้ตอบแทนพ่อแม่ นอกเวลาเรียนทำกิจกรรมเล่นดนตรีวงของโรงเรียน เป่าแซกโซโฟน ตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เคยประกวดชนะเลิศการแข่งขันได้ที่ 2 ของประเทศ และเคยแสดงงานใหญ่ทั้งในและนอกโรงเรียน

ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 6 (A6) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 เพศหญิง อายุ 16 ปี เรียนเอกภาษาจีน ภูมิลำเนา จังหวัดเชียงราย พักอาศัยที่หอพักวัดสระแก้ว เข้าเรียนโรงเรียนวัดสระแก้วตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ในครอบครัวอยู่กับพ่อ แม่ มีพี่น้องจำนวน 4 คน ผู้ให้ข้อมูลเป็นลูกคนที่ 3 พ่อแม่มีอาชีพทำสวนปลูกผักขาย ผู้ให้ข้อมูลมีความกตัญญู กตเวทิต่อ พ่อแม่ ครู และเพื่อน ประสบการณ์การมีความกตัญญู กตเวทิตที่สำคัญ คือ ความรู้สึกอยากแบ่งเบาภาระของพ่อแม่ เพราะว่าพ่อแม่เลี้ยงดูมาตั้งแต่เด็ก ๆ ต้องทำงานหนักทำมาหากินและคอยอบรมสั่งสอน ผู้ให้

ข้อมูลจึงช่วยทำงานบ้าน ทำความสะอาด ทำอาหารให้พ่อแม่ อยากเป็นคนดี เรียนสูง ๆ ทำงานดี ๆ เพื่อตอบแทนพ่อแม่ เวลาอยู่โรงเรียน ช่วยงานที่ได้รับมอบหมาย เช่น ทำความสะอาด เป็นเลขานุการของบ้านที่หอพัก ดูแลความเป็นอยู่ของสมาชิกในหอพัก และทำกิจกรรมชมรมฟุตบอลหญิงของโรงเรียน

ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7 (A7) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เพศชาย อายุ 18 ปี เรียนเอกภาษาญี่ปุ่น เข้าเรียนที่โรงเรียนวัดสระแก้วตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ภูมิลำเนาอยู่จังหวัดตาก แต่พ่อแม่ได้ย้ายมารับจ้างทำงานโรงงาน ที่จังหวัดระยองตั้งแต่ผู้ให้ข้อมูลยังเล็ก ๆ ปัจจุบันเวลาปิดเทอมจะกลับไปหาพ่อแม่ที่จังหวัดระยอง ครอบครัวมี พ่อ แม่ และมีพี่น้องจำนวน 3 คน ผู้ให้ข้อมูลเป็นลูกคนที่ 2 ผู้ให้ข้อมูลมีความกตัญญูตเวทีต่อ พ่อแม่ คนไม่รู้จักที่ให้ความช่วยเหลือตอนเดินทาง ครู และผู้จัดการโรงเรียน ประสบการณ์การมีความกตัญญูตเวทีที่สำคัญ คือ คือ เห็นพ่อแม่ลำบากทำมาหากินเพื่อเลี้ยงดู ส่งเสียให้ลูกมีการศึกษา เพราะพ่อแม่เรียนจบไม่สูง มีอาชีพรับจ้างหาเช้ากินค่ำ ไปทำงานตั้งแต่เช้ามืด กลับดึก แม่ตนเองจะลำบาก แต่ก็พยายามสนับสนุนการศึกษา เอาเงินมาซื้อการ์ตูนฝึกภาษาญี่ปุ่นให้ลูกที่บอกอยากได้ ผู้ให้ข้อมูลจึงพยายามช่วยแบ่งเบาภาระพ่อแม่เวลากลับบ้าน จะทำความสะอาดเก็บกวาดบ้าน ทำอาหารไว้ให้พ่อแม่กลับจากทำงาน และทำอาหารใส่ปั่นโตให้พ่อแม่ตอนเช้า เมื่ออยู่ที่โรงเรียน พยายามตั้งใจเรียน อยากเรียนสูง ๆ ทำงานหาเงินมาเลี้ยงดูตอบแทนพ่อแม่ ช่วยงานหอพัก เป็นหัวหน้าบ้านและพี่เลี้ยงช่วยดูแลน้อง ๆ ในหอพัก และช่วยงานของโรงเรียนตามโอกาส

ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8 (A8) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 อายุ 18 ปี เรียนเอกภาษาญี่ปุ่น ภูมิลำเนา จังหวัดตาก พักอาศัยที่หอพักวัดสระแก้ว เข้าเรียนโรงเรียนวัดสระแก้วตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ครอบครัวอยู่ที่จังหวัดตากมีพ่อแม่ และมีพี่น้องจำนวน 9 คน ผู้ให้ข้อมูลเป็นลูกคนที่ 4 พ่อแม่มีอาชีพเกษตรกร ปลูกพืชผัก เลี้ยงสัตว์ ผู้ให้ข้อมูลมีความกตัญญูตเวทีต่อ พ่อแม่ ครู เพื่อน และพี่สาว ประสบการณ์การมีความกตัญญูตเวทีที่สำคัญ คือ การเห็นความเหนื่อยยากลำบากของพ่อแม่ ต้องตากแดด ตากฝนทำงานหนักเพื่อหาเงินมาเลี้ยงดู ส่งเสียลูก ๆ ให้ได้เล่าเรียน จึงอยากช่วยแบ่งเบาภาระของพ่อแม่ เวลากลับบ้านผู้ให้ข้อมูลจะช่วยทำงานบ้าน ทำอาหาร ซักผ้า ทำความสะอาดบ้าน เลี้ยงน้องเวลาพ่อแม่ไปทำงานในไร่ และช่วยทำงานไร่ด้วย มีความตั้งใจว่าเมื่อเรียนจบ มีงานทำแล้วอยากสร้างบ้านที่กว้าง ๆ ให้พ่อแม่ ตอนอยู่ที่โรงเรียน ช่วยงานที่ได้รับมอบหมาย รับหน้าที่เป็นหัวหน้าบ้านดูแลน้อง ๆ ที่เป็นเด็กเล็ก เช่น ซักผ้า เครื่องนอน ช่วยแต่งตัวให้ เป็นต้น

ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9 (A9) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 เพศหญิง อายุ 16 ปี เอกภาษาอังกฤษ ภูมิลำเนาจังหวัดอ่างทอง เริ่มเข้าเรียนที่โรงเรียนวัดสระแก้วตั้งแต่ชั้นอนุบาลพักอาศัยอยู่บ้านกับพ่อแม่บุญธรรม ในครอบครัวมี ทวด ตา ยาย (ตายายเป็นพ่อแม่บุญธรรม) พี่สาวของยาย และพี่สาวลูกบุญธรรมอีกคนหนึ่งของตายาย พ่อแม่แยกทางกันตั้งแต่ผู้ให้ข้อมูลยังเป็นเด็กทารก แล้วยกผู้ให้ข้อมูลเป็นลูกบุญธรรมของยายซึ่งมีศักดิ์เป็นอาของแม่ ตาและยายมีอาชีพเป็นครูสอนนาฏศิลป์ของโรงเรียนวัดสระแก้ว และเป็นเจ้าของโรงลิเกเด็กกำพร้าวัดสระแก้ว ผู้ให้ข้อมูลมีความมกตัญญูทวดที่ต่อ ตายาย พ่อ แม่ พี่สาวบุญธรรม และคนที่เคยช่วยเหลือ ประสพการณ์ความมกตัญญูทวดที่สำคัญ คือ ความสำนึกว่าตาและยายเป็นผู้มีบุญคุณ เลี้ยงดูดูแลทำทุกอย่างให้มาตั้งแต่ยังไม่หย่านมจนเติบโตมาอย่างดี จึงได้ตอบแทนคุณด้วยการทำงานแบ่งเบาภาระ เช่น ช่วยทำงานบ้าน และฝึกเล่นลิเก หารายได้เสริม เมื่อได้เงินค่าจ้างมาก็แบ่งมาให้ ยายทวด ตา ยาย ช่วยค่าใช้จ่ายในบ้าน และผู้ให้ข้อมูลคอยช่วยงานโรงเรียนอยู่เสมอ ทำการแสดง ฟ้อนรำเวลาว่างของโรงเรียน เป็นจิตอาสาช่วยงานวัดสระแก้ว เวลาผู้มีจิตศรัทธามอบบริจาค ไปช่วยต้อนรับ ช่วยจัดเตรียมสถานที่

ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 10 (A10) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 เพศหญิง อายุ 17 ปี เอกภาษาอังกฤษ เข้าเรียนที่โรงเรียนวัดสระแก้วตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 พักอาศัยอยู่บ้านกับพ่อแม่ มีพี่น้องจำนวน 2 คน ผู้ให้ข้อมูลเป็นลูกคนสุดท้อง พ่อเป็นพนักงานขับรถและแม่เป็นพนักงานของโรงเรียนวัดสระแก้ว ผู้ให้ข้อมูลมีความมกตัญญูทวดที่ต่อ พ่อแม่ โรงเรียนและผู้จัดการโรงเรียน ประสพการณ์ของการมีความมกตัญญูทวดที่สำคัญ คือ การเห็นถึงความเหน็ดเหนื่อยลำบากในการทำมาหากิน เพื่อเลี้ยงดูลูก ๆ ของพ่อแม่ ผู้ให้ข้อมูลจึงช่วยทำงานบ้านทุกอย่าง หุงข้าว ล้างจาน ซักเสื้อผ้าให้พ่อแม่ เป็นการแบ่งเบาภาระ ในวันหยุดก็ออกไปช่วยแม่ขายนมเปรี้ยว ทำเช่นนี้ ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จนถึงก่อนที่พ่อแม่จะได้รับความช่วยเหลือจ้างให้เข้าทำงานเป็นพนักงานโรงเรียน และเพื่อตอบแทนโรงเรียนที่ให้โอกาสเรียนหนังสือ จึงตั้งใจเรียนหนังสือ มีผลการเรียนดีเป็นตัวแทนของโรงเรียนเข้าร่วมการแข่งขันทางวิชาการ

โดยสรุปข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้ดังตาราง 7 ดังนี้

ตาราง 7 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูล	ชื่อ	อายุ	ชั้น	เข้าศึกษา	ผู้ให้ข้อมูลมีความมกตัญญูทวดที่ต่อผู้เกี่ยวข้อง
1	น.ส. A1	18	ม.6	ม.4	พี่สะใภ้ แม่หลวง แม่ ครู และคนอื่นที่ให้ความช่วยเหลือ
2	นาย A2	17	ม.6	อนุบาล	ตายาย ครู คนที่บริจาคเลือดให้แม่ พ่อ และเพื่อน

ตาราง 7 (ต่อ)

ผู้ให้ข้อมูล	ชื่อ	อายุ	ชั้น	เข้าศึกษา	ผู้ให้ข้อมูลมีความกตัญญูตเวทีต่อผู้เกี่ยวข้อง
3	น.ส. A3	19	ม.6	ป.1	พ่อแม่ ตายาย และโรงเรียน
4	น.ส. A4	18	ม.6	ม.1	พ่อแม่ ครู เพื่อน วิทยากรสอนดนตรี ญาติ และแมว
5	น.ส. A5	17	ม.5	ป.5	พ่อแม่ ครูคนตรี เพื่อน รุ่นพี่ และโรงเรียน
6	น.ส. A6	16	ม.4	ม.2	พ่อแม่ ครู และเพื่อน
7	นาย A7	18	ม.6	ป.2	พ่อแม่ คนไม่รู้จักที่ให้ความช่วยเหลือ ครู และผู้จัดการโรงเรียน
8	น.ส. A8	18	ม.6	ป.1	พ่อแม่ ครู เพื่อน และพี่สาว
9	น.ส. A9	16	ม.5	อนุบาล	ตายาย พ่อ แม่ พี่สาวบุญธรรม และคนที่เคยช่วยเหลือ
10	น.ส. A10	17	ม.5	ป.1	พ่อแม่ โรงเรียน และผู้จัดการโรงเรียน

จากตาราง 7 ซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 10 คน ถูกเลือกแบบเจาะจง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่มีประสบการณ์การมีความกตัญญูตเวที อายุ 16-19 ปี ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง เข้าเรียนที่โรงเรียนวัดสระแก้วตั้งแต่ชั้นอนุบาล จนถึง ม.4 ผู้ให้ข้อมูลมีความกตัญญูตเวทีต่อบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด เช่น พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู เพื่อน ญาติ รวมทั้งคนอื่นที่ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ให้ข้อมูล เช่น ผู้จัดการโรงเรียน และคนแปลกหน้า และสิ่งที่ไม่ใช่บุคคล เช่น โรงเรียน เป็นต้น จากผลนี้แสดงถึงผู้ให้ข้อมูลหลักมีประสบการณ์ความกตัญญูตเวทีที่สามารถให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ได้เป็นอย่างดี

กระบวนการสัมภาษณ์

ผู้วิจัยพบผู้ให้ข้อมูลตามวันเวลา และสถานที่ที่นัดหมาย เริ่มต้นด้วยการสร้างสัมพันธภาพ ซึ่งแจ้งวัตถุประสงค์ของการวิจัยและข้อตกลงของการสัมภาษณ์ โดยเฉพาะเรื่องการพิทักษ์สิทธิของผู้ให้ข้อมูล ข้อมูลจากการสัมภาษณ์จะถูกเก็บไว้เป็นความลับ และผู้ให้ข้อมูลมีอิสระในการให้หรือไม่ให้ข้อมูล สถานที่ให้สัมภาษณ์เป็นส่วนด้านในของห้องสมุด มีความเป็นส่วนตัวเพราะเป็นช่วงชั่วโมงเรียน ภายในห้องมีเพียงผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลหลักเท่านั้น การสนทนามีบรรยากาศที่ผ่อนคลายและความไว้วางใจกัน ทำให้ผู้ให้ข้อมูลมีความสบายใจกล้าพูดเปิดเผยเรื่องราวของตนเอง โดยผู้วิจัยใช้สอบถามข้อมูลทั่วไปเพื่อสร้างสัมพันธภาพ หลังจากนั้นเข้าสู่คำถามหลักซึ่งข้อความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ เพื่อศึกษาความหมายลักษณะของพฤติกรรม เงื่อนไขของความกตัญญูตเวทีของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย และ

เชื่อมโยงเข้าสู่วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 คือ เพื่อศึกษาผลของโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวที โดยการปรับพฤติกรรมปัญญาและกระบวนการกระจ่างค่านิยมต่อไป

ความหมายของความกตัญญูทเวที

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกมาทำการวิเคราะห์ตีความ และนำเสนอ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยระยะที่ 1 ดังนี้

จากผลการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลให้ความหมายของ “ความกตัญญูทเวที” ว่าเป็น “การรู้คุณของผู้อื่นที่ให้คุณประโยชน์อาจจะโดยการมีน้ำใจ ให้ความช่วยเหลือ ให้การเลี้ยงดู สนับสนุนตน และเป็นความคิดปรารถนาจะตอบแทนต่อผู้มีบุญคุณ และเมื่อมีโอกาสก็ลงมือ กระทำการตอบแทนคุณผู้มีบุญคุณด้วยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง” เช่นคำที่กล่าวว่า

“เรามีน้ำใจกับเรา ถ้ามีโอกาส เราก็อยากตอบแทนเขา ความกตัญญูคือ การตอบแทนพระคุณคนที่ช่วยเหลือเรา” (น.ส.A1)

“เราได้มีคนมาช่วยเหลือเรา พอเราได้รับความช่วยเหลือจากคนอื่นแล้วเราควรจะมี จิตสำนึกว่าเราควรตอบแทนพระคุณของเขา ในสิ่งที่เขาช่วยมา หรือสิ่งอื่นที่เขาเกิดปัญหา เรา ก็ควรจะช่วยเหลือเขา” (นาย A2)

“ความกตัญญูทเวทีก็คือ การไม่ลืมบุญคุณผู้มีพระคุณ ไม่ว่าจะป่เป็นพ่อแม่ ครู หรือ ว่าคนที่คอยสนับสนุนเรา ถ้าเรามีโอกาสเราก็พร้อมที่จะตอบแทน” (นาย A7)

“คือการที่เรารู้คุณของผู้มีพระคุณ หรือของพ่อกับแม่ แล้วเราตอบแทนท่านด้วยการ เป็นคนดีก็ได้ หรือว่าการช่วยเหลือท่านในยามลำบากก็ได้คะ” (น.ส.A8)

“หนูคิดว่าเป็นความรู้สึก หรือว่าการตอบแทนผู้มีพระคุณคะ ความรู้สึกชอบคุณเขาที่ เลี้ยงดูเรา คือ หนูรู้สึกท่พ่อแม่หนูเลี้ยงหนูตั้งแต่ตอนเด็ก ๆ มาเลยคะ แล้วหนูเห็นทำงานหนักมาก เลยคะ หนูก็อยากช่วยพ่อแม่แบ่งเบาภาระคะ บางครั้งหนูคือ แต่หนูก็รู้สึกท่หนูอยากเป็นคนดี แต่ หนูก็เป็นคนดี๊ หนูไม่สามารถทำได้คะ แต่หนูก็พยายามเป็นคนดีตอบแทน หนูคิดว่าถ้าหนูโตไป หนูอยากทำงานดี ๆ เรียนสูง ๆ แล้วก็ซื้อบ้านให้ ดูแลพ่อแม่ ยามที่แก่แบบนี้คะ” (น.ส.A6)

“กตัญญูคือเรารู้คุณคะ เหมือนกับพ่อแม่อย่างนี้ เขาเลี้ยงเรามาตั้งแต่เด็กนะคะ เราก็เหมือนกับรู้ว่าเขาให้ความรัก เขาให้ทุกอย่างกับเราแบบนี้คะ ส่วนกตเวที หนูคิดว่าน่าจะเป็น การตอบแทนบุญคุณของเขาคะ หนูคิดว่าสองคำนี้ถ้าแยกกันมันก็ไม่สมบูรณ์ มันต้องรวมกัน เป็นรู้คุณ และก็จะสามารถตอบแทนบุญคุณของพ่อแม่ได้ ของคุณครูที่อบรมสั่งสอนให้ความรู้เรา และก็คนอื่น ๆ ด้วยคะที่มาช่วยเหลือ เรากลับบ้านไปเราไปทำงานบ้าน ไปช่วยเขาเก็บกวาดล้าง จาน หรือไปช่วยเขาทำไร อันนี้ถือว่าเป็นการกตัญญู ถ้าเป็นคุณครูเราก็ช่วยเขาถือของ เพราะว่า

เขามาให้ความรู้เรา หรือว่าจะเป็นในวันครูเราก็ทำพานให้แบบนี้ เขาดอกไม้รูปเทียนให้ มันก็ถือเป็น การขอบคุณ แล้วก็คือเป็นการแทนคุณ” (น.ส. A4)

จากคำกล่าวข้างต้น เมื่อนำมาตีความหมาย สามารถสรุปความหมายความมกัตัญญุกตเวทิต์ได้ 2 ลักษณะ ดังนี้

1) ความมกัตัญญุกตเวทิต์ ในความหมายของ “การรู้คุณ” มีลักษณะเป็นสภาวะภายในจิตใจของบุคคลที่เกิดขึ้นเมื่อนักเรียนตระหนักรู้ว่า ตนเองเป็นผู้รับคุณประโยชน์ที่จัดเตรียมให้โดยผู้มีบุญคุณ เมื่อรู้คุณแล้วทำให้เกิดความต้องการที่จะทำการตอบแทนผู้มีบุญคุณ ซึ่งสามารถเทียบเคียงได้กับ “เวทนา ปัจจยา ตัณหา” เป็นขั้นที่ 2 ในปัจจุสมุปบาท 5 ขั้น ที่ สารโฆ บัควศรี (2524) ได้นำมาอธิบายเกี่ยวกับการเกิดค่านิยมและเจตคติ โดยขั้นที่ 1 ผัสสะ ปัจจยา เวทนา คือ การได้ประสบ หรือสัมผัสกระตุ้นให้เกิดความรู้สึก ขั้นที่ 2 เวทนา ปัจจยา ตัณหา คือ ความรู้สึกกระตุ้นให้เกิดความอยาก (desire) ขั้นที่ 3 ตัณหา ปัจจยา อุปาทาน คือความอยากกระตุ้นให้เกิดความยึดมั่นเป็นค่านิยม ขั้นที่ 4 อุปาทาน ปัจจยา ภาพ คือ ค่านิยมกระตุ้นให้เกิดสภาวะรุ่มร้อนหรือพร้อมอยู่ในใจแต่ยังไม่แสดงออกเป็นเพียงความโน้มเอียง นั่นก็คือเป็นเจตคติ และขั้นที่ 5 ภาพ ปัจจยา ชาติ คือเจตคติกระตุ้นให้เกิดการกระทำที่ปรากฏออกมาภายนอก (action) จึงกล่าวได้ว่า การรู้คุณ เป็นสภาวะทางอารมณ์หรือความรู้สึกที่กระตุ้นให้เกิดความต้องการตอบแทนคุณต่อผู้มีพระคุณ

2) ความมกัตัญญุกตเวทิต์ ในความหมายของ “การตอบแทนคุณ” มีลักษณะเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกเป็นการกระทำที่ปรากฏเห็นเพื่อตอบแทนผู้มีพระคุณหรือเป็นความตั้งใจและแนวโน้มจะแสดงพฤติกรรมนั้นทันทีเมื่อมีโอกาส ซึ่งสามารถเทียบเคียงได้กับ ขั้นที่ 4 อุปาทาน ปัจจยา ภาพ คือค่านิยมกระตุ้นให้เกิดสภาวะรุ่มร้อนหรือพร้อมอยู่ในใจแต่ยังไม่แสดงออกเป็นเพียงเจตคติ คือ ความโน้มเอียง และขั้นที่ 5 ภาพ ปัจจยา ชาติ คือเจตคติกระตุ้นให้เกิดการกระทำที่ปรากฏออกมาภายนอก (action) โดยพฤติกรรมหรือความโน้มเอียงที่จะแสดงพฤติกรรมการตอบแทนคุณนั้นมีวิธีการต่าง ๆ ตามกำลัง สถานการณ์ของผู้มีความมกัตัญญุกตเวทิต์

จากการวิเคราะห์ความหมายความมกัตัญญุกตเวทิต์ดังกล่าว สรุปได้ว่า ในความเข้าใจของนักเรียน ความมกัตัญญุกตเวทิต์ประกอบด้วย 2 ลักษณะคือ ความมกัตัญญุกตเวทิต์ที่มีลักษณะเป็นอารมณ์ และความมกัตัญญุกตเวทิต์ที่มีลักษณะเป็นพฤติกรรมหรือความตั้งใจพร้อมกระทำ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แนวคำถามสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับอารมณ์และพฤติกรรมที่แสดงถึงความมกัตัญญุกตเวทิต์ ซึ่งผลการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา มีดังต่อไปนี้

อารมณ์ของความกตัญญูทเวที: การรู้จักคุณ

หมายถึง อารมณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อนักเรียนตระหนักรู้ว่าตนเป็นผู้รับคุณประโยชน์จากการกระทำอันมีน้ำใจของผู้อื่นหรือสิ่งอื่น และอารมณ์นั้นกระตุ้นให้เกิดความต้องการตอบแทนคุณ โดยเมื่อนักเรียนมีอารมณ์ของความกตัญญูทเวทีที่เกิดขึ้น ได้รายงานความรู้สึกต่าง ๆ ได้แก่ ความรู้สึกเชิงบวกต่อสิ่งที่ได้รับ ความรู้สึกสำนึกในบุญคุณ และความรู้สึกรักและผูกพันกับผู้มีบุญคุณ ซึ่งมีข้อความที่แสดงถึงความรู้สึกดังกล่าว ดังนี้

1) **ความรู้สึกเชิงบวกต่อสิ่งที่ได้รับ** คือ ความรู้สึกที่ดีต่อผลทางบวกที่ตนเองได้รับจากการกระทำของผู้มีบุญคุณ มีความรู้สึกต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1.1) **รู้สึกดีใจที่ห่วงใย ไม่ทอดทิ้ง** คือ ความพึงพอใจที่เกิดขึ้นจากการรับรู้ว่าคุณได้รับความห่วงใย การดูแล อยู่เคียงข้างไม่ทอดทิ้งให้รู้สึกโดดเดี่ยว ดังคำกล่าวที่ว่า

“หนูรู้สึกว่า ดีใจค่ะ เหมือนกับว่าถึงแม่แม่จะไม่ได้อยู่กับเราแต่แม่ก็ไม่เคยทอดทิ้งเรา ท่านคอยซัพพอร์ตหนูตลอด ไซ้ค่ะ เหมือนหนูไม่มีโทรศัพท์ พอท่านมีท่านก็จะซื้อให้เหมือนท่านคอยซัพพอร์ตหนูเรื่องการเรียน การใช้ชีวิตตลอด” (น.ส. A1)

“มีช่วงหนึ่งที่ผมรู้สึกว่าชีวิตผมมีค่ามาก ช่วงเด็ก ๆ ตอนสมัยเด็ก ๆ ผมชนแล้วผมตกบันไดบ้าน ท้องผมก็เกิดการอักเสบ มีน้ำหนองในท้อง ต้องผ่าตัด ช่วงนั้นทรมานมากครับ ต้องอดข้าวตั้ง 11 วัน ไม่คิดว่าตัวเองจะรอดมาถึงทุกวันนี้ คนที่อยู่ข้าง ๆ ก็มีแต่ตากับยาย ตอนนั้นผมก็ไม่เห็นใคร แม่ผมก็ไม่รู้ว่าอยู่ไหน พ่อก็ไม่มี มีแค่ตายายที่อยู่ คอยเช็ดตัว คอยหาอะไรให้ผมกิน ช่วงนั้นก็จะมีแค่ตากับยายที่คอยอยู่กับผม” (นาย A2)

“รู้สึกว่าเขาห่วงใยเราตลอด และก็เหมือนเขาไม่ทิ้งเรา เขาเป็นที่พึ่งทางใจอย่างเดียวที่เรารู้สึกว่าเราไม่ได้อยู่ตัวคนเดียว ถึงแม้ว่าเราจะอยู่ไกลบ้าน บางครั้งปัญหาบางเรื่องเราไม่สามารถคุยกับเขาได้ แต่เราสามารถโทรไปคุยกับเขา ยังได้ยินเสียงค่ะ” (น.ส. A4)

1.2) **รู้สึกอบอุ่นใจที่เอาใจใส่เหมือนคนในครอบครัว** คือ ความมั่นคงทางใจที่เกิดจากการได้รับความเอาใจใส่เหมือนเป็นคนในครอบครัว ดังคำที่กล่าวว่า

“หนูนึกถึง พี่สะใภ้ เพราะว่าหนูเห็นพี่เขามาตั้งแต่เด็ก แล้วพี่เขาเป็นทุกอย่างก็คือ เหมือนเป็นทั้งพี่สาว และก็เป็นทั้งแม่ (เสียงเครือ น้ำตาไหล) เป็นคนดูแล เป็นเพราะ ไม่ได้อยู่กับแม่ พี่เขาทำให้เรารู้สึกอบอุ่นเหมือนเราได้อยู่กับแม่ของตัวเอง ก็ตั้งแต่เด็ก พี่สะใภ้เป็นคนซักผ้าอาบน้ำให้ บางทีไม่สบาย ดื้อไม่ยอมกินข้าว พี่เขาก็เป็นคนป้อน ก็เป็นคนเช็ดตัว หายามาให้ ถ้าพี่เขาไม่วาง พี่เขาออกไปทำไร เดี่ยวตอนเที่ยงพี่เขาก็จะกลับมาดูแล มาทำกับข้าวให้เรากิน” (น.ส. A1)

“ครูทุกคนก็จะมี เขาจะคอยสั่งสอนทุกเรื่อง เรื่องการเรียนบ้าง เรื่องการใช้ชีวิตร่วมกันกับผู้อื่น ทุกเรื่องครูจะเป็นคนสอนทุกๆ อย่าง เพื่อให้เราไปใช้ชีวิตอยู่กับคนอื่นได้ ครูก็จะเป็นคนสอนเพื่อให้เราเข้าสังคม ไปข้างนอกก็ใช้ชีวิตอยู่กับคนอื่นได้ ครูคอยเอาใจใส่เรา เรื่องบางเรื่องที่เราพลาดไปเขาก็จะคอยตักเตือนเราครับ เรื่องเรียนหรือว่าเรื่องงานที่เราพลาด สอบตก เขาก็จะคอยดู และเขาจะคอยแก้ไขจุดบกพร่องในตัวเราเปรียบเสมือนพ่อแม่อีกคนครับ จะคอยเป็นที่ปรึกษาให้เราครับ” (นาย A2)

“ก็คือบางครั้งที่คุณตาคุณยายอาจจะไม่ว่าง หรือมีงาน ท่านก็จะมารับเราไปอยู่ด้วย ดูแล เพราะว่าท่านมีบ้านอีกหลังหนึ่งคือบ้านของแฟน ท่านก็จะพาเราไปอยู่ที่นั่น แล้วแฟนท่านก็จะทำโน่นทำนี่ให้กิน ก็เหมือนอยู่กันเป็นครอบครัว บางครั้งก็ให้ตั้งค์ คนที่บ้านแฟนท่านก็เอ็นดูเรา ให้ตั้งค์ ดูแล ชื่อของให้ เพราะท่านรู้จักเราตั้งแต่เล็ก ๆ ก็มีความสุขมาก” (น.ส. A 9)

1.3) รู้สึกโชคดีที่มีภรรยาช่วยเหลือน้อย่างจริงจัง คือ ความยินดีเกิดจากการรับรู้ว่ามีผู้อื่นทำเพื่อช่วยเหลือให้นักเรียนได้รับประโยชน์ ด้วยความปรารถนาดีอย่างจริงจัง ดังคำที่กล่าวไว้ว่า

“รู้สึกโชคดีมากที่ได้เกิดมาเป็นลูกของพ่อกับแม่ แล้วก็ครูอาจารย์ก็รู้สึกดีที่ได้มารู้จักครู ได้รับความเอ็นดูจากครู และก็จากโรงเรียนนี้ค่ะ และก็เขาผลักดันให้เราเรียนจบสูง ๆ จะได้มีงานทำ หนูอยากทำให้มันสำเร็จให้เขาภูมิใจในตัวเราว่าเราทำสำเร็จ เราเป็นพลเมืองดีของสังคม และหนูก็อยากจะทำตอบแทน คือหนูอยากสร้างบ้านใหม่ให้พ่อแม่ค่ะ หนูคิดว่าเป็นสิ่งเดียวที่จะทำให้เขา อาจจะไม่ใช่สิ่งเดียวแต่ก็เป็นสิ่งหนึ่งที่เป็นเป้าหมายของเรา อยากจะทำบ้านดี ๆ ให้ และเรื่องค่าใช้จ่าย อยากจะได้งานที่มั่นคงและก็สำเร็จการศึกษาสูง ๆ ค่ะ” (น.ส. A4)

“หนูรู้สึกว่าเขาเรามีเพื่อนอย่างงี้ดีมากเลยนะ อะไรที่เราไม่รู้เขาก็สอนเราหมดเลย แล้วก็แบบว่าเขาช่วยเหลือนะตลอดจนถึงทุกวันนี้ค่ะ” (น.ส. A5)

“รู้สึกดีใจ และก็มีความสุขที่มีคนเป็นห่วงเรา เป็นห่วงเราและก็รักเราขนาดนี้ค่ะ เพราะมันไม่ใช่แค่คนสองคนที่เป็นห่วงเราหรือรักเรา มีหลายคนมาก มีแต่คนเอ็นดูเราแล้วก็รักเรา” (น.ส. A9)

2) ความรู้สึกสำนึกในบุญคุณ คือ ความซาบซึ้ง ขอบคุณผู้มีบุญคุณ ซึ่งเกิดจากการตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งได้รับ ตระหนักถึงความเอาใจใส่ ความเสียสละของผู้มีบุญคุณ เพื่อให้คุณประโยชน์แก่นักเรียน ดังต่อไปนี้

2.1) **รู้สึกซาบซึ้งใจในความเอาใจใส่** คือ ความซาบซึ้งใจที่เกิดขึ้นเมื่อตระหนักถึงความเอาใจใส่ของผู้มีบุญคุณในการให้ความช่วยเหลือ ให้คุณประโยชน์แก่นักเรียน ดังคำที่กล่าวว่า

“เขาก็ดีกับหนู เวลาหนูไม่มีอะไร หนูยังไม่ได้เอ่ยปากขอ เขาก็ให้ตั้งค์มา เป็นค่าขนมให้เราไปกิน เวลาหนูจะมาเรียนก็ เหมือนกับพี่ชายเขาก็ให้ตั้งค์เรามาแล้วเหมือนกับไม่อยากจะให้แม่หลวงให้ตั้งค์เรามาอีก เขาก็แอบเอาให้ หนูรู้สึกซาบซึ้งใจ เขาดูแลหนูกับน้อง ก็ไม่เชิงดูแลค่ะ แต่ว่าเขาเหมือนใส่ใจหนูกับน้องเหมือนกับลูกของตัวเอง ก็คือ เมื่อเขาได้อะไรเขาก็จะให้พวกหนูมาเหมือนกัน” (น.ส. A1)

“สิ่งที่ตายายทำที่ทำให้ผมรู้สึกว่าจะต้องตอบแทนก็คือ ตั้งแต่ผมอยู่ในท้องแม่ ตายายก็จะคอยดูแลผม ซื่ออะไรให้แม่กิน ดูแลผมตั้งแต่ในท้องจนคลอดก็ดูแลผมตลอด อาบน้ำให้ผม หาอาหารให้กิน ดูแลผมตลอดเครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่ แล้วก็การกิน ตายายก็จะเป็นห่วงตลอด กินอันนั้นนะ กินอย่างนั้นนะ ของใช้ เวลาอาบน้ำ ก็ควรเลือกใช้สบู่ดูแลผิว เพราะว่าตอนเด็กผมจะแพ้สบู่บางยี่ห้อ เขาก็จะดูแล ไปหาหมอ ตายายก็จะพาไปตลอด” (นาย A2)

“หนูรู้สึกดีใจแล้วก็ซาบซึ้งในสิ่งที่ครูเขาให้พวกหนูทำ คือตั้งแต่หนูเรียนมา หนูอยู่ ม. 1 ครูเขาให้หนูช่วยทำงานเกี่ยวกับเอกสารห้องสมุด ก็คือจัดหนังสือ หางานให้เราทำ แล้วทำให้เรามีความสามารถในด้านใดด้านหนึ่ง ก็คือในสิ่งที่เราไม่เคยทำแล้วเขาก็ให้เรา ทำ แล้วก็ทำให้เราทำได้ในสิ่งที่ครูเขาให้ทำ แล้วครูเขาช่วยสอนแล้วก็ช่วยให้ประสบการณ์กับเราค่ะ” (น.ส. A8)

2.2) **รู้สึกขอบคุณในความเสียสละ** คือ การขอบคุณผู้มีบุญคุณที่เสียสละแรงกาย ยอมลำบาก เสียสละเวลา ทรัพย์สิน เงินทอง เพื่อทำคุณประโยชน์แก่นักเรียน ดังคำที่กล่าวว่า

“มีครั้งหนึ่ง ผมไปหาพี่ ตอนผมไปหา ตอนกลับมาผมไม่เคยออกไปข้างนอก ผมหลงทางแล้วพี่คนที่ขับรถตื้อบอกว่าผมขึ้นรถสายผิด เขาก็เลยไปจอดให้อีกสถานีหนึ่งแล้วเขาก็บอกว่าเขาไม่คิดตั้งค์ เหมือนเขาอุตส่าห์วนรถกลับมา แล้วก็สละเวลาในการทำหน้าที่ของเขาเพื่อจะมาช่วยผม ทุกครั้งผมก็จะขอบคุณก่อน ไหว้แล้วก็ขอบคุณแล้วก็บอกว่า จะไม่ลืมบุญคุณ”(นาย A7)

“ดีใจเหมือนกันแต่ว่าหนูรู้สึกว่าหนูสงสารพี่เขาต้องเสียสละเพื่อครอบครัวแบบนี้ พี่สาวคนโต เพราะว่าพี่สาวก็ทำงานเหนื่อยแล้วก็หาเงินให้พวกหนูอีก ทั้งหนู ทั้งพี่ชาย ทั้งน้อง ๆ อีก ก็คือหนูมีความตั้งใจของหนูคือ หนูอยากจะทำเงินหนึ่งก้อนแล้วก็ให้พี่สาวเขาได้เรียนต่อ สิ่งพี่สาวชอบค่ะ” (น.ส. A8)

“สงสารพ่อกับแม่ค่ะ ที่เขาดูเราจนกว่าจะมาเป็นเราในวันนี้ท่านต้องเหนื่อย รู้สึกขอบคุณแล้วก็ดีใจที่ได้มาเป็นลูกพ่อกับแม่ (เจียบ น้ำตาคลอ) หนูเกิดมาเลยเนี่ย พ่อกับแม่ ทำงานวิงวอนอธิษฐานลูก ซึ่งเป็นงานที่เหนื่อยมาก แล้วในขณะนั้นที่ท้องหนูก็ทำงานไม่ได้ เพราะถ้าเราไม่ทำงานก็ไม่มีเงิน ก็ตอนนั้นเราก็กังเด็กรมาก ๆ เป็นทารกที่ร้องบ่อย ท่านก็ต้องเหนื่อยมาก ๆ แน่ ๆ ค่ะ เพราะทำงานไปด้วยแล้วเลี้ยงหนูไปด้วย ท่านก็ต้องสละเวลาตรงนั้นมาดูแลหนู ไม่ค่อยมีเวลาพักผ่อน ก็เลี้ยงหนูจนโตมา” (น.ส. A10)

2.3) รู้สึกขอบคุณที่ทำให้ได้รับสิ่งที่ดี คือ การขอบคุณผู้มีบุญคุณที่ทำให้ได้รับสิ่งดี ๆ มีคุณค่า เป็นประโยชน์สำหรับนักเรียน ดังคำกล่าวที่ว่า

“ความรู้สึกคือรู้สึกขอบคุณท่านที่ทำให้ผมทุกวันนี้ ท่านคือคนที่ให้กำเนิดผมมีบุญคุณกับผมมาก ทำให้ผมได้มาเจอตายายที่คอยดูแลผมมาอย่างดีครับ ก็ขอบคุณท่านทั้งสองคนครับ” (นาย A2)

“รู้สึกขอบคุณค่ะ แล้วก็รู้สึกดีใจและก็ตื่นเต้นใจที่มีสถานที่ที่มีสถานสงเคราะห์นี้ทำให้เด็กที่ด้อยโอกาสได้มาศึกษาเล่าเรียนโรงเรียนวัดสระแก้ว หนูมาอยู่ที่นี่นานมาก เขาดูแลหนูหรือเด็กคนอื่น ๆ ที่ไม่มีโอกาสที่จะศึกษา มาเรียนที่นี่ก็ได้ทั้งอาหารการกิน แล้วก็การศึกษาที่ดี ได้ความรู้ที่มากขึ้นมากกว่าตอนที่เราอยู่ที่บ้านที่อยู่บนดอย” (น.ส. A3)

“หนูรู้สึกดีใจ ขอขอบคุณท่านผู้จัดการที่ทำในส่วนนี้ให้กับหนู เหมือนเป็นการเปิดโลกใหม่ให้กับหนู” (น.ส. A10)

3) ความรู้สึกรักและผูกพันกับผู้มีบุญคุณ เมื่อนักเรียนมีความรู้สึกซาบซึ้งขอบคุณในการกระทำของผู้มีบุญคุณ ยกผู้มีบุญคุณอยู่ในฐานะคนพิเศษ ที่นักเรียนมีความรู้สึกดังนี้

3.1) รู้สึกผูกพันกับผู้มีบุญคุณ คือ ความมีใจพะวงคิดถึงผู้มีบุญคุณ เอื้ออาทรห่วงใยในสุขภาพ ประารถนาให้ผู้มีบุญคุณไม่มีความทุกข์ มีความสุข ดังคำกล่าวที่ว่า

“พี่เขาก็ อาจจะเป็นความผูกพันของหนูกับพี่เขาด้วย อยู่มาตั้งแต่เด็กจนโตกับพี่เขา หนูอยากดูแลพี่เขาตอบ ไข่ค่ะ เหมือนกับถ้าอนาคตถ้าเกิดว่าตัวหนูมีอาชีพมันคงจะหนูอยากดูแลพี่สะใภ้ พี่ชาย หนูอยากให้อุ๊ย ๆ หลาน ๆ ของพี่สะใภ้ได้ดี (ร้องไห้)” (น.ส. A1)

“เพราะความที่ผมเรียนที่นี่ตั้งแต่เด็ก มีความผูกพันกับครูทุกคน เขาคอยสั่งสอนเรามาตั้งแต่เด็กก็เลยมีความผูกพันกับท่าน อบรมสั่งสอน คอยตักเตือนเรามาตั้งแต่เด็ก ทำให้เรารู้สึกคุ้นเคย และก็รักท่านครับ” (นาย A2)

“มันคือความผูกพันด้วยค่ะ หนูรู้สึกว่าคุณท่านคือคนที่สำคัญของเราจะรู้สึก ว่าบางครั้งหนูก็ไม่อยากให้คุณท่านก็เหนื่อยมาเยอะแล้วค่ะ แต่จริง ๆ หนูคิดว่าหนูจะไม่ เรียนต่อ เพราะว่าหนูจะกลับไปช่วยท่านบ้าง แต่ว่าท่านก็บอกว่าให้หนูเรียนต่อเลยเดี๋ยวท่านหาเงิน ส่งให้ แต่ว่า หนูก็บอกกับตัวเองว่า เราต้องหาเงินด้วยตัวเอง ให้ได้ก่อน ถ้ามันไม่พอหรือมันจำเป็น ที่เราไม่มีจริง ๆ แล้วก็ค่อยไปขอท่านก็ได้ค่ะ” (น.ส. A8)

3.2) รู้สึกรักผู้มีบุญคุณ คือ ความรักใคร่ ห่วงใย ต้องการอยากให้ผู้มีบุญคุณมีความสุข ไม่มีความทุกข์หรือผิดหวัง ดังคำที่กล่าวว่า

“เป็นความรู้สึกที่เราขอบคุณท่าน เราชักท่าน ท่านทำสิ่งที่ท่านเต็มใจทำ ท่าน ทำด้วยความรัก ถึงแม้ท่านจะดูว่าเราบ้างแต่ท่านก็จริงใจ ท่านดูที่เราทำผิดเราก็ควรยอมรับ ท่าน สั่งสอนเรา ก็ควรรับฟังและนำไปปรับใช้ก็คือมีความรักและความผูกพันกับท่านครับ” (นาย A2)

“ก็รักท่านมากค่ะ แล้วก็ห่วงทุกเรื่องไม่ว่าจะเป็นสุขภาพ หรือที่ท่าน ทำงานหนัก ถ้าท่านเป็นอะไรไปขึ้นมาเราจะต้องเสียใจ เพราะยังไม่ได้ตอบแทนพระคุณท่านเลย” (น.ส. A9)

จากคำกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า เมื่อตระหนักรู้ว่าตนเป็นผู้รับคุณประโยชน์ที่ผู้อื่น จัดเตรียมให้ นักเรียนมีความรู้สึกหลาย ๆ อย่างเกิดขึ้น ซึ่งความรู้สึกเหล่านั้นมีความเชื่อมโยงกัน กล่าวคือ เมื่อเริ่มเกิดความรู้สึกเชิงบวกต่อสิ่งที่ได้รับแล้ว ทำให้มีความรู้สึกสำนึกในบุญคุณและความรู้สึกรักและผูกพันกับผู้ที่มีบุญคุณตามมา ซึ่งเป็นความรู้สึกที่เชื่อมโยงตนเอง “กับ” ผู้อื่น และทุกความรู้สึกของความกตัญญูที่เกิดขึ้นนั้นเป็นอารมณ์เชิงบวก

พฤติกรรมแสดงความกตัญญูทเวที: การตอบแทนคุณ

หมายถึง การแสดงพฤติกรรมการตอบแทน หรือความตั้งใจที่จะกระทำการตอบแทน ต่อผู้มีบุญคุณเมื่อมีโอกาสในอนาคต โดยอาจจะกระทำการตอบแทนต่อผู้มีบุญคุณโดยตรง หรือทำการตอบแทนทางอ้อมด้วยการแสดงพฤติกรรมเอื้อสังคมต่อบุคคลอื่นหรือสังคม ซึ่งสรุปพฤติกรรมแสดงความกตัญญูทเวทีได้ 4 กลุ่ม ดังนี้คือ

1) การแสดงความขอบคุณด้วยกิริยา วาจา คือ การแสดงความขอบคุณด้วยการพูด การเขียน อากัปกิริยาที่เป็นสัญลักษณ์การแสดงขอบคุณ ดังคำกล่าวที่ว่า

“ครั้งหนึ่งก็อยากไปกราบท่าน ขอขอบคุณท่านที่ทำให้เรามีทุกวันนี้ได้” (นาย A2)

“ในวันเกิดของเขาก็จะทำการรดอวยพรให้ จะเขียนความรู้สึกว่า เขามาสอนเราเรารู้สึกขอบคุณเขาแบบนี้” (น.ส. A4)

“ทุกครั้งที่ผมก็จะขอบคุณก่อน ไหว้แล้วก็ขอบคุณแล้วก็บอกว่า จะไม่ลืมบุญคุณ ขอขอบคุณท่านที่ทำให้เรามีทุกวันนี้ได้” (นาย A7)

2) การให้ความช่วยเหลือที่เป็นรูปธรรมแก่ผู้มีบุญคุณ คือ การช่วยเหลือผู้มีบุญคุณในเรื่องที่ปรากฏเห็นได้ เพื่อส่งเสริมสุขภาพะของผู้มีบุญคุณ เช่น ช่วยทำงานแบ่งเบาภาระดูแลให้ความสะดวกสบาย ให้สิ่งของที่ต้องการ การให้กำลังใจ เป็นต้น ดังคำที่กล่าวว่า

“ตอนคุณพ่อไม่อยู่หนูก็จะช่วยคุณแม่ทำงานบ้านและก็ขับรถไปส่งคุณแม่ และก็ช่วยคุณแม่ทำไรกันสองคน ก็เป็นการแบ่งเบาภาระของคุณแม่” (น.ส. A3)

“หนูก็จะซื้อบ้านให้สักหลังคะ แล้วก็ซื้อบ้านในเมืองที่ใกล้ ๆ ที่หนูทำงานด้วยคะ แล้วก็ถ้าหนูทำงานเสร็จ หนูก็กลับมาหาพ่อแม่ แล้วก็ทำอาหารให้ แล้วก็อยู่กับพ่อแม่ เลี้ยงดูพ่อแม่คะ แล้วก็สมมติพ่อแม่อยากได้อะไรหนูก็ให้” (น.ส. A6)

“การที่หนูแบ่งเบาภาระหน้าที่ของคนในบ้านคะ ถ้าหนูว่างวันหยุดก็จะทำหน้าที่แทนทุกคนเลยไม่ว่าจะเป็นงานในบ้านหรืออะไรก็ตาม ตอนนั้นก็ทำได้เพียงเวลาว่างงานทำได้เงินมาก็เอาให้ท่านแค่นั้นคะ” (น.ส. A9)

3) การพัฒนาตนเองตามความคาดหวังของผู้มีบุญคุณ คือ ความพยายามปรับปรุงความสามารถ ศักยภาพของตนเองให้ดีขึ้นเพื่อให้ผู้มีบุญคุณพึงพอใจ สบายใจ เช่น เป็นเด็กดี ตั้งใจเรียน ประสบความสำเร็จในชีวิต เป็นต้น ดังคำที่กล่าวว่า

“หนูอยากจะทำประสบความสำเร็จในชีวิต ด้วยความที่ว่าแม่หนูมาประเทศไทยก็ทำให้แม่ไม่มีญาติที่อยู่ที่นี่ แล้วก็แม่ไม่รู้ภาษา แม่ก็จะโดนว่าว่า เหมือนแม่โง่ เรียนไม่ได้ แม่ก็เลยตอนที่หนูสอบได้ที่หนึ่งครั้งแรก หนูโทรคุยกับแม่ แม่ก็ร้องไห้ แม่บอกว่า หนูทำให้แม่รู้ว่า แม่ไม่ได้เป็นคนโง่ เพราะว่าหนูก็เรียนได้” (น.ส. A1)

“การที่เรียนได้เกรดเยอะ ๆ การสอบได้ที่หนึ่ง แบบว่าหนูทำให้เขารู้สึกภูมิใจหรือเราไปแข่งอะไรได้รางวัลมา หนึ่งในสามอะไรยังงี้ ไปคุยให้เขาฟัง ทำให้เขารู้สึกดีว่าเขาผลักดันให้เราเรียนขนาดนี้แล้วเราทำให้เขารู้สึกภูมิใจว่าเราทำได้คะ” (น.ส. A4)

“แต่ก่อนหนูจะเป็นคนที่ไม่ตั้งใจเรียนแต่พอเราเห็นสิ่งที่พ่อแม่ทำแล้วเราก็ตัดใจเรียน เรียนให้เก่งให้ได้ มีงานทำจะได้ตอบแทนพ่อแม่เขาแต่ว่าตอนนี้เหมือนเรายังไม่มีตั้งคั้งสิ่งที่เราทำได้ก็คือเป็นเด็กดี แล้วก็ตั้งใจเรียนคะ” (น.ส. A5)

4) การแสดงพฤติกรรมเอื้อสังคม คือ พฤติกรรมที่ผู้แสดงตั้งใจจะช่วยเหลือผู้อื่น ตั้งใจทำงานให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น โดยไม่หวังผลตอบแทนเพื่อเป็นการตอบแทนต่อ

คุณประโยชน์ที่ได้รับจากผู้มีบุญคุณ เช่น การช่วยดูแลน้อง ให้ความรู้แก่รุ่นน้อง บริจาคสิ่งของที่เป็น จำเป็น ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ที่กำลังประสบความลำบากในสังคม เป็นต้น ดังคำที่กล่าวว่า

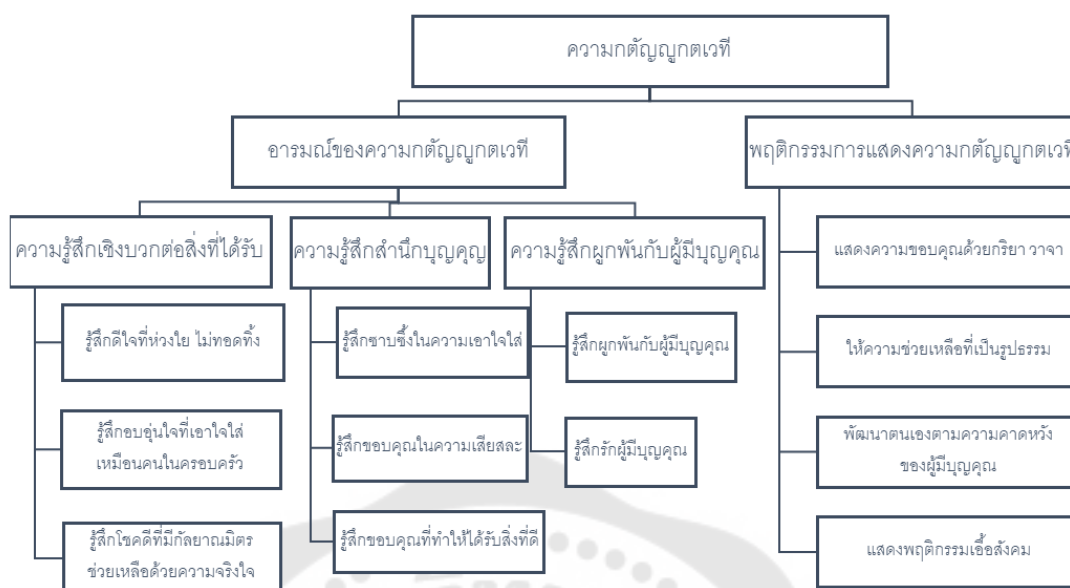
“ถ้าของแม่ก็คือ สมมติน้องฝั่งโน้นเรียนไม่รู้เรื่องเขาก็จะทักมาก็จะคอยตอบ คำถาม ช่วยติวหนังสือ ช่วยทำการบ้านครับ ถ้าน้องมีเรื่องทุกซี้ใจผมก็จะคอยถามน้องคอยช่วยแก้ เรื่องที่น้องทุกซี้ใจ” (นาย A2)

“การตอบแทนคุณครู ในอนาคต ถ้าเป็นไปได้ เราอาจจะจบแล้วมีงานทำที่ดี ถ้าเป็นพี่หนูก็จะกลับมาเลี้ยงอาหารให้กับน้อง ๆ และก็มาซ่อมแซมบำรุงที่มันไม่ดี” (น.ส. A4)

“คิดว่าถ้าเกิดต่อไปวันหนึ่งผมมีโอกาสเจอคนที่เหมือนผม ผมก็จะช่วยเหลือ ช่วยเหลือโดยไม่คิดอะไรตอบแทน ก็คือเหมือนเขาต้องการอะไรผมก็จะคอยช่วยเหลือเขา ถ้าเขาขาดโอกาส” (นาย A7)

จากคำกล่าวข้างต้นชี้ว่า บุคคลผู้มีความกตัญญูจะกระทำการตอบแทนหรือมีความโน้มเอียงพร้อมที่จะกระทำตอบแทนคุณด้วยวิธีการต่าง ๆ ตามความคิด สติปัญญา ความสามารถของตน โดยมีเป้าหมายทำเพื่อสุขภาวะทางกายและจิตใจของผู้มีบุญคุณ ตั้งแต่วิธีการง่าย ๆ เช่น การพูดขอบคุณ การช่วยเหลือทางกาย การให้กำลังใจ ตลอดจนการปฏิบัติตน พัฒนาตนตามความคาดหวังของสังคมเพื่อให้ผู้มีบุญคุณสบายใจและสมหวัง ในบางรายได้สร้างสรรค์วิธีการตอบแทนคุณโดย การเป็นผู้ส่งเสริมสุขภาวะแก่คนอื่นด้วยการแสดงพฤติกรรมเอื้อสังคมต่อบุคคลที่สาม

จากผลการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาเกี่ยวกับความหมายและลักษณะของความกตัญญูทบทวนที่ดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ดังภาพประกอบ 7 ดังนี้

ภาพประกอบ 7 ลักษณะของความกตัญญูตเวที

เงื่อนไขของความกตัญญูตเวที

หมายถึง หลักการหรือข้อตกลงที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดทิศทางการ ความเข้มของ ความกตัญญูตเวที ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาหลักการหรือเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการมีความกตัญญูตเวที ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยประมวลจากผลสัมฤทธิ์ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับ ความกตัญญูตเวทีของนักเรียนผู้ให้ข้อมูลหลัก และทำการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิเคราะห์ มี ดังนี้

1) **เงื่อนไขภายนอก** หมายถึง สถานการณ์ที่อยู่แวดล้อมรอบตัวบุคคลที่ส่งผลทำให้ ความรู้สึกและพฤติกรรมกรรมการแสดงความกตัญญูตเวทีของบุคคลเปลี่ยนแปลงจากไม่มีเป็นมี หรือ จากมีน้อยเป็นมีมากขึ้น พบว่ามี 3 ด้าน คือ

1.1) **สิ่งแวดล้อมภายในครอบครัว** หมายถึง สถานการณ์ภายในครอบครัวที่ นักเรียนได้สัมผัส รับรู้ข้อมูลแล้วส่งผลทำให้นักเรียนเกิดมีความกตัญญูตเวที หรือมีความกตัญญู กตเวทีมากขึ้น มีดังนี้ คือ

1.1.1) **การมีตัวแบบความกตัญญูตเวทีของคนในครอบครัว** คือ การที่มีสมาชิกในครอบครัว เช่น พ่อ แม่ น้า หรือญาติเป็นแบบอย่างในการแสดงความกตัญญูตเวทีต่อ บุพการีหรือผู้มีบุญคุณ และทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ความกตัญญูตเวที ดังคำที่กล่าวว่า

“พ่อแม่ส่วนใหญ่กลับประมาณ 5-6 โมง ตอนเย็นหนูจะเป็นคนทำอาหารเสร็จแล้วคุณแม่จะชอบพาหนูกับน้องไปหาคุณตาคุณยาย ไปช่วยทำอาหารหรือเลี้ยงหมูของเขาด้วย แม่ก็จะบอกตลอดว่าการที่ไปช่วยตากับยายที่บ้าน เพราะตอนนี้เขาแก่แล้วคะ ถ้าที่บ้านมีอะไร ที่แม่ช่วยได้แม่ก็จะไปช่วยตลอด เพราะว่าเวลาที่บ้านหนูมีปัญหาอะไรกับแม่ ตากับยายเค้ามาช่วยตลอด” (น.ส. A3)

“อย่างของยายหนูก็อยู่ไกลใช้ไหมคะ แล้วพ่อแม่หนูเขาจะขึ้นไปหาบนดอยเพื่อให้ ยายหนูไม่เหงา แล้วก็ดูแลยายหนูแบบขาดอะไรหรือว่าเขาต้องการอะไรพ่อแม่หนูก็จะขึ้นไปแบบอยู่บนเขาเลย แต่ว่าตอนนี้ก็คือพ่อกับแม่ไปพยายายมาอยู่ด้วย เพราะว่าพ่อแม่หนูจะได้ดูแลด้วย ยายหนูอายุก็ประมาณ 75 ปี แล้วคะ” (น.ส. A5)

“น้ำหนูก็เหมือนกันคะ ช่วยเหลือครอบครัวมาตั้งแต่เด็ก ๆ เหมือนกัน ก็คือการเล่นลิเก หนูคิดว่านี่ก็เป็นความกตัญญูเหมือนกัน ก็เป็นแบบอย่างสำหรับตัวของหนู เพราะว่าหนูคิดว่าถ้าหนูไม่มีต้นแบบ หรือว่าไม่มีใครที่ทำให้ดู หนูก็ไม่ว่าจะต้องทำอย่างไรเราก็ไม่รู้ว่าความกตัญญูสามารถตอบแทนในรูปแบบไหน ได้บ้าง” (น.ส. A9)

1.1.2) การมีหน้าที่ช่วยงานแบ่งเบาภาระพ่อแม่ผู้ปกครอง คือ การได้รับหน้าที่ให้ช่วยงานบ้าน งานของครอบครัว เพื่อแบ่งเบาภาระของพ่อแม่ ผู้ปกครอง แล้วเกิดความตระหนักในสิ่งๆ ที่ทำว่าเป็นการตอบแทนคุณที่ตนสามารถทำได้ ทำให้เกิดการเรียนรู้ความกตัญญู กตเวทิต์ ดังคำกล่าวที่ว่า

“ตอนเด็ก ๆ พี่สะใภ้ จะบอกหน้าที่ไว้ ว่าให้ใครทำอะไรอย่างงี้คะ เป็นการฝึกเรา พวกหนูก็ทำ ต่างคนต่างทำหน้าที่ ตั้งแต่เด็กจนโต ตอนนี่ยังทำ หนูได้ช่วยเตรียมกับข้าว เตรียมข้าว เวลาที่เขาไปทำงานไร่ หนูไม่อยากให้พี่เขามาทำ พี่เขาเหนื่อยจากการทำงาน หนูก็จะทำงานในบ้านทุกอย่างที่หนูทำได้ พี่เขากลับมาเขาจะได้สบายใจ ไม่ต้องเหนื่อย กินข้าว อาบน้ำ แล้วก็นอน” (น.ส. A1)

“ถ้าเป็นวันหยุดก็ทำงานบ้านทุกอย่างครับ ซักผ้า ตัดหญ้า เลี้ยงไก่ ซ่อมแซมบ้านที่มันผุพัง กวาดบ้าน หุงข้าวตอนเช้า ล้างจาน เพราะต้องช่วยยายครับ ยายแก่แล้ว ถ้าเป็นวันหยุดนาน ๆ ก็จะไปหางาน part-time ทำครับ เช่น ตอนนั้นผมก็จะเดินขายนมเปรี๊ยะบ้าง แล้วก็ไปขายของอย่างอื่น จัปปลาก็มีครับ” (นาย A2)

“ตอนเช้าหนูกับน้องสาวก็จะตื่นมา พวกหนูจะแบ่งงานกันทำ น้องสาวจะทำอาหารตอนเช้า หนูจะไปช่วยล้างจาน พอเสร็จก็เตรียมตัวไปทำไร่ บางวันก็ต้องไปออกรถที่ร้านค้า ในหมู่บ้าน ถ้าไม่มีรถก็จะไปออกรถของเพื่อนบ้านไปด้วยกัน ก็ไปช่วยพ่อกับแม่ทำไร่ กลางวัน

ทำอาหารกิน เสร็จแล้วก็ทำไรต่อ พ่อแม่ส่วนใหญ่กลับประมาณ 5-6 โมง ตอนเย็นหนูจะเป็นคนทำอาหาร” (น.ส. A3)

1.2) สิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน หมายถึง สถานการณ์ภายในโรงเรียนที่นักเรียนได้สัมผัส รับรู้ข้อมูลแล้วส่งผลทำให้นักเรียนเกิดความกตัญญูทเวที่หรือมีเพิ่มมากขึ้น มีดังนี้ คือ

1.2.1) การถูกสอนผ่านกิจกรรมการเรียนการสอน คือ การสอนความกตัญญูทเวที่ในช่วงเวลาการเรียนการสอนที่บรรจุเนื้อหาความกตัญญูทเวที่ไว้ในหลักสูตร หรือสอนความกตัญญูทเวที่สอดแทรกในช่วงของวิชาเรียนอื่นให้กับนักเรียน แล้วนักเรียนเกิดการเรียนรู้ความกตัญญูทเวที่ ดังคำที่กล่าวว่า

“ที่โรงเรียนกำหนด ครูสอนว่าเวลาใครทำอะไรให้เรา เราต้องตอบแทนเขาไม่ว่าจะเป็นเรื่องเขาสอนการบ้านให้เราหรือว่าเรื่องต่าง ๆ ที่เขาเคยช่วยเหลือเรา เราตอบแทนเขาแบบเราไม่ต้องไปหวังว่าเขาทำให้แล้วเขาต้องทำให้เราแบบนั้น แต่คือเราต้องแบบว่าช่วยเขาในฐานะที่เราช่วยได้แล้วก็ไม่คิดว่าเราต้องหวังว่าเขาต้องช่วยเราตลอด” (น.ส. A5)

“เรื่องความกตัญญูนะคะครูเขาก็จะสอนถ้าเรา ตอนที่หนูอยู่มัธยม ในบทเรียนก็มีเรื่องความกตัญญู เป็นตัวอย่างให้ เอนิทานเรื่องหนึ่งมาแสดงให้อาจารย์ดูว่า ตอนนั้นครูจะมีนิทานอยู่เรื่องหนึ่ง ให้พวกหนูอ่านแล้วก็ไปหาอีกเรื่องหนึ่งที่มีความกตัญญูของตัวเองคะแล้วพวกหนูก็เอาตัวละครตัวนั้นมาเป็นการแสดงหน้าห้อง ให้อาจารย์ดู” (น.ส. A8)

“จะมีตามวิชาพระพุทธศาสนา ตามที่คุณครูสอนก็จะเปิดเรื่องความกตัญญูทเวที่ให้ดู พูดคุย กันบ้าง เรื่องเล่าก็มีเหมือนกันก็คือให้เพื่อน ๆ มาแชร์ประสบการณ์ พูดถึงเกี่ยวกับความกตัญญูทเวที่ที่เขาทำ ต่อครอบครัว” (น.ส. A9)

1.2.2) การเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความกตัญญูทเวที่ หมายถึง การที่นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความกตัญญูทเวที่ในรูปแบบต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้น แล้วเกิดการเรียนรู้ความกตัญญูทเวที่ ดังคำที่กล่าวว่า

“มีการสอนหลายรูปแบบ เคยมีทั้งการจัดอบรมที่ให้พระมาพูดมาสอน ให้นั่งสมาธิแล้วเขาก็จะพูดเกี่ยวกับพ่อแม่ของเรา ตั้งแต่ เล็กจนโตเขาเลี้ยงดูเรามาได้ตอบแทนอะไรเขาหรือยัง มันจะเป็นฟิลแบบนี้ ถ้าเป็นคุณครูก็สอนตรง ๆ เลย สอนว่าเราจะต้องเป็นคนที่มีจิตทดแทนบุญคุณคนอื่นที่มีบุญคุณกับเรา ถ้าเกิดตามหลักการพระพุทธศาสนาจะเชิญพระอาจารย์วิทยากรมาบรรยายให้ฟัง หนูรู้สึกว่าการให้นั่งสมาธิแล้วก็เปิดเสียงเพลงเบา ๆ แล้วพูดเชิงให้เรานึก

คิด หนูว่า อันนั้นเป็นการสอนเรื่องความกตัญญูได้ดีระดับหนึ่งเลย สำหรับที่หนูเคยผ่านมานะคะ” (น.ส. A1)

“ถึงวันครูที่ไรพวกหนูก็จะเอาดอกไม้ไปไหว้เอาพวงมาลัยที่เราทำเองทั้งคืนคะ ไปไหว้ครูเราไม่ได้ทำแค่อันเดียวเราตั้งใจที่จะไปไหว้ครูที่คอยสอนเราให้เป็นคนดี คอยสอนเราตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา จนเราโตขึ้นมาได้ คือพวกหนูทำแบบไม่หลับไม่นอนทั้งคืน ถึงแม้ว่าไม่ได้ไม่เยอะแล้วก็ไม่สวยเราก็เอาไปไหว้ครู ครูก็รับแล้วก็ให้พรพวกเรา การที่เราทำทั้งคืนนั้นมันก็มีค่า” (น.ส. A8)

“พอถึงวันแม่เราก็จะได้เห็นเห็นสื่อต่างๆมากมายเลยเกี่ยวกับแม่ วันนั้นก็จะเป็นวันที่หนูคิดตั้งแต่เจอแม่ตั้งแต่จำความได้ตั้งแต่เจอแม่แม่ทำอะไรให้เราบ้าง คิดทบทวนหมดเลยคะว่าแม่เคยร้องไห้เพื่อเราไหม แม่เคยทำอะไรเราบ้าง แม่ดีที่ครั้ง แล้วเราโกรธแม่ไหม ดีใจไหมที่มีแม่ในวันนี้ วันนั้นจะเป็นวันที่คิดขึ้นมาทุกอย่าง” (น.ส.A10)

1.3) สิ่งแวดล้อมทางสังคม หมายถึง สิ่งต่าง ๆ สถานการณ์หรือเหตุการณ์ที่อยู่รอบตัวของนักเรียนได้สัมผัส รับรู้ข้อมูลแล้วทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ความกตัญญูทวดเวที มีดังนี้คือ

1.3.1) สื่อสังคม หมายถึง สื่อทางสังคมประเภทต่าง ๆ ที่เผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับความกตัญญูทวดเวทีแล้วทำให้นักเรียนเกิดความกตัญญูทวดเวที หรือมีความกตัญญูทวดเวทีเพิ่มมากขึ้น ดังคำที่กล่าวว่า

“เป็นหนังสือ ประมวลว่าเขาทะเลาะกับพ่อแม่ เป็นคนที่ไม่รู้จักความกตัญญูแล้วสุดท้ายมีบทสรุปเป็นอย่างไร กลับมาอีกทีก็คือ เราก็ไม่มีเขาแล้ว ไม่มีเขาให้เราตอบแทนบุญคุณได้อีกแล้ว หนูว่าหนังสือแบบนี้มันสะท้อนมันสะท้อนความรู้สึก” (น.ส. A1)

“หนูไปเห็น ในสื่อโซเชียล ผ่านช่องยูทูปอะไรต่าง ๆ ที่เขาถ่ายมาให้ดู ที่เห็นแบบชีวิตเขา ความเป็นอยู่ ความลำบาก เหมือนคนแก่ที่แบบไม่มีลูกหลานมาคอยดูแล ที่อยู่ตามลำพัง เช่นคุณตาคุณยายอะไรแบบนี้คะ แล้วก็หนูเดินไปเห็นเองที่เค้าแบบ อยู่ตามสะพานลอย ที่เขาไม่มีบ้านให้อยู่ อะไรแบบนี้คะ หนูรู้สึกว่าคุณควรมีคนมาดูแลเขา” (น.ส. A3)

“หนูเป็นเพื่อนใน Facebook เกี่ยวกับความกตัญญูอาจจะเป็นเรื่องเล่าของครอบครัวหรือว่าพ่อแม่ หนูเป็นคนที่ชอบอ่านเรื่องพวกนี้ อะไรที่เป็นความกตัญญูเกี่ยวกับเรื่องครอบครัวหนูจะชอบอ่าน แล้วก็เจอในเฟสบ่อย พูดถึงเรื่องความกตัญญูทวดเวที ไม่ทำให้พ่อแม่หรือครอบครัวเสียใจ ไม่ทำให้ท่านลำบากใจ อะไรต่าง ๆ นี่ก็เป็นความกตัญญูเหมือนกัน ไม่ทำให้

ท่านหนักใจหรือว่าลำบากใจ จะได้เห็นในหลาย ๆ มุม เป็นเรื่องเล่า ในโซเซียลต่าง ๆ ที่คนเขียนไว้” (น.ส. A9)

1.3.2) คำสอนทางศาสนา หมายถึง การถ่ายทอดคำสอนของศาสนาที่เกี่ยวกับความกตัญญูทวดที่โดยวิธีการต่าง ๆ ทำให้นักเรียนรับรู้ข้อมูลและเกิดการเรียนรู้ความกตัญญูทวดที่ ดังคำที่กล่าวว่า

“หนูชอบฟัง บางวันที่หนูรู้สึกเครียดก็จะชอบฟังเกี่ยวกับพระสอนเรื่องความกตัญญูในยุทูป ฟังก่อนนอน หนูชอบฟัง เพราะเรารู้สึกว่าเราฟังแล้วสบายใจ ท่านก็พูดเกี่ยวกับความกตัญญูว่า เราต้องกตัญญูต่อพ่อแม่อย่างไร ครูบาอาจารย์หรือว่าญาติพี่น้อง หรือทุกคนที่มีพระคุณกับเราเราต้องตอบแทนเขาอย่างไร” (น.ส. A5)

“คุณครูเค้าก็จะสอนเรื่องความกตัญญูทวดที่เรา แล้วหนูก็เป็นเด็กวัด หนูอยู่ที่วัดด้วย หลวงพ่อท่านก็จะสอนเรา ทุกเรื่องเลยคะ หลวงพ่อก็จะสอนเกี่ยวกับการทำความดีคะ ถ้าเราเจอผู้ใหญ่ถือของหนักหรือว่าเจอครูถือของหนักมากหรือเจออะไรแบบนี้ถ้าตอนนั้นเราไม่ยุ่งหรือว่าไม่ติดขัดอะไรก็ให้เข้าไปช่วยครู” (น.ส. A8)

“หลวงพ่otechnสอนที่วัดด้วยแล้วก็มาให้โอวาทที่โรงเรียนตลอดทุกอาทิตย์บางวันก็ทุกวัน แล้วก็ยังมีเป็นบทกลอน คำกลอนให้เราท่องแล้วก็จำ จะเป็นบทกลอนที่เกี่ยวกับความกตัญญูทวดที่แล้วให้ทุกคนท่องให้จำได้ มันก็เป็นการเตือน เตือนสติเตือนใจเรา เพราะว่าบทกลอนที่ท่านแต่งก็เชื่อมโยงไปกับครอบครัว โรงเรียน วัด ทั้งหมด เลย มันก็เหมือนเป็นการเตือนใจเราด้วย” (น.ส. A9)

2) เงื่อนไขภายใน หมายถึง การรู้คิดที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ของความกตัญญูทวดที่ แล้วมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของความรู้สึกและพฤติกรรมการแสดงความกตัญญูทวดที่ตามมา จากผลการสัมภาษณ์ สรุปเงื่อนไขภายในได้ 4 ด้าน ดังนี้

2.1) การตระหนักรู้ในคุณค่าของสิ่งที่ได้รับ หมายถึง การที่บุคคลรู้ว่า สิ่งที่ได้รับจากการกระทำดีของผู้มีบุญคุณนั้น มีประโยชน์ มีคุณค่า มีความสำคัญสำหรับตนเอง ดังคำที่กล่าวว่า

“คุณครูให้ความรู้ มันก็เหมือนเป็นแนวทางให้เราก้าวไปข้างหน้าได้อย่างถูกต้อง ความรู้ก็เป็นเรื่องที่ดีนะคะ จะเป็นแสงสว่างให้เราเรียนและก้าวหน้าในชีวิต” (น.ส. A4)

“ครูเขาให้หนูช่วยทำงานเกี่ยวกับเอกสารห้องสมุด ก็คือจัดหนังสือ หางานให้เราทำ แล้วทำให้เรามีความสามารถในด้านใดด้านหนึ่ง ก็คือในสิ่งที่เราไม่เคยทำแล้วเขาก็ให้เรา

ทำ แล้วก็ทำให้เราทำได้ในสิ่งที่ครูเขาให้ทำ แล้วครูเขาช่วยสอนแล้วก็ช่วยให้ประสบการณ์กับเรา
ค่ะ” (น.ส. A8)

“ก่อนที่หนูจะตัดสินใจมาเรียนที่นี่ หนูไม่มีโรงเรียนอื่นให้เลือก กลัวด้วยว่า
ตัวเองจะไม่มีที่เรียน จะไม่มีอนาคต จนได้มาเจอกับโรงเรียนนี้ ทุกอย่างก็คือพีรหมด มีหนังสือให้
เราได้เรียน มีห้องเรียนดี ๆ มีเทคโนโลยีที่ทันสมัย ทำให้หนูมองเห็นอนาคตของตัวเองในวัน
ข้างหน้า” (น.ส. A 10)

“ช่วงหนึ่งที่พ่อแม่ไม่ค่อยมีตังค์ พ่อแม่ก็จะเก็บตังค์ซื้อของที่เรากำลังใช้ใ
การศึกษา อย่างผมบอกว่าคุณอยากได้การ์ตูนญี่ปุ่นเล่มที่มีแบบเอาไว้ฝึกภาษา พ่อก็บอกว่าเดี๋ย
พ่อเก็บตังค์ก่อนแล้วพอประมาณครึ่งเดือนพ่อก็ซื้อให้ ถ้าพ่อเขาไม่ทำให้เราขนาดนั้นเราก็ไม่มีทุก
วันนี้ อย่างการเรียนญี่ปุ่นถ้าเราไม่ได้หนังสือเล่มนั้นมาเราก็ไม่ได้ความรู้เพิ่มขนาดนี้” (นาย A7)

2.2) การตระหนักรู้ในความห่วงใย เอาใจใส่ของผู้มีบุญคุณ หมายถึง การที่
บุคคลรู้ว่าตนได้รับคุณประโยชน์จากการกระทำด้วยความรัก ความห่วงใย ความเอาใจใส่ของผู้มี
บุญคุณ ดังคำที่กล่าวว่า

“ครูทุกคนก็จะมี เขาจะคอยสั่งสอนทุกเรื่อง เรื่องการเรียนบ้าง เรื่องการใช้
ชีวิตร่วมกันกับผู้อื่น ทุกเรื่องครูจะเป็นคนสอนทุก ๆ อย่าง เพื่อให้เราไปใช้ชีวิตอยู่กับคนอื่นได้ ครูก็
จะเป็นคนสอนเพื่อให้เราเข้าสังคม ไปข้างนอกก็ใช้ชีวิตอยู่กับคนอื่นได้ ครูคอยเอาใจใส่เรา เรื่อง
เรียนหรือว่าเรื่องงานที่เราพลาด สอบตก เขาก็จะคอยดู และเขาจะคอยแก้ไขจุดบกพร่องในตัวเรา
เปรียบเสมือนพ่อแม่อีกคนครับ จะคอยเป็นที่ปรึกษาให้เราครับ ดีใจที่เจอครูที่เอาใจใส่เราดี คอย
เห็นอกเห็นใจ อยู่ข้าง ๆ เวลาที่เราทุกข์” (นาย A2)

“รู้สึกว่าเขาห่วงใยเราตลอด และก็เหมือนเขาไม่ทิ้งเรา เขาเป็นที่พึ่งทางใจ
อย่างเดียวเรารู้สึกว่าเราไม่ได้อยู่ตัวคนเดียว ถึงแม้ว่าเราจะอยู่ไกลบ้าน บางครั้งปัญหาบางเรื่องเรา
ไม่สามารถคุยกับเขาได้ แต่เราสามารถโทรไปคุยกับเขา ยังได้ยินเสียงค่ะ” (น.ส. A4)

“พ่อแม่หนูให้ความรักหนูแล้วก็ดูแลหนูเป็นอย่างดี เลี้ยงหนู ให้อาหารที่ดีกับ
หนู แล้วก็บางครั้งก็ดุหนูบ้าง แต่หนูรู้ว่าพ่อแม่หวังดี แบบให้หนูตั้งใจเรียน หวังดี สั่งสอนหนู” (น.ส.
A6)

2.3) การตระหนักรู้ในความตั้งใจช่วยเหลือของผู้มีบุญคุณ หมายถึง การที่
บุคคล รู้ว่าผู้มีบุญคุณกระทำด้วยความตั้งใจที่จะให้ประโยชน์เกิดแก่ตนอย่างแท้จริง ดังคำที่กล่าว
ว่า

“ครูเขามาสอนเต็มทีมาก สอนทุกอย่าง มีเทคนิคต่าง ๆ ก็สอนแบบไม่เสียดายความรู้ครูเขาตั้งใจมาสอนด้วยใจ เราก็ตั้งใจซ้อม แล้วก็เอาสิ่งที่เขามาสอนมาจำและก็ปฏิบัติต่อไปค่ะ” (น.ส. A4)

“เรารู้สึกว่าเราก็เกรงใจครูเขานะ เพราะว่าเราก็รู้ว่ามันก็ไม่ใช่น้ำที่ของครูเขา ครูเขาเป็นแบบว่าถ้าครูสอนดนตรีเขามีหน้าที่สอนดนตรีทำไมเขาต้องพาเราไปหาหมอดูด้วยมันมีครูหอบที่พาไปโรงบาลอยู่แล้ว” (น.ส. A5)

“ครูเขาตั้งใจสอนมากเลยคะ นักเรียนบางคนไม่ตั้งใจก็ยังไม่มาสอนให้ทุกวัน ไม่ว่างก็ยังมา แล้วก็เวลาไปแข่งกีฬา บางทีบโรงเรียนไม่พอใช้มั๊ยคะ ครูก็เป็นคนช่วยออกให้ทั้งลูกบอลหรือว่าชุดเสื้อผ้านักกีฬาตอนไปแข่งครูเขาก็เป็นคนจัดหาให้คะ” (น.ส. A6)

2.4) การตระหนักรู้ในความเสี่ยงของผู้มีบุญคุณ หมายถึง การที่บุคคลรู้ว่าตนได้คุณประโยชน์จากความเสียสละความสละความสวดสบาย อดทน ยอมลำบาก ยอมเสียเวลา ทรัพย์สินเงินทอง เพื่อให้คุณประโยชน์ ส่งเสริมสุขภาพของนักเรียน ดังคำที่กล่าวไว้ว่า

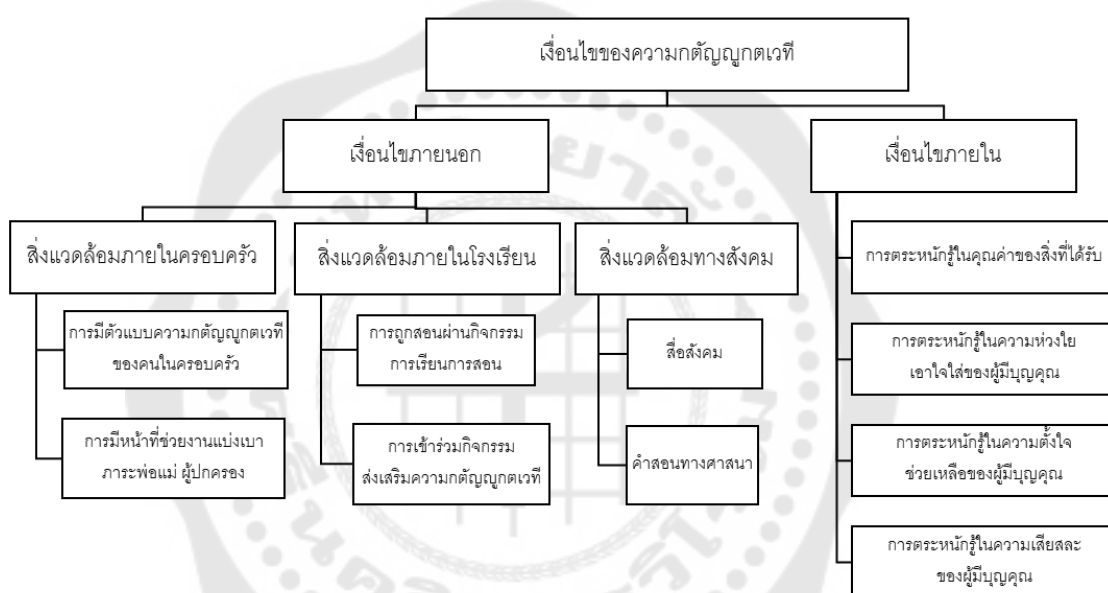
“เพราะตอนนั้นท่านดูแลผมดีมากครับ ท่านไม่ได้กินข้าว มีคนเอาข้าวมาให้ผมแต่ผมกินไม่ได้ ท่านก็ไม่กิน เงินที่ท่านเก็บไว้ก็เอามาใช้หมดครับ คอยดูแลผมต่าง ๆ บ้านที่ผมอยู่ก็เป็นบ้านเช่า ครอบครัวผมก็ไม่ได้รวยมากครับ ตอนนั้นตายายผมก็ทำงานหนักมากครับ” (นาย A2)

“ช่วงหนึ่งที่พ่อแม่ไม่ค่อยมีตังค์ พ่อแม่ก็จะเก็บตังค์ซื้อของที่เรากำลังใช้ในการศึกษา อย่างผมบอกได้ว่าผมอยากได้การ์ตูนญี่ปุ่นที่เอาไว้ฝึกภาษา พ่อก็บอกว่าเดี๋ยวพ่อเก็บตังค์ก่อน แล้วพอประมาณครึ่งเดือน พ่อก็บอกว่า เดี่ยวพ่อซื้อให้ พ่อก็ซื้อให้ ถ้าพ่อเขาไม่ทำให้เราขนาดนั้น เราก็ไม่มีทุกวันนี้ เพราะว่าหลาย ๆ อย่าง อย่างการเรียนญี่ปุ่น ถ้าเราไม่ได้หนังสือเล่มนั้นมา เราก็ไม่ได้ความรู้เพิ่มขนาดนี้” (นาย A7)

“ของหนูก็คือการที่หนูมาเรียนที่นี่แล้วก็หนูก็จะจบม. 6 แล้วท่านต้องช่วยหาเงินที่จะส่งหนูเรียนต่ออีกคะ เขาต้องเหนื่อยเพื่อที่จะได้เงินมาส่งเรา เพราะท่านต้องไปตากแดด ตากลม ตากฝนที่ไร้อุปกรณ์เพื่อนำเงินมาให้เราแล้วท่านก็ต้องเผชิญกับวิกฤต โควิดอีก คือสินค้าคือผลผลิตที่เราปลูกไว้ไม่สามารถนำออกไปขายข้างนอกได้ เราต้องเอาเงินให้คนอื่นด้วยเพื่อที่เขาจะเอาไปขายให้เราคะ ก็จะได้กำไรไม่มาก” (น.ส. A8)

จากคำกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า เงื่อนไขภายนอกที่บุคคลได้สัมผัสหรือมีประสบการณ์แล้วทำให้ความมกตัญญูทศวิถีของบุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลง คือ สิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวบุคคล ทั้งครอบครัว โรงเรียน และสังคม ที่มีสถานการณ์ให้ข้อมูลความมกตัญญูทศวิถีแก่บุคคล เช่น การมี

ตัวแบบของสมาชิกภายในครอบครัว การสอน การจัดกิจกรรมส่งเสริมความกตัญญูตเวที และสื่อทางสังคมรูปแบบต่าง ๆ เป็นต้น ส่วนเงื่อนไขภายในคือ การรู้คิดเกี่ยวกับสถานการณ์ที่ตนเองได้รับ คุณประโยชน์ที่ผู้อื่นทำให้ ได้แก่ การตระหนักรู้ในคุณค่าของสิ่งที่ได้รับ การตระหนักรู้ในความห่วงใย เอาใจใส่ ความตั้งใจช่วยเหลือ ความเสียสละของผู้มีบุญคุณ แล้วการตระหนักรู้นั้นกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของความกตัญญูตเวทีตามมา สามารถสรุปโดยแสดงดังภาพประกอบ 8 ดังนี้

ภาพประกอบ 8 เงื่อนไขของความกตัญญูตเวที

ผลการวิเคราะห์การวิจัยระยะที่ 1 งานวิจัยเชิงคุณภาพ ปรากฏข้อค้นพบที่ตอบวัตถุประสงค์ในการวิจัยระยะแรก ทำให้ได้มาซึ่งองค์ความรู้เกี่ยวกับความหมาย ลักษณะ และเงื่อนไขของความกตัญญูตเวที

ผู้วิจัยนำข้อค้นพบจากการให้ความหมาย ลักษณะด้านอารมณ์และพฤติกรรมของความกตัญญูตเวที มากำหนดนิยามเชิงปฏิบัติการ และนำไปสู่การสร้างแบบวัดความกตัญญูตเวที ซึ่งเป็นตัวแปรผลหรือตัวแปรตามในการวิจัยระยะที่ 2 สำหรับข้อค้นพบด้านเงื่อนไขของความกตัญญูตเวที ผู้วิจัยนำข้อค้นพบเกี่ยวกับเงื่อนไขของความกตัญญูตเวทีไปใช้ในการสร้างโปรแกรมซึ่งเป็นตัวแปรจัดกระทำหรือตัวแปรต้นในการวิจัยระยะที่ 2 โดยนำข้อค้นพบเกี่ยวกับเงื่อนไขภายนอกไปช่วยในพิจารณาเลือกประเภทของสื่อ ที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรมของโปรแกรม

เสริมสร้างความกตัญญูตเวที ส่วนข้อค้นพบด้านเงื่อนไขภายในหรือปัจจัยทางความคิดที่เป็นสาเหตุนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงความกตัญญูตเวทีที่สามารถเชื่อมโยงสู่การพัฒนาตัวแปรเชิงสาเหตุหรือตัวแปรต้นที่จะได้จากการทำกิจกรรมของโปรแกรมในการวิจัยระยะที่ 2 โดยในการทำกิจกรรมแต่ละครั้ง จะออกแบบกิจกรรมให้กระตุ้นเร้าให้นักเรียนเกิดการรู้คิดที่เป็นเงื่อนไขภายในของความกตัญญูตเวทีในบริบทเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งความเชื่อมโยงของการวิจัยระยะที่ 1 ไปสู่การวิจัยระยะที่ 2 แสดงดังภาพประกอบ 9

ภาพประกอบ 9 การเชื่อมโยงผลการวิจัยระยะที่ 1 ไปสู่การวิจัยระยะที่ 2

จากการนำข้อค้นพบที่ได้จากงานวิจัยระยะที่ 1 มาใช้สร้างโปรแกรมฯ ในงานวิจัยระยะที่ 2 ดังกล่าว ผู้วิจัยดำเนินการสร้างโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทีโดยใช้หลักการของการปรับพฤติกรรมปัญหาด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการกระจำง่าค่านิยมโดยจัดกิจกรรมทั้งหมดจำนวน 8 กิจกรรม เวลาทำกิจกรรมครั้งละ 50 นาที

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทีโดยปรับพฤติกรรมปัญหาด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการกระจำง่าค่านิยม

การวิจัยระยะที่ 2 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทีโดยการปรับพฤติกรรมปัญหาด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการกระจำง่าค่านิยมในนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยภายหลังจากสร้างโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทีโดยการปรับพฤติกรรมปัญหาด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการกระจำง่าค่านิยม ผู้วิจัยนำโปรแกรมที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่านทำการตรวจสอบและพิจารณาความถูกต้องเหมาะสมและนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไขให้มีความสมบูรณ์ และนำไปทดสอบสมมติฐานการวิจัย โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงทดลองประเภทกึ่งทดลอง รูปแบบ Non-Randomized Control-Group Pre-test-Post-test Design เป็นการศึกษาผลของตัวแปรต้น คือ โปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทีฯ ต่อตัวแปรตามคือ ความกตัญญูทเวที โดยการเปรียบเทียบผลการวัดตัวแปรตามก่อนและหลังการทดลองระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ซึ่งกลุ่มตัวอย่างมีผู้สมัครใจและเข้าร่วมกลุ่มทดลองจำนวน 20 คน และกลุ่มควบคุมจำนวน 25 คน ทั้ง 2 กลุ่มอยู่ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเดียวกัน เพื่อควบคุมตัวแปรสภาพแวดล้อมของโรงเรียนให้เหมือนกัน และทำกิจกรรมในช่วงเวลาเดียวกัน โดยก่อนเริ่มกิจกรรมให้ทั้ง 2 กลุ่มทำแบบวัดความกตัญญูทเวทีระยะก่อนการทดลอง (pre-test) ในระหว่างการทดลองกลุ่มทดลองจะได้รับโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวที โดยเข้าร่วมกิจกรรมการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ความกตัญญูทเวทีจำนวน 8 กิจกรรม ครั้งละ 50 นาที และทำบันทึกของน้ำใจรวม 15 วัน ส่วนกลุ่มควบคุมทำกิจกรรมบันทึกเหตุการณ์ทั่วไปในชีวิตประจำวันจำนวน 21 วัน และหลังเสร็จกิจกรรม ทั้ง 2 กลุ่มทำแบบวัดความกตัญญูทเวทีระยะหลังทดลอง (post-test) แล้วทำการวิเคราะห์ผล นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ให้นักเรียนกลุ่มทดลองสะท้อนคิดหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยเขียนในแบบบันทึกสะท้อนการเรียนรู้ สำหรับการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 3 ส่วนตามลำดับดังนี้

1. ลักษณะของกลุ่มตัวอย่างและค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปร
2. การทดสอบสมมติฐานของการวิจัย

3. ผลการสะท้อนคิดหลังการจัดการเรียนรู้

ในการแสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้กำหนดสัญลักษณ์และอักษรย่อที่ใช้ในการแปลผลการวิเคราะห์ ดังนี้

สัญลักษณ์	ความหมาย
M	ค่าเฉลี่ย
SD	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
N	จำนวนตัวอย่าง
F	ค่าสถิติ F
p -value	ระดับนัยสำคัญทางสถิติ
SS	ค่า Sum of square
df	องศาอิสระ (Degree of freedom)
MS	ค่า Mean of square
partial η^2	ค่า Partial Estimation Squared
ก่อนการทดลอง	คะแนนที่ได้จากการวัดในระยะก่อนการทดลอง
หลังการทดลอง	คะแนนที่ได้จากการวัดในระยะหลังการทดลอง

ลักษณะของกลุ่มตัวอย่างและค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปร

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนสามัญศึกษาการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาแห่งหนึ่งในจังหวัดอ่างทอง กลุ่มตัวอย่างเมื่อเริ่มต้น มี 55 คน เป็นกลุ่มทดลองมีจำนวน 26 คน และกลุ่มควบคุมมีจำนวน 29 คน แต่ในระหว่างทำกิจกรรม ในกลุ่มทดลองมีนักเรียนชายต้องเข้าร่วมกิจกรรมร.ด. 4 คน และนักเรียนหญิง 2 คนที่เข้าร่วมกิจกรรมไม่ครบ 80% ส่วนกลุ่มควบคุมมีนักเรียน 4 คนที่ไม่ได้ทำแบบวัด Post-test ได้ถูกนำออกจากการวิเคราะห์ผล ดังนั้นมีเพียงข้อมูลของนักเรียนกลุ่มทดลองจำนวน 20 คน อายุเฉลี่ย 16.15 ปี $SD = .587$ และกลุ่มควบคุมจำนวน 25 คน อายุเฉลี่ย 16.40 ปี $SD = .866$ เท่านั้นที่ถูกนำมาวิเคราะห์ผล โดยค่าสถิติพื้นฐาน จำนวนและร้อยละของข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง แสดงในตาราง 8 ดังนี้

ตาราง 8 ค่าสถิติพื้นฐาน จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง

ข้อมูลทั่วไป	กลุ่มทดลอง (N=20)		กลุ่มควบคุม (N=25)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1.เพศ				
หญิง	20	100	18	72
ชาย	0	0	7	28
2.ศาสนา				
พุทธ	13	65	24	96
คริสต์	7	35	1	4
3.เข้าศึกษา				
อนุบาล	1	5	4	16
ประถม	6	30	8	32
ม.ต้น	10	50	5	20
ม.ปลาย	3	15	8	32
4.พักอาศัยอยู่กับ				
พ่อแม่	11	55	16	64
พ่อหรือแม่	5	25	4	16
ญาติ	1	5	3	12
บุคคลอื่น	3	15	2	8
5.จำนวนพี่น้อง				
1-3 คน	8	40	17	68
4-6 คน	9	45	5	20
7-9 คน	3	15	3	12

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำแบบวัดความกตัญญูทเวทิจของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม 2 ครั้ง คือ ระยะเวลาก่อนการทดลอง และระยะหลังการทดลอง ผลค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความกตัญญูทเวทิจ แสดงในตาราง 9 ดังนี้

ตาราง 9 ค่าคะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนเฉลี่ยด้านรวมและด้านย่อยของ ความกตัญญูทเวท

กลุ่ม	ตัวแปร	ระยะก่อนทดลอง		ระยะหลังการทดลอง	
		M	SD	M	SD
กลุ่มทดลอง (N=20)	ความกตัญญูทเวท	121.30	11.112	125.90	10.901
	อารมณ์ความกตัญญูทเวท	70.65	6.651	73.00	7.630
	พฤติกรรมความกตัญญูทเวท	50.65	5.489	52.90	4.254
กลุ่มควบคุม (N=25)	ความกตัญญูทเวท	123.20	11.214	117.20	11.343
	อารมณ์ความกตัญญูทเวท	72.08	6.370	68.28	6.937
	พฤติกรรมความกตัญญูทเวท	51.12	6.099	48.92	5.575

จากตาราง 9 พบว่าในระยะก่อนทดลอง นักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยความกตัญญูด้านอารมณ์และพฤติกรรมไม่แตกต่างกันมาก แต่เมื่อเข้าร่วมกิจกรรมจัดประสบการณ์เรียนรู้ความกตัญญูทเวท พบว่านักเรียนกลุ่มทดลอง มีคะแนนเฉลี่ยของความกตัญญูทเวททั้งด้านอารมณ์และด้านพฤติกรรมสูงขึ้นจากเดิมและสูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุม ทั้งนี้จากผลการรวบรวมข้อมูลไม่มีคะแนนที่สูงหายไป อย่างไรก็ตามจากคะแนนเฉลี่ยทั้ง 2 ระยะนั้นยังไม่สามารถสรุปได้ว่าการเพิ่มของคะแนนเฉลี่ยความกตัญญูทเวทของนักเรียนกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผู้วิจัยจึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณเพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัยด้วยการทดสอบความแปรปรวนร่วมหลายตัวแปร (Multivariate Analysis of Covariance: MANCOVA) และการวิเคราะห์ตัวแปรปรวนร่วม (Analysis of Covariance: ANCOVA) ต่อไป

ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย

ผู้วิจัยนำคะแนนความกตัญญูทเวทของนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ระยะก่อนทดลองและระยะหลังการทดลองมาทำการวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบความแตกต่างเพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัยในครั้งนี้ คือ

สมมติฐานที่ 1 นักเรียนกลุ่มทดลองที่เข้าร่วมโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทที่มีคะแนนเฉลี่ยความกตัญญูทเวทสูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุม

สมมติฐานที่ 2 นักเรียนกลุ่มทดลองที่เข้าร่วมโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทที่มีค่าเฉลี่ยความกตัญญูทเวทที่ระยะหลังทดลองสูงกว่าระยะก่อนทดลอง

สมมติฐานที่ 1 นักเรียนกลุ่มทดลองที่เข้าร่วมโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทที่มีคะแนนเฉลี่ยความกตัญญูทเวทสูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุม

ผู้วิจัยต้องการควบคุมอิทธิพลของตัวแปรร่วม (covariate) ให้คงที่ในทุกกลุ่มการทดลอง ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยความกตัญญูก่อนการทดลองจะมีผลต่อคะแนนหลังการทดลอง ผู้วิจัยจึงใช้วิธีทดสอบความแปรปรวนร่วมหลายตัวแปร (MANCOVA) ในการทดสอบเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความกตัญญูกตเวทีระยะหลังการทดลองระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยมีคะแนนเฉลี่ยความกตัญญูกตเวทีระยะก่อนการทดลองเป็นตัวแปรร่วม ในขณะที่อารมณ์ของความกตัญญูกตเวทีและพฤติกรรมการแสดงความกตัญญูกตเวทีเป็นตัวแปรตาม หลังจากนั้นทำการทดสอบความแตกต่างคะแนนเฉลี่ยด้านย่อยของอารมณ์และพฤติกรรมความกตัญญูกตเวทีระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม (ANCOVA) ทั้งนี้ก่อนการทดสอบสมมติฐานผู้วิจัยทำการตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นทางสถิติของการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมหลายตัวแปร เพื่อตรวจสอบว่าข้อมูลมีคุณสมบัติเพียงพอและไม่ละเมิดข้อตกลงเบื้องต้นทางสถิติ โดยมีการตรวจสอบดังนี้

1. การตรวจสอบว่าค่าคะแนนตัวแปรตาม ต้องมีความเป็นอิสระ (independence) จากกัน เพื่อไม่ให้เกิดการละเมิดข้อตกลงเบื้องต้นในข้อนี้ ผู้วิจัยจัดความไม่เป็นอิสระของค่าคะแนนตัวแปรตาม โดยทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่างให้เข้าเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

2. การตรวจสอบการแจกแจงของตัวแปรตามในแต่ละกลุ่มตัวแปรอิสระต้องเป็นแบบปกติ (normal distribution) ผู้วิจัยตรวจสอบสมมติฐานข้อนี้ได้โดยใช้สถิติทดสอบ Liliefors และ Shapiro-Wilk โดยผลการทดสอบความปกติของการแจกแจงของตัวแปรตาม แสดงดังตาราง 10 ดังนี้

ตาราง 10 ค่าสถิติทดสอบความปกติของการแจกแจงของตัวแปรตาม

ระยะหลังทดลอง	โปรแกรม	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk		
		Statistic	df	Sig	Statistic	df	Sig
อารมณ์ความ	กลุ่มทดลอง	.102	20	.200	.957	20	.490
กตัญญูกตเวที	กลุ่มควบคุม	.147	25	.173	.950	25	.251
พฤติกรรมการแสดง	กลุ่มทดลอง	.085	20	.200	.971	20	.761
ความกตัญญูกตเวที	กลุ่มควบคุม	.177	25	.043	.949	25	.234

จากตาราง 10 แสดงถึงค่าสถิติโดยส่วนใหญ่ มีค่านัยสำคัญไม่ต่ำกว่า .05 โดยเฉพาะค่าสถิติของ Shapiro-Wilk ซึ่งเป็นสถิติทดสอบที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มตัวอย่างที่มีขนาดเล็ก แสดงค่านัยสำคัญในแต่ละกลุ่ม พบว่าไม่มีค่าใดที่ต่ำกว่า .05 ดังนั้นจึงไม่ปฏิเสธสมมติฐาน

ว่าง (null hypothesis) ที่ว่า การแจกแจงของตัวแปรตามในแต่ละกลุ่มย่อยของตัวแปรอิสระเป็น การแจกแจงแบบปกติ ดังนั้นจึงถือว่าผ่านการตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นข้อนี้

1. การตรวจสอบความแปรปรวนของตัวแปรตามในแต่ละกลุ่มย่อยของตัวแปร อิสระต้องเท่ากัน (homogeneity of variance) ผู้วิจัยตรวจสอบโดยใช้สถิติบ็อกซ์ (Box's M test) พบว่า ตัวแปรส่วนใหญ่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($F = .861, p\text{-value} > .05$) และเมื่อตรวจสอบ ความเท่าเทียมกันของความแปรปรวนร่วมของตัวแปรตามทุกตัวด้วยสถิติ Levene's Test ของ กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม พบว่า ค่าสถิติ F ตัวแปรตามส่วนใหญ่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ มีค่า $p\text{-values} > .05$ ดังนั้นจึงไม่ปฏิเสธสมมติฐานว่างที่ว่าความแปรปรวนของตัวแปรตามในแต่ละ กลุ่มของตัวแปรอิสระเท่ากัน จึงถือว่าผ่านการทดสอบข้อตกลงนี้

2. การตรวจสอบตัวแปรร่วมและตัวแปรตามต้องมีความสัมพันธ์เชิงเส้นตรง ผู้วิจัยตรวจสอบโดยใช้การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's correlation) ระหว่าง ตัวแปรร่วมกับตัวแปรตาม ผลพบว่า ตัวแปรร่วมความกตัญญูตกเวที ในระยะก่อนทดลองมี ความสัมพันธ์ทางบวกกับ ตัวแปรตามอารมณ์ของความกตัญญูตกเวทีระยะหลังการทดลอง ($r = .501, p\text{-value} < .001$) และพฤติกรรมการแสดงความกตัญญูตกเวที ระยะหลังการทดลอง ($r = .626, p\text{-value} < .001$) อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับสถิติ .05 ดังนั้นจึงผ่านการทดสอบของข้อตกลง เบื้องต้นข้อนี้

3. การตรวจสอบค่าสถิติ F ของตัวแปรร่วม ต้อง มีนัยสำคัญ $p\text{-value} < .05$ ใน การวิเคราะห์ผลทางสถิติครั้งนี้ กำหนดคะแนนเฉลี่ยความกตัญญูตกเวที เป็นตัวแปรร่วม ผลการ วิเคราะห์พบว่า ค่าสถิติ F ของความกตัญญูตกเวทีระยะก่อนการทดลอง มีนัยสำคัญทางสถิติ ($F = 22.736, p\text{-value} < .001$) ดังนั้นจึงผ่านการทดสอบข้อตกลงเบื้องต้น

เมื่อผ่านการทดสอบข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมหลาย ตัวแปรแล้ว ผู้วิจัยจึงใช้โปรแกรม IBM SPSS Statistics 19 ทำการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม หลายตัวแปร เพื่อทดสอบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยความกตัญญูตกเวทีภาพรวมระยะหลัง การทดลองระหว่างนักเรียนกลุ่มทดลองและนักเรียนกลุ่มควบคุมด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวน ร่วมหลายตัวแปร โดยนำตัวแปรคะแนนเฉลี่ยอารมณ์ความกตัญญูตกเวทีและพฤติกรรมความ กตัญญูตกเวทีระยะก่อนการทดลองเป็นตัวแปรร่วม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงดังตาราง 11

ตาราง 11 ผลการเปรียบเทียบความกตัญญูตกเวที (อารมณ์และพฤติกรรมความกตัญญูตกเวที) ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม เมื่อควบคุมตัวแปรร่วม อารมณ์และพฤติกรรมความกตัญญู ตกเวทีระยะก่อนการทดลอง

แหล่งความแปรปรวน	ค่าสถิติ Wilks' 'Lambda (Λ)	F	df	Error df	p-value	partial η^2
อารมณ์ความกตัญญู กตเวทีก่อนการทดลอง	.800	4.987	2	40	.012	.200
พฤติกรรมความกตัญญู กตเวที	.541	16.947	2	40	<.001	.459
กลุ่มการทดลอง	.676	9.568	2	40	<.001	.342

จากตาราง 11 เมื่อควบคุมความแตกต่างของคะแนนตัวแปรอารมณ์และพฤติกรรมความกตัญญูกตเวทีที่ระยะก่อนการทดลอง พบว่านักเรียนกลุ่มทดลองที่ได้รับโปรแกรมเสริมสร้างความคิดกตัญญูกตเวที มีคะแนนเฉลี่ยภาพรวมของอารมณ์และพฤติกรรมความกตัญญูกตเวทีซึ่งคือความกตัญญูกตเวทีที่ระยะหลังทดลองแตกต่างจากนักเรียนในกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($\Lambda = .676, F(2, 40) = 9.568, p\text{-value} < .001$) แสดงว่า คะแนนเฉลี่ยของตัวแปรอารมณ์ความกตัญญูกตเวทีและพฤติกรรมความกตัญญูกตเวทีระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีความแตกต่างกันอย่างน้อย 1 ตัวแปร ดังนั้นผู้วิจัยจึงทำการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมที่ละตัวแปร เพื่อทดสอบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยที่ละตัวแปร ผลการทดสอบ แสดงในตาราง 12

ตาราง 12 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมหลายตัวแปรที่ละตัวแปรในการทดสอบความแตกต่างคะแนนเฉลี่ยอารมณ์ความกตัญญูกตเวทีและพฤติกรรมการแสดงความคิดกตัญญูกตเวทีในระยะเวลาหลังการทดลอง ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

แหล่งความแปรปรวน	ตัวแปรตามในระยะ หลังการทดลอง	SS	df	MS	F	p-value	partial η^2
อารมณ์ความ กตัญญูกตเวที	อารมณ์ความ กตัญญูกตเวที	336.211	1	336.211	9.158	.004	.183
ก่อนการทดลอง	พฤติกรรมแสดง ความคิดกตัญญูกตเวที	5.944	1	5.944	.535	.469	.013
พฤติกรรมความ กตัญญูกตเวที	อารมณ์ความ กตัญญูกตเวที	16.255	1	16.255	.443	.510	.011
ก่อนการทดลอง	พฤติกรรมแสดง ความคิดกตัญญูกตเวที	313.930	1	313.930	28.270	<.001	.408
กลุ่มการ	อารมณ์ความ กตัญญูกตเวที	341.744	1	341.744	9.309	.004	.315

ตาราง 12 (ต่อ)

แหล่งความแปรปรวน	ตัวแปรตามในระยะหลังการทดลอง	SS	df	MS	F	p-value	partial η^2
ทดลอง	พฤติกรรมแสดง	209.174	1	209.174	18.836	<.001	.185
	ความกตัญญูตเวที						
ความคลาดเคลื่อน	อารมณ์ความกตัญญูตเวที	1505.152	41	36.711			
	พฤติกรรมแสดง	455.301	41	11.102			
รวม	อารมณ์ความกตัญญูตเวที	225395.0	45				
	ความกตัญญูตเวที	0					
	พฤติกรรมแสดง	116887.0	45				
	ความกตัญญูตเวที	0					

จากตาราง 12 พบว่า เมื่อพิจารณาผลการทดสอบอิทธิพลของความแตกต่างระหว่างผู้เข้าร่วมของตัวแปรตามทีละตัวแปร พบว่าอารมณ์ของความกตัญญูตเวทีและพฤติกรรมการแสดงความกตัญญูตเวทีระยะหลังการทดลองระหว่างนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับสถิติ .05 ($F(1,41) = 9.309$, $p\text{-value} < .01$; $F(1,41) = 18.836$, $p\text{-value} < .001$ ตามลำดับ) จากการพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม จึงทำการเปรียบเทียบรายคู่ (pairwise comparison) ของค่าเฉลี่ยของตัวแปรอารมณ์ความกตัญญูตเวทีและพฤติกรรมการแสดงความกตัญญูตเวทีด้วยวิธี Bonferroni ที่ความเชื่อมั่น 95% ผลแสดงดังตาราง 13

ตาราง 13 ผลการเปรียบเทียบรายคู่คะแนนเฉลี่ยอารมณ์ของความกตัญญูตเวทีและพฤติกรรมการแสดงความกตัญญูตเวทีระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมในระยะหลังการทดลอง

ตัวแปรตาม	กลุ่ม	คะแนนเฉลี่ย	ความแตกต่างค่าเฉลี่ย (1-2)	SE	p-value
อารมณ์ความกตัญญูตเวที	กลุ่มทดลอง (1)	73.480	5.585	1.830	.004
	กลุ่มควบคุม (2)	67.896			
พฤติกรรมความกตัญญูตเวที	กลุ่มทดลอง (1)	53.116	4.369	1.007	.000
	กลุ่มควบคุม (2)	48.747			

จากตาราง แสดงถึง นักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยของตัวแปรตามอารมณ์ของความภาคภูมิใจในตนเองและพฤติกรรมการแสดงความภาคภูมิใจในตนเองที่ในระยะหลังการทดลองสูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($p\text{-values} < .01, .001$ ตามลำดับ) ด้วยผลการทดลองนี้จึงสนับสนุนสมมติฐานข้อที่ 1

จากผลดังกล่าว ผู้วิจัยต้องการตรวจสอบว่าความรู้สึกใดของอารมณ์ของความภาคภูมิใจในตนเองและพฤติกรรมใดของพฤติกรรมการแสดงความภาคภูมิใจในตนเองของกลุ่มทดลองที่มีความแตกต่างกับกลุ่มควบคุม จึงได้ทำการวิเคราะห์สถิติความแปรปรวนร่วม (Analysis of Covariance: ANCOVA) โดยให้คะแนนเฉลี่ยด้านย่อยของอารมณ์ความภาคภูมิใจในตนเองและพฤติกรรมการแสดงความภาคภูมิใจในตนเองที่ระยะหลังการทดลองเป็นตัวแปรตาม กลุ่มการทดลองเป็นตัวแปรต้นและคะแนนเฉลี่ยความภาคภูมิใจในตนเองที่ระยะก่อนการทดลองเป็นตัวแปรร่วม ทั้งนี้ก่อนการทดสอบผู้วิจัยทำการตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นทางสถิติของการวิเคราะห์ข้อมูล ANCOVA เพื่อตรวจสอบว่าข้อมูลมีคุณสมบัติเพียงพอและไม่ละเมิดข้อตกลงเบื้องต้นทางสถิติ โดยทำการตรวจสอบเพิ่มเติม

1. การตรวจสอบความสัมพันธ์เชิงเส้นระหว่างตัวแปรร่วมกับตัวแปรตาม ผู้วิจัยตรวจสอบโดยใช้สถิติสหสัมพันธ์ของเพียร์สัน พบว่า ความภาคภูมิใจในตนเองที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความรู้สึกสำนึกบุญคุณ ($r = .436, p\text{-value} < .01$) ความรู้สึกรักและผูกพันกับผู้มีบุญคุณ ($r = .433, p\text{-value} < .01$) การแสดงความขอบคุณด้วยกริยา วาจา ($r = .532, p\text{-value} < .001$) การให้ความช่วยเหลือที่เป็นรูปธรรมแก่ผู้มีบุญคุณ ($r = .412, p\text{-value} < .01$) และการพัฒนาตนเองตามความคาดหวังของผู้มีบุญคุณ ($r = .592, p\text{-value} < .001$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามข้อตกลงเบื้องต้นทางสถิติ อย่างไรก็ตามผลการตรวจสอบ พบว่า ตัวแปรร่วมมีความสัมพันธ์กับความรู้สึกเชิงบวกต่อสิ่งที่ได้รับอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = .280, p\text{-value} > .05$) ทำให้ข้อมูลไม่เป็นไปตามข้อตกลงเบื้องต้นทางสถิติ จึงนำตัวแปรตามความรู้สึกเชิงบวกต่อสิ่งที่ได้รับออกจากการวิเคราะห์ข้อมูล

2. การตรวจสอบตัวแปรร่วมและตัวแปรกลุ่มที่เป็นตัวแปรทดลองจะต้องไม่มีปฏิสัมพันธ์กัน ข้อตกลงนี้ผู้วิจัยตรวจสอบโดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม โดยการกำหนดให้แบบจำลอง (model) มีการทดสอบผลของปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทดลองกับตัวแปรร่วม พบว่าผลปฏิสัมพันธ์ของตัวแปรร่วมและตัวแปรทดลองของการวิเคราะห์ข้อมูลทุกตัวแปรตามความรู้สึกและพฤติกรรมด้านย่อยของความภาคภูมิใจในตนเอง ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-values} > .05$) จึงผ่านการทดสอบของข้อตกลงนี้

ลำดับต่อมา ผู้วิจัยทำการทำการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยตัวแปรตามระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมที่ละตัวแปร โดย ตัวแปรตามคือ ความรู้สึกของอารมณ์ความกตัญญูตเวที และพฤติกรรมด้านย่อยของพฤติกรรม แสดงความกตัญญูตเวทีระยะหลังการทดลอง ตัวแปรต้นคือกลุ่มทดลอง ตัวแปรร่วมคือ ความกตัญญูตเวทีระยะก่อนการทดลอง ผลการวิเคราะห์แสดงดังตาราง 14

ตาราง 14 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมในการทดสอบความแตกต่างคะแนนเฉลี่ยของด้านย่อยของอารมณ์และพฤติกรรมความกตัญญูตเวทีระยะหลังการทดลองระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

แหล่งความแปรปรวน	ตัวแปรตาม ระยะหลังการทดลอง	SS	df	MS	F	p-value
กลุ่มทดลอง	รู้สึกสำนึกในบุญคุณ	71.422	1	71.422	13.274	.001
	รู้สึกรักและผูกพัน	16.530	1	16.530	1.861	.180
	แสดงความขอบคุณด้วยกริยา วาจา	6.541	1	6.541	2.532	.119
	ให้ความช่วยเหลือที่เป็นรูปธรรม	43.835	1	43.835	11.132	.002
	พัฒนาตนเองตามความคาดหวังผู้มีบุญคุณ	36.779	1	36.779	13.647	.001

จากผลในตาราง แสดงถึง เมื่อควบคุมอิทธิพลตัวแปรร่วมความกตัญญูตเวทีระยะก่อนการทดลอง ค่าเฉลี่ยของความรู้สึกสำนึกในบุญคุณ การให้ความช่วยเหลือที่เป็นรูปธรรมแก่ผู้มีบุญคุณ และการพัฒนาตนเองตามความคาดหวังของผู้มีบุญคุณ ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($F = 13.274$, $p\text{-value} < .01$, $F = 11.132$, $p\text{-value} < .01$, $F = 13.647$, $p\text{-value} < .01$ ตามลำดับ) และผลการทดสอบความต่างของค่าเฉลี่ยของแต่ละตัวแปรตามระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม แสดงดังตาราง 15 ดังนี้

ตาราง 15 ค่าสถิติวิเคราะห์ความต่างค่าเฉลี่ยของตัวแปรตามระยะหลังการทดลองระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

ตัวแปรตาม	ความต่างค่าเฉลี่ย (กลุ่มทดลอง - กลุ่มควบคุม)	SE	p-value
รู้สึกสำนึกในบุญคุณ	2.545	.698	.001
ให้ความช่วยเหลือที่เป็นรูปธรรม	1.994	.598	.002
พัฒนาตนเองตามความคาดหวังผู้มีบุญคุณ	1.826	.494	.001

จากตารางแสดงถึง นักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยของตัวแปรตามความรู้สึกลำบากในบุญคุณ การให้ความช่วยเหลือที่เป็นรูปธรรมแก่ผู้มีบุญคุณ และการพัฒนาตนเองตามความคาดหวังผู้มีบุญคุณในระยะเวลาหลังการทดลองสูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับสถิติ .05 ($p\text{-values} < .01$)

สมมติฐานที่ 2 นักเรียนกลุ่มทดลองที่เข้าร่วมโปรแกรมเสริมสร้างความคิดัญญุตเวทิมีกาเฉลี่ยความกตัญญุตเวทิตะยะหลังทดลองสูงกว่าระยะก่อนทดลอง

ผู้วิจัยใช้สถิติวิเคราะห์ Paired - Sample T - test ในการทดสอบสมมติฐานผลต่างระหว่างค่าเฉลี่ยความกตัญญุตเวทิตะยะก่อนการทดลองและการทดลอง และระยะหลังการทดลอง โดยทำการทดสอบทีละตัวแปร เริ่มจาก ความกตัญญุตเวทิด้านรวม อารมณ์ความกตัญญุตเวทิตะยะก่อนการทดลอง และพฤติกรรมการแสดงความกตัญญุตเวทิตะยะก่อนการทดลอง พบผลการวิเคราะห์แสดงในตาราง 16 ดังนี้

ตาราง 16 ค่าสถิติทดสอบผลต่างค่าเฉลี่ยความกตัญญุตเวทิตะยะก่อนการทดลองและระยะหลังการทดลองของนักเรียนกลุ่มทดลอง

ตัวแปร	ค่าเฉลี่ย		ผลต่างของค่าเฉลี่ย (ระยะหลัง-ระยะก่อน)	t	df	p-value
	ระยะก่อน	ระยะหลัง				
ความกตัญญุตเวทิตะยะก่อนการทดลอง	121.30	125.90	4.600	2.546	19	.020
อารมณ์ความกตัญญุตเวทิตะยะก่อนการทดลอง	70.65	73.00	2.350	1.700	19	.106
พฤติกรรมความกตัญญุตเวทิตะยะก่อนการทดลอง	50.65	52.90	2.250	3.151	19	.005

จากตาราง 16 พบว่า นักเรียนที่เข้าร่วมโปรแกรมเสริมสร้างความคิดัญญุตเวทิตะยะก่อนการทดลองโดยการปรับพฤติกรรมปัญญาด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการระจางค่านิยมมีคะแนนเฉลี่ยของความกตัญญุตเวทิตะยะหลังการทดลองสูงกว่าระยะก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($t = 2.546, p\text{-value} < .05$) จึงปฏิเสธสมมติฐานว่างที่ว่า ค่าเฉลี่ยความกตัญญุตเวทิตะยะก่อนการทดลองและระยะหลังการทดลองไม่แตกต่างกัน นอกจากนี้เมื่อพิจารณาองค์ประกอบของความกตัญญุตเวทิตะยะก่อนการทดลองที่พบค่าเฉลี่ยพฤติกรรมแสดงความคิดัญญุตเวทิตะยะหลังการทดลองสูงกว่าระยะก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($t = 3.151, p\text{-value} < .01$) ในขณะที่ค่าเฉลี่ยของอารมณ์ของความกตัญญุตเวทิตะยะหลังการทดลองกับระยะก่อนการทดลองแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($t = 1.700,$

p-value < .05) ดังนั้นจึงสามารถสรุปได้ว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยความกตัญญูกตเวที ระยะเวลาหลังการเข้าร่วมกิจกรรมโปรแกรมเสริมสร้าง ความกตัญญูกตเวทีสูงกว่าระยะก่อนเข้าร่วม กิจกรรม ซึ่งผลนี้สนับสนุนสมมติฐานข้อที่ 2 ของการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณ พบว่านักเรียนกลุ่มทดลองที่ได้เข้าร่วมโปรแกรม เสริมสร้าง ความกตัญญูกตเวทีที่มีความกตัญญูกตเวทีสูงขึ้นเมื่อเทียบกับก่อนเข้าร่วมโปรแกรมฯ และมีความกตัญญูกตเวทีระยะหลังการทดลองสูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุมที่ไม่เข้าร่วมโปรแกรม เสริมสร้าง ความกตัญญูกตเวที

ผลการสะท้อนคิดหลังการจัดการเรียนรู้

ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดการเรียนรู้กับกลุ่มทดลองจำนวน 20 คน แบ่งเป็น 8 กิจกรรม กิจกรรมละ 50 นาที ในช่วงโมงวิชาแนะแนวและวิชาสังคมศึกษา เป็นเวลา 5 วัน โปรแกรม เสริมสร้าง ความกตัญญูกตเวทีเป็นโปรแกรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากข้อค้นพบในการวิจัยระยะที่ 1 ที่ ทำให้เข้าใจอารมณ์และพฤติกรรมของความกตัญญูกตเวที รวมถึงเงื่อนไขทางความคิดที่เป็น ปัจจัยภายในบุคคล และเงื่อนไขภายนอกที่เป็นสถานการณ์แวดล้อมที่ส่งผลต่อการมีความกตัญญู กตเวทีของบุคคลจึงนำประกอบการพิจารณาในการสร้างกิจกรรมของโปรแกรม ตามแนวคิดการ ปรับพฤติกรรมปัญญาโดยใช้เทคนิควิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการกระจำงค่านิยมมา เพื่อปรับเปลี่ยนกระบวนการทางปัญญาเพื่อทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมความ กตัญญูกตเวทีต่อไป รายละเอียดของโปรแกรม แสดงไว้ในภาคผนวก ข

ทั้งนี้โปรแกรมเสริมสร้าง ความกตัญญูกตเวทีได้ผ่านการตรวจสอบเพื่อประเมินความ เหมาะสมของวัตถุประสงค์ เนื้อหา และการนำไปใช้จากผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน (ภาคผนวก ค) จำนวน 10 กิจกรรม แต่เนื่องจากในระหว่างดำเนินกิจกรรม ทางโรงเรียนได้ขอใช้ชั่วโมงแนะแนว เพื่อจัดกิจกรรมแนะแนวสถาบันการศึกษาต่อไปให้กับนักเรียน จึงได้รับคำแนะนำจากอาจารย์ที่ ปรึกษาให้ลดทอนกิจกรรมคงเหลือจำนวน 8 กิจกรรม ดังนี้

- กิจกรรมที่ 1 ปฐมนิเทศ “ทำความรู้จัก”
- กิจกรรมที่ 2 ลำต้น-พ่อแม่ ผู้ปกครอง ผู้รักและห่วงใยลูกทุกโมงยาม
- กิจกรรมที่ 3 เห็นคุณค่าและคิดตอบแทนความรักความห่วงใยของพ่อแม่ ผู้ปกครอง
- กิจกรรมที่ 4 ลำต้น-พ่อ แม่ ผู้ปกครอง ผู้เสียสละเพื่ออนาคตของลูก
- กิจกรรมที่ 5 รู้คุณค่าและคิดตอบแทนความเสียสละของพ่อ แม่ ผู้ปกครอง
- กิจกรรมที่ 6 ดินอุดม-โรงเรียน ครู ผู้ให้โอกาสในการศึกษา

กิจกรรมที่ 7 คัดตอบแทนครู โรงเรียน ผู้ให้โอกาสในการศึกษา

กิจกรรมที่ 8 สะท้อนการเรียนรู้ค่านิยมความกตัญญูทเวที

ในกิจกรรมที่ 8 ผู้วิจัยได้ทำการประเมินผลการใช้โปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทีโดยการปรับพฤติกรรมปัญญาด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการกระจำงค่านิยม โดยให้นักเรียนบันทึกผลการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมสะท้อนคิดหลังการจัดการเรียนรู้ (After Action Review: AAR) ที่แสดงถึงสิ่งที่นักเรียนได้เรียนรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรม ความรู้สึกจากการเข้าร่วมกิจกรรม และการนำไปประยุกต์ใช้ จากผลการบันทึกการสะท้อนคิดหลังการจัดการเรียนรู้ของนักเรียน สามารถสรุปผลได้ดังนี้

1. นักเรียนมีเจตคติเชิงบวกต่อกิจกรรมโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวที

1.1 องค์ประกอบทางการรู้คิด

นักเรียนคิดว่ากิจกรรมมีประโยชน์ต่อตนเอง ทำให้ได้เรียนรู้ในสิ่งต่าง ๆ เช่น การทำความดี วิธีการตอบแทนผู้มีบุญคุณ ได้ฝึกการคิด การแสดงความคิดเห็นและการรับฟังความคิดเห็น ทำให้เข้าใจผู้อื่นและตนเอง ดังคำที่กล่าวว่

“ได้เรียนรู้ความคิดใหม่ การคิดแบบต่าง ๆ การเพิ่มทางเลือกและวิธีที่ดีที่สุด”

“ทำให้มีความกล้าที่จะยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างของผู้อื่น”

“ได้ฝึกการให้เหตุผลในการสนับสนุนความคิดของตนเอง”

“ได้ข้อคิดจากสิ่งที่เรียน ได้พัฒนาความคิดของตนเอง เข้าใจตนเอง”

“ทำให้มีความกล้าคิด กล้าพูด กล้าแสดงออกทางความคิด”

“ได้รู้จักความช่วยเหลือความรักที่บริสุทธิ์ที่ครอบครัวมอบให้เรา การเข้าร่วมกิจกรรมนี้ทำให้เราได้รู้อะไรหลาย ๆ อย่าง ที่เราไม่เคยแสดงออกให้คนที่รักเราเพราะเราเงินที่จะทำทำให้เรามีความกล้าในจุดนี้มากกว่าเดิม”

1.2 องค์ประกอบทางความรู้สึก

นักเรียนมีความรู้สึกด้านบวกต่อการเข้าร่วมกิจกรรม รู้สึกสนุกกับการทำกิจกรรม รู้สึกดีใจ เป็นโชคดีที่ได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรม และรู้สึกขอบคุณที่จัดกิจกรรมนี้ให้กับนักเรียน

1.2.1 ความรู้สึกสนุกสนานในการทำกิจกรรม

“รู้สึกสนุกมากค่ะ เพราะการเข้าร่วมกิจกรรมมันสนุกมาก ๆ”

“รู้สึกสนุกสนาน ได้ความรู้จากกิจกรรมที่ได้ทำ”

“สนุกกับการได้พูด ได้เขียน ช่วยกันคิดหาคำตอบกับเพื่อน ๆ”

“รู้สึกสนุกสนานไปในอีกแบบและก็อยากจะขอบคุณมาก ๆ เลยค่ะที่ได้มามอบสิ่งดี ๆ ให้กับพวกหนู”

“สนุกค่ะ กิจกรรมนี้หนูได้หลายอย่างเลย ได้ออกความคิดเห็นกับเพื่อน ๆ ได้คุยกับเพื่อนในห้องที่ไม่ค่อยจะได้คุยกัน มีความสุขกับกิจกรรมนี้มากค่ะ”

1.2.2 ความรู้สึกดีใจ ที่ได้เข้าร่วมกิจกรรม

“รู้สึกดี ได้ใช้สมอง ความคิด”

“รู้สึกดีใจที่ได้รับความรู้”

“รู้สึกดีใจที่ได้มาพบกับครูจิว ได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยกัน”

“ดีใจที่ได้ร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมครั้งนี้มากค่ะ ทำให้ได้ระลึกถึงพ่อแม่และครูที่ทำให้เรามีวันนี้ได้”

“รู้สึกดีใจและรู้สึกโชคดีที่เป็นห้องที่ถูกเลือกในการทำกิจกรรม อยากขอบคุณที่ได้มาทำกิจกรรมกับพวกหนู”

1.2.3 ความรู้สึกขอบคุณ

“รู้สึกซาบซึ้ง และขอบคุณมาก ๆ ที่มาให้ความรู้ ความคิด และวิธีการในการคิดแยกแยะ คิดทบทวนต่าง ๆ”

“ขอบคุณกิจกรรมดีที่ทางคุณครูได้คิดและจัดขึ้นมา เป็นความโชคดีของที่นี่ที่ได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่ช่วยเสริมสร้างความกล้า และการคิดจับประเด็นในเรื่องที่หลาย ๆ ครั้งเราเองก็มองข้ามไป”

“ขอขอบคุณครูจิวและครูทุกท่านที่มามอบความรู้ด้านตรงนี้ให้พวกหนูได้มีความกล้าแสดงออกที่จะมอบสิ่งดี ๆ ตอบแทนผู้ที่รักเราและมอบสิ่งดี ๆ แก่เรา”

“รู้สึกขอบคุณ กิจกรรมครั้งนี้ที่ปลูกฝังคนที่ไม่มี ความกตัญญู ให้มีความกตัญญูมากยิ่งขึ้น และช่วยปลูกฝังคนที่มีความกตัญญูอยู่แล้ว ให้มีมากยิ่งขึ้น และทำให้ได้รู้ว่าจริงแล้ว เพื่อน ๆ แต่ละคนมีความคิดแบบไหน รวมถึงตัวฉันเอง”

“รู้สึกดีใจ และขอบคุณที่มาทำให้เราได้มีวิธีการตอบแทนคุณพ่อแม่ผู้มีพระคุณแก่เราและความรู้ในการตอบคำถามมากมายเลย”

“รู้สึกขอบคุณสำหรับการนำความรู้ ความคิดมาแชร์หรือนำมาเผยแพร่”

1.3 องค์ประกอบแนวโน้มของการแสดงพฤติกรรม

นักเรียนมีความตั้งใจหรือแนวโน้มที่จะนำสิ่งที่ได้เรียนรู้จากกิจกรรมไปปฏิบัติหรือนำไปใช้ในสถานการณ์อื่น ดังคำที่กล่าวว่า

“นำไปปรับในสิ่งที่เราไม่แสดงออกในความรักให้ผู้ที่รักเรา”

“เอาไว้สั่งสอนตัวเองให้เป็นคนกตัญญู”

“นำความรู้ที่ได้มาปรับปรุงใช้ในชีวิตรประจำวันให้เกิดผลจริง”

“สามารถนำไปบอกน้อง ๆ ทุกคนในโรงเรียนได้ และบอกเพื่อน ๆ ทุกคนให้มีความกตัญญูและซื่อสัตย์กับทุกคนได้”

“จะนำสิ่งที่ได้เรียนไปใช้กับชีวิตรประจำวันให้ได้มากที่สุด และจะทำตามที่ได้คิดไว้เสมอมา และจะตอบแทนบุญคุณผู้มีพระคุณในกายภาคหน้า”

“จะนำแนวทางต่าง ๆ ที่เราเห็นว่ามีความดีมาประยุกต์ใช้จริง เช่น มีเพื่อนกลุ่ม 4 เสนอแนวทางในเรื่องครูประจำชั้นในเรื่องการแสดงความรักต่อแม่ ทำให้เรากลับมาย้อนคิดว่าตัวเองเคยทำไหม ถ้าเคยก็จะทำต่อไป แต่ถ้าไม่เคยก็จะเริ่มทำไปเรื่อย ๆ และเมื่อลงมือทำแล้วเห็นได้ว่าทุกอย่างมัน Happy กว่าเดิมมาก”

“ฉันจะซึ่มซึบกิจกรรมในครั้งนี้อย่างเต็มที่ในแต่ละอย่าง แต่ละคำสอน ระหว่างกิจกรรม คุณครูได้ให้คำสอนมากมายในแต่ละกิจกรรม ฉันจะนำความรู้ ความกตัญญูไปใช้กับทุก ๆ คน สถานที่ องค์กร มูลนิธิ ที่ได้ให้อะไรหลาย ๆ อย่างกับฉัน และฉันจะกลับมาบริจาคสิ่งของทุนการศึกษา ทุก ๆ สิ่งที่สามารถทำได้ ในอนาคตให้กับวัด...”

2. นักเรียนมีการเปลี่ยนแปลงด้านความรู้สึกนึกคิด การเห็นคุณค่าความกตัญญูตเวที และความน้อมเอียงพร้อมกระทำการตอบแทนคุณ

2.1 มีการตอบสนองทางความคิด ความรู้สึกที่เกี่ยวข้องกับความกตัญญูตเวที เช่น เต็มใจยอมรับ พอใจ ตระหนักรู้ในคุณความดีของผู้อื่นที่ทำให้แก่ตนเอง ดังคำที่กล่าวว่า

“ได้เห็นถึงความอดทนของพ่อแม่”

“ได้เห็นถึงสิ่งที่มีพระคุณให้”

“ได้รู้จักการตอบแทนผู้มีพระคุณเมตตาต่อทั้งโรงเรียน วัด สถานที่หรือบุคคล”

“รู้จักการมีน้ำใจ การกตัญญูต่อพ่อแม่คนที่เลี้ยงดูเราสั่งสอนเราจนเติบโตใหญ่”

2.2 มีค่านิยมความกตัญญูตเวที คือ ให้คุณค่าความกตัญญูตเวที ยอมรับความกตัญญูตเวทีมาเป็นแนวทางในการแสดงพฤติกรรมของตนเอง และมีแนวโน้มแสดงพฤติกรรมความกตัญญูตเวที ดังคำที่กล่าวว่า

“ทำให้มีความกตัญญูมากขึ้นไม่ว่าจะเรื่องอะไรก็ตามที่เราได้รับแล้วเราก็อยากจะให้เหมือนกันเมื่อเราโตขึ้นไปเป็นผู้ใหญ่”

“รู้สึกอยากตอบแทนพระคุณให้กับคนที่มามอบสิ่งดี ๆ ให้

“อยากขอบคุณผู้มีพระคุณและแสดงออกซึ่งความรักต่อผู้มีพระคุณ”

“ต่อไปจะพูดคำว่าขอบคุณทุกครั้งเมื่อมีคนมอบสิ่งดี ๆ ให้เรา”

“อยากเป็นคนดี มีความกตัญญู รู้จักการตอบแทนผู้อื่น เราได้เป็นผู้รับแล้วเราก็ต้องเป็นผู้ให้ด้วย”

“มีความคิดที่จะตอบแทนผู้มีพระคุณในอนาคตที่เรียนจบแล้วมีงานทำ”

“จะตอบแทนผู้มีพระคุณ เป็นคนดี ตั้งใจเรียน ดูแลพ่อแม่ในยามแก่ชรา ช่วยงานคุณครู”

“จะตอบแทนคุณให้กับคนที่มอบสิ่งดี ๆ ให้เรา โดยการที่อาจจะช่วยครูถือกระเป๋าช่วยโรงเรียนประหยัดไฟ และที่ตั้งใจเรียนเพื่ออนาคตที่ดีของเราเอง”

“ทำให้เรามีจิตสำนึกที่อยากจะตอบแทนสิ่งต่าง ๆ ที่เราได้รับ ไม่ว่าจะป็นที่นอน ที่เรียน ที่กิน หรือสิ่งอื่นเล็ก ๆ น้อย ๆ อีกมากมายที่นับได้ไม่ถ้วน อยากจะกลับมามอบสิ่งดี ๆ เหล่านี้ให้กับคนรุ่นหลังเหมือนกับที่เราได้รับ”

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลผลการบันทึกการสะท้อนคิดหลังการจัดการเรียนรู้ (AAR) ที่นักเรียนรายงานสิ่งที่ได้เรียนรู้ ความรู้สึกที่มีต่อกิจกรรมโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวท และการนำสิ่งที่ได้เรียนรู้จากกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ทำให้ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ช่วยสนับสนุนผลของโปรแกรมในการช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อุบัติการณ์ความกตัญญูทเวท และแสดงให้เห็นว่านักเรียนส่วนใหญ่มีเจตคติที่ดีต่อการเข้าร่วมกิจกรรมของโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวท คิดว่ากิจกรรมมีประโยชน์ รู้สึกชอบ ฟังพอใจและมีความคิดจะนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ยังรายงานการเปลี่ยนแปลงทางด้านความรู้สึก ความรู้คิดที่เกี่ยวข้องของความกตัญญูทเวท และการเปลี่ยนแปลงของการเห็นคุณค่าของความกตัญญูทเวทที่แสดงความตั้งใจที่จะแสดงพฤติกรรมความกตัญญูทเวทในอนาคต

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “ผลของโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทีโดยการปรับพฤติกรรม ปัญญาด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการกระจำงค่านิยมสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย: การวิจัยผลสวนวิธี เป็นการวิจัยผลสวนวิธี รูปแบบการสำรวจแบบมีลำดับขั้น มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย 2 ประการ คือ

1. เพื่อศึกษาความหมาย ลักษณะพฤติกรรม และเงื่อนไขของความกตัญญูทเวทีของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

2. เพื่อศึกษาผลของโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทีโดยการปรับพฤติกรรม ปัญญาด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการกระจำงค่านิยมสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

การวิจัยระยะที่ 1 การศึกษาเชิงคุณภาพแบบสร้างทฤษฎีจากข้อมูล เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยที่ 1 โดยผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายอายุ 16-19 ปี จำนวน 10 คน ที่มีประสบการณ์ความกตัญญูทเวทีและแสดงพฤติกรรมของความกตัญญูทเวทีที่ได้รับคัดเลือกแบบเจาะจง ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้เครื่องมือแนวคำถามสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ซึ่งมีผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน (ภาคผนวก ค) ตรวจสอบเพื่อนำไปสำรวจค้นหา ความหมาย ลักษณะ และเงื่อนไขของความกตัญญูทเวทีของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย และนำข้อค้นพบที่ได้ไปใช้สร้างเครื่องมือในการวิจัยระยะที่ 2 ต่อไป

สำหรับการวิจัยระยะที่ 2 เป็นการวิจัยเชิงทดลองเพื่อตอบวัตถุประสงค์ที่ 2 ของการวิจัยในการศึกษาผลของโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทีโดยการปรับพฤติกรรมปัญญาด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการกระจำงค่านิยมในนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยมีกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 ในปีการศึกษา 2565 ของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาแห่งหนึ่ง ในจังหวัดอ่างทอง โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ทำการสุ่มกลุ่มนักเรียนเข้ากลุ่มการทดลองและกลุ่มควบคุม โดยกลุ่มทดลองมีจำนวน 20 คน ทั้งหมดเป็นเพศหญิงอายุเฉลี่ย 16.15 ปี และกลุ่มควบคุมจำนวน 25 คน เป็นเพศหญิง 18 คน เพศชาย 7 คน อายุเฉลี่ย 16.40 ปี เครื่องมือที่ใช้ 1) แบบวัดความกตัญญูทเวที มีค่าอำนาจจำแนกรายข้ออยู่ระหว่าง .266-.651 และมีค่าความเชื่อมั่นแบบสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคทั้งหมดเท่ากับ .89 2) โปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทีโดยการปรับพฤติกรรมปัญญาด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการกระจำงค่านิยม จำนวน 8 กิจกรรม กิจกรรมละ 50 นาที จากนั้นผู้วิจัยทำการวิเคราะห์

สถิติเพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัย ประเมินประสิทธิผลของโปรแกรม และวิเคราะห์ผลการบันทึกสะท้อนการเรียนรู้หลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อวิเคราะห์หาประสิทธิผลของโปรแกรม หลังจากได้ผลการดำเนินงานแล้ว สามารถสรุปผลการดำเนินงาน โดยแบ่งหัวข้อในการสรุปผลได้ดังต่อไปนี้

1. สรุปผลการวิจัย
2. อภิปรายผลการวิจัย
3. ข้อจำกัดของงานวิจัย
4. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยโดยแบ่งออกเป็น 2 ระยะเวลา เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย 2 ข้อ มีรายละเอียดดังนี้

สรุปผลการวิจัยระยะที่ 1

การวิเคราะห์เนื้อหาจากการสัมภาษณ์นักเรียนผู้ให้ข้อมูล สรุปผลดังต่อไปนี้

1. **ความหมายของความกตัญญูตเวที** จากการตีความความหมายจากข้อความที่นักเรียนกล่าวถึงความกตัญญูตเวที สามารถสรุปได้ว่าความกตัญญูตเวที หมายถึง สภาวะอารมณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลตระหนักรู้คุณประโยชน์ของสิ่งที่ตนได้รับนั้นเป็นผลจากการกระทำอันมีน้ำใจที่ผู้อื่นหรือสิ่งอื่นทำให้แก่ตน และอารมณ์นั้นกระตุ้นบุคคลให้มีความตั้งใจจะตอบแทนคุณ และแสดงการกระทำตอบแทนคุณต่อผู้มีบุญคุณ ด้วยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งทั้งทางตรงและทางอ้อม

2. **ลักษณะของความกตัญญูตเวที** จากความหมายที่ให้โดยนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ความกตัญญูตเวทีประกอบด้วย 2 ลักษณะ คือ 1) อารมณ์ของความกตัญญูตเวทีเป็นความกตัญญูตเวทีที่มีลักษณะเป็นสภาวะอารมณ์ที่กระตุ้นให้เกิดความต้องการตอบแทนคุณ ซึ่งเป็นความรู้สึกต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น คือ (1) ความรู้สึกเชิงบวกต่อสิ่งที่ได้รับ ได้แก่ รู้สึกดีใจที่ห่วงใยดูแลไม่ทอดทิ้ง รู้สึกอบอุ่นใจที่เอาใจใส่เหมือนคนในครอบครัว และรู้สึกโชคดีที่มีกัลยาณมิตรช่วยเหลืออย่างจริงใจ (2) ความรู้สึกสำนึกบุญคุณ ได้แก่ รู้สึกซาบซึ้งใจในความเอาใจใส่ รู้สึกขอบคุณในความเสียสละ และรู้สึกขอบคุณที่ทำให้ได้รับสิ่งที่ดี (3) ความรู้สึกรักและผูกพันกับผู้มีบุญคุณ ได้แก่ รู้สึกผูกพันกับผู้มีบุญคุณ และรู้สึกรักผู้มีบุญคุณ และ 2) พฤติกรรมการแสดงความกตัญญูตเวที เป็นความกตัญญูตเวทีในลักษณะเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกเป็นการกระทำที่ปรากฏเห็นหรือเป็นความตั้งใจที่มีแนวโน้มจะแสดงพฤติกรรมเพื่อตอบแทนผู้มีบุญคุณเมื่อมีโอกาส

ซึ่งแสดงออกได้ 4 รูปแบบ ได้แก่ (1) การแสดงความขอบคุณด้วยกริยา วาจา เช่น พุดขอบคุณ เขียนจดหมายขอบคุณ ไหว้ขอบคุณ เป็นต้น (2) การให้ความช่วยเหลือที่เป็นรูปธรรมแก่ผู้มีบุญคุณ เช่น ช่วยทำงานแบ่งเบาภาระ ดูแลให้ความสะดวก ให้สิ่งของที่ต้องการ ให้กำลังใจ เป็นต้น (3) การพัฒนาตนเองตามความคาดหวังของผู้มีบุญคุณ เช่น การเป็นเด็กดี ตั้งใจเรียน ประสบความสำเร็จในการเรียน การทำงานตามที่มีบุญคุณตั้งความหวัง (4) การแสดงพฤติกรรมเอื้อสังคม กล่าวคือ การแสดงพฤติกรรมหรือมีความตั้งใจช่วยเหลือ ทำตนให้มีประโยชน์ต่อผู้อื่นหรือสังคม เพื่อเป็นการตอบแทนคุณประโยชน์ที่ตนได้รับ เช่น การช่วยดูแลน้อง ให้ความรู้ ปรึกษา สิ่งของที่จำเป็นแก่รุ่นน้อง ช่วยเหลือผู้ที่ประสบความลำบาก เป็นต้น

3. เจื่อนไขของความกตัญญูทเวท คือ หลักการหรือข้อตกลงที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดทิศทาง ความเข้มของความกตัญญูทเวท ซึ่งผลการการสัมภาษณ์ พบว่าเจื่อนไขของการเปลี่ยนแปลงความกตัญญูทเวท มี 2 ประเภท คือ เจื่อนไขภายนอกและเจื่อนไขภายใน เจื่อนไขภายนอก หมายถึง สถานการณ์ที่อยู่แวดล้อมรอบตัวบุคคลที่ส่งผลทำให้ความรู้สึกและพฤติกรรม การแสดงความกตัญญูทเวทของบุคคลเปลี่ยนแปลงจากไม่มีเป็นมี หรือจากมีน้อยเป็นมีมากขึ้น พบว่ามี 3 ด้าน คือ 1) สิ่งแวดล้อมภายในครอบครัว ได้แก่ การมีตัวแบบความกตัญญูทเวทของคนในครอบครัว และการมีหน้าที่ช่วยงานแบ่งเบาภาระพ่อแม่ผู้ปกครอง 2) สิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน ได้แก่ การถูกสอนผ่านกิจกรรมการเรียนการสอน และการเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความกตัญญูทเวท 3) สิ่งแวดล้อมทางสังคม ได้แก่ สื่อทางสังคม และคำสอนทางศาสนา ส่วนเจื่อนไขภายใน หมายถึง การรู้คิดที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ของความกตัญญูทเวท แล้วมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของความรู้สึกและพฤติกรรมแสดงความกตัญญูทเวทที่ตามมา จากผลการสัมภาษณ์ พบเจื่อนไขภายใน มี 4 ด้าน ได้แก่ 1) การตระหนักรู้ในคุณค่าของสิ่งที่ได้รับ 2) การตระหนักรู้ในความห่วงใย เอาใจใส่ของผู้มีบุญคุณ 3) การตระหนักรู้ในความตั้งใจช่วยเหลือของผู้มีบุญคุณ 4) การตระหนักรู้ในความเสียสละของผู้มีบุญคุณ

สรุปผลการวิจัยระยะที่ 2

การวิจัยระยะที่ 2 งานวิจัยเชิงทดลอง เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 ศึกษาผลของโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทโดยการปรับพฤติกรรมปัญญาด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการกระจ่างค่านิยมสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย สรุปผล ดังนี้

1. การวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง และคะแนนความกตัญญูทเวทของนักเรียนกลุ่มทดลองที่เข้าร่วมโปรแกรมและกลุ่มควบคุมที่ไม่ได้เข้าร่วมโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทในระยะก่อนการทดลอง และระยะทดลอง

กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 ปีการศึกษา 2565 โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาแห่งหนึ่งในจังหวัดอ่างทอง จำนวน 55 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองจำนวน 20 คน และกลุ่มควบคุมจำนวน 25 คน กลุ่มทดลอง เป็นเพศหญิง 20 คน อายุเฉลี่ย 16.15 ปี ส่วนใหญ่ อาศัยอยู่กับพ่อแม่ โดยส่วนใหญ่ร้อยละ 45 มีจำนวนพี่น้อง 4-6 คน ร้อยละ 40 มีจำนวนพี่น้อง 1-3 คน กลุ่มทดลอง เป็นเพศหญิง 18 คน เพศชาย 7 คน อายุเฉลี่ย 16.40 ปี ส่วนใหญ่อาศัยอยู่กับพ่อแม่ โดยส่วนใหญ่ร้อยละ 68 มีจำนวนพี่น้อง 1-3 คน และร้อยละ 20 มีจำนวนพี่น้อง 4-6 คน

นักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยของความกตัญญูทเวที่ระยะก่อนทดลองและระยะหลังการทดลองเท่ากับ 4.18 และ 4.34 ตามลำดับ ส่วนนักเรียนกลุ่มควบคุมมีคะแนนเฉลี่ยความกตัญญูทเวที่ระยะก่อนทดลองและระยะหลังการทดลอง เท่ากับ 4.25 และ 4.04 ตามลำดับ

2. การเปรียบเทียบความกตัญญูทเวของนักเรียนที่ได้รับโปรแกรมและไม่ได้รับโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวที่ในระยะก่อนการทดลองและระยะหลังการทดลอง

2.1 นักเรียนกลุ่มทดลองที่เข้าร่วมโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวที่มีความกตัญญูทเวที่สูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุมที่ไม่ได้เข้าร่วมโปรแกรม โดยเมื่อควบคุมอิทธิพลความแตกต่างความกตัญญูทเวที่ก่อนเข้าร่วมโปรแกรมของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างโดยจัดให้คะแนนเฉลี่ยความกตัญญูทเวที่ระยะก่อนทดลองเป็นตัวแปรร่วม พบว่าภาพรวมคะแนนเฉลี่ยความกตัญญูทเวที่ระยะหลังการทดลองของนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($F = 9.724$, $p\text{-value} < .001$) และเมื่อทดสอบเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยของแต่ละตัวแปรด้านย่อยความกตัญญูทเวที่พบว่า คะแนนเฉลี่ยของอารมณ์ความกตัญญูทเวที่และพฤติกรรมความกตัญญูทเวที่ระยะหลังการทดลองของนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($F = 8.698$, $p\text{-value} < .01$; $F = 18.177$, $p\text{-value} < .001$ ตามลำดับ) โดย ค่าเฉลี่ยอารมณ์ความกตัญญูทเวที่และพฤติกรรมความกตัญญูทเวที่ระยะหลังการทดลองของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม 5.408 ($p < .01$) และ 4.590 ($p\text{-value} < .001$) ตามลำดับ

นอกจากนี้ เมื่อทำการทดสอบความต่างค่าเฉลี่ยตัวแปรตามความรู้สึกของอารมณ์ความกตัญญูทเวที่และพฤติกรรมด้านย่อยของพฤติกรรมแสดงความกตัญญูทเวที่ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมโดยให้ค่าเฉลี่ยความกตัญญูทเวที่ระยะก่อนการทดลองเป็นตัวแปรปรวนร่วม ผลพบว่ามีเฉพาะค่าเฉลี่ยความรู้สึก

สำนึกบุญคุณ การให้ความช่วยเหลือที่เป็นรูปธรรมแก่ผู้มีบุญคุณ และการพัฒนาตนเองตามความคาดหวังของผู้มีบุญคุณระยะหลังการทดลองของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมเท่านั้นที่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($F = 13.274$, $p\text{-value} < .01$, $F = 11.132$, $p\text{-value} < .01$, $F = 13.647$, $p\text{-value} < .01$ ตามลำดับ) โดยค่าเฉลี่ยของความรู้สึกสำนึกบุญคุณ การให้ความช่วยเหลือที่เป็นรูปธรรมแก่ผู้มีบุญคุณ และการพัฒนาตนเองตามความคาดหวังของผู้มีบุญคุณระยะหลังการทดลองของกลุ่มทดลองสูงกว่าของนักเรียนกลุ่มควบคุม 2.545 ($p\text{-value} < .001$), 1.994 ($p\text{-value} < .01$), และ 1.826 ($p\text{-value} < .001$) ตามลำดับ

จากผลดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ผลการวิจัยนี้สนับสนุนสมมติฐานข้อที่ 1 ของการวิจัยระยะที่ 2 คือ นักเรียนกลุ่มทดลองที่เข้าร่วมโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทีมีคะแนนเฉลี่ยความกตัญญูทเวทีสูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุม

2.2 การเปรียบเทียบคะแนนความกตัญญูทเวทีภายในกลุ่มทดลอง ระยะก่อนการทดลองและระยะหลังการทดลอง พบว่า นักเรียนที่เข้าร่วมโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทีในระยะหลังการทดลองสูงกว่าระยะก่อนการทดลอง ($t = 2.546$, $p\text{-value} < .05$) และเมื่อเปรียบเทียบองค์ประกอบด้านย่อยของความกตัญญูทเวทีในระยะก่อนการทดลองและระยะหลังการทดลองพบว่า มีเฉพาะคะแนนพฤติกรรมการแสดงความกตัญญูทเวทีในระยะหลังการทดลองสูงกว่าระยะก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($t = 3.151$, $p\text{-value} < .01$) ในขณะที่คะแนนอารมณ์ความกตัญญูทเวทีของระยะก่อนการทดลองและระยะหลังการทดลองแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงสามารถสรุปได้ว่า ผลการวิจัยนี้สนับสนุนสมมติฐานข้อที่ 2 นักเรียนกลุ่มทดลองที่เข้าร่วมโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทีมีค่าเฉลี่ยความกตัญญูทเวทีในระยะหลังการทดลองสูงกว่าระยะก่อนการทดลอง

3. ผลการสะท้อนคิดหลังการจัดการเรียนรู้

ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้กับนักเรียนกลุ่มทดลองจำนวน 8 กิจกรรม ผลการสะท้อนคิดหลังจัดการเรียนรู้ พบว่า นักเรียนมีเจตคติเชิงบวกต่อกิจกรรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวที ทั้งด้านความรู้คิด รับรู้ประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรม เช่น ได้ฝึกการให้เหตุผลในการสนับสนุนความคิดตนเอง ได้พัฒนาความคิดของตน เข้าใจตนเอง ด้านความรู้สึก มีความรู้สึกสนุกสนานในการทำกิจกรรม รู้สึกดีใจและโชคดีที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมและรู้สึกขอบคุณโรงเรียนและทีมผู้วิจัยที่จัดกิจกรรมครั้งนี้ และด้านความตั้งใจ มีแนวโน้ม พร้อมทั้งจะนำสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการทำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ ผลการสะท้อนคิดของนักเรียนพบว่า นักเรียนมีการเปลี่ยนแปลงทางความรู้สึก ความคิด มองเห็นความเสียสละของ

ผู้มีบุญคุณ มองเห็นคุณค่าของสิ่งที่มีบุญคุณทำให้ และเห็นคุณค่าของความกตัญญูและการตอบแทนผู้มีบุญคุณ มีความรู้สึกอยากตอบแทน และมีความคิดจะตอบแทนผู้มีบุญคุณในอนาคต

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยผสมผสานวิธีแบบการสำรวจเป็นลำดับ 2 ระยะ โดยเริ่มจากการวิจัยเชิงคุณภาพ และตามด้วยการวิจัยเชิงทดลอง ซึ่งแบ่งการอภิปรายผลการวิจัยออกเป็น 2 ระยะตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

อภิปรายผลการวิจัยระยะที่ 1

การวิจัยครั้งนี้ ต้องการศึกษาคำความหมาย และทำความเข้าใจ ลักษณะของความกตัญญูทเวทิตของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย รวมทั้งศึกษาเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ความกตัญญูทเวทิตของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ รูปแบบสร้างทฤษฎีจากข้อมูล เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ที่มีประสบการณ์ความกตัญญูทเวทิต เพื่อพัฒนาทฤษฎี ที่อธิบายกระบวนการเรียนรู้ความกตัญญูทเวทิตในบริบทของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายโดยความหมาย ลักษณะพฤติกรรม และเงื่อนไขของความกตัญญูทเวทิต ตลอดจนความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงในบริบทของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งเป็นคำอธิบายที่สร้างขึ้นมาจากข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างโดยตรง เพื่อนำผลข้อค้นพบไปพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทิตสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

ความหมายของความกตัญญูทเวทิต ในความเข้าใจของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย คือ การรู้คุณของผู้คนที่ทำคุณประโยชน์ให้แก่ตนแล้วตอบแทนผู้มีบุญคุณด้วยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง จากบริบทสถานการณ์ที่นักเรียนมีความกตัญญูทเวทิตแสดงถึง ความรู้คุณนั้นเกิดขึ้นเมื่อรู้ว่าตนเองได้รับคุณประโยชน์จากการกระทำดีของผู้อื่น และเมื่อความรู้คุณเกิดขึ้นจะกระตุ้นให้นักเรียนอยากตอบแทนผู้มีบุญคุณ และมีความตั้งใจหาทางตอบแทนผู้มีบุญคุณโดยตรงหรือโดยอ้อมด้วยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งลักษณะความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงของการรู้คุณและตอบแทนคุณสามารถเทียบเคียงกับขั้นตอนการเกิดเจตคติและค่านิยมตามหลักทฤษฎีจิตสมุปปาท 5 ขั้น (สโรช บัวศรี, 2524, น.22-26) ในกระบวนการเกิดเจตคติและค่านิยม นิยามความกตัญญูทเวทิตที่นักเรียนให้ นั้น เป็นทั้งอารมณ์ความรู้สึกที่กระตุ้นให้เกิดความปรารถนาหรือความต้องการที่จะตอบแทนคุณและเมื่อความต้องการชัดเจนเข้มแข็งขึ้นจะเปลี่ยนเป็นความโน้มเอียงพร้อมที่จะแสดงออกรวมทั้งเป็นการแสดงพฤติกรรมตอบแทนคุณผู้มีบุญคุณด้วย โดยอารมณ์ ความตั้งใจมีแนวโน้มพร้อมกระทำ และพฤติกรรมเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกันและเกิดต่อเนื่องกัน ดังนั้น

นิยามความกตัญญูกตเวทิตะของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่ได้จากผลการวิจัยครั้งนี้ มีความสอดคล้องกับนิยามความกตัญญูในฐานะ “อารมณ์เชิงจริยธรรม” ที่กล่าวในจิตวิทยาเชิงบวกว่า ความกตัญญูเป็นอารมณ์ที่เกิดขึ้นตอบสนองเมื่อรับรู้ว่ามีผู้อื่นกระทำกรในทางที่ส่งเสริมสุขภาพของตนเอง และกระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเพื่อเป็นการตอบแทนผู้มีอุปการคุณ (McCullough et al., 2001) อย่างไรก็ตามนิยามความกตัญญูกตเวทิตะของนักเรียนมีขอบเขตกว้างกว่า “อารมณ์เชิงจริยธรรม” กล่าวคือ เมื่อมีการรู้คุณแล้วต้องมีความตั้งใจที่จะตอบแทนคุณและตอบแทนคุณเมื่อมีโอกาสเหมาะสม ดังนั้นความกตัญญูกตเวทิตะของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย มีลักษณะเป็นทั้งอารมณ์ความรู้สึก ความโน้มเอียงพร้อมกระทำ และพฤติกรรมการแสดงออก

อารมณ์ของความกตัญญูกตเวทิตะ ที่นักเรียนรายงานเมื่อรับรู้ว่าคุณเป็นผู้อุปการคุณประโยชน์ที่ผู้อื่นกระทำให้ ประกอบไปด้วยความรู้สึกหลาย ๆ อย่างที่เกิดขึ้น เช่น รู้สึกดีใจที่ห่วงใยไม่ทอดทิ้ง รู้สึกอบอุ่นที่เอาใจใส่เหมือนคนในครอบครัว รู้สึกโชคดีที่มีกัลยาณมิตรช่วยเหลืออย่างจริงใจ รู้สึกซาบซึ้งในความเอาใจใส่ ขอขอบคุณในความเสียสละและทำให้ได้รับสิ่งดี ๆ และรู้สึกรักและผูกพันกับผู้มีบุญคุณ ซึ่งความรู้สึกต่าง ๆ เหล่านี้เกิดขึ้นในบริบทของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ที่มีปฏิสัมพันธ์ใกล้ชิดกับครอบครัวและโรงเรียน จัดเป็นกลุ่มความรู้สึกได้ 3 กลุ่ม คือความรู้สึกเชิงบวกต่อสิ่งที่ได้รับ ความรู้สึกสำนึกในบุญคุณ และความรู้สึกรักและผูกพันกับผู้มีบุญคุณ เมื่อพิจารณาลำดับการเกิดความรู้สึก ความรู้สึกแรกที่เกิดขึ้นเมื่อรับรู้ว่าคุณประโยชน์ คือ ความรู้สึกเชิงบวกต่อสิ่งที่ได้รับ เป็นความรู้สึกดีใจ อบอุ่น และรู้สึกโชคดีที่ได้รับความช่วยเหลือ ต่อมาเมื่อพิจารณาถึงต้นเหตุที่มาของคุณประโยชน์นั้น จึงพบว่าเป็นการกระทำของคนอื่นที่ทำให้ตนได้รับคุณประโยชน์นั้น จึงเกิดความรู้สึกสำนึกในบุญคุณของผู้มีบุญคุณขึ้น เป็นความรู้สึกซาบซึ้งในความเอาใจใส่และขอบคุณที่เสียสละทำเพื่อนักเรียน ทำให้นักเรียนได้รับสิ่งที่ดี ซึ่งความรู้สึกเชิงบวกและความรู้สึกสำนึกบุญคุณในสถานการณ์การมีความกตัญญูกตเวทิตะนี้สอดคล้องกับการศึกษาของเอมมอนส์ (Emmons, 2004, p. 554) ที่กล่าวว่า ความกตัญญูเป็นความรู้สึกซาบซึ้งที่เกิดขึ้นเมื่อมีใครทำสิ่งที่ดีและช่วยเหลือ เป็นความรู้สึกร่าเริง (joy) และขอบคุณ (thankful) และที่ตอบสนองต่อการรับอุปการคุณ และเมื่อนักเรียนมีความรู้สึกขอบคุณ สำนึกในบุญคุณของผู้มีบุญคุณ จึงได้รู้สึกกับผู้มีบุญคุณเหมือนเป็นคนสำคัญ รู้สึกมีความใกล้ชิดผูกพันและปรารถนาให้ผู้มีบุญคุณมีความสุขสบาย ซึ่งสอดคล้องกับคำอธิบายของฮาวาและเอลเฟอส์ ที่กล่าวว่า ผู้ที่มีประสบการณ์ความกตัญญูนั้นจะเปลี่ยนจากความรู้สึก ต่อ คนอื่น กลายเป็นความรู้สึก กับ คนอื่น (feeling with another) ซึ่งเป็นความรู้สึกของ ตน (self) ได้ขยายขอบเขตไปรวมกับ ผู้อื่น (Hlava & Elfers, 2014)

พฤติกรรมการแสดงความกตัญญูตเวทีของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย เมื่อเกิดประสบการณ์ความกตัญญูตเวที กระตุ้นให้นักเรียนอยากตอบแทนแก่ผู้มีบุญคุณ จึงมีความตั้งใจและแสดงการตอบแทนคุณด้วยวิธีการต่าง ๆ ตามบริบท ตามกำลังความสามารถของนักเรียนแต่ละคน ตั้งแต่วิธีการตอบแทนที่ทำได้ง่าย ทำได้ทันที เช่น พุดชอบคุณ ไหว้ชอบคุณ วิธีการตอบแทนโดยตรงต่อผู้มีบุญคุณ ด้วยการช่วยเหลือกิจการงานเป็นการแบ่งเบาภาระของผู้มีบุญคุณ ดูแลให้ความสะดวกสบาย ให้กำลังใจ ให้สิ่งของที่ท่านต้องการ รวมถึงมีพฤติกรรมพึงประสงค์ เช่น เป็นเด็กดี ตั้งใจเรียน ขยันหมั่นเพียรเพื่อประสบความสำเร็จด้านการเรียน การงาน ตามที่ผู้มีบุญคุณคาดหวัง ตลอดจนการแสดงพฤติกรรมเอื้อสังคม เป็นการตอบแทนบุญคุณทางอ้อม โดยการช่วยเหลือบุคคลอื่นที่ไม่ใช่ผู้มีบุญคุณ เช่น ช่วยเหลือน้อง ช่วยแนะนำรุ่นน้อง ช่วยบริจาคสิ่งของแก่รุ่นน้อง ช่วยโรงเรียน ตามที่แต่ละคนจะสร้างสรรค์วิธีการตอบแทนของตนเอง ผลนี้สอดคล้องกับพฤติกรรมตอบแทนของเด็กอายุ 7-15 ปี ในการศึกษาความกตัญญูตเวทีของ Baumgarten-tramer (1938) ที่พบว่าพฤติกรรมการตอบแทนแบ่งออกเป็น 4 ระดับเช่นเดียวกัน คือ ระดับคำพูดระดับรูปธรรม ระดับการสร้างความสัมพันธ์ทางด้านจิตใจกับผู้มีบุญคุณ และระดับสูงสุดคือการทำความปรารถนาของผู้มีบุญคุณให้สำเร็จ การที่ผู้ที่มีความกตัญญูตเวทีจะสร้างสรรค์วิธีการตอบแทนต่อผู้มีบุญคุณให้มากที่สุดเท่าที่จะมีกำลังทำได้นี้อธิบายได้ด้วยทฤษฎีขยายและสร้างของอารมณ์เชิงบวก (Broaden and Build Theory of Positive Emotion) ที่กล่าวว่า ความกตัญญูตเวทีจะกระตุ้นให้คนมีแนวโน้มของความคิด-พฤติกรรมที่จะแสดงพฤติกรรมเอื้อสังคมต่อตนเอง ต่อผู้มีบุญคุณ และต่อคนอื่น แนวโน้มความคิด-พฤติกรรมนี้จะขยายวงกว้างออกไป ไม่ใช่เป็นเพียงการรับและให้ตอบแทนกลับคืนไปแบบเดียวกันกลับไปให้ผู้มีบุญคุณเท่านั้น แต่คนที่มีความกตัญญูตเวทีมักจะพิจารณาอย่างสร้างสรรค์ที่จะแสดงพฤติกรรมเอื้อสังคมให้มีขอบเขตที่กว้างที่สุดเท่าที่จะทำได้ (Fredrickson, 2004)

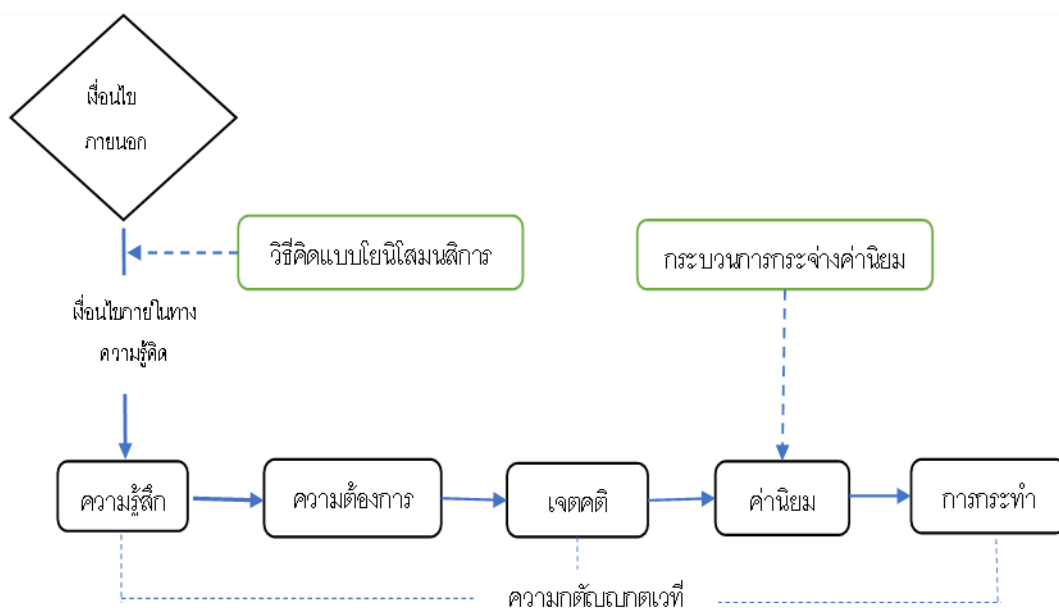
เงื่อนไขของความกตัญญูตเวที พบว่า มีด้วยกัน 2 ประเภท คือ 1) เงื่อนไขภายนอก และ 2) เงื่อนไขภายใน เงื่อนไขภายนอก เป็นสิ่งแวดล้อมรอบตัวที่นักเรียนเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์ แล้วซึมซับประสบการณ์และปรับโครงสร้างทางสติปัญญาให้สอดคล้องประสบการณ์ใหม่ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการเรียนรู้ด้านความรู้คิดเกี่ยวกับความกตัญญูตเวที เงื่อนไขภายในบริบทของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของสังคมไทยมี 3 แห่ง คือ 1) สิ่งแวดล้อมภายในครอบครัว ได้แก่ การมีตัวแบบความกตัญญูตเวทีของคนในครอบครัว และการมีหน้าที่ช่วยงานแบ่งเบาภาระพ่อแม่ผู้ปกครอง 2) สิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน ได้แก่ การถูกสอนผ่านกิจกรรมการเรียนการสอน และการเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความกตัญญูตเวที 3) สิ่งแวดล้อม

ทางสังคม ได้แก่ สื่อสังคม และคำสอนทางศาสนา ซึ่งเงื่อนไขภายนอกเหล่านี้เป็นสถาบันที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคม (socializing agents) ปลุกฝังความมกัตัญญุตเวทให้กับนักเรียนทั้งการสอนโดยตรงและโดยอ้อมผ่านสื่อสารมวลชน การถ่ายทอดทางวัฒนธรรม คำสอนทางศาสนา โดยเฉพาะปัจจุบันสื่อโซเชียลมีเดีย สามารถเข้าถึงได้ง่ายและมีความนิยมในกลุ่มวัยรุ่นจึงทำให้มีอิทธิพลต่อความคิดและพฤติกรรมของนักเรียน ส่วนเงื่อนไขภายใน หมายถึง การรู้คิดที่เกี่ยวข้องกับความมกัตัญญุตเวท แล้วส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของความรู้สึกและพฤติกรรมการแสดง ความมกัตัญญุตเวทที่ตามมา ซึ่งเงื่อนไขภายในความมกัตัญญุตเวทของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายไทยมี 4 ประการคือ 1) การตระหนักรู้ในคุณค่าของสิ่งที่ได้รับ 2) การตระหนักรู้ในความห่วงใย เอาใจใส่ของผู้มีบุญคุณ 3) การตระหนักรู้ในความตั้งใจช่วยเหลือของผู้มีบุญคุณ 4) การตระหนักรู้ในความเสียสละของผู้มีบุญคุณ ซึ่งสอดคล้องกับข้อสรุปเกี่ยวกับเงื่อนไขของความมกัตัญญุตเวทของแมคคัลลอค และคณะ (McCullough et al., 2001) แต่ในงานวิจัยครั้งนี้ได้พบว่า นอกเหนือปัจจัยเชิงการรู้คิดสังคมเหล่านั้น ความตระหนักรู้ในความห่วงใยเอาใจใส่ของผู้มีบุญคุณ เป็นเงื่อนไขภายในทำให้เกิดความมกัตัญญุตเวทในนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยเมื่อนักเรียนได้รับคุณประโยชน์ เขาจะตีความของการให้ของผู้มีบุญคุณว่าทำด้วยความรัก เมตตาปรารถนาดีต่อตนเอง และเกิดความซาบซึ้งขอบคุณ ปรารถนาที่จะตอบแทนความรัก ซึ่งอาจจะอธิบายได้จากลักษณะเฉพาะของสังคมไทยที่เน้นย้ำพระคุณของพ่อแม่ที่เสียสละความสุข ยอมลำบากเพราะความรักความห่วงใยในการเลี้ยงดูอบรมสั่งสอน ลูกควรจะรู้สึกซาบซึ้ง สำนึกบุญคุณ และหาทางตอบแทนคุณ ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะของความมกัตัญญุตเวทของ ตาม Sansone & Sansone and Sansone (2010) ที่กล่าวว่า ผู้ที่จะรู้สึกซาบซึ้งขอบคุณเมื่อได้รับการช่วยเหลือหรือได้รับของขวัญจากผู้อื่น ต้องสามารถรับรู้ความตั้งใจในการให้ของผู้ให้ได้ บุคคลผู้ที่มีประสบการณ์ความรู้สึกกตัญญู เขาจะคิดไปถึงความปรารถนาดีของผู้ให้ที่มีต่อเขา ทำให้บุคคลรู้สึกว่าคุณค่าตนเองถูกรักและเอาใจใส่จากผู้อื่น

จากข้อค้นพบ เกี่ยวกับ ความหมาย ลักษณะ และเงื่อนไขของความมกัตัญญุตเวท โดยพิจารณาจากพื้นฐานของแนวคิดขั้นตอนการเกิดความรู้สึกตามแนวพุทธปรัชญา สามารถสร้างสมมติฐานความเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของปัจจัยเชิงการรู้คิด อารมณ์ พฤติกรรมเหล่านั้นได้ว่า เมื่อนักเรียนมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่เป็นเงื่อนไขภายนอก ทำให้สัมผัสประสบการณ์เกี่ยวกับความมกัตัญญุตเวทและปรับตัวเปลี่ยนแปลงความคิดเดิมให้สอดคล้องกับประสบการณ์ใหม่จากเงื่อนไขภายนอก และเกิดการเรียนรู้ทางความรู้สึกที่เกี่ยวข้องกับความมกัตัญญุตเวทที่เก็บไว้ในโครงสร้างทางสติปัญญา เมื่อนักเรียนประสบหรือสัมผัสกับสถานการณ์ที่ตนเป็นผู้รับ

คุณประโยชน์จากการกระทำดีของผู้อื่น ความรู้คิดที่เงื่อนไขภายใน เช่น การตระหนักรู้ในความห่วงใย เอาใจใส่ จึงเกิดขึ้น และการสัมผัสนั้นกระตุ้นให้เกิดความรู้สึก ดีใจ อบอุ่น ซาบซึ้ง ขอบคุณ รักและผูกพัน นั่นคืออารมณ์ของความกตัญญูทเวที และอารมณ์ความรู้สึกนั้นกระตุ้นให้เกิดความอยากตอบแทนคุณ ความอยากกระตุ้นให้เกิดความยึดมั่นเป็นค่านิยม และค่านิยมกระตุ้นให้เกิดสภาวะความพร้อมอยู่ในใจ เมื่อมีโอกาสอันเหมาะสมจึงแสดงออกเป็นการกระทำ การตอบแทนต่อผู้มีบุญคุณ ต่อบุคคลที่สาม และต่อสังคม

หลักการที่ส่งผลต่อการกำหนดทิศทางหรือความเข้มของความกตัญญูทเวที คือ เงื่อนไขของความกตัญญูทเวที มี 2 ด้าน คือ เงื่อนไขภายนอกและเงื่อนไขภายใน โดยเงื่อนไขภายนอกเป็นสถานการณ์แวดล้อมที่นักเรียนมีปฏิสัมพันธ์ ซึ่งได้แก่ สิ่งแวดล้อมภายในครอบครัว โรงเรียน และสังคม ซึ่งเป็นแหล่งของข้อมูลที่นักเรียนได้ดูดซึมภาพ และเหตุการณ์ต่าง ๆ แล้วสร้าง ความเข้าใจเกี่ยวกับความกตัญญูทเวทีเก็บเข้ามาไว้ในโครงสร้างทางสติปัญญา เมื่อสัมผัส เหตุการณ์ที่ตนเองได้รับคุณประโยชน์จากการกระทำของผู้มีบุญคุณ นักเรียนมีการรับรู้และแปล ความหมาย โดยข้อมูลความรู้เดิมที่เก็บไว้ในโครงสร้างทางสติปัญญาจะกระตุ้นให้เกิดความรู้คิดที่เป็นเงื่อนไขภายในของความกตัญญูทเวที คือ การตระหนักรู้คุณค่าของสิ่งที่ได้รับ การตระหนักรู้ ในความห่วงใยเอาใจใส่ การตระหนักรู้ในความตั้งใจช่วยเหลือ และการตระหนักรู้ในความเสียสละ ของผู้มีบุญคุณ ซึ่งการรู้คิดของเงื่อนไขภายในเหล่านี้ ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของอารมณ์และ พฤติกรรมความกตัญญูทเวทีตามลำดับ และจากการทบทวนวรรณกรรมศึกษาแนวคิดทฤษฎี ผู้วิจัยเลือกพัฒนาตัวแปรเชิงสาเหตุคือความรู้คิดที่เป็นเงื่อนไขภายในของความกตัญญูทเวทีโดย ใช้แนวคิดการปรับพฤติกรรมปัญญาด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการและใช้กระบวนการกระจาย ค่านิยมเป็นเทคนิคเสริมในการทำให้ระดับความรู้สึกของความกตัญญูทเวทีที่มีความแข็งแกร่งขึ้น โดยกรอบแนวคิดการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทีแสดงดังภาพประกอบ 10

ภาพประกอบ 10 แนวคิดการเชื่อมโยงผลการวิจัยระยะที่ 1 กับวิธีการที่ใช้ปรับพฤติกรรมปัญญาของโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูตเวที

อภิปรายผลการวิจัยระยะที่ 2

นักเรียนกลุ่มทดลองภายหลังการเข้าร่วมโปรแกรมมีความกตัญญูตเวทีสูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุม โดยสูงกว่าทั้งในด้านอารมณ์ความกตัญญูตเวทีและพฤติกรรมการแสดง ความกตัญญูตเวที แสดงถึงโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูตเวทีโดยการปรับพฤติกรรมปัญญาด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการกระจ่ายค่านิยมมีประสิทธิภาพผลในนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย และเมื่อเปรียบเทียบความรู้สึกด้านย่อยและพฤติกรรมย่อยของความกตัญญูตเวทีของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม พบว่าความรู้สึกสำนึกในบุญคุณ การตอบแทน โดยการให้ความช่วยเหลือที่เป็นรูปธรรมแก่ผู้มีบุญคุณ และการพัฒนาตนตามความคาดหวังของผู้มีบุญคุณของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม ซึ่งอาจจะเนื่องมาจาก ในการจัดกิจกรรมด้วยการใช้วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการให้นักเรียนคิดสืบสาวเหตุปัจจัย เป็นต้น ทำให้นักเรียนมองเห็นถึงที่มาของคุณประโยชน์ที่พวกเขาได้รับนั้นมาจากความห่วงใย ความเอาใจใส่ ความตั้งใจ ยอมเสียสละเวลา ทรัพย์สิน เงินทอง สละความสุขสบายของตนเพื่อจะให้ประโยชน์เกิดกับนักเรียนอย่างแท้จริง ดังนั้น ความรู้สึกที่เป็นเงื่อนไขภายในแบบมองเห็นคุณค่าของผู้มีบุญคุณที่เกิดขึ้นภายในใจของนักเรียนจึงกระตุ้นเร้าความรู้สึกซาบซึ้ง ขอบคุณผู้มีบุญคุณให้เกิดขึ้นในกลุ่มทดลอง ความรู้สึกซาบซึ้งกับความห่วงใย เอาใจใส่ ความเสียสละของผู้มีบุญคุณที่เกิดขึ้น เป็นความรู้สึกที่ขยาย

ขอบเขตจาก “ตน” ไปเชื่อมโยงกับผู้อื่น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดความกตัญญูของ Hlava & Elfers (2014) ได้กระตุ้นให้เกิดความต้องการตอบสนองคุณ และด้วยกระบวนการกระจำงค่านิยม ที่ให้นักเรียนได้เลือกที่จะรับค่านิยมด้วยความตั้งใจของตนเอง เห็นคุณค่าของค่านิยมความกตัญญู กตเวทิตที่เลือก ยอมรับยึดมั่นในค่านิยมอย่างเปิดเผย ความต้องการนั้นจึงแข็งแกร่งกลายเป็นความตั้งใจมีความโน้มเอียงพร้อมจะทำการตอบสนองคุณผู้มีบุญคุณตามกำลังความสามารถที่ตนทำได้ เช่น การช่วยเหลือแบ่งเบาภาระ ให้สิ่งของที่ต้องการ และมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ทำตามความคาดหวังของผู้มีบุญคุณ ดังนั้นพฤติกรรมการตอบสนองผู้มีบุญคุณที่สูงขึ้นแตกต่างจากกลุ่มควบคุม เพราะเป็นการกระทำที่ผ่านการตัดสินใจเลือกอย่างอิสระไม่ได้ถูกบังคับหรือรับมาจากผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่า เข้าใจ ให้เหตุผลตนเองได้ในการมีค่านิยมจึงเห็นคุณค่าของค่านิยมนั้น และตัดสินใจจะทำการใด ๆ ตามค่านิยมนั้นด้วยตนเองของนักเรียน

ในนักเรียนกลุ่มทดลองหลังการเข้าร่วมโปรแกรมมีคะแนนความกตัญญูกตเวทิตที่สูงขึ้น เมื่อเทียบกับก่อนเข้าร่วมโปรแกรม และเมื่อพิจารณาองค์ประกอบมีเพียงด้านพฤติกรรมการแสดง ความกตัญญูกตเวทิตเท่านั้นที่สูงขึ้นกว่าระยะก่อนทดลอง ในขณะที่อารมณ์ของความกตัญญูกตเวทิตหลังการเข้าร่วมโปรแกรมกับก่อนเข้าร่วมโปรแกรมไม่มีความแตกต่างกัน ซึ่งอาจจะอธิบายได้จาก กระบวนการกระจำงค่านิยมส่งผลต่อการเรียนรู้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านความรู้สึก (affective domain) ตามแนวคิดการจัดจำแนกด้านความรู้สึกของแครทวิทและคณะ (Krathwohl, 1964 อ้างถึงใน ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2543) ที่ได้จัดลำดับมโนภาพการเกิดความรู้สึก เริ่มจากการเกิดความสนใจ (interest) มาเป็นอันดับแรก ตามมาด้วยความซาบซึ้ง (appreciation) เจตคติ (attitude) ค่านิยม (value) และการปรับตัว (adjustment) ซึ่งเมื่อนำมา ลำดับความรู้สึกเป็นขั้น ๆ เพื่อจุดประสงค์การจัดการเรียนรู้ด้านความรู้สึก จะเริ่มจาก 1) การรับรู้ (receiving) เช่นการรู้จัก การควบคุมหรือคัดเลือกสิ่งที่เอาใจใส่ เป็นต้น 2) การตอบสนอง (responding) เช่น ความพึงพอใจในการตอบสนอง แสดงออกด้วยความรู้สึกพึงพอใจในการร่วม กิจกรรม 3) การรู้คุณค่า (valuing) เช่น การรับรู้คุณค่า สามารถบรรยายคุณค่าของความกตัญญูกตเวทิต เห็นชอบคุณค่า แสดงออกด้วยการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานการณ์ของความกตัญญูกตเวทิตและแสดงความกล้าหาญยืนยันในการให้คุณค่าต่อความกตัญญูกตเวทิตและยินยอม ยอมรับ เชื้อศรัทธาด้วยอารมณ์แน่นอน แสดงพฤติกรรมยึดมั่นในค่านิยมความกตัญญูกตเวทิต 4) การจัดระบบคุณค่า (organization) 5) การสร้างลักษณะนิสัยโดยอาศัยคุณค่าที่ซับซ้อน (characterization by a value complex) ซึ่งกระบวนการกระจำงค่านิยมที่นำมาใช้ในการดำเนิน กิจกรรมของโปรแกรม ที่ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน การเลือกค่านิยม การเห็นคุณค่าในค่านิยม และ

การปฏิบัติตามค่านิยม จะส่งผลที่ลำดับขั้นที่ 1 ถึงขั้นที่ 3 ตั้งแต่ขั้นของการรับรู้จนถึงขั้นการรู้คุณค่าในค่านิยม ส่วนการจัดระบบคุณค่านั้นอาจจะไม่สามารถประเมินได้ชัดเจน จึงทำให้ระดับอารมณ์ ความรู้สึกของความกตัญญูทเวทที่เกิดขึ้นเปลี่ยนระดับไปสู่ เจตคติ ความโน้มเอียงพร้อมกระทำ และเป็นค่านิยม ให้คุณค่า และถ้ามีความแข็งแกร่งขึ้นก็จะเปลี่ยนเป็นความยึดมั่น การยอมรับ (commitment) เชื้อศรัทธาด้วยอารมณ์ที่แน่นอน ยึดถือเป็นรูปแบบความประพฤติการปฏิบัติของตนเอง ซึ่งเป็นเหตุผลในการอธิบายผลของนักเรียนกลุ่มทดลอง หลังการเข้าร่วมโปรแกรม ความรู้สึกของความกตัญญูทเวทที่นั่นอาจจะไม่ได้สูงขึ้น จากมากไปหามากที่สุดจนแตกต่างชัดเจน แต่ระดับความรู้สึกนั้นมีการเลื่อนขึ้นเป็น เจตคติและค่านิยม ซึ่งคำอธิบายนี้สะท้อนพื้นฐานความคิดของวัฒนธรรมไทยที่มีรากฐานจากพระพุทธศาสนาที่เน้นย้ำเรื่อง “กรรม” คือ การกระทำหรือการปฏิบัติ ซึ่งจะเห็นได้จากแนวคิดของความกตัญญูในมงคลชีวิต 38 ประการที่ถึงแม้จะกล่าวเน้นย้ำเรื่องความกตัญญูแต่ก็จะตามมาด้วยแนวทางการปฏิบัติเพื่อแสดงความกตัญญู ดังที่กล่าวไว้ว่า “ใครก็ตามที่เคยมีพระคุณต่อเราไม่ว่าจะมากน้อยเพียงไร จะต้องกตัญญูรู้คุณท่าน ติดตามระลึกถึงเสมอด้วยความซาบซึ้ง พยายามหาโอกาสตอบแทนคุณท่านให้ได้... ด้วยการปฏิบัติตัวให้เป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ เป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์ เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ และเป็นพุทธมามกะ” (พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ, 2561, น.226)

สำหรับงานวิจัยในอดีตมีหลายงานที่แสดงประสิทธิผลของวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการหรือประสิทธิผลของกระบวนการกระจำค่านิยมในการพัฒนาคุณลักษณะเป้าหมาย และมีการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการตัดสินใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่โดยเปรียบเทียบกลุ่มที่ใช้ชุดการสอนแบบโยนิโสมนสิการกับกลุ่มที่ใช้ชุดการสอนแบบกระบวนการกระจำค่านิยม ซึ่งพบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการตัดสินใจแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ (สิริมา กลิ่นกุหลาบ, 2546) อย่างไรก็ตามยังไม่พบการศึกษาใดที่ใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการร่วมกับกระบวนการกระจำค่านิยมเพื่อพัฒนาคุณลักษณะเป้าหมายของนักเรียน งานวิจัยนี้จึงมีคุณค่าในด้านการสร้างองค์ความรู้ใหม่ในการศึกษาประสิทธิผลของการใช้วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการร่วมกับกระบวนการกระจำค่านิยมในกระบวนการปรับพฤติกรรมรบบัญญาเพื่อส่งผลนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมแสดงความกตัญญูทเวท โดยสามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงของความกตัญญูทเวทด้วยการใช้วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการกระจำค่านิยม ดังนี้

1) ใช้วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ กระตุ้นให้เกิดเงื่อนไขภายในทางความคิดคือ (1) การตระหนักรู้ในคุณค่าของสิ่งที่ได้รับ (2) การตระหนักรู้ในความห่วงใย เอาใจใส่ของผู้มีบุญคุณ (3) การตระหนักรู้ในความตั้งใจช่วยเหลือของผู้มีบุญคุณ (4) การตระหนักรู้ในความเสียสละของผู้มีบุญคุณ โดยในการจัดกิจกรรมแต่ละครั้ง ผู้วิจัยใช้แบบบันทึกกิจกรรม บันทึกของน้ำใจ เก็บรวบรวมข้อมูลการมีความรู้คิดที่เป็นเงื่อนไขภายใน ซึ่งผลพบว่า ระหว่างการดำเนินกิจกรรมที่ 1 - 8 นักเรียนเกือบทั้งหมดเกิดความรู้คิดที่เป็นเงื่อนไขภายในขึ้น นอกจากนี้ ผลจากการคิดแบบโยนิโสมนสิการ เช่น คิดสืบสาวเหตุปัจจัยทำให้มองเห็นความรัก ความเอาใจใส่ ความเสียสละ ก็ทำให้เกิดความรู้สึกซาบซึ้ง ขอบคุณที่เป็นอารมณ์ของความกตัญญูตเวทีเกิดขึ้นได้อีกด้วย

2) ใช้กระบวนการกระจำง่า่านิยามเพื่อให้นักเรียนพิจารณาเสริมสร้างค่านิยมความกตัญญูตเวทีด้วยตนเอง ปรับความรู้คิด ความรู้สึกที่เกิดขึ้นให้มีความแน่นอน คงตัว แข็งแกร่งขึ้น เป็นเจตคติ และยอมรับ ยึดถือเป็นค่านิยมของตนเอง ด้วยกระบวนการ 3 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 การเลือกค่านิยม ขั้นที่ 2 การเห็นคุณค่าในค่านิยม ขั้นที่ 3 การปฏิบัติตามค่านิยม จากผลสะท้อนการจัดการเรียนรู้ยังพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่แสดงข้อมูลที่แสดงถึงความรู้สึกของความกตัญญูตเวที ความตั้งใจพร้อมกระทำการตอบแทนคุณต่อผู้มีบุญคุณด้วยวิธีการต่าง ๆ นอกจากนี้ จากผลบันทึกสะท้อนคิดหลังการจัดการเรียนรู้ยังพบว่า นักเรียนมีเจตคติด้านบวกต่อกิจกรรมเสริมสร้าง ความกตัญญูตเวที ตระหนักรู้ว่ากิจกรรมมีประโยชน์ รู้สึกสนุกในการทำกิจกรรม ตีใจและขอบคุณที่ทำให้ได้เข้าร่วมกิจกรรม และจะนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

การอภิปรายเชิงวิวิธวิทยาการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยผสมผสานวิธี เป็นการผสมผสานกันระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณ มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูตเวทีที่มีประสิทธิผลสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งอยู่ในระยะวัยรุ่นตอนกลาง เพื่อนำไปเป็นแนวทางพัฒนาความกตัญญูตเวทีที่เป็นคุณลักษณะจุดแข็งของเยาวชนไทยให้เติบโตและแข็งแกร่ง สามารถเป็นแหล่งทรัพยากรในการส่งเสริมสุขภาพและสุขภาพจิตของบุคคล ช่วยในการสร้างและรักษาความสัมพันธ์ของบุคคลกับคนรอบข้าง และสนับสนุนให้บุคคลมีแนวโน้มของความคิด-พฤติกรรมช่วยเหลือผู้อื่นและสังคม

งานวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ระยะ งานวิจัยระยะที่ 1 เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพรูปแบบสร้างทฤษฎีจากข้อมูล เพื่อค้นหาความหมาย ลักษณะและเงื่อนไขของความกตัญญูตเวทีที่เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อนำข้อมูลไปสร้างทฤษฎีที่อธิบายการเรียนรู้ความกตัญญูตเวทีและสร้างโปรแกรม

การจัดการเรียนรู้ความกตัญญูเวทีและทดสอบผลของโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูเวทีในกลุ่มเป้าหมายคือนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในการวิจัยระยะที่ 2 ซึ่งเป็นการเติมเต็มช่องว่างของความรู้ (knowledge gap) และ ช่องว่างเชิงประชากร (population gap) คือ การได้นิยามความกตัญญูเวทีที่ให้ความหมายโดยนักเรียนผู้ให้ข้อมูลที่เป็นนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายโดยตรง ไม่ได้สร้างนิยามจากการประมวลเอกสาร ทำให้เพิ่มความเชื่อมั่นในความตรงภายในของแบบวัดความกตัญญูเวทีที่สร้างขึ้น และสามารถนำข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาเชิงคุณภาพในกลุ่มนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายไปพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูเวทีที่เหมาะสมกับบริบทของของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

การใช้การศึกษาเชิงคุณภาพมาช่วยในการค้นหา ความหมาย ลักษณะพฤติกรรม และเงื่อนไขของความกตัญญูเวทีของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย มีความเหมาะสมช่วยเติมเต็มช่องว่างของวิธีวิทยา (methodological gap) ทำให้ได้ข้อค้นพบเชิงลึกของนิยาม ลักษณะพฤติกรรมความกตัญญูเวทีของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่มีการขยายขอบเขตกว้างกว่านิยามความกตัญญูที่ศึกษาในสาขาจิตวิทยา นอกจากนี้ยังสามารถพิจารณาเห็นภาพความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงของเงื่อนไขภายนอกที่เป็นองค์กรทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคมของค่านิยมความกตัญญูเวที เงื่อนไขภายในทางความรู้คิด อารมณ์ ความรู้สึก และพฤติกรรมการแสดงความกตัญญูเวที ในบริบทสถานการณ์ต่าง ๆ ของนักเรียน ที่สามารถนำมาอธิบายกระบวนการเรียนรู้หรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมความกตัญญูเวทีได้ชัดเจนมากขึ้น ประกอบกับการศึกษา ทบทวนแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางด้านความรู้สึกหรือเจตพิสัย และกระบวนการกระจ่างค่านิยม แล้วนำข้อมูลที่เกี่ยวข้องไปพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูโดยการปรับพฤติกรรมปัญญาด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการกระจ่างค่านิยม โดยปรับเนื้อหาและวิธีการดำเนินการให้สอดคล้องกับบริบทของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา

การนำวิธีการคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการกระจ่างค่านิยมมาใช้ปรับพฤติกรรมปัญญา เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมความกตัญญูเวทีเป็นความใหม่ของงานวิจัยครั้งนี้ ก่อให้เกิดคุณค่าทางวิชาการและการนำไปประยุกต์ใช้ ในด้านคุณค่าทางวิชาการโดยอาศัยพื้นฐานแนวคิดจากหลักการแห่งพฤติกรรมของคาลิช (ดาราจรรณ ต๊ะปินตา, 2534, อ้างถึงใน ประทีป จินนี้, 2540) ดาราจรรณ ต๊ะปินา เสนอแนวคิดการปรับพฤติกรรมปัญญา ว่า สิ่งเร้า ความรู้คิด พฤติกรรม อารมณ์ และผลกรรม มีความสัมพันธ์กันในลักษณะ interaction คือส่งผลต่อกันและกัน ซึ่งหมายถึง พฤติกรรมภายในหรือความรู้คิด อารมณ์ความรู้สึกกับ

พฤติกรรมภายนอกมีปฏิสัมพันธ์กัน กล่าวคือ บุคคลจะแสดงพฤติกรรมภายนอกด้วยการชี้แนะ (prompting) จากความรู้คิด และในขณะเดียวกันพฤติกรรมภายนอกก็มีอิทธิพลต่อความรู้คิด เช่นเดียวกัน

จากแนวคิดนี้ หากต้องการจะเปลี่ยนพฤติกรรมภายนอก ก็สามารถใช้วิธีการใด ๆ หรือนำแนวคิดใด ๆ มาเปลี่ยนพฤติกรรมภายในก็ได้ เพราะถ้าทำให้ความรู้คิดเปลี่ยน ก็จะส่งผลต่อพฤติกรรมภายนอกในที่สุด ซึ่งผู้วิจัยจึงทำการปรับพฤติกรรมการแสดงความกตัญญูทเวที โดยการเปลี่ยนที่พฤติกรรมภายใน คือความรู้คิดและอารมณ์ และจากผลการศึกษาแนวคิดลำดับขั้นของความรู้สึกรวมของแควธไวล และคณะ จึงเลือกใช้วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการกระจำง่าค่านิยมเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมภายใน คือความรู้คิด ความรู้สึก ตามลำดับจนเข้มแข็ง ยึดมั่น ยึดถือเป็นค่านิยม ซึ่งเป็นการผสมผสานวิธีการของแนวคิดทางพระพุทธศาสนา และแนวคิดทางศึกษาศาสตร์มาใช้ในการปรับพฤติกรรมปัญญา ตามแนวคิดการเปลี่ยนลำดับขั้นความรู้สึกรวม ส่วนในด้านการประยุกต์ใช้ ในบริบทของโรงเรียน หรือในบริบทการจัดอบรมคุณธรรมจริยธรรมของศาสนา โดยทั่วไปจะใช้วิธีการสอนค่านิยม เป็นการรับค่านิยมจากสิ่งแวดล้อมรอบตัวของนักเรียน ซึ่งหากสิ่งแวดล้อมเปลี่ยน ค่านิยมนั้นก็อาจเปลี่ยนตาม การใช้วิธีการชี้ชวนให้คิดอย่างแยกกายทำให้เกิดผลกระตุ้นให้เกิดความรู้คิด ความรู้สึก เมื่อเสริมด้วยวิธีการของกระบวนการกระจำง่าค่านิยม ซึ่งเป็นกระบวนการที่ให้นักเรียนพิจารณาสร้างค่านิยมด้วยตนเอง จะทำให้ระดับความรู้สึกรวมเข้มแข็ง แน่นอนคงตัวจนยึดมั่นเป็นค่านิยมของตนเอง

ข้อจำกัดของงานวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยผสมวิธี ทำการศึกษา 2 ระยะ ระยะที่ 1 งานวิจัยเชิงคุณภาพ และระยะที่ 2 งานวิจัยเชิงทดลอง โดยประชากรคือนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนการกุศลของวัดในพุทธศาสนา ให้ความสำคัญเชิงบริบทในกลุ่มนักเรียนที่มีโอกาสเป็นผู้รับคุณประโยชน์จากผู้อื่นนอกจากผู้ปกครอง โดยทำการทดลองใช้โปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทีโดยการปรับพฤติกรรมปัญญาที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่างในช่วงโม่งการเรียนการสอนของโรงเรียน มีข้อจำกัด 4 ประการ ดังนี้

1. งานวิจัยครั้งนี้ ศึกษาผลของโปรแกรมโดยการวัดลักษณะอารมณ์และพฤติกรรมความกตัญญูทเวทีที่เกิดขึ้น ซึ่งลักษณะพฤติกรรมความกตัญญูทเวทีในงานวิจัยครั้งนี้เป็นพฤติกรรมที่เป็นศักยภาพภายในมีความโน้มเอียงพร้อมกระทำ มิใช่พฤติกรรมที่แสดงให้ปรากฏเห็นภายนอกผลของการวิจัยที่พบประสิทธิผลของโปรแกรมฯ ในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมแสดงความ

กตัญญูทศเวทที่จึงมีความจำกัดเฉพาะพฤติกรรมภายใน ไม่สามารถแปลผลของโปรแกรมฯ ว่ามีประสิทธิผลครอบคลุมการแสดงพฤติกรรมความกตัญญูทศเวทที่ปรากฏเห็นภายนอกได้

2. งานวิจัยครั้งนี้ศึกษาในบริบทของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นบริบทที่มีความเฉพาะที่นักเรียนมีโอกาสได้สัมผัสหรือมีประสบการณ์กับเงื่อนไขภายนอกของความกตัญญูทศเวทที่สูง เช่น การได้รับฟังคำสอนทางพระพุทธศาสนาจากกิจกรรมของโรงเรียนและหอพัก การเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความกตัญญูที่โรงเรียนจัดขึ้น มีโอกาสที่จะสัมผัสประสบการณ์จากสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน และสิ่งแวดล้อมทางสังคมมากกว่านักเรียนในโรงเรียนทั่วไป และเก็บข้อมูลเหล่านั้นไว้ในโครงสร้างทางสติปัญญา ซึ่งอาจจะส่งผลผลทำให้นักเรียนที่ได้รับโปรแกรม มีการเรียนรู้ความกตัญญูทศเวทที่ได้เร็วกว่านักเรียนในโรงเรียนทั่วไปที่ไม่ได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมทางพระพุทธศาสนา

3. ในงานวิจัยครั้งนี้ โปรแกรมฯ ใช้สื่อที่นำเสนอประเด็นปัญหาของสถานการณ์ความกตัญญูทศเวทที่มีเนื้อหาเรื่องราวของตัวแบบที่มีสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างของงานวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ที่นักเรียนส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่มีรายได้น้อย พ่อแม่ ผู้ปกครองประสบความลำบากในการหารายได้เพื่อดูแลครอบครัวและสนับสนุนการศึกษาของ เนื้อหาและตัวแบบของสื่อที่ใช้ในกิจกรรมเพื่อกระตุ้นเร้าให้เกิดการเรียนรู้คิดที่เป็นเงื่อนไขภายในของความกตัญญูทศเวทในงานวิจัยครั้งนี้จึงเหมาะสมกับบริบทของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่มีครอบครัวมีรายได้น้อย อาจจะทำให้มีความจำกัดในการขยายผลนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่มีบริบทที่แตกต่าง มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมสูง เช่น นักเรียนในโรงเรียนมาตรฐานสากล โรงเรียนสองภาษา โรงเรียนสาธิต เป็นต้น ซึ่งอาจจะมีสถานการณ์ที่กระตุ้นเร้าให้เกิดความความกตัญญูทศเวทและมีวิธีการตอบแทนผู้มีบุญคุณแตกต่างจากนักเรียนที่ครอบครัวมีรายได้น้อย ดังนั้นหากจะขยายผลนำไปใช้ในกลุ่มตัวอย่างอื่นอาจจะพิจารณาปรับสื่อที่นำเสนอประเด็นปัญหาให้เหมาะสมกับบริบทของกลุ่มตัวอย่าง

4. งานวิจัยครั้งนี้ ก่อนจะทำการทดลองหลัก ไม่ได้ทำการศึกษา try out โปรแกรมฯ กับกลุ่มนักเรียนที่มีลักษณะคล้ายกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งทำให้ไม่สามารถเตรียมรับมือกับปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการทดลองหลักไว้ล่วงหน้าก่อนได้ เมื่อเกิดปัญหาบางประการระหว่างการทดลองหลัก เช่น การใช้เวลาในการอภิปรายกลุ่มกับประเด็นปัญหาและเขียนคำตอบของกลุ่มในกระดาษฟลิปชาร์ต นานเกิน ทำให้ลดเวลาในการทำกิจกรรมการสะท้อนคิดหลังการเรียนรู้ในกิจกรรมแต่ละครั้ง ทำให้ดำเนินกิจกรรมได้ไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ตามที่ออกแบบไว้ ต้องปรับการบริหารเวลาในการจัด

กิจกรรมครั้งต่อไป ซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพของโปรแกรม หากได้ทำการศึกษา try out ก็จะทำให้ทราบความเป็นไปได้และปัญหาที่พบระหว่างการทำกิจกรรม นำมาปรับแก้ไขก่อนทำการทดลองจริง จะสามารถทำให้ดำเนินกิจกรรมของโปรแกรมที่ได้คิดวางแผนอย่างเป็นระบบไว้แล้วได้

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ข้อเสนอแนะจากการวิจัยแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ผลการวิจัยนี้ สามารถนำไปกำหนดนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาค่าความกตัญญูที่ลดต่ำลงของเยาวชนระยะวัยรุ่น ผู้วิจัยเสนอเป็นแนวทางหนึ่งในการนำผลการวิจัยไปใช้พัฒนาเจตคติ ค่านิยมความกตัญญูที่ดีในวัยรุ่นสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องกับเยาวชนระยะวัยรุ่นทั้งในระบบ การศึกษาในโรงเรียน ครอบครัว และสังคม โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. จากผลการศึกษาเกี่ยวกับเงื่อนไขภายนอกของความกตัญญูที่ดีแก่สิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน และสิ่งแวดล้อมทางสังคมนั้นมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงความกตัญญูที่ดีของนักเรียน ผลการวิจัยนี้ สามารถนำไปกำหนดเป็นนโยบายเพื่อแก้ปัญหาค่าความกตัญญูที่ดีของเยาวชนที่นำไปสู่ปัญหาพฤติกรรมของวัยรุ่น เช่น หน่วยงานด้านสื่อสารมวลชน ทำการส่งเสริมการจัดทำสื่อสังคมประเภทต่าง ๆ ที่ส่งเสริมความกตัญญูที่ดีในเด็กและเยาวชน เช่น ภาพยนตร์ที่สอดแทรกเรื่องราวความกตัญญูที่ดี เผยแพร่เรื่องราวความกตัญญูที่ดีผ่านสื่อสังคมต่าง เช่น โทรทัศน์ เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ ยูทูป เป็นต้น นอกจากนี้ สิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนหรือหน่วยงานทางการศึกษาเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการเรียนรู้ความกตัญญูที่ดี โรงเรียนสามารถจัดกิจกรรมส่งเสริมความกตัญญูที่ดีในโอกาสต่าง ๆ เช่น วันพ่อ วันแม่ วันครู หรือกิจกรรมค่ายคุณธรรมสำหรับนักเรียน เป็นต้น

2. จากผลการศึกษาเกี่ยวกับเงื่อนไขภายใน ทำให้เกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับเงื่อนไขภายในด้านกรู้คิดทางสังคมทำให้เกิดความกตัญญูที่ดี กล่าวคือ หากนักเรียนมองคุณประโยชน์ที่ตนเองได้รับว่า เป็นเพราะความรักเอาใจใส่ ความตั้งใจช่วยเหลือ ความเสียสละของผู้มีบุญคุณ นักเรียนจะเกิดหรือมีความกตัญญูที่ดีต่อผู้มีบุญคุณมากขึ้น ผลการวิจัยนี้ ผู้ปกครอง ครู อาจารย์ นักการศึกษา วิทยากรอบรมคุณธรรม ตลอดจนหน่วยงานทางสื่อสารมวลชน สามารถนำไปใช้จัดการเรียนรู้ความกตัญญูที่ดีให้กับเด็กและเยาวชน โดยจัดกิจกรรม สื่อการเรียนรู้ที่เน้นกระตุ้นให้นักเรียนคิด พิเคราะห์ให้เกิดความตระหนักรู้ในความห่วงใยเอาใจใส่ ความเสียสละ ความตั้งใจให้ความช่วยเหลือของผู้มีบุญคุณ เช่น แม่บอกลูก ว่าพ่อต้องไป

ทำงาน เห็นดีเห็นอยู่ ลำบาก เพื่อหาเงินเลี้ยงครอบครัว สื่อที่แสดงถึงความห่วงใยเอาใจใส่ของพ่อแม่ในการดูแลลูก เป็นต้น

3. จากผลการศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทีโดยการปรับพฤติกรรมปัญญาด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการกระจ่างค่านิยมในงานวิจัยครั้งนี้ หน่วยงานทางการศึกษาเชิงปฏิบัติการ ครู อาจารย์สามารถนำแนวทางไปใช้ ในการปลูกฝังส่งเสริมค่านิยมความกตัญญูทเวทีให้กับนักเรียนระยะวัยรุ่นที่มีขั้นพัฒนาการทางเชาวน์ปัญญา มีความสามารถในการรู้คิดเชิงนามธรรม นอกจากการสอน (teaching) ค่านิยม ควรมีการนำวิธีการของกระบวนการกระจ่างค่านิยมไปใช้เพื่อให้นักเรียนได้คิดพิจารณาเสริมสร้างค่านิยมด้วยตนเอง ซึ่งจะทำให้ค่านิยมมีความยั่งยืน เกิดความยึดมั่นในค่านิยมและนำไปเป็นรูปแบบความประพฤติ การปฏิบัติของตนเองต่อไป

ข้อเสนอแนะการทำวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยที่มุ่งสร้างองค์ความรู้ใหม่ เพื่อเสนอเป็นทางเลือกในการพัฒนาความกตัญญูทเวทีในเยาวชนระยะวัยรุ่น แก้ไขปัญหาความกตัญญูทเวทีที่ลดต่ำลงที่เนื่องมาจากปัจจัยภายใน พัฒนาการทางสังคม และสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงทำให้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาค่านิยมในวัยรุ่น การวิจัยครั้งนี้ทำในกลุ่มประชากรที่มีบริบทเฉพาะ และทำรูปแบบการวิจัยเชิงทดลองในบริบทของการจัดกิจกรรมในช่วงเวลาการเรียนการสอน เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ของการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาค่านิยมความกตัญญูทเวทีในวัยรุ่นของสังคมไทย ในการพัฒนาการวิจัยในอนาคต ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. งานวิจัยเพื่อทดสอบผลของโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวที โดยการปรับพฤติกรรมปัญญาด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการกระจ่างค่านิยมในนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายครั้งนี้ ทำการวัดความกตัญญูทเวทีในระยะก่อนการทดลองและระยะหลังการทดลอง ในการศึกษาครั้งต่อไป ควรมีศึกษาความกตัญญูทเวทีในระยะติดตามผลด้วย เพื่อประเมินผลของกระบวนการกระจ่างค่านิยมในการเพิ่มความคงตัว ความยั่งยืนของค่านิยม

2. การศึกษาครั้งนี้ กลุ่มประชากรคือ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ในการศึกษาครั้งต่อไปควรขยายการศึกษาไปยังกลุ่มประชากรอื่นที่มีความทั่วไปมากยิ่งขึ้น เช่น นักเรียนของโรงเรียนรัฐบาล เพื่อปรับใช้โปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวทีให้เหมาะสมกับบริบทของนักเรียนกลุ่มอื่น และศึกษาผลของโปรแกรมเสริมสร้าง

ความกตัญญูทเวทีโดยการปรับพฤติกรรมปัญญาด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการ
กระจำงค่านิยมในนักเรียนที่มีบริบทของโรงเรียนและครอบครัวแตกต่างกัน

3. การวิจัยครั้งนี้ ในการตรวจสอบประสิทธิผลของโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญู
ทเวทีที่สร้างขึ้น ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงทดลอง ซึ่งอาจจะทำให้เกิดข้อจำกัดคือ เนื่องจากการ
ออกแบบและดำเนินการโดยผู้วิจัย และทำในขอบเขตที่จำกัดภายในชั่วโมงเรียน ซึ่งอาจจะทำให้ไม่
ได้ผลในเชิงปฏิบัติในชีวิตจริง การวิจัยครั้งต่อไป เพื่อให้มีการนำองค์ความรู้ที่ได้ไปสู่การ
ประยุกต์ใช้ในสภาพการณ์จริง อาจจะศึกษาโดยวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
(Participatory Action Research: PAR) เป็นการวิจัยที่ตั้งอยู่บนความร่วมมือระหว่างผู้วิจัยกับ
กลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้อง (stakeholders) ในการส่งเสริมความกตัญญูทเวทีให้กับนักเรียนเช่น พ่อแม่
ผู้ปกครอง ครู หรือ พระภิกษุที่วัดในชุมชน เป็นต้น ให้แสดงความเห็นและมีส่วนร่วมในการพัฒนา
ความกตัญญูทเวทีของนักเรียน เป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ แล้วนำมาพัฒนาโดยการปฏิบัติ
จริงของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความกตัญญูทเวทีของนักเรียนจริงได้

บรรณานุกรม

- Algoe, S. B., Haidt, J., & Gable, S. L. (2008). Beyond Reciprocity: Gratitude and Relationships in Everyday Life. *Emotion*, 8(3), 425-429.
- Bartlett, M. Y., Condon, P., Cruz, J., Baumann, J., & Desteno, D. (2012). Gratitude: Prompting behaviours that build relationships. *Cognition and Emotion*, 26(1), 2-13.
- Bartlett, M. Y., & DeSteno, D. (2006). Gratitude and Prosocial Behavior: Helping When It Costs You. *Psychological Science*, 17(4), 319-325.
- Baumgarten-Tramer, F. (1938). Gratefulness in children and young people. *The journal of genetic psychology*, 53, 53-66.
- Baumsteiger, R., Mangan, S., Bronk, K. C., & Bono, G. (2019). An integrative intervention for cultivating gratitude among adolescents and young adults. *The Journal of Positive Psychology*, 14(6), 807-819.
- Bono, G., Froh, J. J., Disabato, D., Blalock, D., McKnight, P., & Bausert, S. (2017). Gratitude's role in adolescent antisocial and prosocial behavior: A 4-year longitudinal investigation. *The Journal of Positive Psychology*, 1-14. Retrieved from <https://doi.org/10.1080/17439760.2017.1402078>
- Bono, G., & Sender, J. T. (2018). How Gratitude Connects Humans to the Best in Themselves and in Others. *Research in Human Development*, 15(3-4), 224-237.
- Burzynska, B. (2018). Gratitude contemplation as a method to improve human well-being and physical functioning: theoretical review of existing research. *Journal of Education, Health and Sport*, 8(3), 298-311.
- Diebel, T., Woodcock, C., Cooper, C., & Brignell, C. (2016). Establishing the effectiveness of a gratitude diary intervention on children's sense of school belonging. In *Educational and Child Psychology* (Vol. 33, pp. 117-129).
- Duthely, L. M., Nunn, S. G., & Avella, J. T. (2017). A novel heart-centered, gratitude-meditation intervention to increase well-being among adolescents. *Education Research International*, 2017, 1-12.
- Emmons, R. A. (2004). Gratitude: A character strengths and virtue C. Peterson & M. E. P.

- Seligman (Eds.), *A handbook and classification* (pp.553-568). New York: Oxford University Press.
- Emmons, R. A., & McCullough, M. E. (2003). Counting Blessings Versus Burdens: An Experimental Investigation of Gratitude and Subjective Well-Being in Daily Life. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84(2), 377-389.
- Emmons, R. A., & Shelton, C. M. (2002). Gratitude and science of positive psychology C. R. Snyder & S. J. Lopez (Ed.), *Handbook of positive psychology* (pp. 459-471). New York: Oxford University Press.
- Emmons, R. A., & Stern, R. (2013). Gratitude as a psychotherapeutic intervention. *Journal of Clinical Psychology*, 69(8), 846-855.
- Fredrickson, B. L. (2004). Gratitude, like other positive emotions, broadens and builds R. A. Emmons & M. E. McCullough (Ed.), *The psychology of gratitude* (pp. 145-166). New York: Oxford University Press.
- Froh, J. J., Bono, G., Fan, J., Emmons, R. A., Henderson, K., Harris, C., . . . Wood, A. M. (2014). Nice thinking! An educational intervention that teaches children to think gratefully. *School Psychology Review*, 43(2), 132-152.
- Froh, J. J., Emmons, T. A., Card, N. a., Bono, G., & Wilson, J. A. (2011). Gratitude and the reduced costs of materialism in adolescents. *Journal of Happiness Studies*, 12, 289-302.
- Froh, J. J., Fan, J., Emmons, R. A., Bono, G., Huebner, E. S., & Watkins, P. (2011). Measuring Gratitude in Youth: Assessing the Psychometric Properties of Adult Gratitude Scales in Children and Adolescents. *Psychological Assessment*, 23(2), 311-324.
- Froh, J. J., Kashdan, T. B., Ozimkowski, K. M., & Miller, N. (2009). Who benefits the most from a gratitude intervention in children and adolescents? Examining positive affect as a moderator. *Journal of Positive Psychology*, 4(5), 408-422.
- Froh, J. J., Sefick, W. J., & Emmons, R. A. (2008). Counting blessings in early adolescents: An experimental study of gratitude and subjective well-being. *Journal of School Psychology*, 46(2), 213-233.

- Froh, J. J., Yurkewicz, C., & Kashdan, T. B. (2009). Gratitude and subjective well-being in early adolescence: Examining gender differences. *Journal of Adolescence*, 32(3), 633-650.
- Gregor, M. (2012). *Immanuel Kant: The metaphysics of morals* (17th ed.). New York: Cambridge University Press.
- GunGun (สมาชิกไอดีที่ 1280520). (2563, 10 ตุลาคม). สาวประชดพ่อแม่ ถ่ายเปลือยคลิปTIKTOK โพสต์สุดภูมิใจ. สืบค้นจาก <http://socialnews.teenee.com/penkhao/27292>
- Hlava, P., & Elfers, J. (2014). The Lived Experience of Gratitude. *Journal of Humanistic Psychology*, 54(4), 434-455.
- K@POOK. (2563, 14 มิถุนายน). มอบตัวแล้ว ! ลูกวัย 16 แพงแม่สาหัส ลั่นตั้งใจจะฆ่าให้ตาย อยากมีชีวิตอิสระ. สืบค้นจาก <https://highlight.kapook.com/view/203267>
- Lambert, N. M., Graham, S. M., & Fincham, F. D. (2009). A Prototype Analysis of Gratitude: Varieties of Gratitude Experiences. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 35(9), 1193-1207.
- Ma, L. K., Tunney, R. J., & Ferguson, E. (2017). Does gratitude enhance prosociality?: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, 143(6), 601-635.
- McCullough, M. E., Emmons, R. A., Kilpatrick, S. D., & Larson, D. B. (2001). Is Gratitude a Moral Affect? *Psychological Bulletin*, 127(2), 249-266.
- McCullough, M. E., Emmons, R. A., & Tsang, J. A. (2002). The grateful disposition: A conceptual and empirical topography. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82(1), 112-127.
- Murad, A. V. (2014). The process of values clarification, formation and inculcation. *Pakistan Journal of Social and Clinical Psychology*, 12(2), 53-58.
- Naito, T., Wangwan, J., & Tani, M. (2005). Gratitude in University Students in Japan and Thailand. *Journal of cross-cultural psychology*, 36(2), 247-263.
- Naito, T., & Washizu, N. (2015, July). Note on Cultural Universals and Variations of Gratitude from an East Asian Point of View. *The Journal of Behavioral Science*, 10(2), 1-8.
- Naito, T., & Washizu, N. (2019). Gratitude in Life-span Development: An Overview of

- Comparative Studies between Different Age Groups. *The Journal of Behavioral Science*, 14(2), 80-93.
- Okamoto, S., & Robinson, W. P. (1997). Determinants of Gratitude Expressions in England. *Journal of Language and Social Psychology*, 16(4), 411-433.
- Renshaw, T. L., & Olinger Steeves, R. M. (2016). What Good Is Gratitude in Youth and Schools? A Systematic Review and Meta-Analysis of Correlates and Intervention Outcomes. *Psychology in the Schools*, 53(3), 286-305.
- Reynolds, D. (1983). *Naikan psychotherapy: meditation for self-development*. Chicago: University of Chicago press.
- Sansone, R. A., & Sansone, L. A. (2010). Gratitude and well being: The benefits of appreciation. *Psychiatry*, 77(1), 18-21.
- Shapiro, S. L., Schwartz, G. E., & Santerre, C. (2002). Meditation and positive psychology. In R. Snyder & S. J. Lopez (Eds.), *Handbook of positive psychology* (pp. 632-645). New York: Oxford University Press.
- Steinberg, L., D. (1996). *Adolescence* (4th ed.). New York McGraw-Hill.
- Stellar, J. E., Gordon, A. M., Piff, P. K., Cordaro, D., Anderson, C. L., Bai, Y., . . . Keltner, D. (2017). Self-Transcendent Emotions and Their Social Functions: Compassion, Gratitude, and Awe Bind Us to Others Through Prosociality. *Emotion Review*, 9(3), 200-207.
- Tesser, A., Gatewood, R., & Driver, M. (1968). Some determinants of gratitude. *Journal of Personality and Social Psychology*, 9, 233-236.
- Tsang, J.-A., & Martin, S. R. (2019). Four experiments on the relational dynamics and prosocial consequences of gratitude. *The Journal of Positive Psychology*, 14(2), 188-205.
- Wangwan, J. (2014, January). A Model of Relationship between Gratitude and Prosocial Motivation of Thai High School and Undergraduate Students. *International Journal of Behavioral Science*, 9(1), 15-30.
- Watkin, P. C. W., K
- Stone, T

- Kolts, R. L. (2003). Gratitude and happiness: Development of a measure of gratitude, and relationship with subjective well-being. *Social Behavior & Personality: An International Journal*, 31, 431-452.
- Watkins, P., Scheer, J., Ovnicek, M., & Kolts, R. (2006). The debt of gratitude: Dissociating gratitude and indebtedness. *Cognition and Emotion*, 20(2), 217-241.
- Wood, A. M., Froh, J. J., & Geraghty, A. W. A. (2010). Gratitude and well-being: A review and theoretical integration. *Clinical Psychology Review*, 30(7), 890-905.
- Wood, A. M., Maltby, J., Stewart, N., Linley, P. A., & Joseph, S. (2008). A Social-Cognitive Model of Trait and State Levels of Gratitude. *Emotion*, 8(2), 281-290.
- Yost-Dubrow, R., & Dunham, Y. (2018). Evidence for a relationship between trait gratitude and prosocial behaviour. *Cognition and Emotion*, 32(2), 397-403.
- จุฑาทิพย์ เทพดนตรี. (2561). การเสริมสร้างการสำนึกขอบคุณตามแนวทางจิตวิทยาเชิงบวกของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยกลุ่มพัฒนาตน. วิทยานิพนธ์ (กศ.ม. (การวิจัยและพัฒนาศักยภาพมนุษย์)) -- มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2561. <http://ir-thesis.swu.ac.th/dspace/bitstream/123456789/338/1/gs571110006.pdf>
- ฉัตร คำแสง, วรตล เลิศรัตน์, & เจณิตตา จันทวงษา. (2023, 20 ธันวาคม). รายงานสถานการณ์เด็กและครอบครัว 2022 แนวโน้มที่ 4 เด็กและเยาวชนเครียดและมีปัญหาสุขภาพจิตเพิ่มขึ้น. <https://kidforkids.org/child-and-family-situation-report-2022/mental-health/>
- ชาย โปธิสิตา. (2556). ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินติ้ง.
- ณัฐกร อินทุยศ. (2556). จิตวิทยาทั่วไป. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดลดาว ปุรณานนท์. (2559, January-June). การตรวจสอบคุณภาพของมาตรวัดความสำนึกขอบคุณฉบับภาษาไทยในนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ ด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สอง. *Journal of Health Science Research*, 10(1), 46-53.
- ดุษฎี อินทรประเสริฐ. (2563). การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์แบบบูรณาการ *Interdisciplinary Behavioral Science Research*. กรุงเทพฯ: จรัลสนิทวงศ์การพิมพ์.
- นพพร สุวรรณพานิช. (Ed.) (2552). กรุงเทพฯ: แสงดาว.
- นวลลลลล วรชينا. (2550). ผลของโปรแกรมพัฒนาการแสดงความกตัญญูแก่เด็กไทย. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท (Master's thesis)). สารนิพนธ์ (กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว)) -- มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2550. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท (Master's thesis))

(Master's thesis), มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ). สืบค้นจาก

http://thesis.swu.ac.th/swuthesis/Gui_Cou_Psy/Nuanla-or_V.pdf

http://ils.swu.ac.th:8991/F?func=service&doc_library=SWU01&local_base=SWU01&doc_number=000109540&sequence=000001&line_number=0001&func_code=DB_REC_ORDS&service_type=MEDIA

ประทีป จินนี่. (2540). การวิเคราะห์พฤติกรรมและการปรับพฤติกรรม. เอกสารประกอบการสอน.

สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. กรุงเทพฯ. Retrieved

ประภาส แก้วเกตุพงษ์, & วิเชียร แสนมี. (2562). การเสริมสร้างสันติภาพในสังคมด้วยหลักกตัญญู

กตเวทิตาธรรม. วารสารวามัญของแหรภพพุทธศาสตร์ปริทรรศน์, 6(2), 71-81.

ประยูรศรี มณีสร. (2532). จิตวิทยาวัยรุ่น (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ภาควิชาจิตวิทยาและการแนะ

แนว คณะครุศาสตร์ สหวิทยาลัย รัตนโกสินทร์ วิทยาลัยครูจันทระเกษม.

ปราโมทย์ จันทร์เรือง. (2562). การเสริมสร้างคุณลักษณะความพอเพียงของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิตที่เรียนด้วยกระบวนการทำความเข้าใจในค่านิยม. วารสารวิชาการและวิจัย

สังคมศาสตร์, 14(1), 31-40.

ปัทมา ปรัชญาเศรษฐ. (2548). ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับความกตัญญูกตเวทิตาของ

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดระยอง.

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (สาขาวิชาการวิจัยและสถิติทางการศึกษา).

พระมหาสมชาย ฐานวุฑฺโฒ. (2551). มงคลชีวิต ฉบับท้าวหน้า. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์.

ราชบัณฑิตยสถาน. (Ed.) (2556) (พิมพ์ครั้งที่ 2 ed.). กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

รุ่งลาวัลย์ ละอ้าคา. (2558). รูปแบบการเรียนการสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ : เส้นทาง

แห่งปัญญาเพื่อการพัฒนาครูและศิษย์. วารสารวิจัยเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 2(4), 19-28.

ล้วน สายยศ, & อังคณา สายยศ. (2543). การวัดด้านจิตพิสัย. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

วิภาวี เขียวลีลา. (2022, 5 ธันวาคม). โลกโกลาหล (BANI World) Ep2 Anxious: ความวิตกกังวลที่

หายขาดได้ด้วยความเข้าใจ. <https://thepotential.org/knowledge/bani-world-ep2-anxious/>

ศศิธร บรรณสินธุ์. (2530). ผลของการใช้ตัวแบบที่มีต่อคุณธรรมด้านกตัญญูกตเวทิตาของนักเรียนชั้น

ประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเทศบาลท่าอิฐ จังหวัดอุตรดิตถ์. (ปริญญาานิพนธ์ปริญญา

มหาบัณฑิต (Master's thesis)). ปริญญาานิพนธ์ (กศ.ม.(จิตวิทยาการแนะแนว)) --

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2530. (ปริญญาานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต (Master's thesis), มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ). สืบค้นจาก

http://thesis.swu.ac.th/swuthesis/Gui_Cou_Psy/Sasithon_B.pdf

http://ils.swu.ac.th:8991/F?func=service&doc_library=SWU01&local_base=SWU01&doc_number=000138885&sequence=000001&line_number=0001&func_code=DB_REC_ORDS&service_type=MEDIA

สกล สุขสวัสดิ์, & มนัสนันท์ น้ำสมบุรณ์. (2560). การพัฒนาค่านิยม ความรักชาติ ศาสนา และ พระมหากษัตริย์ที่จัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการกระจายค่านิยมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 5. *Veridian E-Journal Silpakorn University* ฉบับภาษาไทย มนุษยศาสตร์ สังคม ศาสตร์ และศิลปะ, 10(2), 1040-1059.

สกู๊ปไทยรัฐ. (2566, 6 ตุลาคม). เยาวชนวัย 14 กราดยิงพารากอน วางแผนสังหารหมู่ ไร้ความปราณี ป่วยจิตหรือแกล้ง. <https://www.thairath.co.th/scoop/theissue/2731013>

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์, ป. อ. ป. (2556). โยนิโสมนสิการ วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม. กรุงเทพฯ: สันติศิริการพิมพ์.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์, ป. อ. ป. (2557). พุทธธรรมฉบับปรับขยาย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมพร โตนวล. (2551). วิธีการกระจายค่านิยม ทางเลือกสุดท้าย. *วารสารการศึกษาไทย*, 49((ต.ค. 2551)), 25-30.

สมโภชน์ เขี่ยมสุภาษิต. (2562). ทฤษฎีและเทคนิคการปรับพฤติกรรม *Theories and Techniques in Behavior Modification* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สาธิต เข็้ออยู่นาน. (2560). การวิจัยผลสวนวิธีแบบสำรวจเป็นลำดับ: แนวคิดและการประยุกต์ใช้.

Veridian E-Journal Silpakorn University ฉบับภาษาไทย มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และ ศิลปะ, 1((มกราคม-เมษายน 2560)), 1394-1404.

สาโรช บัวศรี. (2524). สรุปคำบรรยายเรื่อง *Moral Education*. กรุงเทพฯ: ฟายเดิลตาแคปตาไทย.

สุชา จันท์เอม. (2542). จิตวิทยาพัฒนาการ. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

สุพรรณ พรหมตัน. (2555). โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยบางประการที่ส่งผลต่อความ กตัญญูตเวทีต่อบุพการี ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาเชียงใหม่ เขต 3. *วารสารการวิจัย กาสะลองคำ*, 6(1), 1-10.

สุภาพรรณ ณ บางช้าง. (2535). งานวิจัยลำดับที่ 29 พุทธธรรมที่เป็นรากฐานสังคมไทยก่อนสมัย

สุขุทัยถึงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุมน อมรวิวัฒน์. (2530). การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ (พิมพ์ครั้งที่ 2..). กรุงเทพฯ:

โครงการตำรา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับโอเดียนสโตร์.

สุรางค์ ไคว์ตระกูล. (2559). จิตวิทยาการศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่ง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. (2553). วิชาชีวิตแห่งจิตตปัญญา: จากศีล 5 ถึงปรัชญาปารมิตา. นครปฐม:

ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.

อิสระ ทองสามสี, & อาคม ใจแก้ว. (2555). การวิจัยแบบผสมผสานวิธีการ. วารสาร มทร.อีสาน,

5(1), 114-123.

อุบล เลี้ยววาริณ. (2555). การวิจัยและพัฒนาชุดฝึกความสำนึกผู้ดูแลเพื่อเสริมสร้างความกตัญญู

ผู้ดูแล ความรับผิดชอบและผลลัพธ์การเรียนรู้ของนักศึกษาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

วารสารวิจัยและพัฒนา, 4, 4-16.

ภาคผนวก ก

- 1.ใบรับรองจริยธรรม
- 2.ใบรับรองจริยธรรม (ต่ออายุ)
- 3.หนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูล

หนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
เอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัยและยินยอม

หมายเลขข้อเสนอการวิจัย SWUEC-G- 500/2564E

ข้อเสนอการวิจัยนี้และเอกสารประกอบของข้อเสนอการวิจัยตามรายการแสดงด้านล่าง ได้รับการพิจารณาจาก คณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒแล้ว คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและ ข้อกำหนดภายในประเทศ จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

ชื่อโครงการวิจัยเรื่อง: ผลของโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูต่อผู้ดูแลผู้ป่วยด้วยวิธีคิดแบบ โยนิโยสนิสการสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย: การวิจัยผสมวิธี

ชื่อผู้วิจัยหลัก: นางสาว เจนจิรา แวงวรรณ

สังกัด: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์

เอกสารที่รับรอง: 1. แบบเสนอโครงการวิจัย
2. โครงการวิจัย
3. เอกสารแจ้งผู้เข้าร่วมการวิจัย
4. หนังสือให้ความยินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัย

เอกสารที่พิจารณาพบทวน

1. แบบเสนอโครงการวิจัย	ฉบับที่ 2 วัน/เดือน/ปี 5 มกราคม 2565
2. โครงร่างการวิจัย	ฉบับที่ 2 วัน/เดือน/ปี 5 มกราคม 2565
3. เอกสารแจ้งผู้เข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ 2 วัน/เดือน/ปี 5 มกราคม 2565
4. หนังสือให้ความยินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัย	ฉบับที่ 2 วัน/เดือน/ปี 5 มกราคม 2565

(ลงชื่อ).....

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทันตแพทย์หญิงณงา เอี่ยมจิตรกุล)

กรรมการและเลขานุการคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์

(ลงชื่อ).....

(แพทย์หญิงสุวิพร ภัทรสุวรรณ)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์

หมายเลขรับรอง : SWUEC/E/G-500/2564

วันที่ให้การรับรอง : 05/01/2565

วันหมดอายุใบรับรอง : 05/01/2566

ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
เอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัยและยินยอม
หมายเลขข้อเสนอการวิจัย SWUEC-G500/2564E (ต่อใบรับรองครั้งที่ 1)

ข้อเสนอการวิจัยนี้และเอกสารประกอบของข้อเสนอการวิจัยตามรายการแสดงด้านล่าง ได้รับการพิจารณาจาก คณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒแล้ว คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนดภายในประเทศ จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

ชื่อโครงการวิจัยเรื่อง : ผลของโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูแก่เด็กโดยการปรับพฤติกรรมปัญญาด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย: การวิจัยผสมวิธี

ชื่อผู้วิจัยหลัก : นางสาวเจนจิรา แวงวรรณ

สังกัด : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

เอกสารที่เสนอพิจารณาบทวน :

แบบรายงานความก้าวหน้าของการวิจัย เพื่อขอต่ออายุการรับรอง ฉบับลงวันที่ 18 ธันวาคม 2565

วันที่ประชุม : 18 มกราคม 2566 การประชุมครั้งที่ : 1/2566

ผลการพิจารณา : รับรอง

ข้อเสนอแนะ :

- โปรดปฏิบัติตามแนวปฏิบัติการดำเนินงานโครงการวิจัยในมนุษย์ช่วงที่มีการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 (COVID-19)

(ลงชื่อ).....

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ทนตแพทย์หญิงณปภา เอี่ยมจิตรกุล)

กรรมการและเลขานุการคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์

(ลงชื่อ).....

(แพทย์หญิงสุรีพร ภัทรสุวรรณ)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์

หมายเลขรับรอง : SWUEC/E/G-500/2564

วันที่ให้การรับรอง : 06/01/2566

วันหมดอายุใบรับรอง : 05/01/2567

ที่ อว 8718/100

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
114 สุขุมวิท 23 แขวงคลองเตยเหนือ
เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110

12 มกราคม 2566

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดสระแก้ว (รุ่งโรจน์ธนกุลอุปถัมภ์)

เนื่องด้วย นางสาวเจนจิรา แวงวรรณ นิสิตระดับปริญญาเอก สาขาวิชาจิตวิทยาประยุกต์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำปฏิญานิพนธ์ เรื่อง “ผลของโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูกตเวทีโดยการปรับพฤติกรรมปัญญาด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย: การวิจัยผสมวิธี” โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร.ดุขฎิ อินทรประเสริฐ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธราศุภร์ จันประเสริฐ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาปฏิญานิพนธ์

ในการนี้ นิสิตขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูล โดยใช้ 1) แบบสอบถาม เรื่อง “แบบวัดความกตัญญูกตเวทีสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย” 2) แบบสัมภาษณ์ เรื่อง “ความกตัญญูกตเวทีสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย” และ3) โปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูกตเวทีโดยการปรับพฤติกรรมปัญญาด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย กับ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ชั้นปีที่ 4 จำนวน 2 ห้องเรียน เพื่อเป็นข้อมูลในการวิจัย ระหว่างเดือนมกราคม 2566 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ 2566 ทั้งนี้ นิสิตจะเป็นผู้ประสานงานในรายละเอียดดังกล่าวต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาขอความอนุเคราะห์ และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ นายแพทย์ฉัตรชัย เอกปัญญาสกุล)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 0 2649 5064

หมายเหตุ : สอบถามข้อมูลเพิ่มเติมกรุณาติดต่อ นิสิต โทรศัพท์ 092 661 5901

ภาคผนวก ข

1. แนวคำถามการสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง
2. แบบคัดกรองความกตัญญูกตเวทีและพฤติกรรมการแสดงความกตัญญูกตเวที
3. แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
4. แผนกิจกรรม “โปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูกตเวทีสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย”

1.แนวคำถามการสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง

ประเด็นในการสัมภาษณ์	ตัวอย่างแนวคำถามพร้อมใช้
	<p>เริ่มการสนทนา สร้างความสัมพันธ์</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ผู้วิจัยกล่าวทักทายผู้ให้ข้อมูล แนะนำตัว คุยเรื่องทั่ว ๆ ไป เพื่อสร้างความเป็นกันเองและผ่อนคลาย 2. ชี้แจงจุดมุ่งหมายการวิจัย แนะนำงานวิจัย และเหตุผลที่ผู้ให้ข้อมูลถูกเลือกเข้าร่วมงานวิจัย 3. ชี้แจงการรักษาความลับของผู้ให้สัมภาษณ์ บอกระยะเวลาในการพูดคุย พร้อมทั้งขออนุญาตอัดเทป แจกเอกสารชี้แจง และเอกสารยินยอมการเข้าร่วมการวิจัย
<p>1. สอบถามข้อมูลส่วนตัวของนักเรียนขอให้แนะนำตนเอง</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1.1 อยากจะให้น้องช่วยแนะนำตัว บอกชื่อ ชื่อเล่น เรียนชั้นอะไร ห้องอะไร อายุเท่าไร 1.2 เป็นคนที่ไหนบ้านอยู่จังหวัดอะไร 1.3 ครอบครัวทำอาชีพอะไร 1.4 ครอบครัวอยู่กับกี่คน มีใครบ้าง 1.5 น้องมาเรียนที่โรงเรียนวัดสระแก้วได้กี่ปีแล้ว/เรียนที่วัดสระแก้วตั้งแต่ชั้นไหน 1.6 เพราะอะไรจึงมาเรียนที่โรงเรียนวัดสระแก้ว 1.7 น้องพักอยู่ที่สถานสงเคราะห์ของวัดหรืออยู่บ้านของตัวเอง <ul style="list-style-type: none"> กรณีอยู่สถานสงเคราะห์ <ol style="list-style-type: none"> 1) อยู่สถานสงเคราะห์มีกี่ปี 2) บทบาทหน้าที่ในสถานสงเคราะห์ทำอะไรบ้าง 3) กลับบ้านของตนเองบ่อยแค่ไหน เวลากลับไปอยู่บ้านของตนเอง มีหน้าที่ บทบาททำอะไรบ้าง กรณีพักอยู่บ้านกับครอบครัวของตนเอง <ol style="list-style-type: none"> 1) อยู่ที่บ้าน มีบทบาทหน้าที่อะไร ช่วยทำอะไรบ้าง
<p>2. ความเข้าใจต่อความกตัญญูกตเวทีของนักเรียน</p>	<ol style="list-style-type: none"> 2.1 ถ้าพูดถึง “ความกตัญญูกตเวที” ในความทรงจำของเราน้องนึกถึงเรื่องอะไร 2.2 ในความคิดของน้อง อย่างไรจึงเรียกว่า “มีความกตัญญูกตเวที” 2.3 น้องคิดว่า กตัญญูกับกตเวที เหมือนหรือต่างกันอย่างไร จากนั้นดูความหมายของคำกตัญญูกตเวทีจากที่สังเคราะห์มา แล้วชวนคิดว่าทำอะไรจึงเรียกว่ากตัญญู และกตเวที 2.4 ถ้าให้ย้อนคิดไปตั้งแต่เด็ก ๆ จนถึงวันนี้ ในชีวิตมีเหตุการณ์อะไรที่เรามีความกตัญญู และในชีวิตมีเหตุการณ์อะไรที่เราแสดงความกตเวที 2.5. จากนั้นถามซักต่อไปว่าเหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นกับใคร เมื่อไหร่ อย่างไร และตามด้วยคำถาม เชื่อมกับประเด็น ที่เป็นความรู้สึก ความรู้สึก พฤติกรรม ว่าเหตุการณ์ที่เล่านั้น เรารู้สึกอย่างไร คิดอย่างไร และแสดงความกตัญญูอย่างไร และให้เขาเล่าไปและถามด้วยคำถามเหล่านี้ไปที่ละเหตุการณ์ 2.6 คำถามที่ให้เล่าเหตุการณ์ ถามซักต่อว่านอกจากเหตุการณ์ที่เล่ามาแล้ว มีเหตุการณ์อะไรอีกบ้าง แล้วก็ตามซักต่อไปว่าเกิดกับใคร เมื่อไหร่ ที่ไหน อย่างไร และรู้สึกอย่างไร 2.7 ถ้ามีเฉพาะเหตุการณ์กตัญญูกตเวทีที่ตอบคุณ ถามต่อว่าน้องคิดว่าความกตัญญูกตเวที เราควรมีต่อเฉพาะกับคนหรือควรมีต่อสิ่งอื่น ๆ ด้วยไหม (ถ้ามี ก็ถามเจาะลึก เกี่ยวกับเหตุการณ์นั้น)

ประเด็นในการสัมภาษณ์	ตัวอย่างแนวคำถามพร้อมใช้
3 ความรู้สึกที่เกิดขึ้นเมื่อได้รับสิ่งที่มีคุณค่าหรือได้รับประโยชน์จากผู้มีบุญคุณหรือความรู้สึกที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ที่นักเรียนมีกตัญญูกตเวทิต	3.1 ในตอนที่ ..(ผู้มีบุญคุณ). ทำอย่างนั้นให้ น้องมีความรู้สึกอะไรเกิดขึ้นบ้าง 3.2 จากเหตุการณ์ที่(ผู้มีบุญคุณ). ทำให้แบบนั้น น้องรู้สึกอย่างไรช่วยเหลือความรู้สึกที่เกิดขึ้นได้ไหม และความรู้สึกแบบนั้นเกิดขึ้นบ่อยครั้งแค่ไหน
4. เจื่อนไขด้านความคิดของกตัญญูกตเวทิตของนักเรียน	4.1 น้องพอจะบอกได้มั้ยว่า ความรู้สึกเช่นนั้นเกิดขึ้นเพราะอะไร (เน้นที่กตัญญู) 4.2 น้องคิดอย่างไรกับเรื่องที่...(ผู้มีบุญคุณ)ได้ทำ...(พฤติกรรมที่ให้การอุปการคุณ) 4.3 น้องคิดว่าเพราะอะไร.....(ผู้มีบุญคุณ) ถึงได้ทำอย่างนั้น.....(พฤติกรรมที่ให้การอุปการคุณ) 4.4 เพราะเหตุใดน้องจึงคิดที่จะแสดงการตอบแทนคุณความดีต่อคนหรือสิ่งนั้น (เน้นที่กตเวทิต)
5. พฤติกรรมการแสดงความรักกตัญญูกตเวทิตต่อผู้มีบุญคุณของนักเรียน	5.1 จากเหตุการณ์ที่น้องเล่า (เรื่องกตัญญูกตเวทิต) น้องได้ทำอะไรเป็นการตอบแทนคุณความดีของคุณและสิ่งต่างๆ นั้นหรือไม่ ตอบแทนอย่างไร 5.2 ถ้าน้องตอบว่ายังไม่ได้ตอบแทน ก็ถามต่อว่า หากทำได้ น้องอยากจะทำอะไรเป็นการตอบแทนคุณความดีของคุณหรือสิ่งนั้น 5.3 ถ้าหากทำการตอบแทนปัจจุบันแล้ว ถามต่อว่าในอนาคต หากทำได้ น้องอยากจะทำอะไรเป็นการตอบแทน...(ผู้มีบุญคุณ) หรือไม่ อย่างไร
6. เจื่อนไขภายนอกสถานการณ์แวดล้อมบุคคลที่ทำให้มีการเรียนรู	6.1 น้องมองว่าอะไรที่ทำให้น้องแสดงความรักกตัญญูกตเวทิตต่อบุคคลหรือสิ่งอื่น 6.2 ตั้งแต่เล็ก ๆ เลยจนถึงทุกวันนี้ ลองนึกทบทวนดูว่าการที่เรามีความคิดมีความรู้สึกเป็นคนที่มีจิตใจกตัญญูหรือว่ามีกรอยากคิดอยากตอบแทนคุณคนอื่น น้องได้ซึมซับสิ่งเหล่านี้มาจากใคร หรือที่ไหน มีใครใครบอกรสอนเราบ้าง และซักถามเจาะลึกในเหตุการณ์นั้น ใคร ที่ไหน สอนอย่างไร 6.3 นอกจากโรงเรียน ในสังคมข้างนอก หรือในโซเชียล มีเรื่อง

ประเด็นในการสัมภาษณ์	ตัวอย่างแนวคำถามพร้อมใช้
ความถูกต้องทุกเวที	ราวอะไรบ้างที่ทำให้เราเกิดความรู้สึกดีใจหรือรู้สึกอกอยจะตอบแทนคุณคนที่มีความดีกับเรามากขึ้น
<p>ปิดการสนทนา</p> <p>ผู้วิจัยขอขอบคุณนักเรียนที่เสียสละเวลามาให้ข้อมูลที่มีคุณค่า ข้อมูลนี้เป็นประโยชน์ในการจัดการเรียนรู้ความดีทุกเวทีให้กับนักเรียน ส่งเสริมความดีทุกเวทีให้กับนักเรียน</p>	

2. แบบคัดกรองความกตัญญูกตเวทีและพฤติกรรมการแสดงความกตัญญูกตเวที

แบบสอบถาม

คำชี้แจง แบบสอบถามนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทำความเข้าใจความกตัญญูและพฤติกรรมการแสดงความกตัญญูกตเวทีของนักเรียน และการตอบแบบสอบถามนี้จะไม่ส่งผลต่อท่าน ฉะนั้นจึงขอให้ท่านตอบคำถามให้ตรงกับความคิดและความรู้สึกตามสภาพที่เป็นจริงของท่านให้มากที่สุด โดยแบบสอบถามนี้มีจำนวน 10 ข้อ ซึ่งท่านจะใช้เวลาตอบประมาณ 5 นาที

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ส่วนที่ 2 แบบคัดกรองความกตัญญูกตเวทีและพฤติกรรมการแสดงความกตัญญูกตเวที

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ลงในช่อง หรือเติมข้อความลงในช่องว่างที่เว้นไว้ให้ตามความเป็นจริงที่เกี่ยวกับตัวท่าน

1. เพศ
 - ชาย
 - หญิง
2. อายุ _____ ปี
3. ระดับชั้นเรียน
 - ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4
 - ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5
 - ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6
4. ปัจจุบันท่านพักอาศัยอยู่กับ
 - พ่อแม่
 - พ่อหรือแม่
 - ญาติ
 - สถานสงเคราะห์วัดสระแก้ว
 - อื่น ๆ ระบุ

ส่วนที่ 2 แบบคัดกรองความกตัญญูทเวทีและพฤติกรรมการแสดงความกตัญญูทเวที

คำชี้แจง โปรดพิจารณาข้อความต่อไปนี้แล้วทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ตรงกับความคิด ความรู้สึกและการกระทำของท่านมากที่สุดเพียงหนึ่งช่อง โดยมีเกณฑ์ให้เลือกดังนี้

ข้อ	ในช่วงเวลาที่ผ่านมา จนถึงวันนี้	ระดับความคิด ความรู้สึก หรือการกระทำ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1	ฉันรู้สึกขอบคุณพ่อแม่ที่ได้เลี้ยงดูฉัน					
2	ตลอดชีวิตที่ผ่านมา มีบุคคลมากมายที่ให้ความรู้ที่มีค่าแก่ฉัน ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ฉันประสบความสำเร็จ					
3	ฉันรู้สึกซาบซึ้งใจในสิ่งต่าง ๆ ที่คนอื่นได้ทำให้ฉัน					
4	ฉันรู้สึกซาบซึ้งขอบคุณ ครูอาจารย์และครอบครัวของฉันมาก					
5	ฉันมีวันนี้ได้ เพราะฉันได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลหลายคน					
6	ฉันช่วยดูแลการงานภายในบ้านแทนพ่อแม่/ผู้ปกครองเท่าที่จะทำได้					
7	ฉันคิดที่จะตอบแทนพระคุณของพ่อแม่/ผู้ปกครองเสมอ					
8	ฉันไม่ละทิ้งพ่อแม่/ผู้ปกครองเมื่อท่านเดือดร้อนหรือลำบาก					
9	ฉันไม่เคยใช้คำพูดลบหลู่ดูหมิ่น พุดจาล้อเลียน ครูอาจารย์					
10	เมื่อครู-อาจารย์อบรมสั่งสอนสิ่งใด ฉันนำมาคิดและปฏิบัติตาม					

3. แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง “ผลของโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทศวรรษสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย”

คำชี้แจง

แบบสอบถามนี้เป็นแบบสอบถามเพื่อการศึกษาวิจัยของหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาประยุกต์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร โดยผลของแบบสอบถามจะ ใช้เพื่อประโยชน์ในทางวิชาการเท่านั้น ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถามจะถูกเก็บรักษาไว้เป็น ความลับ และเนื้อหาของคำตอบจะถูกแสดงผลเป็นภาพรวม

การตอบแบบสอบถามนี้จะไม่ส่งผลกระทบต่อท่าน ฉะนั้นจึงขอให้ตอบคำถามให้ตรงกับ ความคิดและความรู้สึกที่แท้จริงของท่านให้มากที่สุด โดยแบบสอบถามมีทั้งหมด 3 ส่วน ใช้เวลาทำ ประมาณ 20-30 นาที

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง กรุณาเขียนเติมข้อความลงในช่องว่าง หรือ ทำเครื่องหมาย ✓ หน้าข้อความที่ตรงกับความเป็นจริงของท่าน

1. เพศ 1 ชาย 2 หญิง
2. อายุ ปี
3. ชั้น 1 ม.4 2 ม.5 3 ม.6
4. ศาสนา 1 พุทธ 2 คริสต์ 3 อิสลาม 4 อื่น ๆ ระบุ
.....
5. ท่านเข้าเรียนที่โรงเรียนแห่งนี้ตั้งแต่
 1 อนุบาล 2 ประถม 3 ม.ต้น 4 ม.ปลาย
6. มีพี่น้องจำนวน คน (รวมตัวท่านด้วย)
7. ปัจจุบันท่านพักอาศัยอยู่กับ
 1 พ่อแม่ 2 พ่อหรือแม่ 3 ญาติ 4 หอพัก 5 บุคคลอื่น
ระบุ.....

*** ผู้ที่ตอบ 4 หอพัก กรุณาตอบคำถามในข้อ 8

8. กรณีพักอาศัยอยู่หอพัก เมื่อกลับบ้านของท่าน ท่านพักอาศัยอยู่กับ

- 1 พ่อแม่ 2 พ่อหรือแม่ 3 ญาติ 4 บุคคลอื่น ระบุ.....

**ส่วนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับความรู้สึกและการกระทำต่อบุคคลอื่นหรือสิ่งอื่นที่ให้สิ่งที่
ดีมีคุณค่าแก่ท่าน**

คำชี้แจง กรุณาอ่านข้อความแต่ละข้อและพิจารณาว่าข้อความใดตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด หลังจากนั้นทำเครื่องหมาย \surd ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน

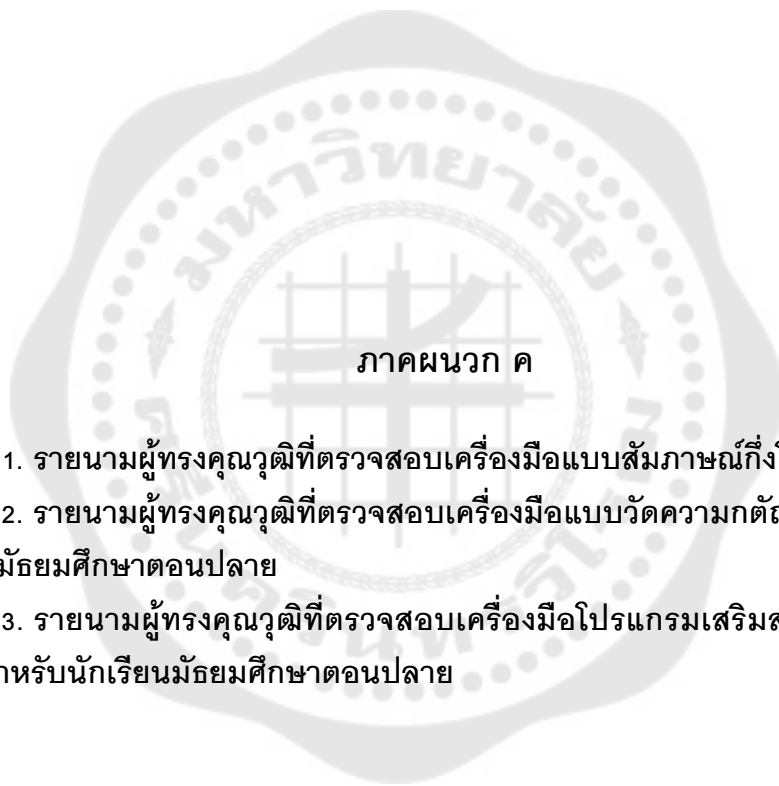
ข้อที่	รายการ	ตรงกับตัวฉัน				
		น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
		1	2	3	4	5
1	ฉันรู้สึกโชคดี เมื่อนึกถึงคนที่เคยช่วยเหลือในยามยาก					
2	ฉันรู้สึกดีใจ ที่มีคนเป็นห่วงฉัน					
3	ฉันรู้สึกดีใจ ที่มีครูเอาใจใส่ คอยอบรมสั่งสอน					
4	ฉันรู้สึกอบอุ่นที่เพื่อนคอยห่วงใย ไม่ทอดทิ้งกัน					
5	ฉันรู้สึกโชคดีที่ได้มีโอกาสเข้ามาเรียนโรงเรียนแห่งนี้					
6	ฉันคิดว่าไม่จำเป็นต้องรู้สึกขอบคุณคนที่เคยช่วยเหลือเรา					
7	ฉันรู้สึกขอบคุณพ่อแม่ที่ได้เลี้ยงดูฉัน					
8	ฉันรู้สึกซาบซึ้งในสิ่งต่าง ๆ ที่พ่อแม่ได้ทำเพื่อฉัน					
9	ฉันรู้สึกดีใจที่ครูสั่งสอนให้ฉันได้มีวิชาความรู้ติดตัว					
10	ฉันรู้สึกเป็นห่วงพ่อแม่ เพราะท่านยอมลำบากเพื่อฉันมาโดยตลอด					
11	ฉันรู้สึกผูกพันกับผู้ที่มีพระคุณ ที่ท่านตั้งใจช่วยเหลือฉันโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน					

ข้อที่	รายการ	ตรงกับตัวฉัน				
		น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
		1	2	3	4	5
12	ฉันรู้สึกผูกพันกับเพื่อนเพราะเขาคอยห่วงใย ให้กำลังใจ ไม่ทอดทิ้งฉัน					
13	พ่อแม่เป็นคนสำคัญของฉัน ฉันรักและเป็นห่วงท่านทุก ๆ เรื่อง					
14	การเลี้ยงดูลูกเป็นหน้าที่ของพ่อแม่อยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องรู้สึกขอบคุณ					
15	ฉันรู้สึกผูกพันกับครู เพราะท่านคอยเอาใจใส่อบรมสั่งสอนฉันอยู่เสมอ					
16	ฉันรู้สึกรักครูที่คอยแนะนำ ตักเตือนอบรม สั่งสอนวิชาความรู้แก่ฉัน					
17	ฉันรู้สึกผูกพันกับโรงเรียนแห่งนี้ เพราะโรงเรียนให้โอกาสฉันได้เรียนหนังสือ มีวิชาความรู้ติดตัว					
18	ฉันพูดขอบคุณทุกครั้งเมื่อมีคนให้สิ่งของหรือช่วยเหลือฉัน					
19	ฉันกล่าวคำว่า “ขอบคุณ” ต่อหน้าเมื่อเพื่อนช่วยสอนการบ้าน					
20	ฉันตั้งใจกราบพ่อแม่สักครั้ง เพื่อขอบคุณท่านที่ทำให้ฉันมีวันนี้					
21	เมื่อฉันเห็นผู้มีพระคุณทำงานหนัก ฉันตั้งใจเรียนและปรับปรุงตัว					
22	ฉันจะตอบแทนครูที่คอยอบรมสั่งสอนด้วยการตั้งใจเรียน และนำคำสั่งสอนของท่านไปปฏิบัติ					
23	ฉันช่วยทำงานบ้าน แบ่งเบาภาระพ่อแม่เพื่อท่านจะได้ไม่ต้องเหนื่อย					
24	ฉันจะเป็นเด็กดี ตั้งใจเรียน เพื่อไม่ให้พ่อแม่ต้อง เสียใจ					

ข้อที่	รายการ	ตรงกับตัวฉัน				
		น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
		1	2	3	4	5
25	ฉันตั้งใจเรียนให้ได้เกรดดี ๆ เพื่อพ่อแม่จะได้ภูมิใจ					
26	ฉันปรารถนาที่จะเรียนสูง ๆ มีอาชีพที่ดี เพื่อจะได้ดูแลพ่อแม่					
27	เมื่อฉันทำงานหาเงินได้ ฉันจะดูแลพ่อแม่ให้สุขสบายเพื่อตอบแทนที่ท่านเคยเลี้ยงดู					
28	ฉันช่วยเหลืองานของโรงเรียนทุกครั้ง เพื่อตอบแทนที่โรงเรียนสนับสนุนสิ่งต่างๆ ในการเรียนของฉัน					
29	ฉันจะตอบแทนคุณโรงเรียน ด้วยการกลับมาบริจาคเงินหรือสิ่งของ เพื่อให้โรงเรียนนี้คงอยู่ต่อไป					

4. แผนกิจกรรม โปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูกตเวทีสำหรับนักเรียน
มัธยมศึกษาตอนปลาย

ภาคผนวก ค

1. รายนามผู้ทรงคุณวุฒิที่ตรวจสอบเครื่องมือแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง
2. รายนามผู้ทรงคุณวุฒิที่ตรวจสอบเครื่องมือแบบวัดความกตัญญูกตเวทิตสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย
3. รายนามผู้ทรงคุณวุฒิที่ตรวจสอบเครื่องมือโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูกตเวทิตสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

1.รายนามผู้ทรงคุณวุฒิที่ตรวจสอบเครื่องมือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง

- 1) ผศ.ดร.นริศรา พึ่งโพธิ์สภ อาจารย์ประจำสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- 2) ผศ.ดร.ครรชิต แสนอุบล อาจารย์ประจำคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- 3) ผศ.อำนาจ สงวนกลาง อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

2.รายนามผู้ทรงคุณวุฒิที่ตรวจสอบเครื่องมือ แบบวัดความกตัญญูกตเวทีสำหรับ
นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

- 1) ผศ.ดร.นริศรา พึ่งโพธิ์สม อาจารย์ประจำสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- 2) อ.ดร.นฤมล พระใหญ่ อาจารย์ประจำสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- 3) อ.ดร.ชารินทร์ สุวรรณวงศ์ อาจารย์ประจำสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

3.รายนามผู้ทรงคุณวุฒิที่ตรวจสอบเครื่องมือ โปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญู
กตเวทิตสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

- 1) ผศ.ดร.วรางคณา ไส้มะนันท์ อาจารย์ประจำคณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- 2) ผศ.ดร.วรากร ทรัพย์วิระปกรณ์ อาจารย์ประจำคณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยบูรพา
- 3) อ.ชญานุช ลักษณะวิจารณ์ อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ภาคผนวก ง

1. ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถาม
2. ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทเวที
3. ค่าความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟาและค่าอำนาจจำแนกของแบบวัดความ

กตัญญูทเวที

1.ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์การหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective

Congruence: IOC)ของแบบวัดความกตัญญูทเวท

ข้อที่	คำถาม	ความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ			คะแนน รวม	IOC	ข้อเสนอแนะ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3			
1	ฉันรู้สึกโชคดี เมื่อนึกถึงคนที่เคยช่วยเหลือในยามยาก	1	0	1	2	0.67	ความเห็นที่ 2 ฉันรู้สึกขอบคุณผู้มีพระคุณที่เคยช่วยเหลือในยามยาก <u>แก้ไขเป็น</u> ฉันรู้สึกโชคดี เมื่อนึกถึงคนที่เคยช่วยเหลือในยามยาก
2	ฉันไม่เคยตื่นตันใจต่อเหตุการณ์ใดๆ ที่ผ่านมาในชีวิต	1	0	0	1	0.33	ความเห็นที่ 1 ฉันไม่เคยตื่นตันใจต่อเหตุการณ์ใดๆ ที่ผ่านเข้ามาในชีวิต ความเห็นที่ 2 ฉันไม่เคยรู้สึกตื่นตันใจกับบุคคลที่เข้ามาช่วยเหลือฉันในชีวิตที่ผ่านมา ความเห็นที่ 3 เหตุการณ์ในที่นี้ ตั้งใจจะ general หรือ specific (ตื่นตันต่อการช่วยเหลือ/การได้รับน้ำใจจากคนรอบข้าง)
3	ฉันรู้สึกดีใจ และมี	0	0	1	1	0.33	ความเห็นที่ 1 ควร

ข้อที่	คำถาม	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			คะแนนรวม	IOC	ข้อเสนอแนะ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3			
	ความสุขที่มีคนเป็นห่วงเราและรักเรา						<p>เลือกสักอย่างหนึ่ง “ฉันรู้สึกดีใจที่มีคนเป็นห่วงเรา” “ฉันมีความสุขที่มีคนเป็นห่วงเรา” “ฉันรู้สึกดีใจที่มีคนรักเรา” “ฉันมีความสุขที่มีคนรักเรา” บางคนอาจดีใจ แต่ไม่มีความสุขก็ได้ หรืออาจเป็นห่วงเรา แต่ไม่ได้รักเรา ก็ได้</p> <p>ควรแยก <u>ความเห็นที่ 2</u> ฉันรู้สึกอยากทำสิ่งดีๆ ตอบแทนบุคคลที่รักและเป็นห่วงฉัน <u>ความเห็นที่ 3</u> ปรบสรรพนาม “ฉัน” เป็นห่วงและรักฉัน</p>
4	ฉันรู้สึกโชคดีที่ได้เกิดมาเป็นลูกของพ่อกับแม่	1	0	1	2	0.67	<p><u>ความเห็นที่ 2</u> ฉันวางแผนดูแลพ่อแม่มยามแก่ชรา *** เป็นความกตเวทีก่ไขเป็น ฉันรู้สึกโชคดีที่ได้เกิดมาเป็นลูกของพ่อกับแม่</p> <p>** ความกตัญญู</p>

ข้อที่	คำถาม	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			คะแนนรวม	IOC	ข้อเสนอแนะ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3			
5	ฉันรู้สึกดีใจ ที่มีครูเอาใจใส่ คอยอบรมสั่งสอนเรา	1	1	1	3	1	ความเห็นที่ 3 พิจารณาเลือกใช้ สรรพนาม "ฉัน" หรือไม่ต้องใส่ก็ได้ แก้ไขเป็น ฉันรู้สึกดี ใจ ที่มีครูเอาใจใส่ คอยอบรมสั่งสอน
6	ฉันรู้สึกดีใจและอบอุ่นที่เพื่อนคอยห่วงใย ไม่ทอดทิ้ง	1	0	1	2	0.67	ความเห็นที่ 1 ฉัน รู้สึกดีใจและอบอุ่น ที่เพื่อนคอยห่วงใย ไม่ทอดทิ้งกัน ** เป็นความกตัญญู ความเห็นที่ 2 ฉัน จะคอยห่วงใยและ ไม่ทอดทิ้งเพื่อน เหมือนอย่างที่คุณ ไม่เคยทิ้งฉัน *** เป็นความกตเวทิต์ ความเห็นที่ 3 เลือก ความรู้สึกใด ความรู้สึกหนึ่ง แก้ไขเป็น ฉันรู้สึก อบอุ่นที่เพื่อนคอย ห่วงใย ไม่ทอดทิ้ง กัน
7	ฉันรู้สึกโชคดีที่ได้มีโอกาสมาเรียนที่โรงเรียนแห่งนี้	1	0	1	2	0.67	ความเห็นที่ 1 ฉัน รู้สึกโชคดีที่ได้มี โอกาสเข้ามาเรียนที่ โรงเรียนแห่งนี้

ข้อที่	คำถาม	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			คะแนนรวม	IOC	ข้อเสนอแนะ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3			
							<p>ความเห็นที่ 2 ฉันตั้งใจเรียนเพราะโรงเรียนแห่งนี้ให้สิ่งดี ๆ กับฉัน</p> <p>แก้ไขเป็น ฉันรู้สึกโชคดีที่ได้มีโอกาสเข้ามาเรียนโรงเรียนที่ให้สิ่งดี ๆ กับฉันแห่งนี้</p>
8	ฉันมีวันนี้ได้ เพราะฉันได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลหลายคน	1	0	1	2	0.67	<p>ความเห็นที่ 1 ฉันมีวันนี้ได้ เพราะฉันได้รับความช่วยเหลือจากผู้อื่น</p> <p>ความเห็นที่ 2 ฉันระลึกถึงความดีจากบุคคลหลายคนที่ช่วยให้ฉันมีวันนี้ที่ดี</p> <p>แก้ไขเป็น ฉันระลึกถึงความดีจากบุคคลหลายคนที่ช่วยให้ฉันมีวันนี้ที่ดี</p>
9	ถึงแม้เขาจะไม่รับรู้ก็ตาม แต่ฉันอยากขอบคุณในสิ่งที่คนนั้นเคยช่วยเหลือฉัน	1	0	1	2	0.67	<p>ความเห็นที่ 2 ฉันขอบคุณทุกคนที่คอยสนับสนุนฉัน ทั้งทางตรงและทางอ้อม</p> <p>แก้ไขเป็น ฉันขอบคุณทุกคนที่คอยสนับสนุนฉัน ทั้งทางตรงและ</p>

ข้อที่	คำถาม	ความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ			คะแนน รวม	IOC	ข้อเสนอแนะ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3			
							ทางอ้อม
10	ฉันคิดว่าไม่จำเป็นต้อง รู้สึกขอบคุณคนทุกคนที่ เคยช่วยเหลือเรา	1	1	1	3	1	ความเห็นที่ 3 ฉัน คิดว่าไม่จำเป็นต้อง ขอบคุณคนที่เคย ช่วยเหลือเรา แก้ไขเป็น ฉันคิดว่า ไม่จำเป็นต้อง ขอบคุณคนที่เคย ช่วยเหลือเรา
11	ฉันรู้สึกขอบคุณพ่อแม่ที่ได้ เลี้ยงดูฉัน	1	1	1	3	1	
12	การเลี้ยงดูลูกเป็นหน้าที่ ของพ่อแม่อยู่แล้ว ไม่ จำเป็นต้องรู้สึกขอบคุณ	1	1	1	3	1	ผู้ทรงเห็นชอบ การ เลี้ยงดูลูกเป็นหน้าที่ ของพ่อแม่อยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องรู้สึก ขอบคุณ ขอเปลี่ยนข้อ คำถามเป็น การ เลี้ยงดูลูกเป็นหน้าที่ ของพ่อแม่อยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องเลี้ยง ดูท่านเพื่อตอบแทน คุณ ***เสนอใหม่ เป็น กตเวทิต์ คำถาม เชิงลบ
13 (+)	ฉันรู้สึกซาบซึ้งมาก สำหรับสิ่งต่าง ๆ ที่พ่อแม่ ได้ทำเพื่อฉัน	1	1	1	3	1	ความเห็นที่ 1 ฉัน รู้สึกซาบซึ้งในสิ่ง ต่าง ๆ ที่พ่อแม่ได้ ทำเพื่อฉัน ความเห็นที่ 2 ฉัน

ข้อที่	คำถาม	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			คะแนนรวม	IOC	ข้อเสนอแนะ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3			
							รู้สึกซาบซึ้ง สำหรับสิ่งต่าง ๆ ที่พ่อแม่ได้เสียสละเพื่อฉัน ความเห็นที่ 3 ฉันรู้สึกซาบซึ้งสำหรับสิ่งต่าง ๆ ที่พ่อแม่ได้ทำเพื่อฉัน แก้ไขเป็น ฉันรู้สึกซาบซึ้งในสิ่งต่าง ๆ ที่พ่อแม่ได้เสียสละเพื่อฉัน
14	ตลอดชีวิตที่ผ่านมามีครูหลายคนที่มีอบวิชาความรู้ที่มีค่าให้ฉัน ซึ่งเป็นส่วนสำคัญทำให้ฉันมีความรู้ความสามารถอย่างทุกวันนี้	0	0	1	1	0.67	ความเห็นที่ 1 รู้สึกว่ายาวเกินไป "ฉันมีความรู้ความสามารถในทุกวันนี้ เป็นเพราะครูมอบความรู้ที่มีค่าให้กับฉัน" ความเห็นที่ 2 ครูคือบุคคลที่ฉันต้องตอบแทนเมื่อฉันประสบความสำเร็จในการเรียน
15	ฉันรู้สึกดีใจและซาบซึ้งที่ครูสั่งสอนให้ฉันได้มีวิชาความรู้ติดตัว	1	1	1	3	1	ความเห็นที่ 1 ให้เลือกสักอย่าง "ดีใจ" หรือ "ซาบซึ้ง" ความเห็นที่ 2 ฉันจะใช้ความรู้ให้เกิดประโยชน์เพื่อตอบแทนครูที่สั่งสอนให้

ข้อที่	คำถาม	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			คะแนนรวม	IOC	ข้อเสนอแนะ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3			
							ฉันได้มีวิชาความรู้ติดตัว ความเห็นที่ 3 เลือกความรู้สึกใด ความรู้สึกหนึ่ง แก้ไขเป็น ฉันรู้สึกดี ใจที่ครูสั่งสอนให้ ฉันได้มีวิชาความรู้ติดตัว
16	ฉันรู้สึกขอบคุณเพื่อนที่คอยห่วงใย ช่วยเหลือฉันทุก ๆ อย่าง	1	1	1	3	1	ความเห็นที่ 1 ฉันรู้สึกขอบคุณเพื่อนที่คอยห่วงใย ช่วยเหลือฉันทุก ๆ อย่าง ความเห็นที่ 2 ข้อ 3 เลือก เอา 1 ข้อ แก้ไขเป็น ฉันรู้สึกขอบคุณเพื่อนที่คอยห่วงใย ช่วยเหลือฉัน
17	ฉันรู้สึกรักและเป็นห่วงพ่อแม่ เพราะท่านต้องเหนื่อยยอมลำบากทำเพื่อฉันมาตลอด	1	-1	1	1	0.33	ความเห็นที่ 1 ให้เลือกกว่า “รัก” หรือ “เป็นห่วง” ในบริบทนี้ น่าจะเป็นห่วงมากกว่า เพราะประโยคหลังคือยอมลำบาก ฉันรู้สึกรักและเป็นห่วงพ่อแม่

ข้อที่	คำถาม	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			คะแนนรวม	IOC	ข้อเสนอแนะ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3			
							เพราะท่านต้องเหนื่อย ยอมลำบาก ทำเพื่อฉันมาโดยตลอด ความเห็นที่ 3 เลือกคำใดคำหนึ่ง
18	ฉันรู้สึกรักและผูกพันกับผู้มีพระคุณ ที่ท่านตั้งใจช่วยเหลือฉันโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน	1	1	1	3	1	ความเห็นที่ 1 ให้เลือกว่า “รัก” หรือ “ผูกพัน” แก้ไขเป็น ฉันรู้สึกผูกพันกับผู้มีพระคุณ ที่ท่านตั้งใจช่วยเหลือฉันโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน
19	ฉันรู้สึกผูกพันกับเพื่อน เพราะเขาคอยห่วงใย ให้กำลังใจ ไม่ทอดทิ้งฉัน	1	-1	1	1	0.33	ความเห็นที่ 3 ให้แก้ไขเป็น ให้
20	พ่อแม่เป็นคนสำคัญของฉัน ฉันรัก และเป็นห่วงท่านทุก ๆ เรื่อง	1	-1	1	1	0.33	ความเห็นที่ 1 ให้เลือกว่า “รัก” หรือ “เป็นห่วง” พ่อแม่เป็นคนสำคัญของฉัน ฉันรักและเป็นห่วงท่านในทุก ๆ เรื่อง ความเห็นที่ 3 พ่อแม่เป็นคนสำคัญของฉัน ฉันรักและเป็นห่วงท่านทุก ๆ เรื่อง

ข้อที่	คำถาม	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			คะแนนรวม	IOC	ข้อเสนอแนะ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3			
21	ฉันรู้สึกผูกพันกับครู ท่านคอยเอาใจใส่อบรมสั่งสอนเหมือนเป็นพ่อแม่คนที่สอง	1	-1	1	1	0.33	ความเห็นที่ 1 ขาดคำเชื่อม “ฉันรู้สึกผูกพันกับครู เพราะท่านคอยเอาใจใส่อบรมสั่งสอนเหมือนเป็นพ่อแม่คนที่สองฉันอยู่เสมอ”
22	ฉันรู้สึกรักและผูกพันกับคุณครูที่ท่านคอยแนะนำ ตักเตือน อบรม สั่งสอน วิชาความรู้แก่ฉัน	1	0	-1	0	0	ความเห็นที่ 1 ให้เลือกว่า “รัก” หรือ “ผูกพัน” ฉันรู้สึกรักและผูกพันกับคุณครูที่ท่านคอยแนะนำ ตักเตือน อบรม สั่งสอนวิชาความรู้แก่ฉัน ความเห็นที่ 2 ฉันจะปฏิบัติตามคำแนะนำ ตักเตือน อบรม สั่งสอน สิ่งต่างๆ ให้กับฉัน ความเห็นที่ 3 ใกล้เคียงกับข้อ 15
23	ฉันรู้สึกผูกพันกับโรงเรียนแห่งนี้ เพราะโรงเรียนให้โอกาสฉันได้เรียนหนังสือ มีวิชาความรู้ติดตัว	1	0	0	1	0.33	
24	ฉันพูดขอบคุณทุกครั้งเมื่อมีคนให้สิ่งของหรือ	1	1	1	3	1	

ข้อที่	คำถาม	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			คะแนนรวม	IOC	ข้อเสนอแนะ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3			
	ช่วยเหลือฉัน						
25	ฉันอยากกล่าวคำว่าขอบคุณต่อหน้าเมื่อเพื่อนช่วยสอนการบ้าน	1	1	1	3	1	<p>ความเห็นที่ 1 พิมพ์ผิด “ต่อ” เป็น “ต่อ”</p> <p>ความเห็นที่ 2 ซ้ำ</p> <p>ความเห็นที่ 3 ฉันกล่าวคำว่าขอบคุณต่อหน้าเมื่อเพื่อนช่วยสอนการบ้านแก้ไขเป็น ฉันกล่าวคำว่าขอบคุณต่อหน้าเมื่อเพื่อนช่วยสอนการบ้าน</p>
26	ฉันอยากกราบพ่อแม่สักครั้ง เพื่อขอบคุณท่านที่ทำให้ฉันมีวันนี้	1	1	1	3	1	<p>ความเห็นที่ 2 ฉันกราบพ่อแม่ทุกครั้งที่มีโอกาสเพื่อขอบคุณท่านที่ทำให้ฉันมีวันนี้</p> <p>ความเห็นที่ 3 ฉันตั้งใจกราบพ่อแม่สักครั้ง เพื่อขอบคุณท่านที่ทำให้ฉันมีวันนี้</p> <p>แก้ไขเป็น ฉันกราบพ่อแม่ทุกครั้งที่มีโอกาสเพื่อขอบคุณท่านที่ทำให้ฉันมีวันนี้</p>
27	เมื่อฉันเห็นผู้มีพระคุณทำงานหนัก ฉันจะตั้งใจ	0	1	1	2	0.67	<p>ความเห็นที่ 1 ประโยคหลัง มี 2</p>

ข้อที่	คำถาม	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			คะแนนรวม	IOC	ข้อเสนอแนะ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3			
	เรียนและปรับปรุงตัวโดยการเรียนตรงเวลาทุกคาบ						<p>ใจความ “ฉันจะตั้งใจเรียน” กับ “ฉันจะปรับปรุงตัว”</p> <p>“เมื่อฉันเห็นผู้มีพระคุณทำงานหนัก ฉันจะตั้งใจเรียนในทุกคาบ”</p> <p>“เมื่อฉันเห็นผู้มีพระคุณทำงานหนัก ฉันจะเข้ามาเรียนให้ตรงเวลาทุกคาบ”</p> <p>ความเห็นที่ 2 เมื่อฉันเห็นครูทำงานหนัก ฉันจะตั้งใจเรียนและปรับปรุงตัวโดยการเรียนตรงเวลาทุกคาบ</p> <p>ความเห็นที่ 3 อาจไม่ต้องชี้ชัดว่า “โดยการเรียนตรงเวลาทุกคาบ “</p> <p>เมื่อฉันเห็นผู้มีพระคุณทำงานหนัก ฉันตั้งใจเรียนและปรับปรุงตัว</p> <p>แก้ไขเป็น เมื่อฉันเห็นผู้มีพระคุณทำงานหนัก ฉันจะตั้งใจเรียนและ</p>

ข้อที่	คำถาม	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			คะแนนรวม	IOC	ข้อเสนอแนะ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3			
							ปรับปรุงตัว
28	ฉันจะตอบแทนคุณครูที่คอยอบรมสั่งสอน ด้วยการตั้งใจเรียน และนำคำสั่งสอนของท่านไปปฏิบัติตาม	0	1	1	2	0.67	<p>ความเห็นที่ 1</p> <p>ประโยคหลัง มี 2 ใจความ “การตั้งใจเรียน” กับ “การนำคำสั่งสอนไปปฏิบัติ”</p> <p>ฉันจะตอบแทนคุณครูที่คอยอบรมสั่งสอน ด้วยการตั้งใจเรียนให้มากขึ้น</p> <p>ฉันจะตอบแทนคุณครูที่คอยอบรมสั่งสอน ด้วยการนำคำสั่งสอนของท่านไปปฏิบัติตาม</p> <p>ความเห็นที่ 3 ฉันจะตอบแทนคุณครูที่คอยอบรมสั่งสอน ด้วยการตั้งใจเรียน และนำคำสั่งสอนของท่านไปปฏิบัติ</p> <p>แก้ไขเป็น ฉันจะตอบแทนคุณครูที่คอยอบรมสั่งสอน ด้วยการนำคำสั่งสอนของท่านไปปฏิบัติ</p>
29	ฉันช่วยแบ่งเบาภาระพ่อแม่ ทำงานบ้าน เพื่อท่าน	1	1	1	3	1	ความเห็นที่ 3 ฉันช่วยแบ่งเบาภาระ

ข้อที่	คำถาม	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			คะแนนรวม	IOC	ข้อเสนอแนะ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3			
	จะได้ไม่ต้องเหนื่อย						พ่อแม่ทำงานบ้านเพื่อท่านจะได้ไม่ต้องเหนื่อย แก้ไขเป็น ฉันช่วยแบ่งเบาภาระพ่อแม่เพื่อท่านจะได้ไม่ต้องเหนื่อย
30	ฉันจะเป็นเด็กดี ตั้งใจเรียน ไม่ทำให้พ่อแม่ต้อง เดือดร้อน เสียใจ	1	1	1	3	1	<u>ความเห็นที่ 1</u> ฉันจะเป็นเด็กดี ตั้งใจเรียน ไม่ทำให้พ่อแม่ต้องเดือดร้อน เสียใจ <u>ความเห็นที่ 3</u> ฉันจะเป็นเด็กดี ตั้งใจเรียน ไม่ทำให้พ่อแม่ต้องเดือดร้อน เสียใจ แก้ไขเป็น ฉันจะเป็นเด็กดี ตั้งใจเรียน เพื่อไม่ให้พ่อแม่ต้องเดือดร้อน เสียใจ
31	ฉันอยากเรียนให้ได้เกรดดี ๆ เพื่อพ่อแม่จะได้ดีใจ ภูมิใจ	1	1	1	3	1	<u>ความเห็นที่ 1</u> ฉันอยากเรียนให้ได้เกรดดี ๆ เพื่อพ่อแม่จะได้ดีใจ ภูมิใจ <u>ความเห็นที่ 3</u> ฉันอยากตั้งใจเรียนให้ได้เกรดดี ๆ เพื่อพ่อแม่จะได้ดีใจ ภูมิใจ

ข้อที่	คำถาม	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			คะแนนรวม	IOC	ข้อเสนอแนะ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3			
							แก้ไขเป็น <u>ฉันตั้งใจเรียนให้ได้เกรดดี ๆ เพื่อพ่อแม่จะได้ภูมิใจ</u>
32	ฉันอยากประสบความสำเร็จในชีวิต เรียนสูง ๆ มีอาชีพที่ดี เพื่อจะได้ดูแลพ่อแม่ได้	1	1	1	3	1	<u>ความเห็นที่ 3</u> ฉันอยากประสบความสำเร็จในชีวิต เรียนสูง ๆ ปรารถนาที่จะหางานทำเพื่อแบ่งเบาภาระ หรือ ปรารถนาที่จะเรียนสูง ๆ เพื่อจะได้ดูแลพ่อแม่ มีอาชีพที่ดี เพื่อจะได้ดูแลพ่อแม่ได้ <u>แก้ไขเป็น</u> ฉันปรารถนาที่จะเรียนสูง ๆ มีอาชีพที่ดี เพื่อจะได้ดูแลพ่อแม่
33	ถ้าโตขึ้น ทำงานหาเงินได้แล้ว ฉันจะดูแลพ่อแม่ตอบแทนที่ท่านเคยเลี้ยงดูเรา	1	1	1	3	1	<u>ความเห็นที่ 1</u> ถ้าโตขึ้น เมื่อฉันทำงานหาเงินได้แล้ว ฉันจะดูแลพ่อแม่เพื่อตอบแทนที่ท่านเคยเลี้ยงดูเรา <u>ความเห็นที่ 2</u> ถ้าโตขึ้น ทำงานหาเงินได้แล้ว ฉันจะดูแลพ่อแม่

ข้อที่	คำถาม	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			คะแนนรวม	IOC	ข้อเสนอแนะ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3			
							แม่ให้สุขสบาย ความเห็นที่ 3 ถ้าโต ขึ้น ทำงานหาเงินได้ แล้ว ฉันจะดูแลพ่อ แม่ตอบแทนที่ท่าน เคยเลี้ยงดูเรา แก้ไขเป็น เมื่อฉัน ทำงานหาเงินได้ ฉัน จะดูแลพ่อแม่ให้สุข สบาย
34 (+)	เพื่อตอบแทนโรงเรียนที่ สนับสนุนให้การศึกษา ฉัน จะเป็นเด็กดี เวลา โรงเรียนมีงานอะไรก็คอย ช่วยเหลือ	0	1	1	2	0.67	ความเห็นที่ 1 ฉัน จะเป็นเด็กดี คอย ช่วยเหลืองาน โรงเรียนเพื่อตอบ แทนที่โรงเรียน สนับสนุนให้ การศึกษา ความเห็นที่ 2 ฉัน ช่วยเหลืองานของ โรงเรียนทุกครั้งเพื่อ ตอบแทนที่โรงเรียน สนับสนุนสิ่งต่างๆ ในการเรียนของฉัน ความเห็นที่ 3 เรียบ เรียงประโยคใหม่ “ฉันยินดีตอบแทน โรงเรียนที่ให้ความรู้ ด้วยการช่วยเหลือ งานโรงเรียน” แก้ไขเป็น ฉัน

ข้อที่	คำถาม	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			คะแนนรวม	IOC	ข้อเสนอแนะ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3			
							ช่วยเหลืองานของโรงเรียนทุกครั้งเพื่อตอบแทนที่โรงเรียนสนับสนุนสิ่งต่างๆในการเรียนของฉัน
35	ฉันจะแทนคุณโรงเรียนด้วยการกลับมาบริจาคของสิ่งของ ปรับปรุงโรงเรียนเพื่อให้โรงเรียนนี้คงอยู่ตลอดไป	0	1	1	2	0.67	<p>ความเห็นที่ 1 ฉันตั้งใจจะกลับมาบริจาคสิ่งของและปรับปรุงโรงเรียนเพื่อตอบแทนคุณโรงเรียน</p> <p>ความเห็นที่ 2 ในอนาคตฉันจะแบ่งปันอุปกรณ์ที่ทันสมัยเพื่อช่วยปรับปรุงโรงเรียนให้มีความทันสมัย</p> <p>ความเห็นที่ 3 ฉันจะตอบแทนคุณโรงเรียน ด้วยการกลับมาบริจาคของเงินหรือสิ่งของปรับปรุงโรงเรียนเพื่อให้โรงเรียนนี้คงอยู่ตลอดไป</p> <p><u>แก้ไขเป็น</u> ฉันจะตอบแทนคุณโรงเรียน ด้วยการกลับมาบริจาคเงินหรือสิ่งของ เพื่อให้</p>

ข้อที่	คำถาม	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			คะแนนรวม	IOC	ข้อเสนอแนะ
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3			
							โรงเรียนนี้คงอยู่ตลอดไป

2. ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของโปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทศวรรษสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

การหาค่าดัชนีความสอดคล้องของวัตถุประสงค์ เนื้อหา การเลือกใช้ทฤษฎี และการประเมินผล (Index of Item Objective Congruence: IOC) โปรแกรมเสริมสร้างความกตัญญูทศวรรษสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

ครั้งที่	ด้าน	ความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ			คะแนนรวม	IOC
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
1	ด้านวัตถุประสงค์	1	1	1	3	1
	ด้านเนื้อหา	1	1	1	2	1
	ด้านการเลือกใช้ทฤษฎี	1	1	1	3	1
	ด้านการประเมินผล	0	1	1	2	0.67
2	ด้านวัตถุประสงค์	1	1	1	3	1
	ด้านเนื้อหา	0	0	1	1	0.33
	ด้านการเลือกใช้ทฤษฎี	1	1	1	3	1
	ด้านการประเมินผล	0	1	1	2	0.67
3	ด้านวัตถุประสงค์	1	1	1	3	1
	ด้านเนื้อหา	0	0	1	1	0.33
	ด้านการเลือกใช้ทฤษฎี	1	1	1	1	1
	ด้านการประเมินผล	0	1	1	2	0.67
4	ด้านวัตถุประสงค์	1	1	1	3	1
	ด้านเนื้อหา	0	0	1	1	0.33
	ด้านการเลือกใช้ทฤษฎี	1	1	1	3	1
	ด้านการประเมินผล	0	1	1	2	0.67
5	ด้านวัตถุประสงค์	1	1	1		1
	ด้านเนื้อหา	0	0	1	1	0.33
	ด้านการเลือกใช้ทฤษฎี	1	1	1	3	1
	ด้านการประเมินผล	0	1	1	2	0.67
6	ด้านวัตถุประสงค์	1	1	1	3	1
	ด้านเนื้อหา	1	0	1	2	0.67
	ด้านการเลือกใช้ทฤษฎี	1	1	1	3	1

ครั้งที่	ด้าน	ความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ			คะแนนรวม	IOC
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
	ด้านการประเมินผล	0	1	1	2	0.67
7	ด้านวัตถุประสงค์	1	1	1	3	1
	ด้านเนื้อหา	1	1	1	3	1
	ด้านการเลือกใช้ทฤษฎี	1	1	1	3	1
	ด้านการประเมินผล	0	1	1	2	0.67
8	ด้านวัตถุประสงค์	1	1	1	3	1
	ด้านเนื้อหา	1	1	1	3	1
	ด้านการเลือกใช้ทฤษฎี	1	1	1	3	1
	ด้านการประเมินผล	0	1	1	2	0.67
9	ด้านวัตถุประสงค์	1	1	1	3	1
	ด้านเนื้อหา	1	1	1	3	1
	ด้านการเลือกใช้ทฤษฎี	1	1	1	3	1
	ด้านการประเมินผล	0	1	1	2	0.67
10	ด้านวัตถุประสงค์	1	1	1	3	1
	ด้านเนื้อหา	1	1	1	3	1
	ด้านการเลือกใช้ทฤษฎี	0	1	1	2	0.67
	ด้านการประเมินผล	0	1	1	2	0.67

3. ค่าความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟาและค่าอำนาจจำแนกแบบวัดความกตัญญู กตเวที

ผลการวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟาและค่าอำนาจจำแนกของ
แบบสอบถาม

ข้อ	ข้อคำถาม	Corrected-Item- Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
1	ฉันรู้สึกโชคดี เมื่อนึกถึงคนที่เคย ช่วยเหลือในยามยาก	.390	.669
2	ฉันรู้สึกดีใจ ที่มีคนเป็นห่วงฉัน	.535	.623
3	ฉันรู้สึกดีใจ ที่มีครูเอาใจใส่ คอยอบรมสั่ง สอน	.528	.626
4	ฉันรู้สึกอบอุ่นที่เพื่อนคอยห่วงใย ไม่ ทอดทิ้งกัน	.416	.658
5	ฉันรู้สึกโชคดีที่ได้มีโอกาสเข้ามาเรียน โรงเรียนแห่งนี้	.418	.656
6	ฉันคิดว่าไม่จำเป็นต้องรู้สึกขอบคุณคนที่ เคยช่วยเหลือเรา	.461	.448
7	ฉันรู้สึกขอบคุณพ่อแม่ที่ได้เลี้ยงดูฉัน	.356	.540
8	ฉันรู้สึกซาบซึ้งในสิ่งต่าง ๆ ที่พ่อแม่ได้ทำ เพื่อฉัน	.266	.595
9	ฉันรู้สึกดีใจที่ครูสั่งสอนให้ฉันได้มีวิชา ความรู้ติดตัว	.311	.690
10	ฉันรู้สึกเป็นห่วงพ่อแม่ เพราะท่านยอม ลำบากเพื่อฉันมาโดยตลอด	.516	.732
11	ฉันรู้สึกผูกพันกับผู้ที่มีพระคุณ ที่ท่านตั้งใจ ช่วยเหลือฉันโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน	.359	.763
12	ฉันรู้สึกผูกพันกับเพื่อนเพราะเขาคอย ห่วงใย ให้กำลังใจ ไม่ทอดทิ้งฉัน	.391	.756
13	พ่อแม่เป็นคนสำคัญของฉัน ฉันรักและ	.353	.770

ข้อ	ข้อความ	Corrected-Item- Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
	เป็นห่วงท่านทุก ๆ เรื่อง		
14	การเลี้ยงดูถูกเป็นหน้าที่ของพ่อแม่อยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องรู้สึกขอบคุณ	.450	.466
15	ฉันรู้สึกผูกพันกับครู เพราะท่านคอยเอาใจใส่อบรมสั่งสอนฉันอยู่เสมอ	.618	.707
16	ฉันรู้สึกรักครูที่คอยแนะนำ ตักเตือนอบรม สั่งสอนวิชาความรู้แก่ฉัน	.630	.709
17	ฉันรู้สึกผูกพันกับโรงเรียนแห่งนี้ เพราะโรงเรียนให้โอกาสฉันได้เรียนหนังสือ มีวิชาความรู้ติดตัว	.583	.720
18	ฉันพูดขอบคุณทุกครั้งเมื่อมีคนให้สิ่งของหรือช่วยเหลือฉัน	.419	.608
19	ฉันกล่าวคำว่า "ขอบคุณ" ต่อหน้าเมื่อเพื่อนช่วยสอนการบ้าน	.541	.437
20	ฉันตั้งใจกราบพ่อแม่สักครั้ง เพื่อขอบคุณท่านที่ทำให้ฉันมีวันนี้	.445	.570
21	เมื่อฉันเห็นผู้มีพระคุณทำงานหนัก ฉันตั้งใจเรียนและปรับปรุงตัว	.520	.638
22	ฉันจะตอบแทนครูที่คอยอบรมสั่งสอนด้วยการตั้งใจเรียน และนำคำสั่งสอนของท่านไปปฏิบัติ	.338	.761
23	ฉันช่วยทำงานบ้าน แบ่งเบาภาระพ่อแม่ เพื่อท่านจะได้ไม่ต้องเหนื่อย	.471	.766
24	ฉันจะเป็นเด็กดี ตั้งใจเรียน เพื่อไม่ให้พ่อแม่ต้อง เสียใจ	.543	.625
25	ฉันตั้งใจเรียนให้ได้เกรดดี ๆ เพื่อพ่อแม่จะได้ภูมิใจ	.636	.568

ข้อ	ข้อความคำถาม	Corrected-Item- Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
26	ฉันปรารถนาที่จะเรียนสูง ๆ มีอาชีพที่ดี เพื่อจะได้ดูแลพ่อแม่	.527	.749
27	เมื่อฉันทำงานหาเงินได้ ฉันจะดูแลพ่อแม่ ให้สุขสบายเพื่อตอบแทนที่ท่านเคยเลี้ยง ดู	.552	.741
28	ฉันช่วยเหลืองานของโรงเรียนทุกครั้ง เพื่อตอบแทนที่โรงเรียนสนับสนุนสิ่ง ต่างๆ ในการเรียนของฉัน	.576	.732
29	ฉันจะตอบแทนคุณโรงเรียน ด้วยการ กลับมาบริจาคเงินหรือสิ่งของ เพื่อให้ โรงเรียนนี้คงอยู่ตลอดไป	.651	.706

ประวัติผู้เขียน

